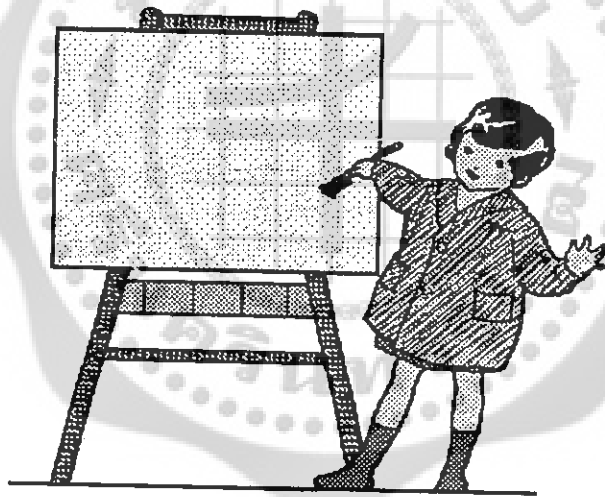

ทฤษฎีและปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตร การศึกษาระดับมัธยม

๑๐๘๓.๑. 2545

S 164859

ดร.พัฒนา ชัชพงศ์

h 20731

(ปกใน)

ทฤษฎีและปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

ดร.พัฒนา ชัยพงศ์
แผนกการศึกษาปฐมวัย
ภาควิชาหลักสูตรและการสอน
คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ประสานมิตร

คำนำ

หนังสือทฤษฎีและปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยเล่มนี้ เขียนขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อเป็นเอกสารประกอบการสอนวิชา ปว.511 ทฤษฎีและปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ซึ่งเป็นวิชาบังคับสำหรับผู้เรียนในระดับปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร สำหรับเนื้อหาในส่วนภาคปฏิบัติซึ่งนำมาเป็นตัวอย่างนั้น ได้มีการปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสมอยู่เสมอ ตามสภาพของการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม และหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยซึ่งส่งผลมาจากแผนการศึกษาของชาติ หากผู้ใดจะนำไปใช้ควรคำนึงถึงและควรมีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของหน่วยงาน และสภาพของท้องถิ่นด้วย

หวังว่าหนังสือเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์ และเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรให้แก่ผู้ที่นำไปใช้ อันจะส่งผลต่อการพัฒนาเด็ก ผู้ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชาติต่อไปในภายภาคหน้า

ดร.พัฒนา ชัยพงศ์

2541

สารบัญ

หน้า

คำนำ		
บทที่ 1	นิยามและองค์ประกอบของหลักสูตร	1
	คำนิยามของหลักสูตร	1
	องค์ประกอบของหลักสูตร	2
	รูปแบบของหลักสูตร	4
	หลักสูตรก่อนประถมศึกษา พ.ศ.2540	20
บทที่ 2	การพัฒนาหลักสูตร	40
	การพัฒนาหลักสูตร	40
	ระบบการพัฒนาหลักสูตร	42
	กระบวนการพัฒนาหลักสูตร	43
บทที่ 3	ข้อมูลพื้นฐานทางปรัชญาการศึกษา	51
	ความหมายของปรัชญา	51
	ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับปรัชญาการศึกษา	55
	ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธธรรม	57
	ปรัชญาการศึกษากับทฤษฎีการศึกษา	60
	ความสัมพันธ์ของปรัชญาการศึกษากับการพัฒนาหลักสูตร	67
บทที่ 4	ข้อมูลพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม	68
	ระบบสังคม วัฒนธรรม และค่านิยม	69
	ระบบการเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจ	73
	สภาพปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาของสังคม	77
บทที่ 5	พื้นฐานเกี่ยวกับพัฒนาการของผู้เรียน	80
	พัฒนาการด้านร่างกาย	83
	พัฒนาการทางด้านอารมณ์ของวัยเด็กตอนต้น	85
	พัฒนาการด้านสังคม	87
	พัฒนาการทางสติปัญญาเด็กวัย 2-6 ปี	94
	พัฒนาการทางจริยธรรมในวัยเด็กตอนต้น	100
	พัฒนาการทางบุคลิกภาพในวัยเด็กตอนต้น	103

บทที่ 6	พื้นฐานเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้	106
	ทฤษฎีการวางเงื่อนไขและพฤติกรรม	107
	ทฤษฎีปัญญา	114
	องค์ประกอบทางจิตวิทยาที่มีต่อการเรียนรู้	117
	ตัวอย่างการประยุกต์ทฤษฎีการเรียนรู้ไปใช้ในการจัดการศึกษา	125
	ทฤษฎีการเรียนรู้กับการพัฒนาหลักสูตร	128
บทที่ 7	ธรรมชาติของความรู้	130
	โครงสร้างของความรู้	130
	ประเภทของเนื้อหาสาระ	131
	หลักการเลือกเนื้อหาสาระ	134
	วิธีการเลือกเนื้อหาสาระ	137
	แนวการจัดเนื้อหาสาระ	138
บทที่ 8	ส่วนประกอบของหลักสูตร	140
	ความเป็นมาของหลักสูตร	140
	จุดมุ่งหมายของหลักสูตร	141
	เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้	142
	การจัดการเรียนการสอน	142
	การใช้สื่อการเรียนการสอน	146
	การประเมินผล	146
บทที่ 9	การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร	149
	ลักษณะของการวิเคราะห์ข้อมูล	149
	ผู้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลและพัฒนาหลักสูตร	150
	บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร	152
	แหล่งข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตร	154
	วิธีการศึกษาและรวบรวมข้อมูล	155
	การจัดลำดับความสำคัญของสภาพปัญหาและความต้องการ	156
บทที่ 10	การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	158
	ความหมายของจุดมุ่งหมาย	158
	จุดมุ่งหมายของหลักสูตร	160
	ความสำคัญของจุดมุ่งหมาย	161

	การจัดประเภทของจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	162
	หลักเกณฑ์ในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	164
	ลักษณะจุดมุ่งหมายที่ดี	166
บทที่ 11	การจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้	168
	กระบวนการจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์	168
	รูปแบบการจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์	169
	รูปแบบการจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์ของหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540	178
	กิจกรรมเสริมประสบการณ์	178
	กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ	180
	กิจกรรมเสรีหรือกิจกรรมการเล่นตามมุม	184
	กิจกรรมสร้างสรรค์	188
	กิจกรรมกลางแจ้ง	191
	กิจกรรมเกมการศึกษา	195
	การจัดตารางกิจกรรมประจำวัน	197
	การประเมินพัฒนาการเด็ก	200
	ข้อแนะนำในการออกแบบเกี่ยวกับการจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์	205
บทที่ 12	การตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร	207
	การตรวจสอบหลักสูตรฉบับร่าง	207
	ตรวจสอบโดยคณะพัฒนาหลักสูตร	207
	ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ	208
	แนวทางในการพิจารณาตรวจสอบหลักสูตรโดยเพรทท์ (Pratt)	208
	การทดลองใช้หลักสูตร	212
	การประเมินหลักสูตรโดยใช้เทคนิคปุยแซงค์ (Puissance Analysis Technique)	213
บทที่ 13	การนำหลักสูตรไปใช้	217
	ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร	218
	งานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร	219
	งานบริหารและบริการหลักสูตร	220
	งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร	229
	งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร	238

	แนวทางในการนำหลักสูตรไปใช้	239
	บทบาทของบุคลากรในการใช้หลักสูตร	242
บทที่ 14	การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร	245
	สาเหตุที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร	246
	วิธีการปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร	247
	ปัญหาและอุปสรรคของการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร	249
	การประเมินผลการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร	251
บทที่ 15	การประเมินผลหลักสูตร	253
	ความหมายของการประเมินหลักสูตร	253
	เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องประเมินหลักสูตร	255
	จุดมุ่งหมายของการพัฒนา	256
	ขั้นตอนในการประเมินหลักสูตร	256
	ระยะของการประเมินหลักสูตร	257
	ขอบเขตของการประเมินหลักสูตร	258
	ลักษณะการประเมินหลักสูตร	261
	วิธีการประเมินหลักสูตร	262
	เกณฑ์สำหรับใช้ในการประเมินหลักสูตร	264
	รูปแบบหรือเครื่องมือสำหรับการประเมินหลักสูตร	265
	การสรุปผลการประเมินหลักสูตร	273
	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเลือกรูปแบบการประเมินหลักสูตร	274
บทที่ 16	การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	275
	เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น	275
	วิธีการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น	276
	กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	277
	แนวทางในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น	279
	ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น	281

บัญชีตาราง

ตารางที่ 1	เปรียบเทียบรูปแบบหรือประเภทของหลักสูตร	5
-------------------	---	----------

บัญชีแผนภูมิ		
แผนภูมิที่ 1	องค์ประกอบของหลักสูตรในแง่ของการนำไปใช้	3
แผนภูมิที่ 2	ผู้มีส่วนร่วมและพื้นฐานในการจัดทำหลักสูตร	41
แผนภูมิที่ 3	ระบบการพัฒนาหลักสูตร	42
แผนภูมิที่ 4	วัฏจักรของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร	45
แผนภูมิที่ 5	ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร	47
แผนภูมิที่ 6	ความสัมพันธ์ของปรัชญาทั่วไปกับปรัชญาการศึกษา	51
แผนภูมิที่ 7	ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาการศึกษา กับ ทฤษฎีการศึกษา	61
แผนภูมิที่ 8	การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมแบบทฤษฎี	96
แผนภูมิที่ 9	ตัวอย่างการระดมความคิดความต้องการด้านเนื้อหาของเด็ก	233
แผนภูมิที่ 10	ตัวอย่างการวางแผนกิจกรรมประจำวัน	234
แผนภูมิที่ 11	ตัวอย่างการวิเคราะห์กิจกรรมตามพัฒนาการ	235
แผนภูมิที่ 12	การประเมินหลักสูตรของแฮริคค์	254
แผนภูมิที่ 13	การประเมินหลักสูตรโดยใช้ Check list	267
แผนภูมิที่ 14	ตารางวิเคราะห์หลักสูตรของสเตรค	268
แผนภูมิที่ 15	กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายของสเตรค	269
แผนภูมิที่ 16	กระบวนการของข้อมูลเชิงตัดสิน	270
แผนภูมิที่ 17	รูปแบบการประเมินหลักสูตรของโพรวัส	271
แผนภูมิที่ 18	การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น	280
บรรณานุกรม		282

1

นิยามและองค์ประกอบ ของหลักสูตร

1. คำนิยามของหลักสูตร

ดร.สงัด อุทรานันท์ ได้รวบรวมนิยามของหลักสูตรไว้ในสารานุกรม
ศึกษาศาสตร์ (สารานุกรมศึกษาศาสตร์ฉบับเฉลิมพระเกียรติ, 2535.) ไว้ว่า
นิยามของหลักสูตร (Curriculum, Curricular) ที่ได้รับความนิยมนอย่าง
แพร่หลาย คือ ประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้บรรลุ
จุดประสงค์ของการศึกษา ผู้ที่ให้คำนิยามในลักษณะนี้ได้แก่ แคลสเวลและ
แคมป์เบล (Caswell and Campbell) สมิทสแตนเลย์และชอร์ส (Smith,
Stanley and Shores) เซนและแมคสเวน (Shane and Mc Swain) นิกลี่ส์
และอีแวนส์ (Neagley and Evans) เรแกนและเชพเพิร์ด (Ragan and
Shepherd) เป็นต้น

สำหรับนิยามของหลักสูตร คือ “รายการของสิ่งต่างๆ ซึ่งเด็กและ
เยาวชนจะต้องกระทำและประสบ เพื่อพัฒนาความสามารถของตนในอันที่จะ
ทำสิ่งต่างๆ ให้ดี และเหมาะสำหรับการดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่” เป็นนิยาม
ของบอบบิท (Bobbitt) ซึ่งใกล้เคียงกับนิยามของทรัมป์และมิลเลอร์ (Trump
and Miller) ที่ได้นิยามไว้ว่า “หลักสูตรคือกิจกรรมการเรียนการสอนวิชา
ต่างๆ ที่โรงเรียนหรือระบบการศึกษาเตรียมการและจัดไว้ให้แก่ผู้เรียน

นิยามที่มุ่งเน้นที่เป้าหมายของหลักสูตรหรือสิ่งที่สังคมกำหนดและ
คาดหวังให้เด็กได้รับ เช่น นิยามของสมาคมนิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร
(Association for the Supervision and Curriculum
Development) ได้ให้นิยามไว้ดังนี้ “หลักสูตร คือ ประมวลผลของการตัดสินใจ

หลักสูตรคือประสบการณ์ที่
โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อ
ให้บรรลุจุดประสงค์ของการ
ศึกษา /

สิ่งที่ผู้เรียนต้องกระทำเพื่อ
พัฒนาความสามารถของตน

หลักสูตรคือการตัดสินใจ
เลือกเนื้อหา สื่อ กฎเกณฑ์
เพื่อให้การสอนบรรลุสู่
จุดหมาย

ก่อนที่จะดำเนินการเรียนการสอน ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับของเนื้อหาวิชา การเลือกเนื้อหาสาระที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้สอน การเลือกวัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งกฎเกณฑ์ในการจัดกลุ่ม เพื่อให้การสอนเป็นไปอย่างได้ผลให้มากที่สุด” นอกจากนี้ ลาวาเทลลี มัวร์ และคอลซูนีส (Lavatelli, Moore and Kalsounis) ยังได้นิยามหลักสูตรไว้ว่าเป็น “การเรียนและประสบการณ์สำหรับผู้เรียน โรงเรียนวางแผนไว้เป็นเรื่องราว เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษา”

ครูก (Krug) ได้มองหลักสูตรในลักษณะของวิธีการที่จะนำผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมาย จึงได้นิยามดังนี้ “หลักสูตรประกอบด้วยสื่อกลางของการเรียนการสอนที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ต่างๆ ที่จะนำไปสู่ผลผลิตที่พึงปรารถนา” ในทำนองเดียวกัน ทาบ (Taba) ได้นิยามหลักสูตรว่า “เป็นวิธีการเตรียมเยาวชนให้มีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นสมาชิกที่มีความสามารถในการสร้างผลผลิตให้กับสังคม”

ไคลด์ (Clyde) ได้ให้นิยามของหลักสูตรไว้ว่า “เป็นการวางแผนเกี่ยวกับปรัชญา ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ ประสบการณ์ ตลอดจนการเรียนรู้ กิจกรรมการสอนและเทคนิคการประเมินผลไว้สำหรับเด็ก”

สรุปค่านิยมของหลักสูตร ล้วนแต่เกี่ยวข้องข้องกับเรื่องของการจัดมวลงประสบการณ์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ เป็นไปตามที่สังคมได้มุ่งหวังไว้นั่นเอง

2. องค์ประกอบของหลักสูตร

ฮิลดา ทาบ (Hilda Taba, 1962) ได้กล่าวว่า หลักสูตรประกอบด้วยองค์ 4 คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์รายวิชา / กิจกรรม
2. เนื้อหาและจำนวนชั่วโมงของแต่ละวิชา / กิจกรรม
3. กระบวนการเรียนการสอน
4. การประเมินผล

กมล สุตประเสริฐ (2517) เน้นองค์ประกอบของหลักสูตรไปในทางเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน โดยมุ่งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน คือ

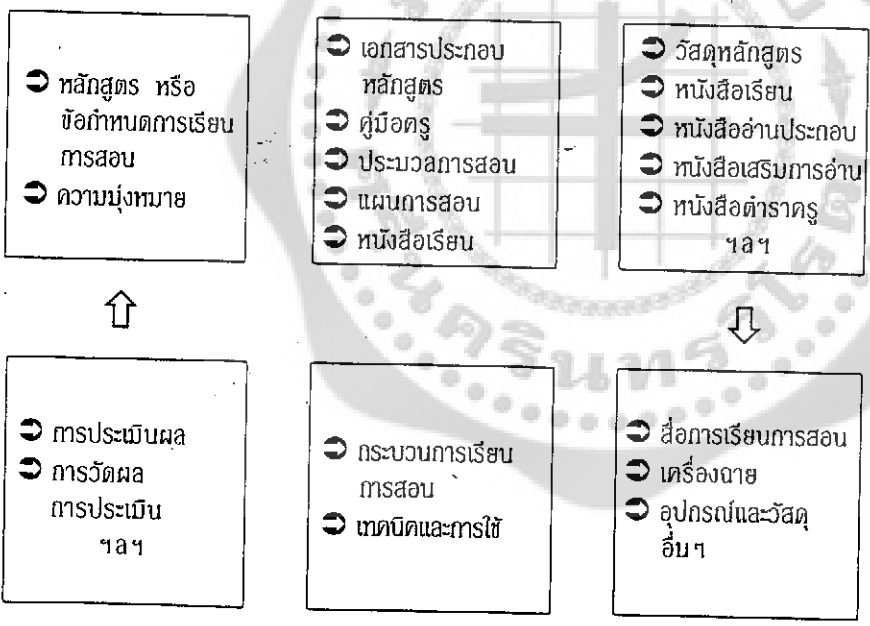
หลักสูตรคือประสบการณ์ที่โรงเรียนวางแผนไว้ให้ผู้เรียน

หลักสูตรประกอบด้วยสื่อกลางของการเรียนการสอน เพื่อเตรียมเยาวชนในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม

หลักสูตรคือการวางแผนเกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย ประสบการณ์ กิจกรรม และเทคนิคการประเมินผล

1. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
2. กิจกรรมการเรียนการสอน
3. การประเมินผล

สันต์ ธรรมบำรุง (2525) กล่าวว่า องค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร คือ การนำหลักสูตรไปใช้หรือนำไปปฏิบัติ การนำหลักสูตรไปใช้นั้นรวมถึง กิจกรรมต่างๆ ตลอดจนวัสดุและอุปกรณ์ประกอบการสอน แต่กิจกรรมที่สำคัญยิ่งคือ “การสอน” หรืออาจกล่าวได้ว่า การสอนเป็นหัวใจสำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้ หลักสูตรจะสัมฤทธิ์ผลมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับการสอนของครูเป็นส่วนใหญ่ ถ้าปราศจากหลักสูตรแล้ว การสอนก็ไม่สามารถดำเนินไปอย่างมีระบบระเบียบและถูกทิศทาง ดังนั้นจึงถือได้ว่าหลักสูตรและการสอน เป็นของคู่กันอย่างแยกจากกันไม่ออก ซึ่งสามารถเขียนได้เป็นแผนภูมิดังนี้

แผนภูมิที่ 1 องค์ประกอบของหลักสูตรในแง่ของการนำไปใช้

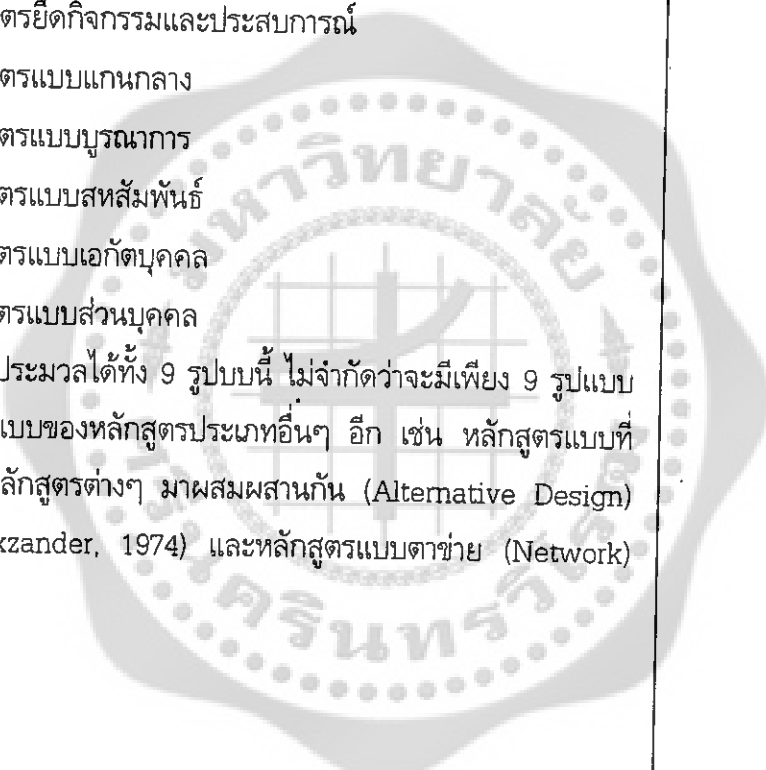
3. รูปแบบของหลักสูตร

หลักสูตรมีรูปแบบต่างกัน แต่บางหลักสูตรมีความคล้ายคลึงกันอย่างมาก ต่างกันตรงที่เรียกชื่อต่างกัน แต่รายละเอียดเนื้อหาสาระและแนวคิดเหมือนกัน เราสามารถจำแนกรูปแบบของหลักสูตรได้ดังนี้

1. หลักสูตรแบบรายวิชา
2. หลักสูตรแบบหมวดวิชา
3. หลักสูตรยึดกระบวนการทางสังคมและการดำรงชีวิต
4. หลักสูตรยึดกิจกรรมและประสบการณ์
5. หลักสูตรแบบแกนกลาง
6. หลักสูตรแบบบูรณาการ
7. หลักสูตรแบบสหสัมพันธ์
8. หลักสูตรแบบเอกัตบุคคล
9. หลักสูตรแบบส่วนบุคคล

หลักสูตรที่ประมวลได้ทั้ง 9 รูปแบบนี้ ไม่จำกัดว่าจะมีเพียง 9 รูปแบบเท่านั้น อาจจะมีรูปแบบของหลักสูตรประเภทอื่นๆ อีก เช่น หลักสูตรแบบที่เลือกเอาส่วนดีของหลักสูตรต่างๆ มาผสมผสานกัน (Alternative Design) (Saylor and Alexzander, 1974) และหลักสูตรแบบตาข่าย (Network) (Ivan Illich, 1970)

หลักสูตรมีหลายรูปแบบแต่ละรูปแบบมีความคล้ายคลึงกับ

รูปแบบหรือประเภทของหลักสูตร

Smith stanly Shore 1950	Milda Taba 1962	สุจิตต์ เกียรติชอบ 2522	วิชัย วงษ์ใหญ่ 2521
1. หลักสูตรแบบรายวิชา (The Subject Matter Curriculum)	1. หลักสูตรแบบรายวิชา (The Subject Matter Curriculum)	1. หลักสูตรเนื้อหาวิชา (Subject Matter Curriculum)	1. หลักสูตรแบบรายวิชา (The Subject Matter Curriculum)
1.1 หลักสูตรแบบหมวดวิชา (The Broadfield Curriculum)	2. หลักสูตรแบบหมวดวิชา (Broadfield Curriculum)	2. หลักสูตรหมวดวิชา (Fusion of Fused)	2. หลักสูตรแบบหมวดวิชา (The Broadfield Curriculum)
1.2 หลักสูตรแบบ สัมพันธ์ (Correlated Curriculum)	3. หลักสูตรยึดกระบวนการ ทางสังคมและการดำเนิน ชีวิต (Curriculum Based on Social Processes and Life Function)	3. หลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curriculum)	3. หลักสูตรเน้นหลักวิชาการ ทางชีวิตและสังคม (The Curriiculum Based on Social Processes and Life Function)
2. หลักสูตรแบบแกนกลาง (Core Curriculum)	4. หลักสูตรที่ยึดกิจกรรมและ ประสบการณ์ (The Activities and Experience Curriculum)	4. หลักสูตรหมวดวิชากว้าง	4. หลักสูตรแบบกิจกรรมและ ประสบการณ์ (The Activity and Experience Curriculum)
	5. หลักสูตรแบบแกนกลาง (core Curriculum)	5. หลักสูตรประสบการณ์ (Experience Curriculum)	5. หลักสูตรแบบแกนวิชา (The Core Curriculum)
		6. หลักสูตรแกนกลาง (core Curriculum)	6. หลักสูตรแบบเอกัตภาพ (The Individualized Curriculum)
			7. หลักสูตรแบบส่วนบุคคล (The Personalized Curriculum)

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบรูปแบบหรือประเภทของหลักสูตร

หลักสูตรทุกประเภทในตารางนั้นมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาโครงสร้างของรูปแบบที่แตกต่างกันในประเด็นดังต่อไปนี้

1. มีปรัชญาการศึกษาที่แตกต่างกัน
2. ความมุ่งหมายเน้นในเรื่องที่แตกต่างกัน
3. เนื้อหาที่นำมาบรรจุในหลักสูตรใช้เกณฑ์สอนที่แตกต่างกัน
4. การจัดเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้ยึดหลักต่างกัน
5. เน้นวิธีการสอนและการเรียนที่แตกต่างกัน
6. เน้นการประเมินผลการเรียนในประเด็นต่างกัน ตามความมุ่งหมายของแต่ละประเภท

หลักเกณฑ์ทั้ง 6 ประการนี้จะช่วยให้การพิจารณารูปแบบของหลักสูตรง่ายยิ่งขึ้น และสะดวกแก่ครูที่จะนำไปใช้สอน

3.1. หลักสูตรแบบรายวิชา (The Subject Matter Curriculum)

หลักสูตรแบบรายวิชาเป็นหลักสูตรที่เก่าแก่ที่สุด การจัดหลักสูตรแบบนี้ยึดเนื้อหาวิชาเป็นหลัก ดำเนินการสอนแยกเป็นรายวิชา การจัดหลักสูตรและการสอนในระบบนี้จะยึดการถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ความรู้ของวิชาการต่างๆ เป็นหลัก ความรู้และประสบการณ์ที่จัดไว้ให้มีระบบ ระเบียบ ตามที่ผู้รู้ในสาขาวิชานั้นกำหนดไว้ การสอนเป็นแบบ

หลักสูตรรายวิชายึดเนื้อหาวิชาเป็นหลักดำเนินการสอน

คือครูผู้สอนจะใช้วิธีสอนแบบบรรยายเป็นส่วนใหญ่ นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนด้วย นักเรียนจะต้องอยู่ในระเบียบวินัย การเรียนการสอนแบบนี้ยึดครูเป็นศูนย์กลาง การวัดผลจะใช้วิธีการเขียนและวัดความจำให้มากที่สุด ใครจำได้มากที่สุดคือบุคคลที่เรียนเก่งที่สุด ตารางสอนเป็นแบบจัดชั่วโมงตายตัว (Block Schedule)

อุปกรณ์การสอนส่วนใหญ่เป็นแบบเรียนหรือหนังสือเรียนเป็นหลัก ความมุ่งหมายของหลักสูตรมุ่งด้านพุทธิพิสัย (Cognitive domain)

ปรัชญาการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรแบบยึดเนื้อหาวิชาเป็นหลัก คือ ปรัชญาสารัตถนิยม (Essentialism) และปรัชญานิรันดรนิยม (Perennialism)

ข้อดี

1. หลักสูตรแบบนี้ทำให้ทันเวลา การสอนดำเนินไปอย่างรวดเร็ว เพราะเนื้อหาเรียงตามลำดับอยู่แล้ว

2. สะดวกสำหรับครูและผู้จัดหลักสูตร เพราะครูจะใช้ความรู้ที่ตนมีอยู่แล้วเลือกเนื้อหาวิชาที่ตนคิดว่าสำคัญและจำเป็นสำหรับเด็กมาสอน
3. เนื่องจากเนื้อหาจัดไว้เป็นระบบระเบียบทำให้การสอนเป็นไปได้ง่ายและวัดผลได้สะดวก
4. หลักสูตรแบบนี้จะคำนึงถึงเนื้อหาที่เรียงตามลำดับ เนื้อหาที่ต่อเนื่องกันดี และความรู้ใหม่จะสัมพันธ์กับความรู้เก่า
5. ถ้าปรัชญาของการให้การศึกษาต้องการเน้นการถ่ายทอดความรู้ หลักสูตรแบบนี้จะสนองปรัชญานี้ได้ดีที่สุด
6. หลักสูตรแบบเนื้อหาวิชา จะทำให้การถ่ายทอดวัฒนธรรมเป็นอย่างดี
7. หลักสูตรแบบเนื้อหาวิชา เหมาะที่จะสอนทำให้เด็กเกิดความเจริญทางสติปัญญา

ข้อจำกัด

1. หลักสูตรประเภทนี้มีความมุ่งหมายแคบเกินไป มุ่งแต่ทางด้านวิชาการ ไม่ได้มุ่งเน้นการพัฒนาด้านอื่นของนักเรียน เช่น ทักษะจิต ความซาบซึ้ง ทักษะ และความสามารถอื่นๆ
2. การเน้นเนื้อหาวิชาแต่เพียงอย่างเดียวจะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ยาก เพราะการแก้ไขปัญหาอุปสรรคในชีวิตประจำวันต้องอาศัยการผสมผสานของวิชาหลายวิชาด้วยกัน
3. การเรียนการสอน ทำให้นักเรียนขาดพัฒนาทางด้านความคิด ขาดความเป็นอิสระ ไม่มีการสร้างสรรค์ นักเรียนขาดบรรยากาศในการเรียน

จากเนื้อหาวิชาตามที่กล่าวมาแล้ว ทำให้นักการศึกษาพยายามแก้ไขหลักสูตรประเภทนี้ให้สมบูรณ์แบบมากขึ้น จึงกลายเป็นหลักสูตรที่พยายามจะนำเนื้อหาวิชาต่างๆ มาผสมผสานกัน นำมาสัมพันธ์กันในด้านเนื้อหา การจัดประสบการณ์ และการเรียนการสอน จนกลายเป็นหลักสูตรอีก 3 ประเภท คือ หลักสูตรแบบหมวดวิชา (Broadfield Curriculum) หลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ (Correlated Curriculum) และหลักสูตรแบบผสมผสาน (Fused Curriculum) ดังจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไป

3.2 หลักสูตรแบบหมวดวิชา (Broadfield Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่กำหนดเนื้อหาวิชาได้อย่างกว้างๆ พยายามนำเอาความรู้ที่อยู่ในกลุ่มวิชาเดียวกันมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เช่น วิชาหมวดสังคมศึกษาจะนำวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง ศิลธรรม มาไว้เข้าด้วยกัน หรือวิทยาศาสตร์จะนำเอาวิชาเคมี ชีววิทยา ฟิสิกส์ มารวมเข้าด้วยกัน คณิตศาสตร์จะนำเอาวิชาเลข เรขาคณิต พีชคณิต มารวมเข้าด้วยกัน หลักสูตรประเภทนี้เหมาะที่จะนำมาใช้ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ตัวอย่างหลักสูตรคือ หลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาฉบับปี พ.ศ. 2503 การเรียนการสอนจะมุ่งนำเอาการผสมผสานของเนื้อหาวิชา (Integration of Knowledge) ครูผู้สอนจะต้องสอนแบบหน่วยหรือสอนแบบบูรณาการ จึงจะเหมาะสมกับหลักสูตรประเภทนี้ ครูผู้สอนนับว่าเป็นปัจจัยอันสำคัญยิ่งที่จะทำให้หลักสูตรประเภทนี้บรรลุผล ครูจะต้องได้รับการฝึกฝนอบรมมาเป็นอย่างดี ต้องมีแบบเรียนให้สอดคล้องต้องกันด้วย หลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาปี พ.ศ. 2503 ได้ประสบผลสำเร็จก็เนื่องจากครูผู้สอนจะต้องทำเอกสารประกอบหลักสูตร เช่น ประมวลการสอน โครงการสอน แผนการสอน และหนังสือคู่มือครู หลักสูตรประเภทนี้ยังยึดปรัชญาแบบเดียวกับหลักสูตรที่ยึดรายวิชาเป็นหลัก คือ ปรัชญาสาขาสารัตถนิยม (Essentialism) และปรัชญาสาขานิรันตรนิยม (Perennialism)

หลักสูตรหมวดวิชาชั้น บั
เอาวิชาที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน
มาผสมผสานเข้าด้วยกัน

ข้อดี

1. ทำให้คล่องตัวในการบริหารหลักสูตร เพราะในหมวดวิชาหนึ่งๆ มีหลายวิชา สามารถเชื่อมโยงได้สะดวกขึ้น
2. เป็นการผสมผสานของความรู้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
3. ทำให้ผู้เรียนผู้สอนมีความคิดรวบยอดได้ง่ายขึ้น

ข้อจำกัด

1. ในการสอน การเรียน ยกที่ครูผู้สอนจะทำหรือปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้
2. ความมุ่งหมายยังเป็นด้านวิชาการมากเกินไป ขาดการพัฒนาด้านอื่นๆ ที่จำเป็น
3. ไม่สนองความต้องการของผู้เรียน

3.3 หลักสูตรยึดกระบวนการทางสังคมและการดำเนินชีวิต (Curriculum based on Social Frpcess and Life Function)

การจัดหลักสูตรแบบนี้ยึดเอาสังคมและชีวิตจริงของเด็กเล็กเป็นหลัก มุ่งสอนชีวิตประจำวัน และการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมของสังคม โดยพยายามให้เนื้อหาวิชาสัมพันธ์กับชีวิตจริงหรือภาวะทางสังคมที่นักเรียนประสบอยู่ การจัดหลักสูตรแบบนี้ได้รับอิทธิพลและแนวความคิดของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) โดยยึดหลักปรัชญาพัฒนานิยม (Progressivism)

รัฐเวอร์จิเนียและรัฐทางตอนใต้ของสหรัฐอเมริกา มักใช้หลักสูตรแบบนี้ โดยถือว่า การดำเนินชีวิตในสังคมมีหลัก 9 อย่าง คือ

1. การคุ้มครองป้องกันชีวิตและสุขภาพ
2. การประกอบอาชีพ
3. การดำเนินชีวิตในครอบครัว
4. การยึดมั่นในศาสนา
5. สนทรีวิจักษ์ในเรื่องความงามต่างๆ
6. แสวงหาความรู้โดยการศึกษาค้นคว้า
7. ร่วมมือกับรัฐในฐานะเป็นพลเมืองดี
8. การสหันทนาการ
9. การปรับปรุงสภาพทางวัฒนธรรมต่างๆ (Hilda Taba 1962)

หลักสูตรแบบนี้ได้รับปรับปรุง โดยเน้นประสบการณ์และกิจกรรมทางสังคมมาเป็นเนื้อหาวิชา โดยกำหนดเป็นสถานการณ์ซึ่งแยกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. สถานการณ์ที่เกี่ยวกับความเจริญเติบโตและความสามารถส่วนบุคคล
 - 1.1 สุขภาพ ความต้องการ และความพอใจทางร่างกาย ทางอารมณ์ ทางสังคม และความปราศจากการเจ็บไข้
 - 1.2 คำสั่งทางสติปัญญา มีความคิดที่แจ่มใส มีความเข้าใจในความคิดของคนอื่น มีความสามารถในการคำนวณ รู้จักวิธีทำงานอย่างฉลาด
 - 1.3 ความรับผิดชอบและรู้จักเล็งค่าคุณภาพ
 - 1.4 มีความซาบซึ้งและสนใจในสุนทรียภาพ

หลักสูตรยึดกระบวนการทางสังคมและการดำรงชีวิต มุ่งสอนชีวิตประจำวันและยึดชีวิตจริงเป็นหลัก

การคัดเลือกเนื้อหาชีวิตประจำวัน ประสบการณ์และกิจกรรมทางสังคมเป็นหลัก

2. สถานการณ์เกี่ยวกับความเจริญเติบโตในการเข้าร่วมกับสังคม
 - 2.1 มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นรายบุคคล
 - 2.2 เป็นสมาชิกของกลุ่ม
 - 2.3 ประสานสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนได้
3. สถานการณ์ที่เกี่ยวกับความสามารถและสิ่งแวดล้อม
 - 3.1 สิ่งแวดล้อมที่เป็นการสั่งงานตามธรรมชาติ
 - 3.2 สิ่งแวดล้อมที่เป็นเทคโนโลยี
 - 3.3 สิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับโครงสร้างและแรงผลักดันของสังคมและการเมือง

วิชาที่เรียนจะประกอบด้วย ภาษาศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปะ สุขวิทยา การปกครอง การพาณิชย์ การอุตสาหกรรม วิชาต่างๆ เหล่านี้ สอนจะต้องเน้นหนักในทางปฏิบัติจริง เพื่อประโยชน์แก่นักเรียนในการดำรงชีวิต

ข้อดี

1. ช่วยพัฒนาทางด้านความคิดและช่วยให้เข้าใจความหมายของสิ่งที่ดี เรียนรู้มากขึ้น ทำให้เกิดแรงคล้อยใจในการเรียนสูงกว่า
2. ช่วยส่งเสริมประสบการณ์ของผู้เรียน แล้วนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
3. มุ่งส่งเสริมการเรียนแบบ Child-Centered คือการที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และมีส่วนร่วมในการเรียนและทำกิจกรรมให้มากที่สุด

ข้อจำกัด

1. ขาดความสมบูรณ์และสาระสำคัญของเนื้อหาวิชาไป เพราะเน้นความสนใจของผู้เรียนเกินควรในทางปฏิบัติ
2. การผสมผสานและการจัดหมวดหมู่ของประสบการณ์ยังมีปัญหาผู้จัดไม่ทราบกิจกรรมหรือประสบการณ์ใดจะมีคุณค่ามากที่สุด
3. ผู้เรียนสามารถนำความรู้บางส่วนไปประยุกต์ใช้ได้เท่านั้น
4. การสอนและการสร้างแบบเรียนให้ตรงวัตถุประสงค์ทำได้ยาก

3.4 หลักสูตรที่ยึดกิจกรรมและประสบการณ์เป็นหลัก (The Activity and Experience Curriculum)

หลักสูตรแบบนี้ยึดเอาประสบการณ์และกิจกรรมเป็นหลัก สร้างขึ้นเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของหลักสูตรแบบรายวิชาที่ไม่คำนึงถึงความต้องการและความสนใจของผู้เรียน โดยยึดหลักการที่ว่า การศึกษาที่บุคคลเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ต่างๆ ใ้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ นักเรียนจะต้องเรียนโดยวิธีแก้ปัญหา เรียนเฉพาะปัญหาที่นักเรียนสนใจ แบ่งการเรียนออกเป็นขั้นตอน (Tasks) อิทธิพลและแนวความคิดนี้ยึดหลักปรัชญาการศึกษาแบบพิพัฒนานิยม (Progressivism) ของ จอห์น ดิวอี้ เช่นเดียวกับหลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม เรื่องและเนื้อหาที่เรียน คือ

1. ชีวิตในบ้าน
2. โลกตามธรรมชาติ
3. ชุมชนใกล้บ้าน
4. อาหาร การผลิต และการจำหน่าย
5. การขนส่งและการคมนาคม
6. ชีวิตในชุมชนของโลกโบราณ
7. ชีวิตในชุมชนของประเทศและประชาชนอื่น
8. ประสบการณ์ทางสังคม

การเรียนรู้ของหลักสูตรแบบนี้ เกิดจากประสบการณ์และประสบการณ์ ทำให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ ผู้เรียนจะต้องรู้จักวิธีการแก้ปัญหา ลงมือกระทำ วางแผนด้วยตนเอง เป็นการเรียนโดยการกระทำ (Learning by doing) หลักสูตรแบบนี้เหมาะสำหรับชั้นประถมศึกษา เพราะประสบการณ์เหล่านี้เป็นประสบการณ์ง่ายๆ สำหรับชีวิตของเด็ก

ข้อดี

1. เป็นหลักสูตรที่เน้นประสบการณ์เป็นสำคัญ ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรง และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการวางแผนการเรียนและการเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ
3. ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนถนัด สนใจ และคิดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของคน ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ทั้งปัจจุบันและอนาคต

หลักสูตรยึดกิจกรรมและประสบการณ์เป็นหลัก คำนึงถึงผู้เรียนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้อาศัยประสบการณ์ เพื่อให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้

4. ผู้สอนและผู้เรียนได้มีโอกาสทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด และมีความเข้าใจกันและกันดีขึ้น
5. เป็นหลักสูตรที่ยอมรับว่าผู้เรียนเป็นบุคคลที่สำคัญ
6. ขบวนการเรียนการสอนเป็นไปตามขั้นตอน มีการเฝ้าความสนใจของผู้เรียน และผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนทุกชั้น ตั้งแต่การวางแผนจนถึงการประเมินผล

ข้อจำกัด

1. ผู้สอนตลอดจนบุคลากรฝ่ายต่างๆ ควรมีความเข้าใจกับปรัชญาของหลักสูตรแบบประสบการณ์ให้ถูกต้อง ถ้าไม่เข้าใจแล้วจะทำให้ขาดการวางแผนและการดำเนินการที่ดี
2. ถ้าหากผู้สอนไม่เข้าใจจิตวิทยาและพัฒนาการของผู้เรียนแล้ว การเรียนการสอนก็อาจดำเนินไปด้วยดี และอาจไม่บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้
3. หลักสูตรประเภทนี้เน้นผู้เรียน เรียนโดยการกระทำ สภาพห้องเรียน อุปกรณ์ต่างๆ ควรมีให้พร้อม มิฉะนั้นแล้วจะไม่บังเกิดผลแต่ประการใด
4. ครูผู้สอนทุกคนควรเป็นผู้มีความกระตือรือร้น ขยันขันแข็งและมีความคิดริเริ่มในการจัดกิจกรรมต่างๆ หากผู้สอนมีลักษณะเฉื่อยชาแล้ว การสอนแบบนี้จะไม่ประสบผลสำเร็จ

3.5 หลักสูตรแบบแกนกลาง (Core Curriculum)

หลักสูตรแบบนี้ต้องการผสมผสานความรู้หลายๆ สาขาวิชาเข้าด้วยกัน สนองตอบความสนใจ ความต้องการของนักเรียน ส่งเสริมกิจกรรมที่จะผสมผสานดำเนินชีวิตกับการเรียนอันได้แก่ วิชาที่เป็นพื้นฐานต่างๆ หลักสูตรแบบนี้ใช้วิธีการแก้ปัญหา ปัญหานั้นเป็นปัญหาที่สำคัญสำหรับผู้เรียน ซึ่งอาจจะเป็นปัญหาส่วนตัวหรือสังคมก็ได้ การเรียนการสอนนั้นจะดึงเนื้อหาจากวิชาต่างๆ เพื่อใช้แก้ปัญหา เวลาจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมจาก 50 นาที เป็น 2-3 ชั่วโมงติดต่อกัน เพื่อให้นักเรียนได้มีเวลาประชุมวางแผนงาน ศึกษาค้นคว้า เก็บข้อมูล และเสนอการค้นคว้าได้อย่างเพียงพอ ลักษณะของหลักสูตรแบบแกนกลางมีดังนี้

หลักสูตรแบบแกนกลางเป็นการผสมผสานความรู้หลายสาขาวิชาเข้าด้วยกัน และผ่านการแก้ปัญหาเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้

1. การจัดตารางเวลาเรียนใช้เวลายาวนานกว่าปกติ เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้า เก็บข้อมูล หรือศึกษานอกสถานที่ได้อย่างเพียงพอ

2. โปรแกรมการเรียนตามหลักสูตรแบบแกนกลาง เป็นการเรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง
3. เนื้อหาของหลักสูตรแบบแกนกลางไม่แยกเป็นรายวิชา แต่เป็นการรวมวิชาต่างๆ เข้ามา เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา
4. ในการเรียนการสอนนั้น ครูใช้วิธีการแนะแนวหรือให้คำแนะนำมากกว่าครูทำหน้าที่คล้ายอาจารย์ที่ปรึกษา
5. ในชั้นเรียนหลักสูตรแกนกลางนั้น เป็นการรวมเด็กที่มีระดับสติปัญญาต่างๆ และมาจากฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ กัน ไม่มีการแบ่งกลุ่มตามสติปัญญา เชื้อชาติศาสนา หรือฐานะทางเศรษฐกิจใดๆ ครูจะพยายามให้เด็กแต่ละคนได้แสดงความสามารถของตนออกมาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
6. ในการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นแกนกลางนั้น ใช้วิธีการเรียนแบบแก้ปัญหา ครูกับนักเรียนจะทำงานร่วมกันตลอดเวลา ตั้งแต่การเสนอปัญหา การตั้งจุดมุ่งหมาย การวางแผนเพื่อแก้ปัญหา การจัดกิจกรรม การดำเนินงาน ตลอดจนกระทั่งการวัดผล
7. เนื่องจากการเรียนการสอนแบบนี้ใช้หลายๆ วิชาร่วมกัน ครูผู้สอนต้องวางแผนการสอนหรือมีการปรึกษาหรือร่วมกันครูอื่นๆ เป็นอย่างมาก

ข้อดี

1. การเรียนการสอนแบบนี้ช่วยให้ครูได้รู้จักสนิทสนมและเข้าใจนักเรียนในชั้น
2. ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนอย่างแข็งขัน ทำให้ผู้เรียนทราบจุดมุ่งหมายของการเรียนดีขึ้น
3. ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงในการเรียน ได้วางแผน เก็บข้อมูลแก้ปัญหา และประเมินผลด้วยตนเอง
4. ผู้เรียนมีโอกาสศึกษาปัญหาที่ตนเองมีความสนใจ ซึ่งปัญหานั้นๆ อาจจะเป็นปัญหาของตนเองหรือปัญหาของสังคมก็ได้
5. การใช้ช่วงเวลาเรียนยาวนานกว่าปกติ ทำให้เด็กได้มีโอกาสศึกษานอกสถานที่ สัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ตลอดจนการจัดกิจกรรมที่มีค่าได้อย่างกว้างขวาง

6. สภาพการเรียนรู้การสอนแบบปัญหาเป็นแกนกลาง ช่วยให้ผู้เรียน ได้มีทักษะต่างๆ ทั้งที่เป็นทักษะพื้นฐานและทักษะทางสังคม

ข้อจำกัด

1. การสอนแบบนี้ใช้อุปกรณ์เอกสารประกอบการสอนมาก
2. หลักสูตรแบบนี้เป็นหลักสูตรเพื่อแก้ปัญหา ทั้งที่เป็นปัญหาทาง วิชาการ และปัญหาทางสังคม ประชาชนไม่เข้าใจทำให้ได้รับคำวิพากวิจารณ์ได้ ง่ายว่าเสียเวลา
3. การสอนแบบปัญหาเป็นแกนกลางยากกว่าธรรมดา เพราะครูจะ ต้องมีความรู้ดี เตรียมการสอน วางแผนการสอนดี และใช้อุปกรณ์การสอน มาก
4. การสอนแบบนี้ครูต้องใช้เวลามากในการวางแผนร่วมกับครูคน อื่น ทำให้ยากแก่การที่จะปรึกษาหารือกัน

3.6 หลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ (Correlated Curriculum)

หลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ คือ หลักสูตรที่มีความสัมพันธ์กันในหมวด วิชา สภาพที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในระหว่างหมวดวิชาก็คือ แทนที่ครู อาจารย์ที่จะสอนในแต่ละหมวดวิชาจะสอนเนื้อหาวิชาในความรับผิดชอบของ ตนไปตามหน้าที่ ก็จะมาคิดร่วมกันวางแผนร่วมกัน จะจัดประสบการณ์ในการ เรียนรู้แบบใด จึงจะก่อประโยชน์และเกิดการเรียนรู้แก่เด็กมากที่สุดเท่าที่จะ มากได้ เช่น นำวิชาประวัติศาสตร์ไปสัมพันธ์กับวรรณคดี นำภูมิศาสตร์ไป สัมพันธ์กับวิทยาศาสตร์ เป็นต้น วิธีที่จะจัดให้มีความสัมพันธ์นั้นอาจทำได้ 4 วิธี คือ

หลักสูตรแบบสหสัมพันธ์นำ เอาวิชาต่างๆ ทั้งในหมวด เดียวกัน และต่างหมวดมา วางแผนจัดกิจกรรมที่เกิด การเรียนรู้ได้หลายวิชา

วิธีที่ 1 อาจจะทำให้มีความสัมพันธ์ในระดับที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนนัก คือเมื่อครูสอนเนื้อหาวิชาตอนใดก็ใช้เนื้อหาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้องมาสัมพันธ์ ไม่ ต้องวางแผนร่วมกับใคร เช่น สอนวรรณคดีก็อาจจะให้นักเรียนวาดภาพ ประกอบ

วิธีที่ 2 ในการที่มีเนื้อหาวิชาสองหมวดวิชาใกล้เคียงกัน ซ้อนหรือ คาบเกี่ยวกับกัน ครูทั้งสองวิชาจะมาคิดและวางแผนร่วมกันว่าจะดำเนินการสอน อย่างไร บทเรียนจะสนุกสนานไม่ซ้ำซาก เช่น หลักสูตร ม.ศ.1 มีเรื่อง สุริยจักรวาล ทั้งสองหมวดวิชาคือ ครูสอนสังคมศึกษาและวิทยาศาสตร์อาจ ตกลงวางแผนร่วมกัน

วิธีที่ 3 ครูทั้งสองหมวดวิชาวางแผนการสอนร่วมกัน และดำเนินการกันเป็นคณะ ใช้เวลาสอนยาว 2 คาบติดต่อกันไป

วิธีที่ 4 เป็นวิธีที่ใช้สัมพันธ์ระหว่าง 2 วิชา หรือมากกว่านั้น โดยใช้วิธีการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นปัญหาร่วมกัน เช่น ปัญหาที่เกี่ยวกับสภาวะแวดล้อมก็มีเนื้อหาทางวิทยาศาสตร์และทางสังคมศึกษาร่วมกัน การเรียนในรูปของปัญหาจะต้องใช้เนื้อหาของหลายๆ วิชามาแก้ปัญหา จะทำให้บทเรียนน่าสนใจขึ้น นักเรียนจะมีกิจกรรมการเรียนที่มีความหมายแก่ชีวิตของนักเรียนมากขึ้น

การสัมพันธ์ระหว่างวิชานั้นไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดครูจะต้องวางแผนทำงานร่วมกัน ต้องพึงพาวาอาศัยกันอย่างมาก ทางโรงเรียนควรจัดเวลาว่างให้ตรงกัน เพื่อครูจะได้มีเวลาว่างเพื่อปรึกษาหารือและวางแผนการเรียนร่วมกันได้สะดวกยิ่งขึ้น

ข้อดี

1. เนื้อหาในบทเรียนมีความสอดคล้องผสมผสานสัมพันธ์กันดียิ่งขึ้น ผู้เรียนได้รับความรู้ที่เชื่อมโยงต่อเนื่องไม่ขาดตอน
2. ขจัดความซ้ำซ้อนในหมวดวิชา
3. ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนในสิ่งที่ตนสนใจและได้รับประสบการณ์ที่มีประโยชน์ต่อชีวิตของนักเรียนมากขึ้น เพราะโดยปกติในชีวิตจริงเหตุการณ์หรือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเน้นการผสมผสานระหว่างหลายๆ สิ่ง หลายๆ อย่าง
4. ครูต่างหมวดวิชามีโอกาสได้คิดวางแผนและทำงานร่วมกันมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดความสามัคคีและการแลกเปลี่ยนความรู้
5. สภาพการเรียนการสอนในการจัดหลักสูตรแบบสหพันธ์นั้น มีการจัดกิจกรรมหลายอย่าง นักเรียนมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมและประสบการณ์ตรงมากยิ่งขึ้น

ข้อจำกัด

1. ฝ่ายบริหารประสบปัญหาที่จะจัดหาเวลาในการเรียนที่จะใช้ต่างสายวิชามาร่วมประชุมตกลงวางแผนร่วมกัน
2. ครูบางคนมีอคติ คิดว่าตนเองมีความรู้ความชำนาญเหนือคนอื่น
3. การจัดเวลาเรียน 2-3 คาบติดต่อกัน ทำให้เกิดความยุ่งยากในโรงเรียนที่จะดำเนินการสอนแบบเดิมมาเป็นเวลานาน

4. ครูได้รับการอบรมสั่งสอนหรือการศึกษาในแบบเดิม การเปลี่ยนรูปสัมพันธ์วิชาครูไม่เคยชิน ปฏิบัติได้ยาก และอาจจะไม่ได้รับการยอมรับจากครู

3.7 หลักสูตรแบบบูรณาการ (Integrated Curriculum)

หลักสูตรแบบบูรณาการเป็นหลักสูตรที่รวมประสบการณ์ในการเรียนรู้ โดยผู้ทำหลักสูตรได้คัดเลือกตัดตอนมาจากหลายๆ สาขาวิชา มาจัดเข้าเป็นกลุ่มหรือหมวดหมู่ การจัดเนื้อหาบูรณาการเข้าด้วยกันเช่นนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่ต่อเนื่อง มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตและต่อพัฒนาการผู้เรียน ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากการเรียน จุดมุ่งหมายที่สำคัญในการบูรณาการเนื้อหาวิชา ตลอดจนประสบการณ์เข้าด้วยกันนี้ เน้นที่ตัวผู้เรียนและปัญหาสังคมเป็นสำคัญ ไม่ได้เน้นที่เนื้อหาวิชา หลักสูตรแบบบูรณาการได้พัฒนาขึ้นเนื่องจากการแก้ปัญหาที่ว่าผู้เรียนมักจะได้รับความรู้และประสบการณ์จากแต่ละสาขาวิชาเป็นส่วนๆ เป็นตอนๆ ไม่มีความสัมพันธ์ต่อเนืองกัน

หลักสูตรแบบบูรณาการนี้ เช่น หลักสูตรประโยคประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ประสบการณ์ทั้งหมดที่จัดไว้ในหลักสูตรมีองค์ประกอบ และรูปแบบสมบูรณ์ในตัวเอง เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมุ่งนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต จัดมวลประสบการณ์ออกเป็น 4 กลุ่มวิชา คือ

1. กลุ่มทักษะ ประกอบด้วย ภาษาไทย และคณิตศาสตร์
2. กลุ่มเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต ว่าด้วยกระบวนการแก้ปัญหาชีวิตและสังคม กล่าวถึงปัญหาและความต้องการของมนุษย์ในด้านต่างๆ เพื่อความดำรงอยู่และการดำเนินชีวิตที่ดี ประกอบด้วยหน่วยต่างๆ ได้แก่ สิ่งมีชีวิตชีวิตในบ้าน สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา ชาติไทย ขาวเหตุการณ์ปัจจุบันและวันสำคัญ การเมืองและการปกครอง ประชากรศึกษา พลังงานและสารเคมี จักรวาลและอวกาศ ประเทศเพื่อนบ้าน การสื่อสารและการคมนาคม

3. กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาและสร้างนิสัยให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม รู้จักแสดงออกทางด้านความงาม เสริมสร้างสุขภาพให้สมบูรณ์และมีคุณลักษณะที่ดีงาม สามารถดำรงชีวิต พัฒนาสังคมให้สงบสุขและเจริญก้าวหน้า ประกอบด้วยวิชาจริยศึกษา กิจกรรมสร้างนิสัย พลศึกษา ศิลปศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์

หลักสูตรบูรณาการนำหลักสูตรหลายๆ ตอนจากหลายวิชามาจัดเป็นกลุ่ม บูรณาการเข้าด้วยกันให้ผู้เรียนประสบการณ์ตรง แม้ที่ผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้

4. กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไปในการทำงาน ประสบการณ์พื้นฐานในการอาชีพ ความรู้พื้นฐานในการทำงาน กลุ่มวิชาที่รวมความรู้ในด้านวิชาต่างๆ เช่น งานบ้าน งานประดิษฐ์และงานช่าง งานเกษตร งานซื้อขายและบริการ จรรยาบรรณ กฎหมายและระเบียบที่ควรทราบ สำหรับหลักสูตรมัธยมศึกษา พ.ศ.2521 นั้น บูรณาการเฉพาะบางวิชาเท่านั้น เช่น สังคมศึกษาเรียนเรื่อง โลกของเรา เพื่อนบ้านของเรา

ข้อดี

1. หลักสูตรแบบบูรณาการช่วยให้มีการสัมพันธ์ระหว่างวิชาสูงสุด เพราะเน้นที่ประสบการณ์ในการเรียนรู้ของผู้เรียน และปัญหาทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนมากกว่าเน้นที่เนื้อหาวิชา
2. หลักสูตรแบบบูรณาการช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ต่อเนื่อง ได้รับการประสบการณ์ตรงที่มีประโยชน์ต่อชีวิตและพัฒนาการของตน
3. หลักสูตรแบบบูรณาการ เป็นหลักสูตรแบบประสบการณ์ กิจกรรมต่างๆ จะมีความสัมพันธ์ผสมผสานกันเป็นอย่างดี นอกจากกิจกรรมจะสัมพันธ์กันแล้ว กิจกรรมนั้นๆ จะสอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของผู้เรียนด้วย
4. ในหลักสูตรแบบบูรณาการ เนื้อหาและประสบการณ์ในการเรียนรู้ ได้รับการคัดเลือกมาจากสาขาวิชาต่างๆ อย่างพิถีพิถัน โดยมุ่งประโยชน์ของผู้เรียนอย่างสูงสุด
5. หลักสูตรแบบนี้เป็นหลักสูตรกำหนดแนวทางด้านความคิดในการที่จะจัดประสบการณ์ในการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง เป็นประโยชน์และสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริง

ข้อจำกัด

1. การหลอมเอาเนื้อหาวิชาต่างๆ ในระดับชั้นอื่นทำได้ยาก นอกจากชั้นประถมศึกษา
2. ความคาดหวังของครูอาจารย์ ผู้ปกครอง ต้องการให้ผู้เรียนได้รับความรู้มากๆ เป็นอุปสรรคต่อหลักสูตรพัฒนาการ
3. แม้ว่าหลักสูตรจะออกมาในรูปบูรณาการแล้ว ถ้าหากครูขาดการเตรียมตัวมาอย่างดี จะทำให้การเรียนการสอนบรรลุผลได้ยาก
4. การเรียนการสอนแบบบูรณาการนั้น นักเรียนจะร่วมกิจกรรมมาก ครูจะมีปัญหาในการจัดกิจกรรมหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าร่วมในกิจกรรม

5. การเรียนการสอนต้องใช้สื่อการสอนเข้าช่วยเป็นจำนวนมากถึงจะ
ได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย โรงเรียนในประเทศไทยมักไม่ค่อยมีสื่อการสอนมากนัก

3.8 หลักสูตรแบบเอกัตภาพ (the individualized Curriculum)

ได้แก่การจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตรให้เป็นไปตามความเหมาะสม
และความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน หลักสูตรเหล่านี้ยึดหลักปรัชญาภาวะ
นิยม (Existentialism) มุ่งส่งเสริมการพัฒนาตนเอง อิสระภาพ การเลือก
และความรับผิดชอบ การจัดหลักสูตรแบบนี้ขึ้นอยู่กับพิจารณาของครูผู้
สอนจะต้องวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง ครูจะต้องติดตาม
ความคืบหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียน และจัดกิจกรรมที่เหมาะสมแก่ลักษณะ
การเรียนรู้ของผู้เรียน

หลักสูตรแบบเอกัตภาพเป็น
การจัดหลักสูตรโดยยึดเอา
ความต้องการของผู้เรียนแต่
ละคน

3.9 หลักสูตรแบบส่วนบุคคล (The Personalized Curriculum)

ได้แก่ครูและนักเรียนมาวางแผนการเรียนรู้ร่วมกันตามเหมาะสมและ
ความสนใจของผู้เรียน โดยเรียกว่า สัญญาการเรียน เพื่อส่งเสริมและดึงเอา
ศักยภาพของผู้เรียนออกมาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทำให้เกิดการยุติธรรม
ทางการศึกษามากขึ้น ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทางวางแผนการเรียนรู้ มีทางเลือก
ในกิจกรรมการเรียนรู้หลายด้าน เป็นการศึกษาที่สามารถประกันได้ว่าผู้เรียน
เกิดการเรียนรู้จริงและสอดคล้องกับความต้องการ ความสามารถ ความสนใจ
ของตนเองและชุมชน หลักสูตรแบบนี้ยึดปรัชญา สาขาภาวะนิยม
(Existentialism) เช่นเดียวกับหลักสูตรแบบเอกัตภาพ

หลักสูตรแบบส่วนบุคคลเริ่ม
จากการที่ครูและนักเรียนวางแผน
การเรียนรู้ร่วมกันตาม
ความเหมาะสม และความ
สนใจของผู้เรียน

ด้วยเหตุที่หลักสูตรแต่ละแบบมีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกันไปในการ
ที่จะเลือกหลักสูตรแบบใดมาใช้ นั้น ขึ้นอยู่กับว่าใช้หลักสูตรประเภทใด ความ
มุ่งหมายที่กำหนดไว้จะสัมฤทธิ์ผลได้มากที่สุด

ในปัจจุบันนักการศึกษาหลายคนจึงหันมาเน้นการใช้หลักสูตรแบบลูก
ผสม คือเลือกเอาหลักสูตรและแนวปฏิบัติที่ดีของทุกๆ แบบมาผสมผสานรวม
กันเข้า บลูม (Bloom) ได้เน้นถึงการประสานส่วนดีของหลักสูตรหลายๆ
ประเภทเข้าด้วยกัน เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander) มี
ความเห็นสอดคล้องตามแนวนี้เช่นกัน และได้เสนอหลักสูตรอีกประเภทหนึ่ง
ขึ้นมาที่เขาเรียกว่า Alternative Designs (สุมิตร คุณากร, 2518.)

จากการที่หลักสูตรมีหลายรูปแบบ ได้มีผู้กล่าวถึงหลักสูตรที่ดีไว้ดังนี้

สันต์ ธรรมบำรุง (2525) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติที่ดีของหลักสูตร คือ

1. หลักสูตรควรจะมี ความคล่องตัวพอสมควร และสามารถที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี
2. หลักสูตรควรเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้การศึกษาบรรลุตามความมุ่งหมายที่กำหนดให้
3. บุคคลทุกฝ่ายควรจะได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและมีส่วนร่วมได้ร้หลักสูตร มิใช่เป็นของนักวิชาการศึกษาแต่เพียงอย่างเดียว
4. การวางแผนหลักสูตรที่ดีจะต้องเป็นขบวนการที่ต่อเนื่องกัน
5. การดำเนินการวางแผนหลักสูตร ควรตั้งอยู่บนรากฐานที่เชื่อถือได้
6. ในการพัฒนาหลักสูตรนั้น ควรคำนึงถึงสิ่งสำคัญต่างๆ เช่น รากฐานทางปรัชญาการศึกษา รากฐานทางจิตวิทยา รากฐานทางสังคม
7. หลักสูตรควรจะเป็นแนวกว้าง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจความสนใจ ความถนัด และความสามารถเป็นรายบุคคล
8. หลักสูตรในระดับต่างๆ ควรจะมีความสัมพันธ์และต่อเนื่องกัน เป็นอย่างดี ไม่ขาดตอน
9. การประเมินผลหลักสูตรเป็นสิ่งที่จำเป็นและต้องทำเป็นระยะๆ ผลประเมินควรนำมาปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตร

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) กล่าวเกี่ยวกับหลักสูตรที่ดีนั้นควรจะต้องเป็นหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน อันสอดคล้องกับความต้องการของชีวิตที่เหมาะสมที่สุด ได้แก่

- ก. สภาพทางเศรษฐกิจ
- ข. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมทางการศึกษา
- ค. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม
- ง. สภาพแวดล้อมทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้
- จ. สภาพทางการเมืองการปกครอง
- ฉ. สภาพทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม และคุณธรรม

สังัด อุทรานันท์ (2527) ได้กล่าวถึงหลักสูตรที่ดีควรจะกล่าวถึงสิ่งต่อไปนี้เป็นคือ

1. เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร
2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งควรมีทั้งจุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเฉพาะ
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์
4. การเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน
5. การเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิชาการในชุมชน
6. การประเมินผล

บันลือ พุกกะวัน (2524:58) หลักสูตรที่ดีนั้นควรมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. ลักษณะและการจัดเนื้อหาวิชา-กิจกรรม
3. วัสดุกับหลักสูตร
4. การนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ

สมิทร คุณากร (2518) กล่าวว่า หลักสูตรที่ดีควรเป็นหลักสูตรที่สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ และทัศนคติที่จะนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและต่อสังคม

จากที่กล่าวตั้งแต่ต้นนั้น จะทำให้มองเห็นภาพรวมของหลักสูตรว่ามีอย่างไรบ้าง และเป็นที่ยอมรับกันว่า หลักสูตรนั้นเป็นหัวใจของการศึกษาสำหรับหลักสูตรของไทยจึงต้องอาศัยเกณฑ์ที่ได้ศึกษารวบรวมมาจากสภาพความต้องการและสภาพความจำเป็นของสังคมไทย (ภิญโญ สาธร, 2514.) ดังนั้นจึงต้องมีการสร้างหลักสูตรหรือการพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาใช้เอง

4. หลักสูตรก่อนประถมศึกษา

พุทธศักราช 2540

หลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 ของกระทรวงศึกษาธิการ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 หลักสูตรก่อนประถมศึกษา อายุแรกเกิด-1 ปี

ส่วนที่ 2 หลักสูตรก่อนประถมศึกษา อายุ 1-3 ปี

ส่วนที่ 3 หลักสูตรก่อนประถมศึกษา อายุ 3-6 ปี

ทั้ง 3 ส่วนนี้ กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรเหมือนกัน มีความแตกต่างกันในรายละเอียด ในการวิเคราะห์และยกตัวอย่างขององค์ประกอบนี้จะขอใช้เฉพาะส่วนที่ 3 หลักสูตรก่อนประถมศึกษา อายุ 3-6 ปี เท่านั้น

2.1 หลักการ มีดังนี้

1. เป็นการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมเด็กทุกประเภทที่มีอายุระหว่าง 3-6 ปี
2. เป็นการพัฒนาเด็กโดยยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา
3. เป็นการพัฒนาเด็กโดยองค์รวมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ผ่านกิจกรรมการเล่นที่เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ และความแตกต่างระหว่างบุคคล
4. เป็นการจัดประสบการณ์ที่ให้เด็กสามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข
5. เป็นการพัฒนาเด็กโดยบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
6. เป็นการพัฒนาเด็กโดยให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วม

2.2 จุดมุ่งหมาย เพื่อให้เด็กอายุ 3-6 ปี มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และคุณลักษณะตามวัยดังต่อไปนี้

2.2.1 คุณลักษณะที่พึงประสงค์

1. มีสุขภาพดี เจริญเติบโตตามวัย และมีพฤติกรรมอันเหมาะสม
2. ใช้กล้ามเนื้อใหญ่กล้ามเนื้อเล็กได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน
3. ร่าเริง แจ่มใส มีความสุข และความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น
4. มีคุณธรรมและจริยธรรม มีวินัยในตนเอง และมีความรับผิดชอบ

องค์ประกอบของหลักสูตร

1. หลักการ

2. จุดมุ่งหมาย

5. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับสภาพและวัย
6. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมในท้องถิ่น และความเป็นไทย
8. ใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
9. มีความสามารถในการคิด การแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัยและมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้สิ่งต่างๆ
10. มีจินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

2.2.2 คุณลักษณะตามวัย

เด็กอายุ 3-4 ปี

พัฒนาการด้านร่างกาย

- ☉ เดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้
- ☉ วิ่งแล้วหยุดได้โดยไม่ล้ม
- ☉ ใช้กรรไกรมือเดียวได้
- ☉ วาดและระบายสีอิสระได้

พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม

- ☉ พอใจคนที่ตามใจ
- ☉ ชอบที่จะทำให้ผู้ใหญ่พอใจและได้คำชม
- ☉ ช่วยตนเองได้
- ☉ ชอบเล่นแบบคู่ขนาน
(เล่นของเล่นชนิดเดียวกันแต่ต่างคนต่างเล่น)

พัฒนาการด้านสติปัญญา

- ☉ สนใจนิทานและเรื่องราวต่างๆ
- ☉ ออยากรู้อยากเห็นทุกอย่างรอบตัว
- ☉ ชอบถาม “ทำไม” ตลอดเวลา
- ☉ ร้องเพลงง่ายๆ แสดงท่าทางเลียนแบบ
- ☉ พุดประโยคยาวขึ้น

คุณลักษณะตามวัยอายุ 3-4 ปี
พัฒนาการด้านร่างกาย

พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ
และสังคม

พัฒนาการด้านสติปัญญา

เด็กอายุ 4-5 ปี

พัฒนาการด้านร่างกาย

- ๑ เดิน วิ่ง กระโดด ได้ดี เพราะกล้ามเนื้อเริ่มประสานสัมพันธ์กัน
- ๑ กระฉับกระเฉงไม่ชอบอยู่เฉย
- ๑ ตัดกระดาษเป็นเส้นตรงได้

พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม

- ๑ มีความมั่นใจตนเองสูงขึ้นมาก
- ๑ ชอบท้าทายผู้ใหญ่
- ๑ ต้องการให้มีคนฟัง คนสนใจ
- ๑ สนใจผู้อื่น
- ๑ ชอบเล่นบทบาทสมมติ
- ๑ ชอบเล่นเป็นกลุ่ม

พัฒนาการด้านสติปัญญา

- ๑ เปรียบเทียบได้
- ๑ เรียงลำดับเหตุการณ์ได้
- ๑ เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม
- ๑ ชอบถาม “ทำไม” เนื่องจากเริ่มเรียนรู้ได้แล้ว
- ๑ เข้าใจความเป็นเหตุเป็นผลได้
- ๑ พูดย่อเป็นประโยคได้

คุณลักษณะตามวัยอายุ 4-5 ปี
พัฒนาการด้านร่างกาย

พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ
และสังคม

พัฒนาการด้านสติปัญญา

เด็กอายุ 5-6 ปี

พัฒนาการด้านร่างกาย

- ๑ เดินขึ้นลงบันไดสลับเท้าได้อย่างคล่องแคล่ว
- ๑ กระฉับกระเฉงไม่อยู่เฉย
- ๑ ใช้กล้ามเนื้อเล็กได้ดี เช่น ตัดกระดาษ ผูกเชือกทรงเท้าได้ ฯลฯ
- ๑ ยึดตัวคล่องแคล่ว

พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ สังคม

- ๑ ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง

อายุ 5-6 ปี
พัฒนาการด้านร่างกาย

พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ
และสังคม

- ๐ ชอบเล่นกับเด็กอื่น
- ๐ ช่วยตัวเองได้
- ๐ ชอบสร้างความพอใจให้ผู้อื่น
- ๐ ชอบแสดงออกและทำสิ่งที่ถูกต้องเพื่อให้ผู้ใหญ่ชมเชย

พัฒนาการด้านสติปัญญา

- ๐ พูดประโยคได้ยาวขึ้น
- ๐ รู้คำศัพท์มากขึ้น
- ๐ ร้องเพลง ท่องคำคล้องจองได้
- ๐ บอกชื่อ นามสกุล ของตนเองได้
- ๐ นับ 1-20 ได้
- ๐ บอกความแตกต่างของกลีน สี เสียง รส รูปร่าง จำแนก และจัดหมวดหมู่สิ่งของได้

พัฒนาการด้านสติปัญญา

2.3 อายุของผู้เรียน

เด็กอายุระหว่าง 3-6 ปี

3. อายุของผู้เรียน

2.4 ระยะเวลาเรียน

ใช้เวลาในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก 1-3 ปีการศึกษาโดยประมาณ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอายุของเด็กที่เริ่มเข้ารับการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา

2.5 แนวทางการจัดประสบการณ์

เพื่อให้การจัดประสบการณ์และกิจกรรมบรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย จึงกำหนดแนวทางการจัดประสบการณ์ดังนี้

แนวทางการจัดกิจกรรม
ควรเน้นส่งเสริมพัฒนาการ
โดยองค์รวมและต่อเนื่อง

1. ส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง
2. จัดให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก
3. ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และเปิดโอกาสให้เด็กริเริ่มกิจกรรมของตนเอง โดยครูเป็นผู้สนับสนุนอำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก

4. จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และมีบรรยากาศที่อบอุ่น เพื่อให้เด็กมีความสุข

5. จัดกิจกรรมในรูปแบบบูรณาการ โดยคำนึงถึงพัฒนาการทุกด้าน

6. จัดประสบการณ์ตรง ให้เด็กเรียนรู้จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 มีโอกาสสังเกต สำรวจ เล่น ค้นคว้า ทดลอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง
7. จัดให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุสิ่งของกับเด็กและกับผู้ใหญ่
8. จัดให้มีความสมดุล มีทั้งกิจกรรมที่เด็กริเริ่มและครูริเริ่ม กิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน กิจกรรมที่ต้องเคลื่อนไหวและสงบ
9. จัดให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลาย ทั้งรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่
10. จัดให้เด็กได้รับการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการมากกว่าผลผลิต
11. จัดให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่น และเอื้อต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
12. จัดกิจกรรมให้เด็กมีจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อส่วนรวม รักธรรมชาติและรักท้องถิ่น
13. จัดให้เด็กมีส่วนร่วมในการวางแผน ลงมือปฏิบัติ และบอกผลการปฏิบัติกิจกรรมของตนเองและผู้อื่นได้
14. จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์
15. เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

2.6 เนื้อหา

เนื้อหาที่จะนำไปใช้จัดกิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี กำหนดไว้ 2 ลักษณะ ดังนี้

2.6.1 ประสบการณ์สำคัญ เป็นประสบการณ์ที่ครูควรนำไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้ครอบคลุมทั้ง 9 ข้อ ดังนี้

1. การสื่อความคิดที่เป็นการกระทำ ได้แก่
 - ☞ การรู้จักสิ่งต่างๆ ด้วยการมอง ฟัง สัมผัส ชิมรส และดมกลิ่น
 - ☞ การเลียนแบบการกระทำและเสียงต่างๆ
 - ☞ การเชื่อมโยงภาพ ภาพถ่าย และรูปแบบต่างๆ กับสิ่งของหรือสถานที่จริง

เนื้อหา 2 ลักษณะ คือ ประสบการณ์สำคัญและเนื้อหา และแนวคิด

ประสบการณ์สำคัญ
ครอบคลุม

1. การสื่อความคิดโดยการกระทำ

- ☞ การเล่นบทบาทสมมติ
 - ☞ การสร้างแบบจำลองต่างๆ ด้วยดินเหนียว ดินน้ำมัน ทรายไม้ ฯลฯ
 - ☞ การเขียนภาพและระบายสีอิสระ
2. การใช้ภาษา ได้แก่
- ☞ การแสดงความรู้สึกด้วยคำพูด
 - ☞ การพูดกับผู้อื่นเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนเอง หรือเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง
 - ☞ การอธิบายเกี่ยวกับสิ่งของ เหตุการณ์ และความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ
 - ☞ การสนุกกับการฟังเรื่องราวนิทาน คำคล้องจอง คำกลอน
 - ☞ การสนุกกับการเขียนในหลายรูปแบบ ผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็กตามธรรมชาติ เขียนภาพ เขียนขีดเขียน เขียนคล้ายตัวอักษร เขียนเหมือนสัญลักษณ์
 - ☞ การสนุกกับการอ่านในหลายรูปแบบผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายตามธรรมชาติ อ่านภาพนิทานหรือสัญลักษณ์
3. การเรียนรู้ทางสังคม ได้แก่
- ☞ การวางแผน ตัดสินใจเลือก ลงมือปฏิบัติ
 - ☞ การแก้ปัญหาในการเล่น
 - ☞ การร่วมปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของกลุ่ม
 - ☞ การรับรู้ที่ไวต่อความรู้สึก ความสนใจ และความต้องการของผู้อื่น
 - ☞ การสร้างความสัมพันธ์กับเด็กและผู้ใหญ่
 - ☞ การมีประสบการณ์ทางการเล่นสร้างสรรค์ร่วมกับเด็กอื่น
4. การเคลื่อนไหว ได้แก่
- ☞ การเคลื่อนไหวจากที่หนึ่งไปที่หนึ่ง
 - ☞ การเคลื่อนไหวพร้อมวัสดุอุปกรณ์
 - ☞ การแสดงความคิดสร้างสรรค์ผ่านการเคลื่อนไหว
 - ☞ การรับรู้และแสดงความรู้สึกด้วยการเคลื่อนไหวกับจังหวะ

2. การใช้ภาษา

3. การเรียนรู้ทางสังคม

4. การเคลื่อนไหว

5. ดนตรี ได้แก่ ☞ การแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบเสียงดนตรี☞ การเล่นเครื่องเล่นดนตรีง่ายๆ เช่น เครื่องดนตรีประเภทเคาะ ประเภทตี ฯลฯ☞ การร้องเพลง 6. การจำแนกและการเปรียบเทียบ ได้แก่ ☞ การสำรวจและอธิบายความเหมือนความต่างของสิ่งต่างๆ☞ การจับคู่ การจำแนก และการจัดกลุ่ม☞ การให้หรืออธิบายสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย☞ การเปรียบเทียบ เช่น ยาว/สั้น ชรุชระ/เรียบ ฯลฯ☞ การเรียงลำดับสิ่งต่างๆ 7. จำนวน ได้แก่ ☞ การเปรียบเทียบจำนวน มากกว่า น้อยกว่า เท่ากัน☞ การจับคู่หนึ่งต่อหนึ่ง☞ การนับสิ่งต่างๆ โดยการท่องจำ 8. มิติสัมพันธ์ (พื้นที่/ระยะ) ได้แก่ ☞ การต่อเข้าด้วยกัน และการแยกออก☞ การบรรจุและการเทออก☞ การจัด การเปลี่ยนรูปทรงของวัตถุสิ่งของต่างๆ☞ การสังเกตสิ่งต่างๆ และสถานที่จากมุมมองที่ต่างๆ กัน☞ การมีประสบการณ์และการอธิบายในเรื่องตำแหน่งของวัตถุที่สัมพันธ์กัน เช่น บน ล่าง ฯลฯ☞ การมีประสบการณ์และการอธิบายในเรื่องทิศทางการเคลื่อนที่ของวัตถุและคน เช่น ออกจาก ข้างหน้า ห่างไกลจาก ฯลฯ☞ การสื่อความหมายของมิติสัมพันธ์ด้วยภาพวาด ภาพถ่าย และรูปภาพ 9. เวลา ได้แก่ ☞ การหยุดและการเริ่มต้นการกระทำโดยใช้สัญญาณ☞ การมีประสบการณ์และเปรียบเทียบเวลา เช่น ตอนเช้า ตอนเย็น เมื่อวานนี้ พรุ่งนี้ ฯลฯ	5. ดนตรี 6. การจำแนกและการเปรียบเทียบ 7. จำนวน 8. มิติสัมพันธ์ (พื้นที่/ระยะ) 9. เวลา

- ☞ การสังเกตความเปลี่ยนแปลงของฤดู
- ☞ การมีประสบการณ์และการเรียงลำดับเหตุการณ์ต่างๆ

2.6.2 เนื้อหาและแนวคิด

เนื้อหาในส่วนนี้กำหนดเฉพาะหัวข้อไม่มีรายละเอียดให้ แต่มีแนวคิดในแต่ละหัวข้อ ทั้งนี้เพื่อประสงค์ให้ผู้สอนกำหนดรายละเอียดขึ้นเอง ให้สอดคล้องกับความต้องการความสนใจของเด็กได้โดยง่าย สามารถยืดหยุ่นเนื้อหาเหล่านี้ได้ โดยคำนึงถึงประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก ส่วนแนวคิดเป็นสิ่งที่ต้องการให้เกิดกับเด็กหลังจากที่จัดประสบการณ์ หรือกิจกรรมให้เด็กปฏิบัติแล้ว ดังนั้นจึงไม่ต้องการให้นำเนื้อหาและแนวคิดไปให้เด็กท่องจำ หัวข้อเนื้อหาและแนวคิดมีดังนี้

1. ตัวเรา

- ☞ ฉันมีชื่อตั้งแต่เกิด ฉันมีเสียง รูปร่างหน้าตาไม่เหมือนใคร ฉันภูมิใจที่เป็นตัวฉันเอง คนอื่นๆ ก็ภูมิใจในตัวเองเช่นกัน
- ☞ ฉันมีอวัยวะต่างๆ เช่น ตา หู จมูก ปาก ขา มือ ผม ผิวหนัง นิ้วมือ นิ้วเท้า
- ☞ ฉันรู้จักระวังรักษาอวัยวะต่างๆ ให้มีความปลอดภัย ไม่เป็นอันตรายและใช้การได้ดี
- ☞ ฉันรู้จักวิธีรักษาร่างกายให้สะอาดมีสุขภาพดีได้
- ☞ ฉันต้องรับประทานอาหาร ออกกำลังกาย และพักผ่อน เพื่อช่วยให้ฉันเจริญเติบโต
- ☞ ฉันล้างมือก่อนรับประทานอาหารหรือหลังจากเข้าห้องน้ำ
- ☞ ฉันต้องระวังรักษาปากและฟันให้สะอาด
- ☞ ฉันต้องออกกำลังกายและพักผ่อน เพื่อช่วยให้ฉันเจริญเติบโต ฉันจะมีน้ำหนักและส่วนสูงเพิ่มขึ้น
- ☞ ฉันสามารถทำงาน เล่นคนเดียว เล่นกับผู้อื่น และเรียนรู้กฎ กติกาการเล่นต่างๆ ได้
- ☞ ฉันเรียนรู้ที่จะระมัดระวังรักษาความปลอดภัยของตนเองในขณะที่เล่นหรือทำกิจกรรมต่างๆ
- ☞ ฉันไม่เดินบนถนนโดยลำพัง

เนื้อหาและแนวคิด

แนวคิด เป็นหลักการของการกำหนดรายละเอียด และกิจกรรมแก่ครู

แนวคิด

1. ตัวเรา

- ☞ ฉันไม่เล่นไม่ขีดไฟ มีด ปืน เพราะเป็นสิ่งอันตรายต่อชีวิต
- ☞ ฉันจะรับประทานยาเมื่อแพทย์ พ่อแม่ หรือครูให้
- ☞ ฉันสามารถเรียนรู้ได้ดีด้วยการลงมือกระทำ สำรวจ ใช้ความคิด ตาหู ฟัง มือสัมผัส ลิ้นชิมรส และจมูกดมกลิ่น
- ☞ สิ่งที่ทำมีทั้งง่ายและยาก ฉันจะพยายามทำสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จ และฉันจะทำสิ่งต่างๆ ได้มากกว่านี้ เมื่อฉันโตขึ้น
- ☞ ฉันสามารถเรียนรู้ที่จะทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง เช่น แต่งตัว อาบน้ำ แปรงฟัน รับประทานอาหาร ฯลฯ
- ☞ ฉันอาจรู้สึกดีใจ เสียใจ โกรธ เหนื่อย หรืออื่นๆ แต่ฉันเรียนรู้ที่จะแสดงความรู้สึกในทางที่ดี
- ☞ เมื่อฉันแสดงความคิดหรือทำสิ่งต่างๆ ด้วยความคิดของตนเอง แสดงว่าฉันมีความคิดสร้างสรรค์ ความคิดและแนวคิดของฉันเป็นสิ่งสำคัญ แต่คนอื่นก็มีความคิดที่ดีเหมือนฉันเช่นกัน
- ☞ ฉันสามารถเรียนรู้กฎระเบียบต่างๆ และปฏิบัติตามได้
- ☞ ฉันสามารถเรียนรู้การมีมารยาทที่ดี สุภาพเรียบร้อย มีความเมตตา กรุณา รู้จักแบ่งปัน ฉันภูมิใจที่ฉันเป็นคนดี
- ☞ ฉันยินดีช่วยเหลืองานทั้งที่บ้านและโรงเรียน
- ☞ ฉันภูมิใจที่ฉันเป็นคนไทย

2. ครอบครัว

- ☞ บ้าน คือสถานที่ที่คนในครอบครัวอาศัยอยู่ บ้านมีแบบต่างๆ กัน เช่น บ้านไม้ ตึก บ้านในเรือ ฯลฯ บริเวณพื้นที่รอบบ้านมีมากน้อยต่างกันบางบ้านอาจจะปลูกต้นไม้ ดอกไม้
- ☞ บ้านอาจจะมี 1 ห้อง หรือหลายห้อง แต่ละห้องมีของใช้อำนวยความสะดวก
- ☞ ฉันอยู่กับครอบครัว ครอบครัวของฉันคือกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ด้วยกัน ช่วยกันดูแลซึ่งกันและกัน ในครอบครัวมี พ่อแม่ พี่ น้อง บางครอบครัวอาจมี ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา

2. ครอบครัว

- ☞ ทุกคนในครอบครัวของฉันเป็นบุคคลสำคัญและต้องช่วยกันทำงาน
- ☞ พ่อของฉันเป็นผู้ชาย แม่ของฉันเป็นผู้หญิง เด็กผู้ชายเรียกลูกชาย เด็กผู้หญิงเรียกลูกสาว บางคนอาจจะมีพี่ชาย พี่สาว น้องชาย น้องสาว
- ☞ ทุกคนในครอบครัวของฉันต้องการที่อยู่อาศัย อาหาร เสื้อผ้า ต้องการความรัก ความอบอุ่น
- ☞ ครอบครัวของฉันมีการดำเนินชีวิต และความเชื่อมั่นของตนเอง
- ☞ ในครอบครัวต้องการความรัก ความอบอุ่น และต้องช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน ถ้าในครอบครัวมีสัตว์เลี้ยงทุกคนต้องช่วยกันดูแล
- ☞ ฉันอาศัยอยู่ในครอบครัวและทำกิจกรรมร่วมกัน
- ☞ ทุกคนในครอบครัวของฉันเป็นบุคคลสำคัญและต้องช่วยกันทำงาน
- ☞ ทุกคนในครอบครัวต้องช่วยกันดูแลรักษาสุขภาพ ความปลอดภัย และปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ตกลงกันภายในบ้าน
- ☞ ฉันจะต้องขออนุญาตใช้สิ่งของต่างๆ ที่ฉันมิได้เป็นเจ้าของ
- ☞ ฉันต้องเคารพเชื่อฟังพ่อแม่และผู้ใหญ่ในบ้าน
- ☞ ฉันต้องมีมารยาท รู้จักปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกาลเทศะ
- ☞ ฉันมีเพื่อนบ้าน ฉันต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่เพื่อนบ้าน และต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

3. โรงเรียนของฉัน

- ☞ โรงเรียนของฉันมีชื่อ ครูและเพื่อนก็มีชื่อ
- ☞ ฉันไปโรงเรียน โรงเรียนคือสถานที่ที่เด็กๆ มาทำกิจกรรมร่วมกัน และทำให้ได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ มากมาย ในโรงเรียนของฉันมีครู นักเรียน คนงาน ภารโรง
- ☞ ครูรักฉัน ครูดูแลเอาใจใส่และจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เล่น ได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ

3. โรงเรียนของฉัน

- ☛ ฉันมีเพื่อนหลายคน ในแต่ละวันฉันเล่นและทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยกันอย่างมีความสุข
- ☛ ฉันรู้จักสถานที่ต่างๆ ในโรงเรียน ในโรงเรียนมีห้องเรียน ห้องน้ำ ห้องอาหาร สนามเด็กเล่น ฯลฯ
- ☛ ทุกคนในโรงเรียนของฉันมีหน้าที่รับผิดชอบและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- ☛ โรงเรียนของฉันมีคนอยู่ร่วมกันหลายคน จึงต้องมีกฎระเบียบที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน
- ☛ ฉันและเพื่อนของฉันช่วยกันรักษาความสะอาดและรักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน
- ☛ ฉันทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับเพื่อน และช่วยกันคิดช่วยกันทำงานจนเสร็จ

4. บุคคลต่างๆ

- ☛ ฉันมีรูปร่าง มีความคิดเหมือนและต่างกับเพื่อน
- ☛ ร่างกายของฉันจะเปลี่ยนแปลงไปตามวัย ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ทุกๆ ปี ฉันจะมีวันครบรอบวันเกิดและจะมีอายุมากขึ้นทุกปี
- ☛ ฉันต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค
- ☛ ฉันและเพื่อนๆ ทุกคนต้องการอาหารที่มีประโยชน์ ต้องมีเวลาเล่น ได้พักผ่อน ต้องการความรักความเอาใจใส่ และการยอมรับจากผู้ใหญ่
- ☛ ฉันและเพื่อนมีความสามารถ บางคนมีความสามารถพิเศษ ความสามารถของฉันและเพื่อนอาจเหมือนหรือต่างกันได้
- ☛ ฉันและเพื่อนมีความคิดและความรู้สึกที่อาจเหมือนกันหรือแตกต่างกันได้ ฉันต้องรับฟังความคิดเห็นและรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่นด้วย
- ☛ คนในชุมชนที่ฉันอาศัยอยู่มีอาชีพที่หลากหลาย เช่น แพทย์ ทหาร ตำรวจ ครู ช่างนา ช่างสวน พ่อค้า แม่ค้า นักแสดง ฯลฯ แต่ละอาชีพก็มีหน้าที่แตกต่างกันไป

4. บุคคลต่างๆ

- ☞ เวลากลางวัน เป็นช่วงเวลาที่ดวงอาทิตย์ตกจนดวงอาทิตย์ขึ้น ฉับและคนส่วนใหญ่จะนอนพักผ่อนตอนกลางวัน
- ☞ ประเทศไทยที่ฉับอาศัยอยู่มี 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว

7. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

- ☞ สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติรอบตัวฉับ เช่น ต้นไม้ สัตว์ น้ำ ดิน หิน ทวย อากาศ ฯลฯ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต และจำเป็นต้องได้รับการอนุรักษ์
- ☞ ฉับสามารถช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ โดยไม่ทำลาย และบำรุงรักษาให้ดีขึ้นได้
- ☞ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นที่อยู่รอบๆ ตัวฉับ เช่น บ้านอยู่อาศัย ถนนหนทาง สวนสาธารณะ สถานที่ต่างๆ ฯลฯ เป็นสิ่งที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน
- ☞ ฉับสามารถช่วยกันรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ได้ โดยไม่ทำลายหรือทำให้ชำรุดเสียหาย

8. การคมนาคมและการสื่อสาร

- ☞ ฉับสามารถเดินทางจากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่งได้ด้วยการเดิน หรือใช้ยานพาหนะ
- ☞ พาหนะบางอย่างที่ฉับเห็นเคลื่อนที่ได้โดยการใช้เครื่องยนต์ ลม ไฟฟ้า หรือคน เป็นผู้ทำให้เคลื่อนที่
- ☞ เมื่อฉับจะเดินทางหรือขนส่ง ฉับตัดสินใจว่าจะไปทางใดและวิธีใด
- ☞ พาหนะที่ใช้เดินทาง เช่น รถยนต์ รถเมล์ รถไฟ เครื่องบิน เรือ ฯลฯ ผู้ขับจะต้องได้รับใบอนุญาตขับขี่และทำตามกฎจราจร เพื่อความปลอดภัยของทุกคน
- ☞ ฉับสามารถเดินทางขนส่ง ได้ทั้งทางบก ทางอากาศ ทางน้ำ
- ☞ ฉับต้องเดินบนทางเท้า ข้ามถนนตรงทางม้าลาย สะพานลอย หรือตรงที่มีสัญญาณไฟ เพื่อความปลอดภัยและต้องระมัดระวังเวลาข้าม

7. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

8. การคมนาคมและการสื่อสาร

- ☛ ฉันสามารถติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่างๆ ได้หลายวิธี เช่น โดยการไปมาหาสู่ โทรศัพท์ โทรเลข จดหมาย ฯลฯ
- ☛ ฉันสามารถทราบข่าวความเคลื่อนไหวต่างๆ รอบตัว ด้วยการพูดคุย สนทนา ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ และอ่านหนังสือ
- ☛ ฉันใช้หนังสือเป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความรู้สึกไปยังผู้อ่าน ถ้าฉันชอบอ่านหนังสือ ฉันก็จะมีความรู้ ความคิดมากขึ้น

9. สิ่งต่างๆ รอบตัว

- ☛ ฉันเห็นสีต่างๆ ด้วยตา แสงสว่างช่วยให้ฉันมองเห็นสี ถ้าฉันหลับตาหรือปิดตาจะเห็นเป็นสีดำ สีมียู่ทุกหนทุกแห่งที่ฉันสามารถเห็น ตามดอกไม้ เสื้อผ้า อาหาร รถยนต์ และอื่นๆ
- ☛ สีที่ฉันเห็นมีชื่อเรียกต่างๆ กัน เช่น แดง ส้ม เหลือง เขียว น้ำเงิน ม่วง ฯลฯ สีทำให้สิ่งที่อยู่รอบตัวฉันดูสดชื่นสวยงาม แต่สีบางสีอาจเป็นอันตรายต่อสายตาและความรู้สึก
- ☛ สีบางสี เช่น สีเขียว สีเหลือง สีแดง เป็นสัญญาณจราจรเพื่อความปลอดภัย
- ☛ สิ่งต่างๆ รอบตัวฉันส่วนใหญ่มีสี ยกเว้นกระจกใส พลาสติกใส น้ำบริสุทธิ์ อากาศบริสุทธิ์
- ☛ ทุกคนต้องการอาหารและน้ำเพื่อมีชีวิตอยู่ อาหารที่มีประโยชน์จะช่วยให้ฉันมีสุขภาพแข็งแรง เจริญเติบโต สามารถทำงานและเล่นได้
- ☛ อาหารที่ฉันรับประทานมีหลายชนิด มีสีกลิ่น รสต่างกัน
- ☛ ทุกคนควรรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย
- ☛ ผัก ผลไม้ ทุกชนิดที่ฉันรับประทานต้องล้างให้สะอาดก่อนรับประทานหรือประกอบอาหาร
- ☛ คนเราใช้เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ช่วยอำนวยความสะดวกในการทำงาน แต่ขณะเดียวกันต้องระมัดระวังในเวลาใช้ เพราะอาจเกิดอันตรายและเกิดความเสียหายได้ ถ้าใช้ผิดวิธีหรือใช้ผิดประเภท

9. สิ่งต่างๆ รอบตัว

- ☛ เครื่องมือเครื่องใช้มีหลายชนิดและหลายประเภท เช่น เครื่องใช้ในการทำสวน การก่อสร้าง เครื่องใช้ภายในบ้าน ฯลฯ
- ☛ เครื่องมือเครื่องใช้ เมื่อใช้แล้วควรทำความสะอาดและเก็บเข้าที่ให้เรียบร้อย
- ☛ สิ่งต่างๆ รอบตัวฉันสามารถแบ่งเป็นประเภท ชนิด ตามขนาด สี รูปร่าง
- ☛ ฉันสามารถนับสิ่งต่างๆ ว่ามีจำนวนเท่าใด
- ☛ ฉันเปรียบเทียบสิ่งของต่างๆ ตามขนาด จำนวน น้ำหนัก
- ☛ ฉันสามารถจัดเรียงลำดับสิ่งของตามขนาด ตำแหน่ง ลักษณะที่ตั้งได้
- ☛ ฉันสามารถเพิ่มหรือลดสิ่งของออกจากจำนวนสิ่งของที่เรา มีอยู่
- ☛ คนเราใช้ตัวเลขในชีวิตประจำวัน เช่น เงิน โทรศัพท์ บ้านเลขที่ ฯลฯ
- ☛ สิ่งที่ช่วยฉันในการวัดมีหลายอย่าง เช่น ไม้บรรทัด เข็มนาฬิกา ตวง ช้อนตวง ฯลฯ บางอย่างฉันอาจใช้การคาดคะเน หรือกะประมาณได้
- ☛ ฉันใช้เงินซื้อสิ่งของ เช่น อาหาร เสื้อผ้า ฯลฯ
- ☛ ฉันใช้ “เวลา” พุถึงสิ่งต่างๆ ที่เกิด เช่น เมื่อวานนี้ วันนี้ พรุ่งนี้ ตอนเช้า ตอนบ่าย ตอนเย็น ฯลฯ

2.7 กิจกรรมประจำวัน

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการเรียนรู้ ได้พัฒนาทั้งร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา การเลือกกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวันจึงต้องให้ครอบคลุมสิ่งต่อไปนี้คือ

1. **การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่** เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่วในการใช้อวัยวะต่างๆ จึงควรจัดกิจกรรม โดยให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่น

กิจกรรมประจำวันต้องครอบคลุม

1. การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่

สนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี ฯลฯ

2. **การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก** เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยตนเองในการแต่งกาย หยิบจับชิ้นส้อม ใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

3. **การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์** เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้ถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก และเห็นความสวยงามของสิ่งต่างๆ รอบตัว อาจจัดกิจกรรมโดยใช้ศิลปะเป็นสื่อ ใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็ก เล่นบทบาทสมมติในมุมเล่นต่างๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นบล็อก ฯลฯ

4. **การพัฒนาการคิด** เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอด สังเกตจำแนก เปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหา จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้สนทนาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทดลอง ทักษะศึกษา ประกอบอาหาร หรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยอย่างหลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ หรือรายบุคคล

5. **การส่งเสริมให้เด็กได้เลือกและตัดสินใจ** เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสตัดสินใจเลือกเล่นหรือทำกิจกรรมอย่างเสรีตามความสนใจและความต้องการของตนเอง จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้เล่นตามมุมเล่น หรือมุมประสบการณ์ หรือศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ทั้งภายในภายนอกห้องเรียน

6. **การส่งเสริมลักษณะนิสัยและทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน** เพื่อให้เด็กมีสุขนิสัยที่ดี แสดงออกอย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองได้ในกิจวัตรประจำวัน มีนิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัดกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เช่น การรับประทานอาหาร การพักผ่อนนอนหลับ การขับถ่าย การทำความสะอาดร่างกาย การเล่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น การปฏิบัติตามกฎกติกาข้อตกลงของส่วนรวม การเก็บของ

2. การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก

3. การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

4. การพัฒนาการคิด

5. ส่งเสริมการตัดสินใจและเลือกกิจกรรม

6. การส่งเสริมลักษณะนิสัยและทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน

เข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ ฯลฯ

2.8 การประเมินพัฒนาการ

การประเมินเด็กอายุ 3-6 ปี เป็นการประเมินพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็ก โดยถือเป็นกระบวนการต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติที่จัดให้เด็กในแต่ละวัน ทั้งนี้ให้มุ่งนำข้อมูล การประเมินมาพิจารณาปรับปรุงวางแผนการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมให้เด็ก แต่ละคนได้พัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ เนื่องจากเด็กแต่ละคนมีพัฒนาการ เร็วช้าต่างกัน และสามารถพัฒนาไปตามจุดมุ่งหมายได้ ถ้าเด็กได้รับ ประสบการณ์เสริมสร้างอย่างเพียงพอและเหมาะสม

การประเมินพัฒนาการควรยึดหลักดังนี้ คือ

1. ต้องประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้าน
2. ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องตลอดปี
3. สภาพการประเมินต้องมีลักษณะเช่นเดียวกับการปฏิบัติกิจกรรม ประจำวันของเด็ก โดยจัดการประเมินให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติตาม ตารางกิจกรรมประจำวัน
4. จัดทำการประเมินอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน การเลือกใช้ เครื่องมือและการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน
5. ไม่ใช้การประเมินด้วยแบบทดสอบ เพราะไม่เหมาะสมกับวัยและ ระดับพัฒนาการของเด็กอายุ 3-6 ปี การประเมินเด็กควรจะขึ้นอยู่กับแหล่ง ข้อมูลหลายๆ ด้าน มิใช่ขึ้นอยู่กับคะแนนสอบ

สำหรับวิธีการประเมินที่เหมาะสมและควรใช้กับเด็กอายุ 3-6 ปี ได้แก่ การสังเกต การสนทนา การสัมภาษณ์ การรวบรวมผลงานหรือชิ้นงานที่แสดง ออกถึงการทำงานอย่างเต็มความสามารถในการพัฒนาการแต่ละด้านของเด็ก เป็นรายบุคคล ทั้งนี้อาจมีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก โดยการจัดทำเป็น แฟ้มรายบุคคล

2.9 การจัดตารางกิจกรรมประจำวัน

กิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี สามารถนำมาจัดลงในตารางกิจกรรม ประจำวันได้หลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ทั้งครูและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำ กิจกรรมอะไร เมื่อใด และอย่างไร โดยมีหลักการจัดดังนี้

การประเมินพัฒนาการด้าน ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาอย่าง สม่ำเสมอและประเมินจาก สถานการณ์ที่เป็นจริง เพื่อนำผลไปใช้ในการวางแผน การจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมให้เหมาะสม กับวัย ทั้งในและนอกห้อง เรียบ ทั้งที่เป็นกิจกรรมเดี่ยว กลุ่มเล็ก และกลุ่มใหญ่

1. กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวัน
2. จัดกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนในอัตราส่วนที่เหมาะสม
3. กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิดทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ไม่ควรใช้เวลาเกินกว่า 20 นาที
4. กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง เด็กมักจะสนุกสนานเพลิดเพลิน ไม่เบื่อหน่าย อาจใช้เวลาประมาณ 40-60 นาที
5. กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่ และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม และบุคลากรเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่สงบกับเคลื่อนไหว จัดให้ครบทุกประเภท กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกายควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังมากนัก เพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยมากเกินไป

การพัฒนาหลักสูตร

1. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

คำว่า “การพัฒนา” หรือคำในภาษาอังกฤษว่า “development” มีความหมายที่เด่นชัดอยู่ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกหมายถึงการทำให้ดีขึ้นหรือทำให้สมบูรณ์ขึ้น และอีกลักษณะหนึ่งหมายถึงทำให้เกิดขึ้น โดยเหตุนี้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรจึงอาจมีความหมายได้ 2 ลักษณะเช่นเดียวกัน คือความหมายแรกหมายถึงการทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และอีกความหมายหนึ่งก็คือเป็นการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2522) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตร คือการพยายามวางโครงการที่จะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ตรงตามจุดหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

สันต์ ธรรมบำรุง (2525) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรจะมีความหมายครอบคลุมถึงการสร้างหลักสูตร การวางแผนหลักสูตร และการปรับปรุงหลักสูตร

สังัด อุทรานันท์ (2527) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึงกระบวนการทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ และปรับปรุงหลักสูตร

ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการจัดทำหลักสูตรทั้งหมด เพื่อให้สอดคล้องกับสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ

การพัฒนาหลักสูตรต้องดำเนินตามเกณฑ์ต่างๆ ดังนี้ (วิญญู สาธ. 2514.)

1. วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม

การพัฒนาหมายถึงการทำให้เกิดขึ้นหรือทำให้ดีขึ้นสมบูรณ์ขึ้น

2. ความต้องการและความจำเป็นของสังคม

3. ลักษณะอุปนิสัยของพลเมืองในประเทศ

ในการนี้คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงตัวการที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตรคือ

1. ตัวนักเรียนซึ่งจะเป็นผู้เรียนตามหลักสูตร

2. วิธีสอนและกระบวนการเรียนตามแนวหลักสูตร

3. ความต้องการในด้านวัฒนธรรม เพราะการศึกษาเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง

4. เนื้อหาของวิชาการที่จะนำมาบรรจุในหลักสูตร ซึ่งควรจะตรงกับความต้องการของสังคม ตรงกับอุปนิสัยของนักเรียน และเหมาะสมกับวิธีสอนและกระบวนการเรียนตามปกติ

การพัฒนาหลักสูตรต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ซึ่งพอจำแนกได้ตามแหล่งที่มา 6 ประการ คือ (สมิตร คุณากร, 2518.)

1. ข้อมูลทางด้านปรัชญา

2. ข้อมูลที่ได้จากนักวิชาการของแต่ละสาขาวิชา

3. ข้อมูลที่ได้จากจิตวิทยาการเรียนรู้

4. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสังคมของผู้เรียน

5. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน

6. ข้อมูลที่เกี่ยวกับพัฒนาการทางเทคโนโลยี

ข้อมูลพื้นฐานต่างๆ มาพิจารณาเพื่อการกำหนดความมุ่งหมายทางการและการจัดการศึกษาของประเทศ ของมูลพื้นฐานเหล่านี้ได้แก่

1. สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

2. สภาพแวดล้อมทางประชากร

3. สภาพแวดล้อมทางสังคม

4. สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ

5. สภาพแวดล้อมทางการเมือง

6. สภาพแวดล้อมทางการบริหาร

7. สภาพแวดล้อมทางศาสนาและวัฒนธรรม

8. สภาพของสื่อสารมวลชนเพื่อการศึกษา (สิปปนนท์ เกตุทัต, 2518)

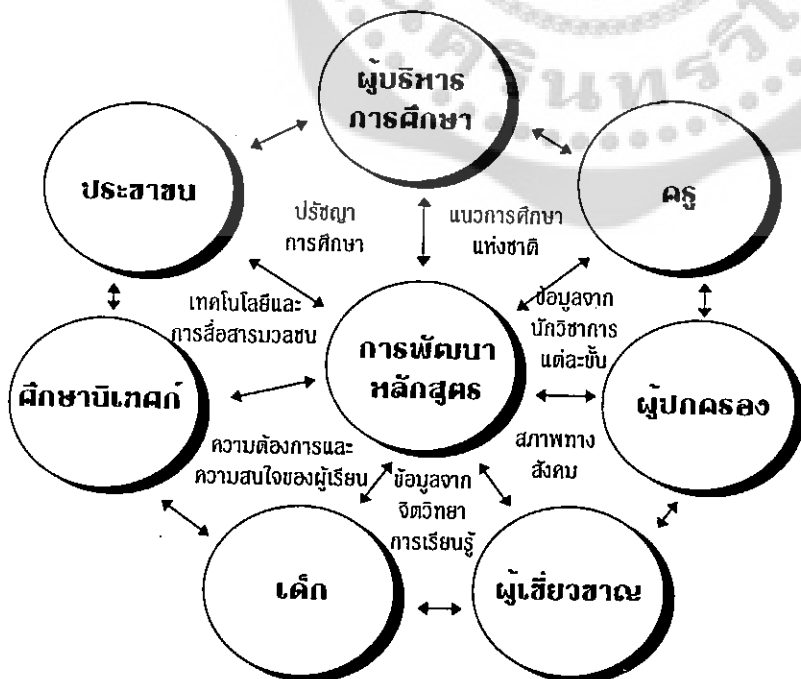
นอกจากนั้นในการจัดการศึกษาหรือจัดหลักสูตรยังต้องอาศัยพื้นฐานหลัก 5 ประการ คือ

1. พื้นฐานทางปรัชญา
2. พื้นฐานทางจิตวิทยา
3. พื้นฐานทางสังคม
4. พื้นฐานทางประวัติศาสตร์
5. พื้นฐานทางเทคโนโลยี (สาโรช บัวศรี, 2514.)

สรุปแล้วข้อมูลพื้นฐานในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรควรมีดังนี้ (สันต์ ธรรมบำรุง, 2525.)

1. ข้อมูลทางปรัชญาการศึกษา
2. ข้อมูลจากแผนการศึกษาแห่งชาติ
3. ข้อมูลจากสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ
4. ข้อมูลที่ได้จากนักวิชาการแต่ละสาขา
5. ข้อมูลจากจิตวิทยาการเรียนรู้
6. ข้อมูลจากความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
7. ข้อมูลที่ได้จากพัฒนาการทางเทคโนโลยี

รูปแบบแสดงผู้มีส่วนร่วมและพื้นฐานในการจัดทำหลักสูตร

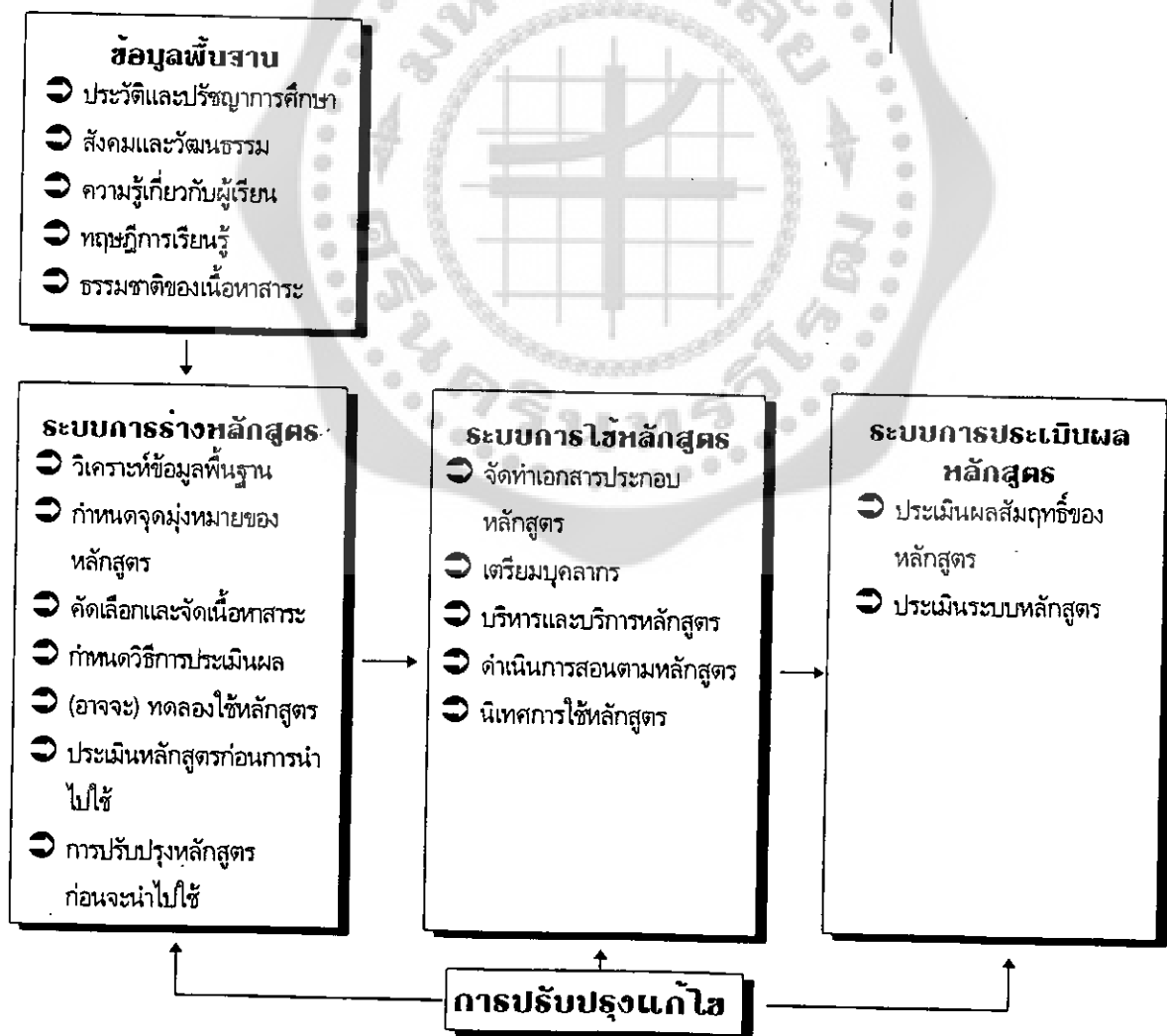

แผนภูมิที่ 2 ผู้มีส่วนร่วมและพื้นฐานในการจัดทำหลักสูตร

2. ระบบการพัฒนาหลักสูตร

โดยทั่วไปความหมายของการพัฒนาหลักสูตรจะหมายถึง กระบวนการทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำและปรับปรุงหลักสูตร ดังนั้นจึงพบว่าในตำราที่ว่าด้วยการพัฒนาหลักสูตรโดยทั่วไป จะกล่าวตั้งแต่การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาหลักสูตรเสียก่อน ต่อจากนั้นจึงจะกล่าวถึงการดำเนินการร่างหลักสูตร ซึ่งในส่วนของกรร่างหลักสูตรนี้จะประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพของสังคม การกำหนดจุดมุ่งหมาย การเลือก และการจัดเนื้อหาสาระและการประเมินหลักสูตรที่สร้างเสร็จแล้ว และเมื่อได้ร่างหลักสูตรเสร็จเรียบร้อยแล้วก็เป็นขั้นของการนำเอาหลักสูตรไปใช้ การประเมินผลที่ได้จากหลักสูตร และในตอนท้ายก็จะกล่าวถึงการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรตามลำดับ ซึ่งพอจะสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

การพัฒนาหลักสูตรเริ่มจากการศึกษาข้อมูล ร่างหลักสูตร การใช้หลักสูตร และการประเมินผล

แผนภูมิที่ 3 ระบบการพัฒนาหลักสูตร

จากแผนภูมิแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของระบบย่อยทั้ง 3 ระบบ ในการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งได้แก่ ระบบการร่างหลักสูตร ระบบการใช้หลักสูตร และระบบการประเมินผลหลักสูตร

ระบบการร่างหลักสูตรประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้คือ วิเคราะห์ ข้อมูลพื้นฐาน กำหนดจุดมุ่งหมาย คัดเลือก และจัดเนื้อหาสาระ กำหนดวิธีการประเมินผล อาจจะมีการทดลองใช้หลักสูตร ทำการประเมินหลักสูตรที่สร้างเสร็จแล้ว และการปรับปรุงหลักสูตรก่อนที่จะนำไปใช้

ระบบการใช้หลักสูตรประกอบการจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร การเตรียมบุคลากร การบริหารและบริการหลักสูตร ดำเนินการสอนตามหลักสูตร และนิเทศการใช้หลักสูตร

ในส่วนของระบบการประเมินผลหลักสูตร ประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ 2 ลักษณะ คือ การประเมินผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตร และการประเมินระบบหลักสูตรทั้งหมด

สำหรับการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรนั้น เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตร การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร จะดำเนินการปรับปรุงแก้ไขในระบบย่อยระบบใดก่อนหรือหลังก็ได้ โดยใช้กระบวนการแบบเดียวกันกับการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ทุกประการ

3. กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

ราล์ฟ ไทเลอร์ (Ralph Tyler, 1950.) ได้กล่าวว่า ก่อนที่จะพัฒนาหลักสูตร ควรตอบคำถาม 4 ประการ คือ

1. มีจุดประสงค์ให้เด็กได้พัฒนาอะไร
2. กิจกรรมและประสบการณ์ใดที่จะทำให้บรรลุจุดประสงค์เหล่านี้
3. มีวิธีจัดกิจกรรมและประสบการณ์ให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร
4. การประเมินผลที่จะช่วยให้พิจารณาเห็นว่าได้บรรลุจุดประสงค์นั้นแล้ว

ฮิลดา ทาบ (Hilda Taba, 1962.) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งมีอยู่ 7 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 สำรวจปัญหา ความต้องการ และความจำเป็นต่างๆ ของสังคม
- ขั้นตอนที่ 2 กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
- ขั้นตอนที่ 3 คัดเลือกเนื้อหาที่จะนำมาสอน
- ขั้นตอนที่ 4 จัดเรียงลำดับเนื้อหา
- ขั้นตอนที่ 5 คัดเลือกประสบการณ์ / กิจกรรม
- ขั้นตอนที่ 6 จัดเรียงลำดับประสบการณ์ / กิจกรรม
- ขั้นตอนที่ 7 กำหนดวิธีการประเมินผล และแนวปฏิบัติ

สัจด์ อุทรานันท์ (2527) ได้ขยายกระบวนการให้ครอบคลุมทั้งกระบวนการพัฒนาหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผลหลักสูตรด้วย จึงได้เสนอกระบวนการดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
- ขั้นตอนที่ 2 กำหนดจุดมุ่งหมาย
- ขั้นตอนที่ 3 คัดเลือกและจัดลำดับเนื้อหา
- ขั้นตอนที่ 4 กำหนดมาตรการวัดและประเมินผล
- ขั้นตอนที่ 5 นำหลักสูตรไปใช้
- ขั้นตอนที่ 6 ประเมินผลการใช้หลักสูตร
- ขั้นตอนที่ 7 ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

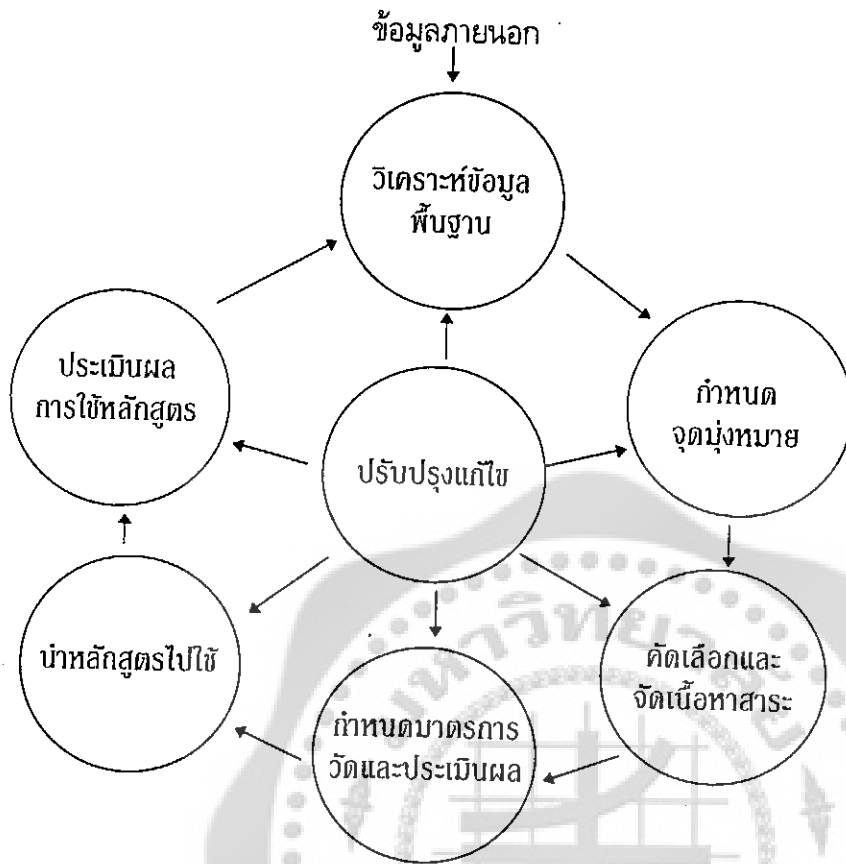
ซึ่งขั้นตอนทั้ง 7 นี้ จะต่อเนื่องและสัมพันธ์กันอย่างเป็นวัฏจักร ดังแผนภูมิที่ 2

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรของฮิลดา ทาบ มี 7 ขั้นตอนคือ

1. การสำรวจปัญหาและความต้องการของสังคม
2. กำหนดจุดมุ่งหมาย
3. คัดเลือกเนื้อหา
4. จัดเรียงลำดับของประสบการณ์
5. คัดเลือกประสบการณ์
6. จัดเรียงลำดับของประสบการณ์
7. กำหนดการประเมินผล

สัจด์ อุทรานันท์ ได้ขยายขั้นตอนพัฒนาหลักสูตรให้กว้างขวางขึ้นดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. กำหนดจุดมุ่งหมาย
3. คัดเลือกจัดลำดับเนื้อหา
4. กำหนดการประเมินผล
5. นำหลักสูตรไปใช้
6. ประเมินผลการใช้หลักสูตร
7. ปรับปรุงแก้ไข

แผนภูมิที่ 4 วัฏจักรของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

ซึ่งแต่ละขั้นตอนสามารถอธิบายได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรไม่ว่าจะเป็นการร่างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ หรือการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น จำเป็นจะต้องคำนึงถึงข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตร คือ ข้อมูลทางด้านประวัติและปรัชญาการศึกษา ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนและทฤษฎีการเรียนรู้ ข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรม และข้อมูลเกี่ยวกับธรรมชาติของเนื้อหาวิชา

การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ทำให้ทราบสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมและผู้เรียน อันจะสามารถจัดหลักสูตรให้แก่ปัญหาและสนองความต้องการนั้นๆ ได้ และในกรณีที่เป็นปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรก็เช่นเดียวกัน การวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ที่เป็นพื้นฐานของหลักสูตรก็เป็นสิ่งจำเป็น เพื่อจะทำให้หลักสูตรที่ทำการปรับปรุงแก้ไขนั้น มีความสอดคล้องกับสภาพของสังคม และความต้องการของสังคมและผู้เรียนได้มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หลังจากวิเคราะห์ ข้อมูลและได้ทราบสภาพปัญหา และความต้องการของสังคมและผู้เรียนแล้ว ก็จะถึงขั้นของการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เพื่อเป็นการมุ่งแก้ปัญหา และสนองความต้องการที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว

ขั้นตอนที่ 3 คัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระ และประสบการณ์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะ เนื้อหาสาระที่นำมาสอนเป็นเสมือนสื่อกลางที่จะพาผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายที่ได้ กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดมาตรการวัดและประเมินผล การประเมินผล เป็นการกำหนดมาตรการให้ทราบว่า ควรจะวัดและประเมินอะไรบ้างจึงจะ สอดคล้องกับเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 5 ทดลองใช้หลักสูตรหลังจากยกร่างเสร็จ ควรนำเอา หลักสูตรไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อศึกษาหาจุดบกพร่องต่างๆ เพื่อ หาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น เมื่อถึงเวลานำเอาหลักสูตรไปใช้จริงๆ จะได้ไม่มี ปัญหาหรือมีข้อบกพร่องน้อยที่สุด

การนำหลักสูตรไปใช้เป็นการนำไปสู่การปฏิบัติจริง ซึ่งการที่จะใช้ หลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องอาศัยกิจกรรมและกระบวนการต่างๆ หลายอย่าง เช่น การจัดทำเอกสารและคู่มือการใช้หลักสูตร การเตรียม บุคลากร การบริการ การดำเนินการสอนตามหลักสูตร การนิเทศ และติดตาม ผลการใช้หลักสูตร เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 6 การประเมินผลหลักสูตร เพื่อให้ทราบว่า ผลิตผลของ หลักสูตรนั้นเป็นไปตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ หรือมีข้อบกพร่องจุดอ่อนตรงไหน อันจะเป็นผลให้เกิดการปรับปรุงได้ถูกต้อง

ขั้นตอนที่ 7 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อต้องการให้หลัก สูตรมีความสมบูรณ์ สอดคล้องกับสภาพของสังคมได้มากขึ้น ในการปรับปรุง นี้จะเริ่มที่ขั้นตอนใดก็ได้ แต่ควรเป็นขั้นตอนที่ประเมินแล้วว่า มีข้อบกพร่อง จากนั้นดำเนินขั้นตอนไปจนครบวัฏจักร ตัวอย่างเช่น หากทราบว่าข้อกำหนด มาตรการวัดและประเมินผลไม่สอดคล้อง ไม่เหมาะสม ก็ปรับปรุงแก้ไข มาตรการวัดและประเมินผลใหม่ จากนั้นต้องนำไปผ่านการนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินผลหลักสูตรตามลำดับ

เซย์เลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor & Alexander : 1966) ได้กำหนดขั้นตอนและกระบวนการจัดทำหลักสูตรไว้เป็น 4 ขั้น ดังนี้

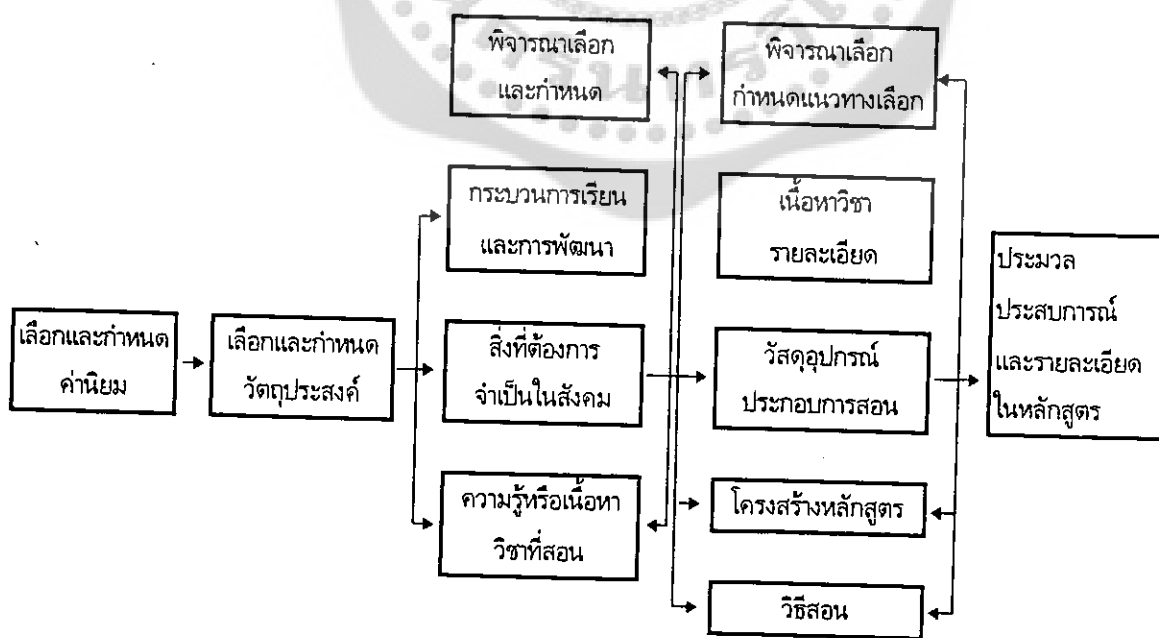
1. ขั้นการพิจารณาศึกษาตัวกำหนดเงื่อนไขในการทำหลักสูตร คือ จะต้องศึกษาหาข้อมูลรายละเอียด เงื่อนไข และปัญหาข้อขัดแย้งเกี่ยวกับค่านิยมตัวผู้เรียน โครงสร้างหลักสูตร บทบาทหน้าที่ของโรงเรียน ลักษณะวิชาที่กำหนดให้เรียน เป็นต้น

2. ขั้นการพิจารณาบุคลากรในการทำหลักสูตร คือ พิจารณาว่าจะให้ใครร่วมบ้าง มีบทบาทอย่างไร

3. ขั้นการตัดสินใจรายละเอียดในหลักสูตร คือ พิจารณาเลือกรูปแบบ โครงสร้างหลักสูตร เลือกเนื้อหาวิธีเรียนวิธีสอน แบบเรียน จำนวนเวลาที่ใช้

4. ขั้นจัดทำเอกสารหลักสูตร คือ จัดทำรายวิชา เนื้อหาวิชาต่างๆ วิธีสอน วัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอน แบบเรียนและหนังสือประกอบ วิธีวัดผลและคู่มือครู เป็นต้น

ฟอกซ์ (Fox : 1962) ได้กำหนดขั้นตอนหรือกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ตามแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 5 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

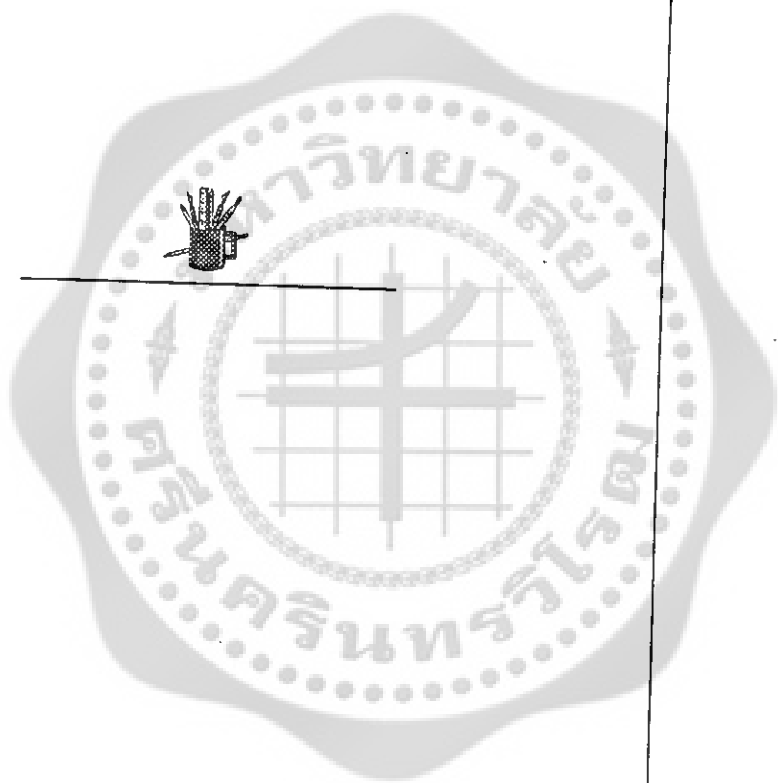
นีแอลเลย์และอีแวนส์ (Neagley & Evans : 1967) ได้กำหนด
ขั้นตอนในการทำหลักสูตรไว้ 6 ขั้นตอน

1.	พิจารณาตัวกำหนดและเงื่อนไขเบื้องต้นของหลักสูตร	<ul style="list-style-type: none"> ☉ ค่านิยม ความเชื่อในสังคม ☉ ความสามารถ ศักยภาพ และความต้องการของผู้เรียน
2.	พิจารณารากฐานทางปรัชญาและจิตวิทยาของสภาพศึกษา	☉ ความมุ่งหมายหน้าที่บทบาทของสภาพศึกษาและวิชาที่จัดสอน
3.	พิจารณาองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อโครงสร้างของหลักสูตร	☉ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ประเพณี งบประมาณ ความต้องการของสังคม คุณภาพผู้เรียน ผลการวิจัย
4.	พิจารณาแผนหรือโครงสร้างของหลักสูตร	☉ รายวิชาที่กำหนด กิจกรรมการเรียนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เวลาที่เรียน
5.	พิจารณายุทธศาสตร์การสอนที่ใช้	☉ วิธีสอน วิธีวัดผล วิธีใช้เทคโนโลยี และสื่อการสอน
6.	พิจารณาดำเนินการจัดสร้างเอกสารหลักสูตร	☉ ประสบการณ์ที่จัดให้แก่ผู้เรียนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

สมิตร คุณากร (2518) ได้ให้ขบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. การกำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. การเลือก การจัดเนื้อหาวิชา และประสบการณ์
3. การนำเอาหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผลหลักสูตร
5. การปรับปรุงหลักสูตร

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นว่า ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรนั้น ในแต่ละแนวความคิดต่างกันออกไปบ้างเพียงเล็กน้อยเท่านั้น กล่าวคือ บางท่านอาจจะมองแบบรวมๆ ทั้งหมด บางท่านก็มองแบบเจาะลงไปให้ละเอียดมากขึ้น ซึ่งก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ทำอย่างไรหลักสูตรที่จะนำมาใช้นั้นสามารถพัฒนาผู้เรียนไปได้ทุกๆ ด้าน และบรรลุตามจุดมุ่งหมายการศึกษาของประเทศชาติ

3

ข้อมูลพื้นฐานทางปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาของไทยได้รับอิทธิพลแนวคิดจากตะวันตก โดยได้นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของไทยให้เหมาะสมกับสังคมไทย

1. ความหมายของปรัชญา

คำว่า “ปรัชญา” จะตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Philosophy” และมาจากรากศัพท์ในภาษากรีกว่า “Philosophia” ซึ่งประกอบขึ้นมาจากรากศัพท์คำว่า “Phileo” แปลว่า “รัก” และ “Sohia” แปลว่า “ภูมิปัญญา (wisdom)” ดังนั้นปรัชญาจึงมีความหมายตามรากศัพท์ว่า “ความรักที่มีต่อภูมิปัญญา” ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของกระบวนการคิดที่เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ซึ่งได้มาโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือผสมผสานประกอบเข้าด้วยกัน เช่น การสังเกต การเข้าใจถึงการเรียนรู้ เป็นต้น ฉะนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า “ปรัชญาคือวิธีการคิดอย่างมีระบบเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ หรือพยายามที่จะค้นหาความสอดคล้องของแนวคิดกับประสบการณ์ทั้งหมด” (Kneller, 1964.)

1.1 ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาทั่วไปเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความจริง ศึกษาเกี่ยวกับวิธีค้นหาความจริงและคุณค่าของสิ่งต่างๆ ในสังคม แต่ปรัชญาทางการศึกษานั้น เป็นการเอาปรัชญาทั่วไปมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา ฉะนั้นจึงมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างมาก นักปรัชญากับนักการศึกษา มักจะเป็นบุคคลคนเดียวกัน เช่น John Locke (จอห์น ล็อก) หรือ John Dewey (จอห์น ดิวอี้) เป็นต้น แนวคิดของคนเหล่านี้จะสนใจเกี่ยวกับเรื่องราวหรือการพัฒนามนุษย์ ความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่จะส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ชุมชน ให้ดีขึ้น

ปรัชญา คือ วิธีการคิดอย่างมีระบบเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ หรือพยายามที่จะค้นหาความสอดคล้องของแนวคิดกับประสบการณ์ทั้งหมด

ปรัชญาการศึกษา เป็นการนำปรัชญาทั่วไปมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา เพื่อการอยู่ร่วมกัน พัฒนาสังคม ชุมชน ให้ดีขึ้น

โดยอาศัยพื้นฐานของธรรมชาติของความรู้ความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของมนุษย์

ความแตกต่างของปรัชญาและปรัชญาทางการศึกษาก็คือ ปรัชญาทั่วไปเป็นปรัชญาบริสุทธิ์ แต่ปรัชญาทางการศึกษาเป็นปรัชญาประยุกต์ ปรัชญาทางการศึกษาจะพูดถึงเฉพาะเรื่องที่น่าไปใช้ในการจัดการศึกษา มองสภาพปัญหาทางการศึกษาอย่างลึกซึ้ง ซึ่งอาศัยปรัชญาทั่วไปมาใช้ในการศึกษาให้เข้าใจถ่องแท้อยู่เสมอ

ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาทั่วไปและปรัชญาการศึกษา สามารถแสดงได้ดังแผนภูมิข้างล่าง

สมัย	ปรัชญาทั่วไป	ปรัชญาทางการศึกษา
สมัยเก่า	จิตนิยม (Idealism) ลัทธินิยม (Realism) นีโอ-ทอมิสซึม (Neo-Thomism)	สารัตถนิยม (Essentialism) นิรันตรนิยม (Perennialism)
สมัยปัจจุบัน	ปฏิบัตินิยม (Pragmatism)	พิพัฒน์นิยม (Progressivism) ปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)
แนวคิดใหม่	ภาวะนิยม (Existentialism) ปรัชญาวิเคราะห์ (Philosophical)	ภาวะนิยม (Existentialism) ปรัชญาวิเคราะห์ (Philosophical)

แผนภูมิที่ 6 แสดงถึงความสัมพันธ์ของปรัชญาทั่วไปกับปรัชญาการศึกษา

เพื่อความเข้าใจ จึงขอกล่าวถึงปรัชญาการศึกษาซึ่งจะช่วยให้เข้าใจถึงแนวการจัดการศึกษา. ดังนี้

1.1.1 ปรัชญาสารัตถนิยม (Essentialism)

ปรัชญาสารัตถนิยม มีพื้นฐานมาจากปรัชญา 2 กลุ่ม คือ กลุ่มจิตนิยม (Idealism) และ ลัทธินิยม (Realism) ซึ่งมีความเชื่อแตกต่างกันอยู่บ้าง ดังนั้นจึงขอกล่าวแยกรายละเอียดของแต่ละกลุ่มดังนี้

1.1.1.1 ปรัชญาสารัตถนิยมตามแนวคิดจิตนิยม (Idealism)

ความเชื่อทางสังคม ปรัชญากรุ่มนี้ถือว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเป็นเครื่องมือของสังคม มีหน้าที่ต้องช่วยสะสมมรดกของสังคม

ปรัชญาการศึกษาคือปรัชญาประยุกต์ แต่ปรัชญาทั่วไปคือปรัชญาบริสุทธิ์

ปรัชญาจิตนิยมเชื่อว่ามนุษย์มีหน้าที่สืบทอดวัฒนธรรมของสังคม

และสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไป

จุดมุ่งหมายของการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณธรรม รักษาไว้และถ่ายทอดต่อไป

หลักสูตร เน้นวิชาประวัติศาสตร์และบุคคลสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสังคม และเข้าใจมนุษย์ดีขึ้น

นักเรียน เป็นผู้ที่มีความรู้สึกรู้คิด ถ้าได้รับการสั่งสอนอบรมอย่างเหมาะสม จะเป็นคนที่มีคุณธรรม อนุรักษ์วัฒนธรรม ผู้เรียนเป็นผู้ที่ทำได้ที่สุด เพื่อให้ตนเองพัฒนาเดินตามศักยภาพสมบูรณ์ที่สุด นักเรียนต้องเลียนแบบครู ศึกษาวิชาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เช่น มานุษยวิทยา

ครู เป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุด เป็นแบบอย่างที่นักเรียนต้องเลียนแบบ ครูต้องทำตัวให้ดีที่สุดและช่วยนักเรียนฝึกฝนการมีคุณธรรมที่ดี เป็นสมาชิกของสังคมที่ดี

วิธีการเรียนการสอน ส่วนใหญ่ใช้การบรรยาย อภิปราย ปฏิบัติตามตัวอย่าง

ข้อคิดเห็น นักการศึกษาหลายท่านมีข้อคิดเห็นดังนี้

1. เป็นการแยกจิตใจและร่างกายออกจากกัน
2. ไม่คำนึงถึงประสบการณ์เก่า อันเป็นจุดเริ่มต้นของการคิด
3. ตั้งจุดมุ่งหมายของไว้สูงมากเกินไปในการที่จะให้ทุกคนทำสิ่งต่างๆ ได้สมบูรณ์แบบที่สุด
4. วิธีการจัดการศึกษา สามารถนำไปสู่ระบบเผด็จการได้
5. ละเลยการให้ความสำคัญแก่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์

1.1.1.2 **ปรัชญาสารัตถนิยมตามแนวลัทธิสัจนิยม (Realism)**

ความเชื่อทางสังคม ปรัชญากลุ่มนี้ เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกของสังคมเช่นกัน แต่ได้รวบรวมเอาความรู้ กฎเกณฑ์ต่างๆ ทางธรรมชาติเข้าไว้ด้วย

สัจนิยมเชื่อว่า มนุษย์ต้องอนุรักษ์วัฒนธรรมและรวบรวมไปถึงกฎเกณฑ์ต่างๆ ทางธรรมชาติไว้ด้วย

จุดมุ่งหมายทางการศึกษา เพื่อค้นหาความจริงต่างๆ และขยายไปผสมผสานกับความรู้เก่า เพื่อพัฒนาความรู้เกี่ยวกับชีวิตโดยทั่วไป หน้าที่อากรมณ์ นอกจากนี้ยังต้องถ่ายทอดไปยังชนรุ่นหลัง

หลักสูตร เป็นวิชาวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับมนุษย์ ค้นเคยกับวิธีการ

ทางฟิสิกส์ เคมี และชีววิทยา วรรณคดีและศิลปะที่สำคัญ หลักสูตรนี้สามารถแบ่งแยกเป็นความรู้ย่อยๆ ที่สามารถทดสอบและวัดได้ ซึ่งเป็นแนวคิดของ เอ็ดเวิร์ด ธอร์นไดค์ (Thorndike) บิดาแห่งการวัดผลการศึกษา ที่เชื่อว่า ถ้าสิ่งต่างๆ มีจริงแล้ว สิ่งนั้นจะมีปริมาณและวัดได้

ผู้เรียน นักเรียนต้องดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติและอยู่ในระเบียบวินัย จนทำสิ่งต่างๆ ได้ถูกต้องเหมาะสม ไม่มีอิสระ

ครู เป็นผู้รู้ ผู้แนะนำสิ่งที่ดีและมีอยู่จริงให้กับนักเรียน ให้อ่านกฎเกณฑ์และระเบียบต่างๆ ตามธรรมชาติ และใช้เครื่องช่วยสอน (Teaching Machine) เพื่อหลีกเลี่ยงความลำเอียงอันอาจจะเกิดจากตัวครูผู้สอน

วิธีการเรียนการสอน เน้นให้ผู้เรียนได้รู้ถึงข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อจะเข้าใจในกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เน้นการสอนแบบสรุปกฎเกณฑ์จากข้อเท็จจริง (inductive) นิยมใช้วิธีสอน คือ ทักษะศึกษา ภาพยนต์ โทรทัศน์ เทป

ข้อคิดเห็น มีการวิจารณ์ร่างการจัดการศึกษาตามแนวคิดนี้ ยึดเอาความสัมพันธ์ของเหตุและผลเป็นสำคัญ ไม่คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งการอยู่ร่วมในสังคมอาศัยสิ่งต่างๆ มากกว่าข้อสิ่งใดจริงหรือไม่จริง

1.1.3 ปรัชญานิรันดรนิยม (Perennialism)

ความเชื่อทางสังคม ปรัชญากลุ่มนี้เน้นความสำคัญของการคงที่ ไม่เปลี่ยนแปลง ความรู้มีความทันสมัยอยู่เสมอ ไม่เปลี่ยนแปลง

นิรันดรนิยมเชื่อในความคงที่ ไม่เปลี่ยนแปลง ความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ

จุดมุ่งหมายของการศึกษา มุ่งเน้นพัฒนาสติปัญญาให้มีความรู้มากมาย มีความสามารถสูงขึ้นในทุกยุคทุกสมัย ไม่เปลี่ยนแปลง

หลักสูตร แบ่งหลักสูตรรายละเอียดเนื้อหาสาระออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสติปัญญาและจิตใจ ส่วนใหญ่จะเน้นการศึกษาทางมนุษยวิทยา

นักเรียน นักเรียนเป็นผู้ที่มีเหตุผล มีแนวโน้มที่จะเพิ่มความรู้และความจริงต่างๆ มากยิ่งขึ้น นักเรียนมีความจำและมีความตั้งใจที่จะกระทำสิ่งต่างๆ เป็นอย่างดี

ครู ครูปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างและรักษาระเบียบวินัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความตั้งใจที่จะกระทำงานใดๆ ครูจึงต้องปฏิบัติเพื่อให้มีคุณลักษณะ

ดังกล่าวด้วย

วิธีการเรียนการสอน เน้นวิธีการบรรยาย เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ความจริงต่างๆ ให้มาก การสนทนาถามตอบช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความกระจ่างขึ้นอีกด้วย มีการใช้เนื้อหาวิชาเป็นจุดสร้างความรู้ความอยากรเห็น ทำให้บรรลุจุดหมายของการฝึกอบรมทางปัญญาและจิตใจ

ข้อคิดเห็น นักการศึกษาหลายท่านมีความเห็นว่า มีการละเลยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้ามาก เนื้อหายังเป็นเรื่องราวของอดีต ยึดเอาศาสนาเป็นหลัก ซึ่งทดสอบทางวิทยาศาสตร์ไม่ได้ครบถ้วน อีกทั้งความรู้ไม่มีความลึ้นสุดในตัวเอง

1.1.4 ปรัชญาพัฒนิยม (Progressivism)

ความเชื่อทางสังคม ปรัชญาการศึกษาของกลุ่มพัฒนิยมยังคงเชื่อว่าโรงเรียนเป็นแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่ชนรุ่นหลัง โดยใช้วิธีการถ่ายทอดแบบประชาธิปไตย ให้นักเรียนรู้จักความสุขในชีวิต

จุดมุ่งหมายของการศึกษา มุ่งเน้นความก้าวหน้าให้แก่ผู้เรียนให้มากที่สุด และโรงเรียนเป็นแหล่งรับผิดชอบในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

หลักสูตร ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child-Centered) หลักสูตรจึงมีความยืดหยุ่นมาก เป็นหลักสูตรที่ยึดเอาความต้องการของผู้เรียน และคำนึงถึงประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

นักเรียน นักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน มีประสบการณ์และอยู่ในสภาพสังคมที่แตกต่างกัน นักเรียนจึงเป็นศูนย์กลางของการเรียน

ครู ผู้ชี้แนะให้เด็กได้ทำกิจกรรมในสภาพแวดล้อมที่จัดให้หรือมีอยู่ให้เกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด เป็นผู้สนับสนุนความคิด ความต้องการของเด็กแต่ละคนเป็นสำคัญ

วิธีการเรียนการสอน เน้นวิธีการแก้ปัญหาเป็นรายบุคคล เน้นกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม การอภิปราย เน้นกระบวนการว่าคิดอย่างไร ทำอย่างไร มากกว่าคิดอะไร หรือทำอะไรมากกว่า

ข้อคิดเห็น นักการศึกษาหลายท่านมีข้อคิดเห็นว่า การยึดเด็กเป็นศูนย์กลางนั้น ถ้าเด็กมีวุฒิภาวะไม่สูงพออาจจะทำฝืนกับความพอใจที่ไม่ช่วยให้นักเรียนก้าวหน้าได้มากนัก ทั้งนี้เพราะวิชาความรู้มีอยู่มากมาย เด็กจะเลือกอย่างไร หรือเลือกเรียนอะไรบ้าง รวมทั้งจุดหมายปลายทางที่ตั้งไว้ เช่น

ปรัชญาพัฒนิยมมีความเชื่อในการถ่ายทอดวัฒนธรรมอย่างเป็นประชาธิปไตยทุกคนมีความสุข ความพึงพอใจในชีวิต

ให้มีชีวิตที่ดีนั้น ควรกำหนดความหมายของคำว่าดีไว้อย่างชัดเจน

1.1.5 ปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)

ความเชื่อทางสังคม นักปรัชญาในกลุ่มนี้มีความเชื่อว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคม พัฒนาสังคมให้ดีขึ้น โดยช่วยแก้ปัญหาของสังคม

จุดมุ่งหมายทางการศึกษา มุ่งเน้นให้ผู้เรียนตระหนักในตนเองในฐานะที่เป็นสมาชิกหนึ่งของสังคม เพื่อช่วยพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น

หลักสูตร ยึดเอาเหตุการณ์ในอนาคตเป็นจุดหมาย ใช้หลักสูตรแบบแกน และใช้วิชาสังคมศึกษาเป็นศูนย์กลาง โดยรวบรวมเอาหน้าที่แบบบทบาทในสังคมในอนาคตเป็นเนื้อหา

ผู้เรียน ต้องรับผิดชอบในการพัฒนาดูแลสังคมในอนาคต จึงต้องศึกษาบทบาทหน้าที่ในการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

ครู เป็นผู้นำในสังคม จึงต้องเป็นผู้สร้างระเบียบแบบแผนของสังคมอย่างเหมาะสมและถ่ายทอดกระบวนการประชาธิปไตยให้แก่ผู้เรียน

วิธีการเรียนการสอน ยืดหยุ่นในเรื่องเวลา เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมในลักษณะต่างๆ ได้ เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม

ข้อเสนอแนะ ค่านิยมของแต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน ฉะนั้นมาตรฐานของสังคมที่ดี คุณสมบัติที่ดีของสมาชิกในสังคมจึงไม่ได้มีความจำเพาะตายตัว

1.2 แนวคิดใหม่ทางปรัชญาการศึกษา

แนวคิดใหม่ของปรัชญามี 2 แนว คือ ปรัชญาภาวะนิยม (Existentialism) และปรัชญาวิเคราะห์ (Philosophical Analysis) ซึ่งแต่ละปรัชญามีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 ปรัชญาการศึกษากลุ่มภาวะนิยม (Existentialism)

นักปรัชญาในกลุ่มนี้เน้นความพึงพอใจของผู้เรียนเป็นรายบุคคล นีล (A.S. Neil) ได้เขียนหนังสือชื่อ ซัมเมอร์ฮิลล์ (Summerhill) ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาแบบยึดเด็กเป็นรายบุคคล โดยใช้ความสามารถของเด็กเป็นหลัก ซึ่งเมื่อเด็กมีความแตกต่างกันมาก จึงมีข้อควรคำนึงคือการลงทุนสูง

จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือการเข้าถึงเป้าหมายของชีวิตของแต่ละ

ปรัชญาปฏิรูปนิยมนับเชื่อว่าการศึกษาคือเครื่องมือที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงสังคม พัฒนาสังคมให้ดีขึ้น

ปรัชญาภาวะนิยม ยึดความพึงพอใจของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

บุคคล (fulfillment of personal goals) โรงเรียนเป็นแหล่งที่ผู้เรียนได้
 คลุกคลีกับประสบการณ์ต่างๆ ของชีวิตอย่างจริงจัง วิชาที่เรียนเป็นเพียง
 เครื่องมือช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงแก่นแท้ของความต้องการของตน รู้จักเลือก
 เป้าหมายชีวิตและวิธีการดำเนินชีวิตด้วยตนเอง

หลักสูตร เป็นหลักสูตรที่เปิดกว้าง เน้นแนวทางมนุษยศาสตร์
 (Humanities) และศิลปศาสตร์ (Liberal Arts) ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึง
 ปัญหาต่างๆ และเข้าถึงเสรีภาพ หลักสูตรที่ดีควรมีวิชาต่างๆ มากมายให้ผู้
 เรียนมีสิทธิในการเลือกเรียน

นักเรียน นักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน มีความสามารถในการ
 การเลือกและทำในสิ่งที่ตัวเองเลือก วิชาต่างๆ ที่เลือกเรียนเป็นเพียงการช่วย
 ให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเองมากยิ่งขึ้น และเข้าถึงเป้าหมายของชีวิตมากยิ่งขึ้น
 เพราะการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับปฏิกริยาภายในตัวนักเรียน

ครู ครูมีหน้าที่สนับสนุน กระตุ้นให้ผู้เรียนเป็นตัวของตัวเองให้มาก
 ที่สุด ให้ผู้เรียนได้ระบายความรู้สึกภายในของตนออกมา และทำในสิ่งที่ตัวเอง
 เลือกเอง แต่ครูก็ต้องเป็นตัวของตัวเองด้วย

วิธีการเรียนการสอน จัดรายวิชามากมายให้ผู้เรียนได้เลือกและมี
 เสรีภาพในการตัดสินใจ เนื้อหาวิชาต่างๆ ในโรงเรียนนั้นไม่มีวิชาใดวิชาหนึ่ง
 สำคัญที่สุด เพราะวิชาคือเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเอง เข้าใจ
 เป้าหมายในชีวิตของตน และเคารพในเสรีภาพของนักเรียน

ข้อคิดเห็น เนื่องจากเชื่อว่า มนุษย์เกิดมาไม่มีอะไรติดตัวมา มนุษย์
 จึงต้องสร้างลักษณะของตนเอง ดังคำกล่าว “มนุษย์คือสิ่งที่มนุษย์ทำ ไม่ใช่
 ทำสิ่งที่มนุษย์เป็น” คือถ้าเราทำอย่างไรก็จะเป็นเช่นนั้น ถ้าไฉนก็เพราะมนุษย์ทำ
 ตัวเองให้ไฉน ไม่ใช่ใครมาลิขิตชะตาชีวิตไว้

การที่ผู้เรียนมีเสรีภาพในการกระทำใดๆ นั้น จะต้องเข้าใจว่า การ
 กระทำของคนต้องไม่ขัดกับความสนใจของผู้อื่นแต่อย่างใด เสรีภาพไม่ใช่การ
 ตามใจ เช่น จะเป่าแตรในขณะที่ผู้อื่นกำลังเรียนกำลังสอนคงไม่ใช่วิธีเลือกที่ดี
 ที่สุด โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามแนวคิดนี้ โรงเรียนซัมเมอร์ฮิลล์
 (Summerhill School) ในประเทศอังกฤษ สำหรับในประเทศไทย โรงเรียน
 หมู่บ้านเด็กของมูลนิธิเด็ก ที่อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ได้นำแนวคิด
 ของโรงเรียนซัมเมอร์ฮิลล์มาประยุกต์ใช้

1.2.2 **ปรัชญาวิเคราะห์ (Philosophical Analysis)**

ปรัชญาวิเคราะห์ บางครั้งก็เรียกว่า Analytic Philosophy หรือ Scientific Empiricism เป็นปรัชญาแนวคิดใหม่ เน้นวิธีการ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยยึดความสำคัญของข้อมูล และอาศัยการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้มาซึ่งความเหมาะสมของแต่ละสังคม และมีชีวิตอยู่อย่างประสบความสำเร็จ มีความสุข มีการวิเคราะห์ที่คัดเลือกเนื้อหาที่เหมาะสม ใช้วิธีการสอนที่ได้ผล โดยใช้แตกต่างกันตามศาสตร์แต่ละวิชา และแนวคิดในการจัดการศึกษามีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนตามสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ปรัชญาวิเคราะห์เน้นวิธีการ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ยึดความสำคัญของข้อมูล วิเคราะห์เพื่อให้เหมาะสมกับสังคม

1.3 **ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธธรรม (Buddhistic Philosophy of Education)**

ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธธรรมเป็นปรัชญาของสังคมไทย ซึ่งเป็นการประยุกต์มาจากพุทธศาสนา โดยนำมาจากพุทธธรรมดังนี้

ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธธรรมนั้น ตั้งจุดมุ่งหมายของการศึกษาไว้คือการเจริญองงามหรือการพัฒนา

- ขั้นที่ 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ (อันเป็นลักษณะของมนุษย์ทั่วไป)
- อกุศลมูล 3 คือ โลก โกรธ หลง (อันเป็นลักษณะของมนุษย์ทั่วไป)
- นิพพาน คือ ชีวิตที่ดีสูงสุด (การดับสิ้นแห่งความทุกข์อันเป็นเป้าหมายปลายทางของชีวิตในที่สุด)
- มรรคมีองค์ 8 คือวิถีหรือแนวทางปฏิบัติเพื่อการพ้นทุกข์
- อริยสัจ 4 *คือความจริงแห่งชีวิต ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

จากแนวคิดทางพุทธธรรมนำมาเป็นแนวคิดทางการศึกษาดังนี้

จุดมุ่งหมาย การศึกษาคือการงอกงามหรือการพัฒนา มีการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้แก่ผู้เรียน เพื่อว่าผู้เรียนจะได้เจริญงอกงามหรือพัฒนาขึ้นตามความมุ่งหมาย

ลักษณะของมนุษย์ประกอบไปด้วยขั้นที่ 5 และอกุศลมูล 3 ซึ่งอาจจะมีความบ้างน้อยบางแตกต่างกันออกไป แต่สิ่งเหล่านี้คืออุปสรรคและปัญหาทำให้มนุษย์ไม่สามารถบรรลุชีวิตที่ดีได้ การศึกษาจึงเป็นการพยายามลดขั้นที่ 5 และอกุศลมูล 3 เปิดโอกาสให้ชีวิตได้บรรลุถึงชีวิตที่ร่มเย็นตามแต่บุคคล โดยผ่านประสบการณ์ วิชาการ ธรรมะ และการปฏิบัติที่ตั้งงามและ

เหมาะสม

นิพพาน คือ การที่ชีวิตที่ปราศจากขันธ์และอภุศลมูล ซึ่งเหมือนกับบูรณาการ (Integration) คือการแก้ไขปัญหทั้งปวงในชีวิตได้หรือหมดไป เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นนิพพานหรือบูรณาการจึงเป็นจุดหมายปลายทางที่สุดของการศึกษา

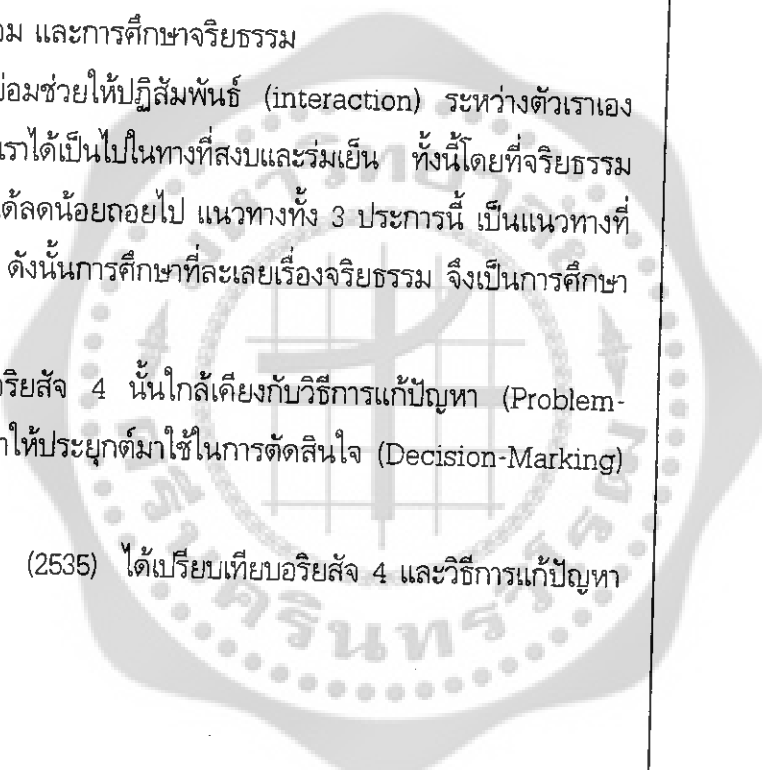
วิธีการเรียนการสอน แนวทางปฏิบัติที่เรียกว่ามรรคมงคล 8 ซึ่งย่อลงมาได้เป็น 3 ข้อ คือ ศิล สมาธิ ปัญญา อันเป็นแนวทางนิพพาน ซึ่งนำมาเป็นแนวนโยบายพื้นฐาน 3 ประการของการศึกษา ได้แก่ การศึกษาตนเอง การศึกษาสิ่งแวดล้อม และการศึกษาจริยธรรม

จริยธรรมย่อมช่วยให้ปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างตัวเราเอง และสิ่งแวดล้อมของเราได้เป็นไปในทางที่สงบและร่มเย็น ทั้งนี้โดยที่จริยธรรมช่วยทำให้อภุศลมูลได้ลดน้อยถอยไป แนวทางทั้ง 3 ประการนี้ เป็นแนวทางที่จะนำไปสู่บูรณาการ ดังนั้นการศึกษาที่ละเลยเรื่องจริยธรรม จึงเป็นการศึกษาที่ไม่เหมาะสมยิ่ง

นอกจากนี้วิธีสัง 4 นั้นใกล้เคียงกับวิธีการแก้ปัญหา (Problem-Solving) มาก จึงทำให้ประยุกต์มาใช้ในการตัดสินใจ (Decision-Making) ได้ด้วย

สาทรานุกรมฯ (2535) ได้เปรียบเทียบวิธีสัง 4 และวิธีการแก้ปัญหาไว้ดังนี้

วิธีการเรียนการใช้ ศิล สมาธิ
ปัญญา

วิธีสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัจ

<p>สัจญาณ</p>	<p>กิจญาณหรือสิ่งที่จะต้องกระทำเกี่ยวกับอริยสัจ คำอธิบายในช่องนี้คัดมาจาก “พจนานุกรมพุทธศาสตร์” ของพระราชวรมณี (ประยูรย์ ปยุตโต) กรมการศาสนา, 2520.</p>	<p>การประยุกต์กิจญาณเป็นวิธีสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัจ (Mutatis Mutandis หรืออนุโลมตามขั้นของวิธีวิทยาศาสตร์ หรือวิธีการแห่งปัญญา)</p>
<p>1. ทุกข์</p>	<p>1. ปริญา การศึกษาให้รู้ ให้เข้าใจชัดเจนตามสภาพที่เป็นจริง ได้แก่ การทำความเข้าใจ และกำหนดขอบเขตของปัญหาหรือความทุกข์ นั่นคืออนุโลมได้ว่า : ต้องกำหนดปัญหาให้ชัดเจน</p>	<p>1. ขั้นกำหนดปัญหา (หรือขั้นทุกข์) ☞ ศึกษาปัญหา กำหนดขอบเขตของปัญหาที่เราจะดำเนินการแก้</p>
<p>2. สมุทัย</p>	<p>2. ปหานะ กำจัด ทำให้หมดสิ้นไป ได้แก่ การแก้ไข กำจัดต้นตอของปัญหา คือ การกำจัดต้นตอให้สิ้นไป นั่นคืออนุโลมได้ว่า : ในการจะกำจัดปัญหานั้นจะต้องกำจัดที่สาเหตุ</p>	<p>2. ขั้นตั้งสมมติฐาน (หรือขั้นสมุทัยป) ☞ พิจารณาสาเหตุของปัญหา ☞ จะต้องแก้ปัญหากี่สาเหตุของปัญหาหรือที่ต้นตอของปัญหา ☞ ดังนั้นพยายามกำหนดว่า อาจจะกระทำอะไรได้บ้างหลายๆ อย่าง เพื่อแก้ปัญหาที่ตรงสาเหตุ</p>
<p>3. นิโรธ</p>	<p>3. สังคิกิริยา การทำให้แจ้งคือเข้าถึงหรือบรรลุ!การบรรลุจุดหมายที่ต้องการ ได้แก่ เข้าถึงภาวะที่ปราศจากปัญหา แจ่มในวิธีการที่จะกำจัดปัญหา หรือทุกข์ นั่นคืออนุโลมได้ว่า : ในการกำจัดปัญหานั้นจะต้องใช้วิธีการ จะต้องกระทำ</p>	<p>3. ขั้นการทดลองและเก็บข้อมูล (หรือขั้นนิโรธ) ☞ กระทำด้วยตนเอง ทดลองใช้วิธีการต่างๆ ตามที่กำหนดไว้แล้วในขั้นที่ 2 ☞ ทดลองได้ผลประการใด ก็ให้บันทึกไว้เรียกว่าข้อมูล</p>
<p>4. มรรค</p>	<p>4. ภาวนา กระทำตามวิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมาย ได้แก่ การลงมือแก้ไขปัญหตามแนวทางของข้อปฏิบัติ เพื่อจะได้บรรลุถึงความดับทุกข์ นั่นก็คืออนุโลมสรุปแนวทางที่ควรปฏิบัติในเมื่อได้รู้แจ้งแล้ว และลงมือปฏิบัติอย่างเต็มที่</p>	<p>4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (หรือขั้นมรรค) ☞ วิเคราะห์หรือเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้ในข้อ 3 จนเห็นว่าทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหากี่กำหนดในข้อ 1 นั้นได้ ☞ สรุปการกระทำที่ได้ผลไว้เป็นแนวทาง (มรรค) เพื่อปฏิบัติ แล้วลงมือปฏิบัติอย่างเต็มที่ตามแนวทางนั้น</p>

1.4 ปรัชญาการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีการศึกษา

ก่อนที่จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาการศึกษาและทฤษฎีการศึกษา ใคร่ขอกล่าวถึงความหมายของทฤษฎีการศึกษาเป็นอันดับแรก

1.4.1 ความหมายของทฤษฎีการศึกษา (Theory of Education)

โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงทฤษฎีมักจะหมายถึง หลักการที่กล่าวไว้เป็นตัวหนังสือหรือตำรา ซึ่งเป็นความพยายามในการที่จะทำนายสิ่งที่จะเกิดขึ้น การอธิบายสิ่งต่างๆ โดยอาศัยหลักความเชื่อที่มีเหตุผลที่มีความเป็นไปได้มาสนับสนุน คนทั่วไปจึงมักจะนึกถึงทฤษฎีว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ (Scientific Theory) ซึ่งทฤษฎีเหล่านี้มักจะมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ทฤษฎีวิทยาศาสตร์อาศัยข้อเท็จจริง ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ โดยใช้การสังเกต ทดลอง
2. ทฤษฎีวิทยาศาสตร์เป็นทฤษฎีเชิงอธิบาย (Explanatory Theories) และ
3. ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ มักใช้สมมติฐาน กฎเกณฑ์ต่างๆ

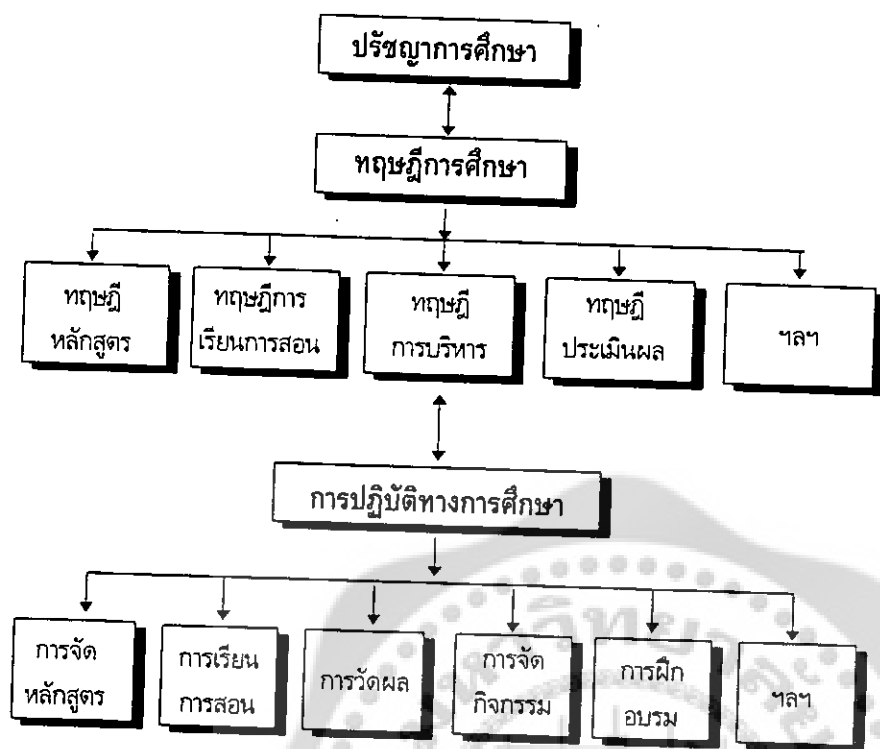
แต่ทฤษฎีการศึกษามิได้เป็นไปตามลักษณะของทฤษฎีวิทยาศาสตร์ เพราะทฤษฎีการศึกษานั้นจะอาศัยหลักฐานอ้างอิงจากการสังเกตทดลองน้อยมาก และบ่อยครั้งไม่สามารถตรวจสอบหรือยืนยันโดยใช้ข้อเท็จจริงได้ นอกจากนี้ทฤษฎีการศึกษาเป็นทฤษฎีปฏิบัติ ชี้นำ หรือให้ข้อเสนอแนะ เป็นทฤษฎีเชิงนิเทศ (prescriptive) และเชิงปฏิบัติ (practical theories) มากกว่าเป็นทฤษฎีเชิงพรรณนา (descriptive) และเชิงอธิบาย (explanatory) เช่น ทฤษฎีวิทยาศาสตร์

1.4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีการศึกษา

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ปรัชญาการศึกษาเป็นแม่บทของทฤษฎีการศึกษา ทฤษฎีการศึกษาเป็นการปฏิบัติในขณะที่ปรัชญาการศึกษาคือการวิเคราะห์ตีความ อธิบายแนวคิดต่างๆ ให้เกิดความชัดเจน มีความสอดคล้องกัน ซึ่งสามารถแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ทฤษฎีวิทยาศาสตร์ยึดข้อเท็จจริง เน้นการอธิบาย และใช้สมมติฐาน กฎเกณฑ์ต่างๆ

ทฤษฎีการศึกษา บางครั้งไม่สามารถตรวจสอบ ไม่มีข้อเท็จจริง เน้นการปฏิบัติ

แผนภูมิที่ 7 ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาการศึกษา กับทฤษฎีการศึกษา

ปรัชญาการศึกษา เป็นการอธิบายแนวคิด วิเคราะห์ ตีความ ให้เกิดความกระจ่างชัดเจนของแนวคิด ซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับความมุ่งหมาย หลักสูตร ตัวครู ผู้เรียน วิธีการเรียนการสอน ฯลฯ เป็นต้น

ทฤษฎีการศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดหลักการ (principles) ให้คำปรึกษา (counseling) ให้ข้อเสนอแนะ (recommandations) แล้วนำหลักการ คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ สู่การปฏิบัติ

การปฏิบัติทางการศึกษา เช่น การเรียนการสอน การฝึกอบรม การสาธิต ฯลฯ และกิจกรรมต่างๆ ที่กระทำกันอยู่ในโรงเรียนต่างๆ ไป

ทั้ง 3 ระดับนี้ ต่างตรวจสอบซึ่งกันและกันว่าการดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอ ถูกต้องตามหลักการ กิจกรรมเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันหรือไม่ กล่าวคือปรัชญาทางการศึกษาจะต้องรับรู้ข้อมูลปัญหาขึ้นมาจากระดับล่าง ตีความ วิเคราะห์ แนะนำให้สอดคล้องกันในระดับล่าง ในขณะที่เดียวกันระดับล่างจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับแนวคิด หลักการ และข้อเสนอที่ระดับบน เป็นผู้กำหนด

สรุปก็คือ ปรัชญาการศึกษาและทฤษฎีการศึกษาเป็นระดับที่อยู่สูง

กว่าระดับปฏิบัติ แต่ทำหน้าที่กำหนดแนวทาง ขั้นตอน เพื่อการปฏิบัติ เป็นการกำหนดอุดมคติและพยายามจัดการศึกษาให้บรรลุถึงอุดมคตินั้น

1.4.3 แนวคิดพื้นฐานในการกำหนดทฤษฎีการศึกษา

ทฤษฎีการศึกษาเป็นการประมวลแนวคิดพื้นฐานต่างๆ จากหลายๆ ด้าน เช่น ด้านธรรมชาติของความรู้ ด้านธรรมชาติของมนุษย์และพัฒนาการของเด็ก แนวคิดด้านจุดมุ่งหมาย ตลอดจนแนวคิดด้านวัฒนธรรม สังคม นำมาประมวลเข้าด้วยกันและกำหนดเป็นหลักการได้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้นั้น ควรมีหลักการวิธีการอย่างไรบ้าง ซึ่งเรามักจะเรียกกันทั่วไปว่า ทฤษฎีการสอน

ทฤษฎีการศึกษาโดยทั่วไปประกอบด้วยแนวคิดพื้นฐานด้านต่างๆ ดังนี้

(1) แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับจุดหมาย (Assumptions About Ends)

การศึกษาเป็นเครื่องมืออันหนึ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคม จึงต้องคำนึงว่าจุดหมายที่กำหนดไว้นั้นต้องเป็นจุดหมายที่สังคมพึงประสงค์ และนำมากำหนดเป็นจุดหมายของการศึกษา (aims of education) ขึ้น ดังนั้นทฤษฎีการศึกษาจึงต้องมีแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับคุณค่า (assumptions of value) อันเป็นที่ยอมรับกันได้ว่า การศึกษานั้นจะก่อให้เกิดคุณค่าสูงสุดต่อสังคมและต่อบุคคล หากพิจารณาทฤษฎีการศึกษาของนักปรัชญาในอดีต เช่น เพลโต จอห์น ลอค และจอห์น ดุย เป็นต้น ก็จะพบว่าทฤษฎีการศึกษาเหล่านี้จะเริ่มต้นด้วยการกำหนดแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับจุดหมาย (ends) ที่จะก่อให้เกิดคุณค่าต่อสังคม เช่น พิจารณาว่าการศึกษาคควรจะดำเนินไปเพื่อสร้างสรรค์สังคมแบบใด บุคคลควรจะได้รับการศึกษาในแนวใด นั่นคือกำหนดแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับ “คนในอุดมคติ” และ “สังคมในอุดมคติ” แล้วจึงจะนำไปกำหนดจุดหมายทางการศึกษา และสร้างเป็นทฤษฎีการศึกษาขึ้นมา

สำหรับ จอห์น ดิวอี้ ก็สร้างทฤษฎีการศึกษาบนพื้นฐานของความเชื่อในคุณค่าของสังคมที่เป็นประชาธิปไตย และเป็นสังคมของคนที่เป็นนักประชาธิปไตย (democratic man) ทั้งนี้เพราะ จอห์น ดิวอี้ เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ไม่อยู่นิ่ง และรู้จักแก้ปัญหา (Man is an active, social,

องค์ประกอบของทฤษฎีการศึกษา

1. แนวคิดเกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย

problem-solving animal) การรู้จักแก้ปัญหาจึงเป็นหนทางที่มนุษย์จะควบคุม และเอาชนะสิ่งแวดล้อมที่ไม่พึงประสงค์ได้ และนำไปสู่การสร้างสรรคชีวิตและสังคมให้พัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง จากแนวคิดพื้นฐานเช่นนี้ การศึกษาจึงไม่ใช่เป็นไปเพื่อสร้างขุนนางชั้นปกครองหรือเพื่อสร้างนักปราชญ์ (scholars) แต่เป็นจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างคนสมัยใหม่ (modern man) คือคนเมืองที่เป็นประชาธิปไตย

(2) แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์

(Assumptions About the Nature of Man)

จากแนวคิดที่ว่า ธรรมชาติของมนุษย์เป็นสิ่งที่สามารถปรับได้ หล่อหลอมได้หรือปั้นได้ ถ้าคนเกิดมามีพฤติกรรมที่คงที่ตายตัว ไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงได้แล้วไซ้ การศึกษาก็คงจะไม่มี ความหมาย และหมดความจำเป็น แต่แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์นี้ก็ยังมีผู้เห็นในแนวทางที่แตกต่างกันออกไปอีกมากมาย บางฝ่ายก็เห็นว่าโดยธรรมชาตินั้น เด็กมีลักษณะคือตั้งไปในทางที่เลว หากปล่อยตามลักษณะธรรมชาติเช่นนั้นแล้ว ก็จะไปสู่ทางชั่วร้ายได้ ดังนั้นผู้ใหญ่จึงจะต้องเป็นฝ่ายนำและควบคุม บางฝ่ายก็ลงความเห็นว่าคุณลักษณะที่คือตั้งเช่นนี้มีสาเหตุบังเอิญ หากแต่เป็นลักษณะที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดโดยธรรมชาติ เป็นลักษณะที่เป็นบาปติดตัวมาโดยกำเนิด นักปรัชญาบางฝ่ายมีความเห็นตรงกันข้าม เช่น รูโซ และสานุศิษย์ที่เห็นว่าเด็กนั้นโดยธรรมชาติแล้วจะเป็นคนดี คือดีมาโดยกำเนิด หากเด็กกลับกลายเป็นทางที่ชั่วแล้วก็เป็นเพราะเขาถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการดูแลที่ดี นอกจากนั้นรูโซยังต่อต้านแนวคิดของคนทั่วไปในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 อย่างแข็งขันที่คนยุคนั้นกระทำต่อเด็กเสมือนเขาเป็นผู้ใหญ่ รูโซเห็นว่าเด็กก็คือเด็ก เด็กไม่ใช่ผู้ใหญ่ตัวเล็ก เรามีธรรมชาติความต้องการ ความรู้สึกนึกคิดเป็นไปตามวัยของเขา ฉะนั้นการให้การอบรมเลี้ยงดูเด็ก ผู้ใหญ่จะต้องคำนึงถึงธรรมชาติด้านพัฒนาการ เพรอเบล ก็มีความเห็นในทำนองเดียวกันนี้ เขาเห็นว่าเด็กนั้นเป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้า ซึ่งจุดหมายที่เขาเกิดมานั้นก็เพื่อชำระไว้ซึ่งความดีเพื่อเข้าสู่สภาวะที่สมบูรณ์ เยี่ยงพระผู้เป็นเจ้า ความคิดพื้นฐานเช่นนี้ย่อมไม่ใช่ใครคนใดคนหนึ่งจะกล่าวได้โดยถูกต้อง แต่ก็เป็นเรื่องที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งในการนำมากำหนดเป็นแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการศึกษา ประเด็นสำคัญคือ ทฤษฎีการศึกษาโดยทั่วไปนั้นจะต้องมีหลักการ

2. แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์มีความแตกต่างกัน

เบื้องต้นเกี่ยวกับผู้เรียน . เพื่อจะนำมาเป็นหลักในการที่จะเสนอแนะว่าควรจะสอนอย่างไร สอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ใด

(3) แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้

(Assumptions About the Nature of Knowledge)

ยังคงเป็นที่ถกเถียงกันระหว่างนักปรัชญาเกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้คือ ความรู้ที่แท้จริงนั้นมีอยู่จริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงความเห็นในเรื่องนั้นๆ เท่านั้น แนวคิดพื้นฐานในเรื่องนี้มีว่า ความรู้เป็นสิ่งเป็นไปได้และมีอยู่จริง มีคนจำนวนน้อยเท่านั้นที่ชอบคิดอย่างเอาจริงเอาจัง และเกิดความสงสัยในความเป็นไปได้ของความรู้ที่แท้จริง บางทัศนะก็เห็นแตกต่างกันในเรื่องคุณค่าและความเป็นไปได้ของความรู้ เพลโตเองก็มีความเห็นว่า ความรู้ที่ควรจะได้ชื่อว่าเป็นความรู้ที่แท้จริงนั้นได้แก่ ความรู้ที่มีความใกล้เคียงกับความรู้ทางคณิตศาสตร์ เพราะความรู้ประเภทนี้เท่านั้นที่มีความแน่นอน ส่วนความรู้ประเภทอื่นๆ นั้น เป็นเพียงความเห็นหรือไม่ก็เชื่อถือไม่ได้ นักปรัชญาคนอื่นๆ นั้นเป็นเพียงความเห็นหรือไม่ก็เชื่อถือไม่ได้ นักปรัชญาคนอื่นๆ เช่น จอห์น ดิวอี้ เห็นว่าความรู้ประเภทวิทยาศาสตร์เท่านั้นที่ควรแก่การเชื่อถือได้ที่สุด เพราะความรู้ประเภทนี้ช่วยให้มนุษย์สามารถควบคุมสิ่งแวดล้อมและควบคุมคุณภาพชีวิตของมนุษย์ได้

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้นี้ย่อมมีอิทธิพลต่อทัศนะเกี่ยวกับวิธีสอน และต่อการที่จะกำหนดทฤษฎีว่าด้วยการเรียนการสอน ดังเช่นถ้าเชื่อว่าความรู้เชิงคณิตศาสตร์เป็นพื้นฐานของความรู้ที่ถูกต้องก็จะเสนอแนะวิธีสอนที่มีลักษณะสอนให้คิด เน้นความสำคัญของการคิด โดยวิธีการแบบอนุมาน (deductive inference) หรือหากยึดหลักเบื้องต้นว่า วิทยาศาสตร์กายภาพเป็นวิชาที่มีความสำคัญขั้นพื้นฐาน การเรียน และวิธีสอนก็จะเน้นวิธีการสังเกต ค้นคว้า ทดลอง แนนอนย่อมจะไม่มีใครให้ข้อเสนอแนะว่า วิธีสอนทั้งหมดควรจะดำเนินตามแบบอย่างวิธีคณิตศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ แล้วปฏิเสธวิธีคิดแบบอื่นๆ แต่หมายความว่า หากทฤษฎีการศึกษานั้นยึดแนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้ในลักษณะใดก็จะเน้นหรือให้ความสำคัญแก่วิธีสอนแบบนั้นๆ

แนวคิดพื้นฐานอีกลักษณะหนึ่งเกี่ยวกับธรรมชาติความรู้ก็คือ การที่ถือว่าความรู้และทักษะนั้นมีคุณค่าทั้งในแง่ที่เป็นเครื่องนำไปสู่จุดหมายปลายทาง คือ คุณค่านอกตัวและคุณค่าในตัว ตัวอย่างเช่น คณิตศาสตร์อาจจะให้ ประโยชน์

3. แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้

ทางด้านเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้เราสามารถคิดคำนวณอันสลับซับซ้อนในด้านวิศวกรรมศาสตร์ (ก็คือคำนวณนอกตัว) แต่ในแง่หนึ่งก็เป็นวิชาที่เรียนเพื่อรู้หรือเพื่อพัฒนาปัญญา (นี่คือคุณค่าในตัว) ความเห็นที่แตกต่างกันในลักษณะเช่นนี้ก็必将นำไปสู่การร่างทฤษฎีการศึกษาที่มีหลักการและวิธีการที่แตกต่าง แต่ประเด็นที่สำคัญก็คือ ไม่ว่าทฤษฎีการศึกษาโดยอ้อมจะต้องเกี่ยวข้องและอาศัยแนวคิดพื้นฐานในด้านที่ว่า การศึกษานั้นควรจะจัดอะไรให้แก่ผู้เรียน และวิธีใดที่จะเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุด ที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน

ผลจากการที่ได้อาศัยแนวคิดพื้นฐานทั้ง 3 ด้าน มาเป็นองค์ประกอบในการกำหนดทฤษฎีต่างๆ ไปทางการศึกษา จึงทำให้มีทฤษฎีการศึกษาที่สำคัญ และเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายอยู่ 2 ลักษณะ คือ แนวการจัดการศึกษาแบบดั้งเดิมหรืออนุรักษนิยม (traditional approach) กับการศึกษาแบบใหม่หรือแบบพัฒนาการ (progressive approach) การศึกษาแบบอนุรักษนิยมนั้น ถือว่าเด็กหรือผู้เรียนมักจะไม่ชอบการศึกษาเล่าเรียน ด้วยเหตุที่การสอนเด็กให้เกิดการเรียนรู้หรือการให้การศึกษาจึงต้องเป็นการขึ้นจากการบังคับ และเข้มงวด ฝ่ายนี้มีความคิดว่า เด็กนั้นจะต้องถูกนำมาให้รับการศึกษาในโรงเรียน ครูจะต้องเป็นผู้กระทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ การศึกษาฝ่ายที่เห็นด้วยกับหลักและวิธีการศึกษาแบบนี้จะเน้นความสำคัญของ "เนื้อหาวิชา" ที่เด็กจำเป็นต้องเรียนรู้ ถือว่าการศึกษานั้นเป็นการสะสมความรู้และทักษะที่สำคัญๆ และมีคุณค่า ยิ่งไปกว่านั้นลักษณะของตัวความรู้หรือเนื้อหาวิชาจะต้องเป็นวิชาที่เด่นๆ และมีความสำคัญ เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิชาประวัติศาสตร์ วรรณคดีและอื่นๆ การศึกษาในลักษณะเช่นนี้จึงเปรียบได้กับการจัดให้มีอันตรกิริยาระหว่างภาษาขณะที่เต็มเปี่ยมกับภาษาที่ว่างเปล่าที่จะนำมาบรรจุความรู้ ภาษาที่เต็มเปี่ยมนั้นก็คือครู ซึ่งถือว่าจะต้องเต็มเปี่ยมด้วยความรู้! เป็นที่รวมของความรู้ที่สำคัญๆ เป็นที่รวมของทักษะความชำนาญรอบด้าน และเป็นที่ยรวมของทัศนคติและคุณค่าที่ดีทั้งหลาย ในขณะที่เดียวกัน ผู้เรียนนั้นเป็นเสมือนภาษาที่ว่างเปล่าและจำเป็นต้องเติมความรู้ลงไปให้เต็ม นอกจากนั้นยังเห็นว่าเด็กหรือผู้เรียนโดยปกติจะมีความสนุกสนานและว่างเปล่า การเรียนการสอนจึงต้องดำเนินไปอย่างเข้มงวดกวดขัน และการใช้อ่านาจนบังคับบัญชา วิธีสอนที่เป็นแบบฉบับนั้น จะเป็นการบอกความรู้และการสาธิตโดยครู นักเรียนเป็นผู้รับและเลียนแบบ ครูจึงเป็นแหล่งความรู้และ

แบบอย่างที่ดีทั้งมวลของนักเรียน ลักษณะการสอนแบบนี้เป็นที่นิยมใช้กันอย่างกว้างขวางในโรงเรียนระดับประถมศึกษามาตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และบางแห่งก็ยังมีปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

ส่วนการศึกษาแผนใหม่ หรือการศึกษาแบบพิพัฒนาการ หรือแบบยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child-centered) นั้น เป็นวิธีการศึกษาที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ทั้งในระดับอนุบาล ระดับประถมและมัธยมศึกษาตอนต้น ทฤษฎีการศึกษาของฝ่ายนี้อาศัยแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของเด็ก และธรรมชาติของความรู้ในลักษณะที่แตกต่างไปจากฝ่ายแรกคือเห็นว่าเด็กนั้นโดยธรรมชาติมีแรงกระตุ้นให้เกิดความสนใจและความอยากรู้อยากเห็นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังเห็นว่า ความรู้และทักษะนั้นเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาศักยภาพของเด็ก และเป็นสิ่งที่ช่วยให้เด็กมี “ความองอาจ” ขึ้นมาจากภายใน การศึกษานั้นไม่เป็นเพียงการหยิบยื่นบางสิ่งให้แก่ผู้เรียนโดยครู แต่จะเป็นกิจกรรมที่จะต้องร่วมมือกันระหว่างครูกับนักเรียน หรือระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งกิจกรรมเช่นนี้จะส่งเสริมให้เด็กเกิดการริเริ่มสำรวจสิ่งทั้งหลายที่อยู่รอบตัวและค้นหาสิ่งต่างๆ ด้วยตัวเอง ครูนั้นจะคอยให้ความช่วยเหลือที่จำเป็น เพื่อเป็นหลักประกันว่า นักเรียนจะได้รับการกระตุ้นทางปัญญา และให้โอกาสที่จะได้รับการพัฒนา การเรียนการสอนก็จะเปลี่ยนไปจากสภาพเดิมที่ใช้ การเรียนที่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยก็เปลี่ยนมาเป็นการเรียนโดยให้เด็กมีโอกาสได้ค้นคว้าอย่างเสรี ค้นหาวิธีและสำรวจกิจกรรมโดยนักเรียนเอง หลักสำคัญก็คือจะไม่แยกประสบการณ์ของเด็กออกเป็นเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ หรือวิชาอื่นๆ เพราะความรู้นั้นไม่ใช่รายวิชาที่จะแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด นักการศึกษาแผนใหม่จะหลีกเลี่ยงการแบ่งเนื้อหาที่จะเรียนออกเป็นรายวิชา และไม่จัดหลักสูตรประเภทแบ่งรายวิชา แต่จะจัดในลักษณะเป็นกิจกรรมบูรณาการ (integrated activities) ทฤษฎีการศึกษาเช่นนี้จะเห็นตัวอย่างได้ชัดเจน ในทฤษฎีการศึกษาของ จอห์น ดิวอี้ และนักการศึกษาแผนใหม่คนอื่นๆ

(4) สรุป

จากที่กล่าวมานี้ เป็นการแสดงให้เห็นลักษณะทั่วไปของทฤษฎีการศึกษาและการนำแนวคิดพื้นฐานด้านต่างๆ มาเป็นหลักและเป็นข้อกำหนดใน

การสร้างทฤษฎีการศึกษา ซึ่งเป็นลักษณะของการสร้างทฤษฎีการศึกษาโดยทั่วไปของนักปรัชญาและนักการศึกษาคนสำคัญในอดีต นับตั้งแต่เพลโต จอห์น ลอค รูโซ เรื่อยมาจนถึง จอห์น ดุย ก็ได้ดำเนินการในทำนองเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน

ในปัจจุบันนี้แนวคิดพื้นฐานที่จะนำมาใช้ในการสร้างทฤษฎีการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงตามวิวัฒนาการของความรู้ในสาขาวิชาการต่างๆ โดยเฉพาะในสาขาจิตวิทยาและสังคมวิทยา เช่น จากทฤษฎีพัฒนาการเกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็กของ เพียเจต์ (Piaget) ทฤษฎีว่าด้วยการพัฒนาการด้านบุคลิกภาพของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) หรืออภัยหลักการจากทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่ม Associationism และกลุ่ม Gestalt เป็นต้น การอาศัยความรู้จากศาสตร์แต่ละแขนงเหล่านี้ มาเป็นพื้นฐานในการสร้างทฤษฎีการศึกษา จึงมีผลทำให้ทฤษฎีการศึกษาในปัจจุบันมีลักษณะลึกซึ้งในเรื่องเฉพาะด้าน (specialization) เช่นเดียวกับลักษณะการศึกษาขั้นคว่ำของศาสตร์หลายๆ แขนง และของผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ (specialist) ทั่วไป

ทฤษฎี การศึกษา ก่ า เนิ ด มา จากแนวคิดพื้นฐานต่าง ๆ

1.5 ความสัมพันธ์ของปรัชญาการศึกษากับการพัฒนาหลักสูตร

การจัดการศึกษาอาศัยแนวคิดของปรัชญาการศึกษา ฉะนั้นปรัชญาทางการศึกษาจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาหลักสูตรโดยตรง หากสังคมนั้นมีความเข้าใจในปรัชญาเป็นอย่างดีย่อมที่จะตั้งวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษาได้ชัดเจนและสอดคล้องและเหมาะสม ในเรื่องวิธีการสอนเนื้อหาให้การจัดการบังเกิดผลสัมฤทธิ์ ในการจัดการศึกษานั้นอาศัยทฤษฎีการเรียนรู้ซึ่งแสดงถึงความเชื่อว่ามีวิธีการเรียนรู้อย่างไร จะต้องเลือกนำเอาทฤษฎีการเรียนรู้มาใช้ให้เหมาะสมกับหลักสูตร ซึ่งทำให้การจัดการศึกษาบรรลุสู่เป้าหมายดังที่วางไว้ได้

ปรัชญาการศึกษาเกิดมาจากความเชื่อของสังคมและเน้นตัวกำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ฉะนั้นเมื่อความเชื่อเปลี่ยนแปลงย่อมส่งผลถึงการพัฒนาหลักสูตร

ความเชื่อทางสังคมก็เช่นเดียวกัน มีส่วนกำหนดการเลือกเนื้อหาสาระที่เหมาะสมมาจัดให้แก่ผู้เรียน นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องเข้าใจถึงสภาพของสังคมว่า จุดเด่นจุดด้อยของสังคมนั้นๆ คืออะไร และเลือกจุดเด่นมาเป็นสิ่งแวดล้อมที่ให้แก่เด็กไม่มีปฏิสัมพันธ์ (interaction) เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้

โดยความสัมพันธ์ดังกล่าว จึงกล่าวได้ว่า ปรัชญาการศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตร

4

ข้อมูลพื้นฐานทางสังคม และวัฒนธรรม

“วัฒนธรรม” เป็นตัวบ่งบอกถึงความเจริญของสังคม ประเทศไทยมีความเจริญมาช้านาน ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศกสิกรรม มีพลเมืองประมาณ 80% ของประเทศเกี่ยวข้องกับอาชีพนี้ และเกือบ 90% ของคนไทยจะต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับการกสิกรรมไม่ว่าทางตรงก็ทางอ้อม จึงกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมไทยส่วนใหญ่โดดเด่นในเกษตรกรรมที่นำโดยข้าวและพืชไร่ที่มีชาวนาและเกษตรกรอยู่ในนาและฟาร์ม และชีวิตของคนในหมู่บ้าน ในสังคมของคนชนบทลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะอาศัยอยู่ตามฝั่งแม่น้ำ ลำคลอง และทางน้ำไหล หรือไม้ก็จับกลุ่มอยู่ในสวนเล็กๆ ที่เต็มไปด้วยไม้ผล ท่ามกลางทุ่งนาที่เปิดกว้างไม่มีรั้วกัน ชีวิตประจำวันของชาวนาและครอบครัวในหมู่บ้านจะสัมพันธ์กับวัดและตลาด และเป็นศูนย์กลางของชีวิตชาวชนบท

วัฒนธรรมไทยโดดเด่นในด้านเกษตรกรรม

ครอบครัวชาวชนบทมีลักษณะพิเศษ ซึ่งแสดงออกโดยความเป็นกันเอง ให้อภัย และไม่มีพิธีรีตอง การยึดถือความสัมพันธ์หรือญาติพี่น้อง และการเคลื่อนย้ายของครอบครัวขนาดเล็กจากครอบครัวใหญ่ไปสู่หน่วยที่เป็นอิสระครอบครัวไทยแบบพื้นฐานต่างๆ ไป มีลักษณะจำกัดในขนาดเล็กประกอบด้วย บิดา มารดา บุตรธิดา ที่ยังไม่ได้แต่งงานและมี ปู่ ย่า ตาหรือยาย อาศัยอยู่ด้วยในบ้านเดียวกัน ในปัจจุบันนี้บ้านในชนบทอาจเป็นครอบครัวแบบขยายขนาดเล็กที่มีบุตรหรือธิดากับสามีหรือภรรยาและเด็กๆ รวมอยู่ด้วย หรือจะมีมารดาที่เป็นหม้ายและลูกๆ รวมอยู่ด้วย

สังคมชนบทมีความเป็นกันเอง นับถือความสัมพันธ์เหมือนพี่น้อง อาศัยอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่

นอกจากบ้านแล้ว วัดเป็นสถานที่ที่สำคัญที่สุดของชีวิตชนบท บทบาทของคนในวัฒนธรรมไทยโดยเฉลี่ยแล้วถือว่ายังได้รับอิทธิพลในพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดไปจนตาย แต่มีสิ่งเกี่ยวกับไสยศาสตร์หรือการถือโชคลาง และการเน้นหลักจริยธรรมที่ใช้พุทธศาสนาเป็นฐาน มีลักษณะที่เด่นและเฉพาะตัว

ในสังคมเมือง การแสดงออกของพุทธศาสนา ในฐานะที่เป็นหลักจริยธรรมและศีลธรรมจะได้รับการยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด วันหยุดทางศาสนาเป็นเพียงวิถีทางเดียวของคนในเมือง ที่จะได้มีโอกาสแสดงกิจกรรมภายนอกต่อพุทธศาสนา ในโอกาสนี้พวกเขาจะมีการตัดบาตรทำบุญ และเป็นที่ยืนยันความเชื่อของเขาที่มีต่อหลักจริยธรรมที่มาจากพุทธศาสนา และโดยทั่วไป ประชาชนเรียนรู้หลักจริยธรรมและศีลธรรมในรูปของการสั่งสอนอบรมจากพ่อแม่หรือจากครูในโรงเรียนมากกว่าจะได้รับการสั่งสอนโดยตรงจากพระภิกษุ ดังนั้นบทบาทของพระจึงเป็นชีวิตที่เป็นอุดมคติ

ความแตกต่างระหว่างโครงสร้างทางสังคมของชนบทกับเมืองเห็นได้ชัดมาก

กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางของเมืองที่ลักษณะสังคมมีโครงสร้างคล้ายคลึงกับตะวันตกเข้าไปทุกที แต่อย่างไรก็ตามค่านิยมทางสังคมที่พบเห็นได้ในชนบทจำนวนมากก็ยังมีอยู่ในเมืองเช่นเดียวกัน ซึ่งเห็นได้จากเจตคติต่อศาสนา พฤติกรรมส่วนบุคคล การเคารพผู้ใหญ่ ผู้บังคับบัญชาและอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตามมีค่านิยมบางอันของสังคมเมืองเป็นของแปลกสำหรับชาวชนบทต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันอยู่ระหว่างคนในชนบทและในเมือง และอิทธิพลของตะวันตกที่มีมากขึ้นต่อศูนย์กลางของชาวเมือง แต่โดยภาพรวมคนไทยส่วนใหญ่มีความรู้สึกที่ว่า ทั้งชายและหญิงต่างก็ควรเป็นคนที่มีกิริยาท่าทางสุภาพเรียบร้อย เคารพผู้ใหญ่ และผู้ที่เหนือกว่าทางสังคม พึ่งตนเอง ใจกว้าง ซื่อสัตย์และมีวินัยในตนเอง เป้าหมายเบื้องต้นของคนไทยส่วนใหญ่ได้แก่ การบรรลุผลในการทำมาค้าขายและสะสมความดี สัมฤทธิผลโดยการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของพุทธศาสนา และโดยการประพฤติปฏิบัติในความดีงาม ค่านิยมที่สำคัญอันหนึ่งซึ่งเกี่ยวกับการทำความดีก็คือ ความมีใจกว้างหรือมีน้ำใจ การกระทำใดๆ ที่เป็นการให้ทาน ไม่ว่าจะผู้รับจะเป็นวัด พระ ญาติหรือเพื่อนฝูง จะนำบุญหรือความดีมาให้แก่ผู้บริจาค และมีความหวังว่าคงจะได้รับผลกรรมอันนั้นในวันใดวันหนึ่ง

สังคมของคนกรุงเทพฯ มีความคล้ายคลึงกับสังคมตะวันตก

วัฒนธรรมไทยนิยมคบที่มีท่าทางสุภาพเรียบร้อย เคารพผู้ใหญ่ ใจกว้าง ซื่อสัตย์และมีวินัยในตนเอง

1. ระบบสังคม วัฒนธรรม และค่านิยม

1.1 สังคมไทยมีลักษณะของสังคมเกษตรกรรมและสังคมชนบทเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งได้เจริญเติบโตประยุกต์เทคโนโลยีเข้ามาในการทำเกษตรกรรม

สังคมไทยปรับเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม

มากยิ่งขึ้น ประกอบกับรัฐบาลได้มีนโยบายที่จะส่งเสริมความเจริญทางเทคโนโลยีอันจะช่วยพัฒนาประเทศไปสู่ระบบสังคมอุตสาหกรรม ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงพื้นฐานทางสังคมโดยรวม พยายามพัฒนาคนและเทคโนโลยีไปสู่สังคมอุตสาหกรรมด้วย

1.2 ค่านิยมในสังคมไทย หรือคุณค่าที่เป็นที่ยอมรับในสังคมซึ่งได้แก่ ความชอบความสบาย พึงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ความรักพวกพ้อง การให้อภิสิทธิ์แก่เครือญาติ และการถืออำนาจถือเอาประโยชน์ส่วนตนเป็นสำคัญ ซึ่งแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคมไปบ้าง แต่ยังคงมีอยู่อย่างมาก

คนไทยมีค่านิยมชอบความสบาย พึงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ รักพวกพ้อง

1.3 ธรรมชาติของคนในสังคม จากอดีตที่ผ่านมาคนไทยยังคงได้รับการเลี้ยงดูให้เชื่อฟังผู้อาวุโสกว่า ผู้มีอำนาจกว่า ผู้มีเงินมากกว่าการยึดเหตุผล อีกทั้งยังมีความเชื่อในไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าจะมีการเปลี่ยนแปลงสำหรับธรรมชาติที่ดี เช่น ความสุภาพอ่อนน้อม การยิ้มแย้มแจ่มใส การรู้จักให้อภัย ควรจะคงลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในสังคมอย่างเหมาะสมต่อไป

ธรรมชาติของคนไทย เชื่อฟังผู้อาวุโส เชื่อไสยศาสตร์ มีความสุภาพอ่อนน้อม รู้จักให้อภัย

1.4 วัฒนธรรมในสังคม เอกลักษณ์ของชาติที่แตกต่างจากชนชาติอื่น ไม่ว่าจะเป็นความเป็นอยู่ ภาษา วรรณคดี การละเล่น หรืออื่นใดนั้นมีความสำคัญมากถึงการพัฒนาหลักสูตร เพราะหลักสูตรจะเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่ชนรุ่นหลัง ฉะนั้นหลักสูตรควรจะพิจารณาตารางไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่ดำรง

วัฒนธรรมไทยมีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

1.5 ศาสนาในสังคม หลักสูตรเป็นแหล่งข้อมูลให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงหลักการของศาสนาต่างๆ ในสังคม ตามหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีเสรีภาพ ในการปฏิบัติพิธีการทางศาสนาที่ตนนับถือ

คนไทยมีสิทธิเลือกนับถือศาสนาตามความพอใจ

1.6 วิถีทางของการเปลี่ยนแปลงของสังคม ในปัจจุบันเทคโนโลยีและการสื่อสารมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว สังคมไทยรับรู้ข้อมูลทางวัฒนธรรมจากสังคมอื่นได้อย่างหลากหลายและกว้างขวาง อันส่งผลกระทบต่อสังคม วัฒนธรรมของไทยดังต่อไปนี้

การเปลี่ยนแปลงของสังคมส่งผลต่อ

1.6.1 การดิ้นรนเพื่อเสรีภาพและความเสมอภาค เนื่องจากหลายชาติในโลกเชื่อว่า การปกครองในระบบประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ดีและเหมาะสม จึงทำให้ชาติที่เกิดใหม่ดิ้นรนต่อสู้ และแนวความคิดนี้ได้มาจากโลกตะวันตก จึงทำให้มีการต่อสู้ในวงการต่างๆ ทั้งชนกลุ่มน้อยโดยเฉพาะพวกที่

1. ความเสมอภาคตามระบบประชาธิปไตย

อยู่ได้อ่านาจอผู้นำเผด็จการ จึงมักจะเห็นว่าในที่เหล่านั้นมีความวุ่นวาย สังคมต่างๆ รับรู้โดยผ่านสื่อมวลชนทั้งทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์อยู่ตลอดเวลา

1.6.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์ จากการศึกษาที่มนุษย์มีการศึกษาค้นคว้า มีการใช้เครื่องมือหรือประดิษฐ์อุปกรณ์ใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้น จึงทำให้ความเจริญด้านนี้แผ่กระจายไปอย่างรวดเร็ว และมีผลสะท้อนต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นอันมาก

1.6.3 การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ผลของการนำเทคโนโลยีมาใช้ทำให้เกิดปัญหาคนว่างงานเพิ่มขึ้น ไม่ว่าในประเทศอุตสาหกรรมก็ดี หรือประเทศที่เจริญทางเกษตรกรรมก็ดี ต่างก็มีการตื่นตัวในการใช้เครื่องจักรแทนมนุษย์ทำงาน เพราะเครื่องจักรทำงานได้มากและมีประสิทธิภาพ จึงทำให้เศรษฐกิจของโลกปั่นป่วน ทำให้สังคมเกิดปัญหาและควรที่จะให้มีการคงค่านิยมเก่าไว้เพื่อการประหยัด เช่น การให้वानร้องขอแรงงานจากเพื่อนแทนที่จะใช้แต่เครื่องผ่อนแรงกันรำไป ทั้งนี้เพื่อเป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้มีความทำงานทำโดยทั่วถึง

1.6.4 การเปลี่ยนแปลงทางด้านอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงเครื่องจักรบางอย่าง จากที่ต้องใช้คนมีฝีมือทำงานก็ใช้เครื่องมือทำงานแทน ทำให้มีผลผลิตมากมายเลยกลายเป็นการปฏิวัติทางอุตสาหกรรม ซึ่งในปัจจุบันนี้ประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายต่างก็นิยมใช้เครื่องจักรทำงานมากขึ้น เพื่อพัฒนามาตรฐานการครองชีพของประชาชาติให้สูงขึ้น

1.6.5 การขนส่ง เนื่องจากโลกเจริญขึ้น การใช้เครื่องจักรกลมีมาก ยวดยานนับวันแต่จะเพิ่มมากขึ้น การจราจรก็นับวันจะแออัด มีการเผาผลาญน้ำมันเชื้อเพลิงในทุกๆ ด้านทั้งทางบกและทางอากาศ การคมนาคมขนส่งถึงความสะดวกรวดเร็วเป็นเกณฑ์ ประเทศมหาอำนาจก็มีการเปลี่ยนแปลงการใช้พลังงานอื่นแทนน้ำมันที่กำลังมีปัญหา และช่วยลดเรื่องอากาศเป็นพิษลงได้อย่างดีอีกด้วย

1.6.6 การคมนาคม สมัยก่อนมนุษย์เราสื่อสารความแบบปากต่อปาก ก็เปลี่ยนมาเป็นการเขียน การพิมพ์ การโทรเลข โทรศัพท์ ฟังวิทยุ ดูทีวี ตลอดจนการสื่อสารโดยใช้ดาวเทียม แม้แต่โทรศัพท์ทางไกลผ่านระบบดาวเทียมก็มีการใช้อย่างแพร่หลาย ทำให้เห็นว่าโลกเราทุกวันนี้ นับวันแต่จะแคบ

2. ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์

3. เพิ่มการใช้เทคโนโลยีในการประกอบการงาน

4. ใช้เครื่องจักรกลในอุตสาหกรรม

5. ใช้พลังงานน้ำมันในการขนส่ง เติบโตทางมากขึ้น

6. ใช้เครื่องมือการสื่อสารโทรคมนาคมมากขึ้น

ลงไปทุกที

1.6.7 การอพยพเข้ามาอยู่ในเมือง นับวันแต่จะเพิ่มมากขึ้น จาก การที่คนในชนบทเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองทำให้มีปัญหาการแย่งกันทำงาน ที่อยู่อาศัยก็แออัดยัดเยียด ทำให้เกิดมีแหล่งเสื่อมโทรมเพิ่มมากขึ้นทุกที โรงเรียน ก็มีไม่พอเพียง ปัญหาสุขภาพตามมา ทางรัฐบาลต้องจ่ายเงินไปในหลายด้าน ทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณเป็นอันมาก

1.6.8 การเปลี่ยนแปลงในสถาบันต่างๆ ผลจากการเพิ่มพูนด้าน อุตสาหกรรมและบ้านเมืองขยายตัวเพิ่มขึ้นทำให้การเปลี่ยนแปลงในสถาบัน เช่น บ้านและวัด งานที่ทางบ้านหรือผู้ปกครองเคยรับผิดชอบโดยตรงก็เปลี่ยน มาเป็นเจ้าของหน้าที่ของรัฐ เช่น การศึกษาเล่าเรียนของบุตร การรักษาสุขภาพ ตลอดจนการประกันภัยต่างๆ การเยียวยาแทนที่จะทำกันในวงครอบครัวก็ เปลี่ยนมาเป็นการรักษาในโรงพยาบาลหรือสถานเอนามัย จนในที่สุดรัฐก็มีหน้าที่ รับผิดชอบมากมาย และปัญหาการครองชีพก็ตามมาในที่สุด

1.6.9 การพึ่งพาอาศัยกัน จากเดิมเป็นเพียงการร่วมมือกันในชุมชน เล็กๆ หรือในวงแคบๆ ก็กลายมาเป็นการร่วมมือกันระดับชาติหรือระดับโลก ทำให้มีหน่วยงานต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศเพิ่มขึ้น เช่น มวลชาวลोकให้ความอนุเคราะห์ช่วยชาวอพยพจากกัมพูชา ลาว และเวียดนาม เป็นต้น

1.6.10 การเปลี่ยนแปลงของประชากร จากการศึกษาโลกเจริญและพร้อม ด้วยเทคโนโลยี ทำให้อัตราการเกิดมีมากกว่าอัตราการตาย หลายประเทศ กำลังประสบปัญหาประชากรจะล้นประเทศ แม้แต่ประเทศไทยที่กำลังจะมี ปัญหาประชากรจะล้นประเทศเช่นกัน ดังนั้นการเร่งระดมให้ประชาชนตื่นตัว ต่อการวางแผนครอบครัว ให้สนใจในการคุมกำเนิด จึงทำกันอย่างกว้างขวาง เพราะโดยทั่วไปแล้วประชากรเกิดมากก็มักอยู่ในกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา ทำให้มีการละทิ้งชุมชนเกษตรกรรมเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองที่เจริญไปด้วยการซื้อขาย และการอุตสาหกรรม นักประชากรศาสตร์เคยระบุไว้ว่า トラบใดที่ ประเทศกำลังพัฒนายึดความสำคัญของเมืองหลวงเป็นเกณฑ์แล้ว トラบนั้น ประชากรก็จะหลั่งไหลเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองหลวงเพิ่มมากขึ้น

1.6.11 การใช้ทรัพยากร การขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมทำให้ มนุษย์มีการขุดค้นเอาทรัพยากรมาใช้อย่างมากจนแทบจะหมดไปจากโลก อยู่แล้ว อย่างเช่น น้ำมัน เป็นต้น บางทีกระบวนการทางวิทยาศาสตร์นำมาใช้

7. มีการอพยพเข้าสู่ชุมชน เมืองมากขึ้น

8. สังคมเปลี่ยนรูปแบบในการจัดการมากยิ่งขึ้น

9. เกิดการร่วมมือประสานงานกันมากขึ้น

10. มีการควบคุมการเจริญเติบโตของประชากร

11. มีการใช้พลังงานอย่างสิ้นเปลือง

เพื่อการขุดค้นเอาทรัพยากรมาใช้ทำใยสารหรือสังเคราะห์เพื่อผลผลิตอื่นๆ จึงมีส่วนทำให้ทรัพยากรบางประเภทหมดไปจากโลกได้เช่นกัน

1.6.12 ระบบวิธีการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ จากเดิมเคยมีการพุดจาต่อกันเพียง 2 คน ก็เปลี่ยนมาใช้องค์กรหรือหน่วยงานแทน โดยจัดให้มีสมาคม องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ เป็นตัวแทน จนในที่สุดก็เป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มซึ่งดำเนินไปอย่างกว้างขวาง มีคณะบุคคลหรือกลุ่มชนทำงานเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือเพื่อสังคมทั่วไป ซึ่งการสัมพันธ์ดังกล่าวมีกันอยู่มากมายโดยเฉพาะสังคมในเมืองใหญ่ทั่วไป

1.6.13 การกระจายทางการศึกษา เดิมทีแต่เดียวการศึกษาในระยะต้นๆ ก็มุ่งเน้นเพื่อการอ่านออกเขียนได้แค่ระดับประถมศึกษา แต่ต่อมามีการขยายชั้นเรียนออกไปถึงขั้นมัธยมศึกษา อุดมศึกษา ซึ่งทำให้ประเทศต่างๆ ต้องใช้เงินเพื่อการศึกษาไม่น้อย ส่วนประเทศที่เจริญแล้วก็ไม่ดูด้ายกับคนที่มีปัญหา เช่น คนเรียนช้า คนเรียนอ่อน คนพิการ ทั้งนี้เป็นนโยบายที่จะสนับสนุนความเสมอภาคทางการศึกษานั้นเอง

1.6.14 การเสาะแสวงหาความสุข มนุษย์ทั่วโลกต่างใฝ่ฝันหาความสุข อยากจะหลีกเลี่ยงสงครามกันทั้งนั้น จึงให้ต้องมีการผูกมิตรไมตรีต่อกันกับประเทศเพื่อนบ้าน หรือกลุ่มที่มีศาสนาเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อป้องกันให้ชาติของตนอยู่ได้โดยตลอดปลอดภัย เลยทำให้ชาติต่างๆ ต้องเป็นสมาชิกสมาคม เช่น สมาชิกองค์การสหประชาชาติก็ดี องค์กรนาโต้ กลุ่มประเทศอาเซียน และอื่นๆ เป็นต้น

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทุกประเทศ อาจเรียกได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าของโลก โดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จึงส่งผลกระทบต่อสังคมทั่วทุกประเทศมีการเปลี่ยนแปลงไป และสังคมของไทยก็ได้มีข้อยกเว้นจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วย

12. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมเปลี่ยนรูปแบบและขยายมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมือง

13. ขยายโอกาสทางการศึกษามากขึ้น

14. มีความร่วมมือระหว่างสังคมกับกว้างขวางยิ่งขึ้น

2. ระบบการเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจ

แต่ละสังคมจะมีระบบการเมือง ระบบการปกครอง และเศรษฐกิจเป็นลักษณะเฉพาะของตนเองและแตกต่างจากสังคมอื่น ทั้งนี้เพราะทั้งสามระบบ

นี้พัฒนามาจากพื้นฐานของความรู้สึกนึกคิดของประเทศไทยนั้นๆ ซึ่งมีสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันนั่นเอง

2.1 ระบบการเมืองและการปกครอง

เนื่องจากการศึกษาเป็นเครื่องมืออันหนึ่งของสังคม ดังนั้นการศึกษา กับระบบการเมือง การปกครอง จึงแยกกันไม่ออก หลักสูตรของประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานมักจะบรรจุเนื้อหาสาระของระบบการเมือง การปกครอง ไว้เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจให้แก่ประชาชนในการที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมได้ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย ฉะนั้นในการพัฒนาหลักสูตรจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงข้อมูลทางการเมืองและการปกครองของประเทศด้วย เพื่อจะได้พัฒนาประชากรให้ เป็นไปในทิศทางที่สังคมโดยส่วนรวมต้องการ

การเมืองและการปกครอง อาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือ ในการสร้างความเข้าใจแก่ ประชาชน

2.2 รากฐานของประชาธิปไตย

เนื่องจากประเทศไทยเราได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบ สมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อปี พ.ศ. 2475 มาถึงนี้เอง ดังนั้นความรู้ความเข้าใจตลอดจนความรู้สึกนึกคิดต่างๆ เกี่ยวกับประชาธิปไตย ในสังคมไทยจึงยังไม่เพียงพอ หลักสูตรในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำหรับใช้พัฒนา คนควรจะได้วางรากฐานที่เกี่ยวกับประชาธิปไตยให้แก่สังคม เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจอันถูกต้อง ซึ่งจะสร้างสรรค์ให้ทุกคนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่าง เป็นสันติสุข ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน นอกจากนี้การจัดการ เรียนการสอนก็ควรจะได้มุ่งเน้นพฤติกรรมประชาธิปไตยอีกด้วย

2.3 พื้นฐานทางเศรษฐกิจและระบบเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพของคนไทยส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม สำหรับการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมนั้นจะมีเป็นส่วนน้อย โดยมากจะมีอยู่ ตามเมืองใหญ่ๆ เท่านั้น และการอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม โดยเหตุนี้หลักสูตรที่ใช้สำหรับสังคมไทย ควรจะได้เน้นการพัฒนาอาชีพ เกษตรกรรมให้ได้ผลผลิตที่สูงขึ้น นอกจากนี้ยังควรเน้นความร่วมมือซึ่งกันและ กันในกลุ่มเกษตรกร เพื่อไม่ให้เกษตรกรตกอยู่ภาวะเสียเปรียบแก่บรรดาพ่อค้า คนกลาง

ประเทศไทยแต่เดิมระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคจะเป็นระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตนเองเป็นส่วนใหญ่ แต่ละท้องถิ่นทำการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเอง ไม่ค่อยทำการค้าขายแลกเปลี่ยนกับต่างถิ่น ต่อมาระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่นพัฒนาเป็นระบบเศรษฐกิจแบบแลกเปลี่ยนที่ใช้เงินตราเป็นสื่อกลางหรือแบบทุนนิยมอย่างรวดเร็วขึ้นนั้น เนื่องจากการพัฒนาระบบคมนาคมและการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีของรัฐบาล และปัจจัยสำคัญที่ช่วยกระตุ้นให้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจนั้นได้แก่ การขยายตัวของระบบธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยที่ช่วยให้การซื้อขายแลกเปลี่ยนระหว่างท้องถิ่นขยายตัวรวดเร็วขึ้น และระบบธนาคารพาณิชย์ได้แผ่ขยายไปยังภูมิภาคต่างๆ อย่างรวดเร็วในช่วง 20 กว่าปีที่ผ่านมานี้ ได้ทำให้ระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตนเองในภูมิภาคพัฒนาเข้ามาสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมากขึ้น แต่ยังคงมีการกระจายที่ไม่ดีคือประชาชนกลุ่มที่ร่ำรวยจะครอบครองรายได้ของประเทศในอัตราส่วนที่สูงสุด และประชาชนกลุ่มที่ยากจนที่สุดครอบครองรายได้ของประเทศในอัตราส่วนที่น้อยที่สุด

ภาพสะท้อนถึงระบบการกระจายรายได้ที่เลวลงของประเทศไทย จะเห็นได้อย่างเด่นชัด เมื่อเราพิจารณาถึงสภาวะโภชนาการของประชาชนในชนบทที่เลวลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งของเด็กก่อนวัยเรียนในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ ซึ่งมีอายุต่ำกว่า 5 ปี ในปี 2523 พบว่า ประมาณร้อยละ 54.7 ของเด็กที่สำรวจ เป็นเด็กที่มีความบกพร่องทางโภชนาการ หรือเป็นโรคขาดอาหาร และในแต่ละปีมีเด็กไทยต้องตายเพราะโรคขาดสารอาหารปีละหลายหมื่นคน ทั้งที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่ส่งอาหารเป็นสินค้าออกที่สำคัญประเทศหนึ่งของโลก

นอกจากนี้จากการผันผวนของภาวะเศรษฐกิจโลกที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ได้ทำให้ดัชนีราคาเปรียบเทียบระหว่างสินค้าขาออกและขาเข้าของเราเสียเปรียบมากขึ้น กล่าวคือ ราคาสินค้าเข้าเพิ่มขึ้นเร็วกว่าราคาสินค้าออก ทำให้เราต้องใช้สินค้าขาออกจำนวนมากขึ้น เพื่อแลกกับสินค้าจำนวนเท่าเดิม ซึ่งภาวะของการเสียเปรียบดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่จะถูกผลักไปให้เกษตรกรและผู้ใช้แรงงาน ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ จากลักษณะดังกล่าวนี้จะเห็นว่าระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาคต่างๆ กับกรุงเทพมหานคร และประเทศภายนอกที่ตั้งอยู่บนรากฐาน

พื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ขยายจากการเลี้ยงตนเองไปสู่ระบบทุนนิยมส่งผลกระทบต่อสังคมคือปัญหาทางโภชนาการ ซึ่งรัฐบาลจะต้องพยายามแก้ปัญหาโดยให้การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ให้ดีขึ้น

ของความสัมพันธ์ที่ได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างภูมิภาคกับกรุงเทพฯ และประเทศไทยกับโลกภายนอก ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 6 และ 7 (2530-2539) โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และมีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของบริการทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิตและค่านิยมของประชากร โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นชนบทยากจนและล้าหลังที่ไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจสมัยใหม่

การพัฒนาการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศตามนโยบายของรัฐจึงยังไม่บรรลุตามเป้าหมายโดยสมบูรณ์ ดังนั้นในอนาคตรัฐบาลกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศที่ก่อให้เกิดความสมดุลย์ในการพัฒนามากขึ้น เฉพาะในส่วนของการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของประชากร รัฐควรมีนโยบายในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างกว้างๆ โดยมุ่งเน้นในด้านคุณภาพ เพื่อให้ประชากรของประเทศมีความรู้พื้นฐานด้านวิชาการ มีความสามารถในการวิเคราะห์และตัดสินใจ และเลือกใช้เทคโนโลยีต่างๆ ที่เหมาะสมกลมกลืนกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งและพัฒนาตนเอง ตลอดจนมีคุณธรรมและจริยธรรม ทั้งนี้โดยการจัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพการณ์ของประเทศเร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท และให้ความสำคัญกับสาขาวิชาที่เอื้อต่อการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เน้นการจัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนให้ประสานสัมพันธ์และเอื้อซึ่งกันและกัน โดยในส่วนของการศึกษาในระบบควรเน้นการให้การศึกษาพื้นฐาน โดยเฉพาะการจัดการศึกษาให้กับเด็กที่มีช่วงอายุ 3-5 ปี เป็นการศึกษาก่อนวัยเรียนหรือก่อนการศึกษาระดับบังคับ เพื่อมุ่งอบรมเลี้ยงดูเด็กให้มีความพร้อมทุกด้านดีพอที่จะเข้ารับการศึกษาในระดับประถมศึกษา ส่วนการศึกษานอกโรงเรียนเน้นในเรื่องการฝึกอบรมทักษะวิชาชีพที่จะส่งเสริมการมีงานทำ หรือพัฒนาแรงงาน ความต้องการของตลาดแรงงาน สนับสนุนการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างสถานศึกษาของรัฐและเอกชน เพื่อประโยชน์สูงสุดในการจัดการศึกษา

เพิ่มการพัฒนาคุณภาพของการศึกษาในทุกระดับและทุกระบบ

2.4 นโยบายของรัฐ

เนื่องจากการศึกษาเป็นระบบหนึ่งของสังคม จึงมีความจำเป็นจะต้อง สอดคล้องกันกับระบบอื่นๆ ในสังคม การที่จะให้ระบบต่างๆ สามารถเกื้อหนุน ส่งเสริมซึ่งกันและกัน จึงจำเป็นจะต้องมีการประสานสัมพันธ์ระหว่างระบบ เหล่านั้น โดยเหตุนี้รัฐบาลจึงต้องจัดทำนโยบายแห่งรัฐขึ้นเพื่อเป็นแนวทางใน การดำเนินงานของระบบต่างๆ ให้มีความต่อเนื่องและสอดคล้องซึ่งกันและกัน นโยบายของรัฐที่จะเห็นได้ชัดเจนก็ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่ง ชาติ แผนพัฒนาการศึกษา คำแถลงการณ์ของรัฐบาล ฯลฯ เป็นต้น ดังนั้นการ พัฒนาหลักสูตรจึงควรจะได้พิจารณาข้อมูลต่างๆ จากแหล่งต่างๆ ที่กล่าวแล้ว เพื่อจะทำให้การจัดการศึกษามีความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐต่อไป

พัฒนาระบบต่างๆ ที่เกี่ยว ข้องกับการจัดการศึกษาให้ สอดคล้องและเกื้อหนุนซึ่งกัน และกันได้มากขึ้น

3. สภาพปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหา ของสังคม

สภาพปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาของสังคมเป็นข้อมูลพื้นฐานอีก ประการหนึ่งที่จะต้องได้รับการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากว่าการศึกษาคือเครื่องมือ ของสังคม ดังนั้นหลักสูตรจึงควรจะมุ่งแก้ปัญหาของสังคมพอกๆ กับการสนอง ความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน การแก้ปัญหาของสังคมโดยศึกษานั้น ทำได้โดยการชี้ให้เห็นถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ของสภาพที่เป็นปัญหา พยายาม ชี้แจงให้ผู้เรียนตระหนักถึงความจำเป็นและมีทักษะในการแก้ปัญหาเหล่านั้น ต่อจากนั้นก็ให้ผู้เรียนคิดหาวิธีการแก้ปัญหา หรืออาจจะเสนอแนวทางในการ แก้ปัญหา เพื่อให้ผู้เรียนได้ทดลองนำไปปฏิบัติ

สภาพปัญหาและแนวทางการ แก้ปัญหาของสังคมโดยอาศัย ผ่านการศึกษา ได้แก่

สังคมไทยในปัจจุบันกำลังประสบปัญหายุ่งยากอยู่หลายประการ ทั้ง ทางสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ปัญหาทางด้านสังคม ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และปัญหาทางด้านการเมือง ดังจะขอยกประเด็นขึ้นมาพิจารณาดังนี้

3.1 ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

จากการขยายตัวของอุตสาหกรรมและการใช้เทคโนโลยีในทางที่ไม่ เหมาะสมได้ก่อให้เกิดปัญหาสภาวะแวดล้อมธรรมชาติในสังคมไทยมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาการทำงานป่าไม้ ปัญหาความเสื่อมโทรมของดิน ปัญหา น้ำเสีย ปัญหาการจราจร ปัญหาอากาศเสีย เนื่องจากเครื่องยนต์และโรงงาน

1. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

อุตสาหกรรม ฯลฯ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ควรจะได้รับการพิจารณาในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้ประชาชนได้รู้จักการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ โดยการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในทางที่เหมาะสม และป้องกันภาวะความเสื่อมโทรมทางธรรมชาติไม่ให้เกิดขึ้นหรือถ้าเกิดขึ้นก็ควรจะน้อยที่สุด

3.2 ปัญหาทางด้านสังคม

ปัญหาทางด้านสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมักจะเกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงของสังคม ความเจริญทางวัตถุและวัฒนธรรมต่างชาติได้เผยแพร่เข้ามาอย่างรวดเร็วทำให้คนในสังคมปรับตัวไม่ทัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยอมรับวัฒนธรรมหรือความเจริญทางวัตถุสมัยใหม่ในคนวัยรุ่นหนุ่มสาวจะมีมากกว่าผู้สูงอายุในสังคม ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งทางด้านความคิดระหว่างคนหนุ่มสาวกับผู้ใหญ่ที่ยึดมั่นกับขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม

ปัญหาทางสังคมในปัจจุบันที่จำเป็นจะต้องได้รับการแก้ไขก็คือ ปัญหาทางเพศ ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาทางสุขภาพจิต การก่อความไม่สงบ ปัญหาการเล่นการพนัน ฯลฯ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้จะต้องได้รับการพิจารณาเพื่อหาทางแก้ไขให้ลดน้อยลงให้มากที่สุด

3.3 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

ประชาชนของประเทศไทยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีฐานะยากจน ได้รับการศึกษาต่ำ จึงมักจะถูกเอารัดเอาเปรียบจากบุคคลบางคน โดยสภาพเช่นนี้ทำให้ประชาชนในชนบทมีฐานะยากจน แร้นแค้น และฝืดเคืองลงตามลำดับ รัฐบาลได้พยายามแก้ปัญหาเหล่านี้ทุกวิถีทาง เพื่อต้องการยกฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรและประชาชนที่อยู่ในชนบทให้สูงขึ้น สำหรับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจโดยการให้การศึกษา นั้นจะเป็นการแก้ปัญหาโดยทางอ้อมและต้องอาศัยระยะเวลาพอสมควร สิ่ง que การศึกษาจะช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจได้ก็คือ การสร้างความสำนึกในความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมโดยรวม พยายามปลูกฝังค่านิยมในการทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

3.4 ปัญหาทางด้านการเมือง

สภาพทางด้านการเมืองที่ประเทศไทยกำลังประสบอยู่ก็ ได้แก่ พลเมืองไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องถิ่นชนบทยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ

2. ปัญหาทางด้านสังคมที่ต้องปรับตัวกับการยอมรับอิทธิพลของวัฒนธรรมอื่นที่เข้ามา

3. ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่พยายามลดช่องว่างระหว่างในเมืองและชนบท

4. ปัญหาทางด้านการเมืองที่ยังขาดความรู้เกี่ยวกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยไม่ดีเพียงพอ นอกจากนี้ประชาชนทั่วไปยังขาดความสำนึกและขาดความรับผิดชอบต่อวิถีทางแบบประชาธิปไตยอยู่เป็นอันมาก ดังเห็นได้จากจำนวนประชากรที่ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรในแต่ละครั้งยังมีจำนวนค่อนข้างต่ำ สิ่งเหล่านี้จำเป็นจะต้องได้รับการพิจารณาจากผู้ร่างหลักสูตรเพื่อจะได้สร้างความรู้สึกละสำนึกในความรับผิดชอบต่อประเทศชาติให้บังเกิดขึ้นแก่พลเมืองไทย

สภาพปัญหาต่างๆ ดังกล่าวมานี้ เป็นเพียงตัวอย่างที่นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องคำนึงถึง ทั้งนี้เพื่อจะให้หลักสูตรที่ร่างขึ้นมานั้นมีส่วนช่วยแก้ปัญหาของประเทศชาติโดยองค์รวมนั่นเอง

พินิจเกี่ยวกับ พัฒนาการของผู้เรียน

การศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของผู้เรียนนั้น ได้มีการกระทำกันอย่างกว้างขวางจนเป็นที่ยอมรับกันว่า พัฒนาการของมนุษย์นั้นเกิดจากการเรียนรู้มากกว่าวุฒิภาวะ Hurlock (1968) ได้กล่าวสรุปลักษณะของวัยเด็กตอนต้น (2-6 ปี) ไว้ดังนี้

1. **วัยเด็กตอนต้นเป็นวัยก่อนเข้าเรียน** นักการศึกษามักเรียกวัยเด็กตอนต้นว่า เป็นวัยเด็กก่อนเข้าเรียน (Preschool) ถึงแม้ว่า เด็กวัยนี้จะไปเนิร์สเซอรี่หรือโรงเรียนอนุบาล แต่จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้และพัฒนาให้เจริญเติบโตตามวัย มิใช่การเรียนเนื้อหาเช่นในระดับประถมศึกษา หรือมัธยมศึกษา

2. **วัยเด็กตอนต้นเป็นวัยก่อนเข้ากลุ่มเพื่อน** ตามแนวคิดของนักจิตวิทยาถือว่าวัยเด็กตอนต้นเป็นวัยก่อนเข้ากลุ่มเพื่อน (Pregang age) เป็นระยะเวลาที่เด็กกำลังเรียนรู้รากฐานของพฤติกรรมทางสังคม ในอันที่จะช่วยเตรียมเขาสำหรับชีวิตสังคมที่มีระบบสูงขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการปรับตัวเมื่อเด็กเริ่มเข้าเรียนในชั้นแรกของโรงเรียน

3. **วัยเด็กตอนต้นเป็นวัยแห่งการสำรวจ** วัยเด็กตอนต้นเป็นช่วงหนึ่งของชีวิตที่มีพัฒนาการที่สำคัญคือการสำรวจตรวจตราสิ่งแวดล้อม จากการที่เด็กสามารถควบคุมร่างกายของตนเองได้มากยิ่งขึ้น ทำให้เด็กพร้อมที่จะสำรวจสิ่งแวดล้อม ต้องการรู้ว่าสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัวคืออะไร มันทำงานอย่างไร มันรู้สึกอย่างไร และเขาจะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของมันได้อย่างไร ทั้งหมดนี้รวมไปถึงผู้คนและวัตถุที่ไม่มีชีวิตด้วย

4. **วัยเด็กตอนต้นเป็นวัยที่มีปัญหา** ในเด็กวัยทารกมักจะเป็นปัญหาในเรื่องการเลี้ยงดูทางด้านร่างกาย แต่เมื่อเข้าสู่วัยเด็กเด็กจะแสดงพฤติกรรม

1. **วัยเด็กตอนต้น**
(Preschool อายุ 2-6 ปี
เป็นวัยของการส่งเสริม
พัฒนาการให้เจริญเติบโต
ตามวัย มิใช่วัยของการ
เรียนรู้เนื้อหา

2. **วัย 2-6 ปี** กำลังเรียนรู้
พื้นฐานของพฤติกรรม
ทางสังคม

3. **วัยเด็กตอนต้นเป็นวัย
แห่งการสำรวจ**

4. **วัยนี้มีปัญหาต่อการต้อนรับ
เอาแต่ใจตนเอง
ไม่มีเหตุผล**

ที่เป็นปัญหาหลายอย่างต่อพ่อแม่ เพราะเป็นช่วงที่เขากำลังพัฒนาบุคลิกภาพ และต้องการอิสระ ซึ่งโดยส่วนมากแล้วเด็กยังไม่อาจทำได้ดี เด็กวัยนี้มักจะดื้อดิ่ง ไม่เชื่อฟัง สอนยาก ต่อต้าน กลัวโดยไม่มีเหตุผล มักไม่ชอบให้แสดงความรัก ทำให้ดูเหมือนกับว่าความน่าเอ็นดูลดลงไป

ฮาวิกเฮริสท์ (Havighurst, 1972.) ยึดแนวคิดของ อีริกสัน (Erikson) เขียนหนังสือ Developmental Tasks and Education และแบ่งพัฒนาการมนุษย์ออกเป็น 6 ช่วงอายุ คือ

1. วัยทารกและวัยเด็กเล็ก อายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึงประมาณ 6 ปี
2. วันเด็กตอนกลาง อายุประมาณ 6-12 ปี
3. วัยรุ่น อายุประมาณ 12-18 ปี
4. วัยผู้ใหญ่ตอนต้น อายุประมาณ 18-30 ปี
5. วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง อายุประมาณ 30-60 ปี
6. วัยผู้ใหญ่ตอนปลาย อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

ในที่นี้จะขอกล่าวถึงพัฒนาการของเด็กวัยเด็กตอนต้น (2-6 ปี) ซึ่งได้ถูกวางพื้นฐานมาแล้วตั้งแต่วัยทารก แต่ยังคงต้องเรียนรู้อีกมากในวัยเด็กตอนต้น เมื่อสิ้นสุดวัยทารกนั้น เด็กที่ปกติทุกคนเรียนรู้เกี่ยวกับการเดิน การกินอาหารแข็ง มีระดับของเสถียรภาพทางด้านร่างกายที่พอเหมาะกับความควบคุมเกี่ยวกับการขับถ่ายของเสีย แต่หน้าที่ดังกล่าวนี้จะทำได้อย่างสมบูรณ์ในวัยเด็กตอนต้น ในด้านภาษาพูดก็เช่นเดียวกัน ในขณะที่ทารกส่วนมากมีการสร้างคำศัพท์ขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์ หัดออกเสียงคำให้ถูกต้อง สามารถเข้าใจความหมายของประโยคง่ายๆ และคำสั่งง่ายๆ และสามารถรวมคำหลายๆ คำเข้าเป็นประโยคที่มีความหมาย แต่ความสามารถที่จะสื่อสารกับคนอื่นๆ และเข้าใจในสิ่งที่คนอื่นๆ พูด ยังคงต้องต้องเรียนรู้อยู่อีกมากในวัยเด็กตอนต้น ก่อนที่จะเข้าโรงเรียน

สำหรับด้านอื่นๆ ซึ่งได้แก่ สังกัปเกี่ยวกับสังคมและเกี่ยวกับร่างกาย ความแตกต่างระหว่างเพศและความกระตือรือร้นในเรื่องเพศ การพัฒนาความรู้สึกผิดรู้สึกชอบ และการสร้างความสัมพันธ์ทางอารมณ์กับพ่อแม่หรือคนอื่นๆ ยังคงต้องเรียนรู้อีกมาก ในจำนวนงานตามขั้นพัฒนาการในวัยเด็กตอนต้นนี้ สิ่งที่น่าจะเป็นงานยากที่สุดดูเหมือนจะเป็นการเรียนรู้ที่จะสร้างความสัมพันธ์ทางอารมณ์กับพ่อแม่ พี่น้อง หรือคนอื่น ๆ ในวัยทารกเด็กต้องการให้ผู้อื่นตอบสนอง

ความต้องการทางด้านอารมณ์ แต่นับต่อไปนี้เด็กต้องเรียนรู้ที่จะให้ความรัก
พอๆ กับที่จะรับความรัก กล่าวโดยสรุปก็คือเด็กต้องเรียนรู้ที่จะนึกถึงผู้อื่น
แทนที่จะนึกถึงแต่ตนเอง

โอกาสในการเรียนรู้ตามขั้นของพัฒนาการ เป็นความรับผิดชอบ
ของพ่อแม่ที่จะต้องให้เด็กเล็กได้มีโอกาสที่จะเรียนรู้ตามขั้นของพัฒนาการ
ที่สังคมคาดหวัง และแนะนำการเรียนรู้ต่างๆ จนกระทั่งเด็กสามารถใช้
ประโยชน์จากโอกาสที่เขาได้รับ เพราะไม่มีเด็กคนใดเลยที่สังคมคาดหวังอะไร
ในตัวเขา หรือให้เขารู้วิธีที่จะมีพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับโดยไม่ต้องอาศัยการ
แนะนำจากบุคคลอื่นมากกว่าประสบการณ์ที่เขาได้อยู่ ยกตัวอย่างเช่น เด็ก
ไม่อาจรู้ได้ว่าการหยิบของเล่นของเด็กอื่นในบ้านคนอื่นเป็นความผิด ถ้าเด็ก
เคยถูกยอมให้เล่นกับของเล่นของพี่ๆ น้องๆ โดยไม่ต้องขออนุญาต จึงถือเป็น
ความรับผิดชอบของพ่อแม่ที่จะต้องสอนเกี่ยวกับหลักเบื้องต้นเกี่ยวกับสิทธิใน
ทรัพย์สินจนเด็กเข้าใจถึงกฎต่างๆ เหล่านี้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับ
สถานการณ์ที่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย จึงเห็นได้ว่าโอกาสในการเรียนรู้อย่างเดียว
ยังไม่เพียงพอ เด็กเล็กยังต้องการคำแนะนำในการใช้โอกาสเหล่านี้ด้วย ถึงแม้
ว่าเด็กสามารถเรียนรู้บางสิ่งได้จากตัวอย่างโดยการเลียนแบบจากพ่อแม่ เพื่อน
เพื่อนเล่น และจากการลองผิดลองถูก แต่การแนะนำจะช่วยทำให้การเรียนรู้
เป็นไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น และผลในบั้นปลายก็ดีขึ้นด้วย เด็กที่มาจากบ้านที่
ขาดการแนะนำอบรมมักไม่บรรลุตามขั้นพัฒนาการที่สำคัญของวัยเด็ก
ตอนต้น ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเข้ามศึกษาเล่าเรียนในชั้นเริ่มแรก เช่น ใน
กรณีของพัฒนาการทางภาษา ไม่ว่าจะเป็ภาษาพูดหรือภาษาเขียนก็ตาม เด็ก
ที่มาจากบ้านดังกล่าวมักมาจากบ้านที่พ่อแม่ไม่มีการพูดจกกับลูก และไม่คอย
ให้คำแนะนำในการเรียนรู้ทักษะทางภาษา การแนะนำมักอยู่ในรูปแบบทางลบ
คือจะดูว่า เมื่อลูกใช้คำผิดหรือออกเสียงผิดๆ แต่จะไม่แนะนำการใช้คำที่ถูก
หรือการออกเสียงที่ถูกต้อง

ในกรณีที่พ่อแม่ไม่จัดหาโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้หรือหาโอกาสให้หรือ
ไม่มีการแนะนำเด็กว่าควรจะทำอย่างไร มักจะทำให้เด็กกลายเป็นคนหงุดหงิด
และไม่มีความสุข เพราะเด็กในวัยนี้มีแรงขับที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ
แต่ไม่อาจทำได้หรือเมื่อทำไปแล้วก็อาจจะออกไปในรูปแบบที่สังคมไม่ยอมรับ
พ่อแม่บางคนก็อาจแก้ปัญหาโดยการส่งลูกไปเข้าโรงเรียนเด็กเล็กหรือโรงเรียน

การเลี้ยงดูเด็กวัยเด็กตอนต้น
พ่อแม่ควรให้โอกาสให้เด็กได้
พัฒนาตามขั้นตอนของ
พัฒนาการ

หากพ่อแม่และผู้เลี้ยงดู
ไม่อบรมชี้แนะ เด็กจะมี
พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์
เช่น หงุดหงิด ไม่มีความสุข

อนุบาล ซึ่งเด็กจะได้รับโอกาสภายใต้การแนะนำของครูที่ถูกฝึกอบรมมาแล้ว เพื่อช่วยให้เด็กมีพัฒนาการตามขั้นตามที่สังคมคาดหวัง

1. พัฒนาการทางกาย

การเจริญเติบโตของเด็กวัยเด็กตอนต้นดำเนินไปในอัตราที่ช้ากว่าเด็กทารก ทั้งเพศหญิงและเพศชาย มีความสูงและน้ำหนักไม่แตกต่างกัน สัดส่วนของร่างกายมีความยาวขึ้นและกว้างขึ้น แขนขายาวขึ้น โครงร่างของร่างกายมีความแตกต่าง บางคนมีโครงร่างอ้วน (Endomorphy) บางคนลำสัน แข็งแรง (Mesomorphy) และบางคนมีแนวโน้มของโครงร่างผอมสูง (Ectomorphy) กล้ามเนื้อแข็งแรงขึ้น ในช่วงปลายของวัยเด็กตอนต้นฟันแท้จะเริ่มขึ้น เด็กหญิงฟันหลุดก่อนเด็กชายเล็กน้อย

วัยเด็กตอนต้นนี้เป็นวัยที่สำคัญมากสำหรับการเรียนรู้ทักษะต่างๆ และเต็มใจที่จะทำซ้ำๆ จนกว่าจะทำได้ดี

เพื่อช่วยให้เด็กเกิดทักษะตามที่ต้องการ เด็กต้องการการฝึกที่ถูกต้อง เพราะถ้าเด็กถูกปล่อยให้เรียนรู้โดยการลองผิดลองถูกจะทำให้ใช้เวลามาก และถ้าผลไม่ดีเด็กจะเกิดความท้อถอยและขาดแรงจูงใจ แรกๆ ที่เด็กเริ่มพัฒนาทักษะ การเคลื่อนไหวจะดุ่มงาม กังก้าง และไม่ประสานกัน แต่สิ่งเหล่านี้จะค่อยๆ หดไป และเด็กจะพัฒนาการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องได้ จังหวะ และใช้เวลาอันน้อยลง

ทักษะในการทำสิ่งต่างๆ เป็นสิ่งที่สำคัญมากต่อบุคลิกภาพของเด็ก เด็กยังมีทักษะในการทำกิจกรรมมากเท่าไร ก็ยิ่งทำให้ลดการพึ่งพาคนอื่นลงมากเท่านั้น นอกจากนี้ทักษะต่างๆ ยังใช้เป็นเครื่องมือในการผูกมิตรกับเด็กอื่นได้อย่างดีอีกด้วย และเนื่องจากการติดต่อทางสังคมระยะแรกๆ นี้มักจะพัฒนาจากการเล่น ดังนั้นเด็กยังมีทักษะเกี่ยวกับการเล่นมากเท่าไร เด็กก็ยิ่งผูกมิตรได้สำเร็จมากเท่านั้น

เนื่องจากเวลาส่วนใหญ่ของเด็กอยู่ในบ้าน ทักษะต่างๆ จะทำให้เด็กเกิดความเพลิดเพลิน เด็กที่รู้จักที่จะเล่นกับของเล่นมักจะไม่สนใจโทรทัศน์ หรือต้องการให้บุคคลอื่นมาช่วยทำให้เขาเกิดความเพลิดเพลิน คุณค่าที่มีมากที่สุดของทักษะต่อเด็กก็คือการส่งผลถึงสิ่งก้ำกัหรือความนึกคิดต่อตัวของเด็กเอง

พัฒนาการด้านร่างกาย เริ่มโตช้าลง บางคนอ้วน ผอม หรือแข็งแรง

วัย 2-6 ปี สำคัญต่อการพัฒนาทักษะต่างๆ นอกจากวุฒิภาวะของเด็กแล้ว โอกาสและการแนะนำช่วยส่งเสริมให้เด็กได้เร็วและเป็นไปได้ดีที่สุด

เป็นการทำให้อีโก้ (ego) ของเด็กพึงพอใจที่สามารถพึ่งตัวเอง และรู้ว่าเขาสามารถทำอะไรได้หลายอย่างซึ่งแต่เดิมทำไม่ได้ ฮาวิกเฮิร์ท (Havighurst) อธิบายว่าสิ่งที่เด็กเกี่ยวกับตัวเองขึ้นอยู่กับทักษะต่างๆ ที่เขามีอย่างมาก ซึ่งดูคล้ายกับการยอมรับตัวเองนั้น ส่วนหนึ่งมาจากความสามารถของเขาในการที่จะทำให้โลกภายนอกปรับตัวเป็นไปตามที่เขาต้องการได้

เด็กจะเรียนรู้ทักษะอะไรนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความพร้อมทางวุฒิภาวะที่จะเรียน แต่ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับโอกาสที่มีและคำแนะนำที่เด็กได้รับเพื่อทำให้เด็กเรียนรู้ได้เร็วและได้ผลดี จากการศึกษาพบว่าเด็กจากสิ่งแวดล้อมที่ยากจนมีทักษะเร็วกว่าและมากกว่าเด็กจากครอบครัวที่ร่ำรวย เพราะพ่อแม่ของเด็กที่ยากจนจะต้องออกไปทำมาหากิน เด็กต้องช่วยตัวเองและมีโอกาสได้พัฒนาการตนเองมากยิ่งขึ้น

ทักษะในการใช้มือ การป้อนอาหารเอง แต่งตัวเอง เริ่มมาบ้างแล้ว ตั้งแต่วัยทารก และจะเพิ่มมากขึ้นในวัยเด็กตอนต้น อายุ 3 ขวบ เด็กสามารถกินอาหารด้วยช้อนได้ดียิ่งขึ้น ในด้านการแต่งตัวของเด็กจะพัฒนาเพิ่มขึ้นมากในระหว่างช่วง 1-3 ปี เมื่ออายุได้ 2 ขวบ เด็กชอบเล่นกระดุม เมื่ออายุ 3 หรือ 4 ขวบ เด็กสามารถใส่กระดุมและถอดกระดุมได้ ควรเปิดโอกาสให้เด็กรับผิดชอบเกี่ยวกับการแต่งตัวของเขาเอง โดยผู้ใหญ่ช่วยน้อยที่สุด นอกจากนี้ การหิวผมนและการอาบน้ำก็เป็นทักษะที่เด็กเรียนรู้ได้ง่าย แรกๆ ผู้ใหญ่อาจต้องช่วยแล้วเด็กก็จะค่อยๆ เรียนรู้ เมื่อเด็กถึงวัยที่เข้าอนุบาลได้ เด็กควรสามารถที่จะอาบน้ำ แต่งตัว ใส่รองเท้า และหิวผมนได้ โดยผู้ใหญ่ไม่ต้องช่วย

การเล่นฟุตบอลเป็นเกมที่เด็กชอบมากอันหนึ่ง เมื่อเด็กอายุได้ 5-6 ขวบ ส่วนใหญ่จะโยนและรับลูกบอลได้ดี เด็ก 3 ขวบ สามารถที่จะใช้หมอนตอกตะปูได้ และเมื่ออายุ 6 ขวบ สามารถทำของเล่นได้ เช่น ต่อรถ เรือ เด็กอนุบาลสามารถใช้กรรไกรตัดกระดาษตามรูป ปั้นดินน้ำมันให้เป็นรูปต่างๆ ระบายสีและวาดรูปได้ อายุ 5-6 ปี สามารถเขียนตัวพยัญชนะได้บ้าง แม้ว่าจะช้าและไม่สวย

ทักษะในการใช้ขา เมื่อเด็กมีทักษะในการเดินดีแล้ว เด็กก็อยากจะเรียนรู้ทักษะอื่นที่ต้องใช้ขาอีก เช่น กระโดดข้ามเมื่ออายุได้ 5-6 ขวบ เป็นต้น เกมต่างๆ จึงมักถูกคิดขึ้นมาเพื่อใช้ทักษะเหล่านี้ การปีนป่ายในเด็กวัยนี้ทำได้ยอดเยี่ยมแล้ว เด็กอายุ 3 ขวบสามารถขึ้นและลงบันไดได้ เด็ก 3 ขวบ หัดถีบ 3

เด็กสามารถใช้มือได้ดี และช่วยตนเองในการรับประทานอาหาร และแต่งตัวได้

การทรงตัวเริ่มดีขึ้น แต่ยังต้องการพัฒนาต่อไปตามวัย โดยผ่านการเล่น

ล้อเล็กๆ ได้ นอกจากเด็กในวัยเด็กตอนต้นยังฝึกทักษะต่างๆ เกี่ยวกับการใช้
 ษาได้อีกหลายอย่าง เช่น การฝึกทรงตัวบนราวหรือบนที่สูงๆ เป็นต้น

การที่เด็กขาดโอกาสที่จะพัฒนาทักษะต่างๆ จะทำให้เด็กกลายเป็นคน
 เก้งก้างและขาดความซำนซำนาญ ทำให้เกิดปมด้อยเมื่อเทียบกับเด็กอื่น และ
 นำไปสู่ความเคอะเขินไม่กล้าทำอะไรต่อหน้าบุคคลอื่น โดยทั่วไปแล้วเด็กที่สุข
 ภาพิดีและฉลาดมักจะไม่ได้อัถ้ำต้องอยู่เฉยๆ หรือทำกิจกรรมที่ไม่มีควม
 หมายต่อเขา เด็กจะหงุดหงิด ซุ่นเคือง ดังนั้นเด็กพวกนี้จึงดูเหมือนจะเป็น
 ตัวก่อปัญหาอันนำปวดหัวให้กับผู้ใหญ่

เด็กที่พ่อแม่ปกป้องมากเกินไป โดยเกรงว่าจะเกิดอันตรายหรือคอย
 ตักเตือนให้ระมัดระวังตลอดเวลา หรือเด็กที่มีอุปสรรคจากสิ่งแวดล้อมหรือ
 ขาดโอกาสในการฝึก ก็จะทำให้เด็กกลายเป็นคนที่ขาดทักษะ เมื่อเทียบกับเด็ก
 อื่นๆ ในวัยเท่ากัน เป็นเหตุให้ถูกกั้นออกจากการเล่นกับเพื่อนๆ สิ่งนี้เท่ากับไป
 จำกััดโอกาสในการเรียนรู้และทำให้เด็กล้าหลังในด้านการศึกษาทางสังคมมาก
 ยิ่งขึ้น และเนื่องจากเด็กเล็กมักจะประเมินความสามารถของตนโดยการ
 เปรียบเทียบกับเพื่อนรุ่นเดียวกัน ดังนั้นเด็กที่ขาดทักษะในการทำสิ่งต่างๆ
 เทียบกับเพื่อนๆ นอกจากจะเป็นผลให้เด็กไม่อาจร่วมในการเล่นกับเด็กอื่นๆ
 แล้ว ในเวลาต่อมาอาจจะพัฒนาความรู้สึกมีปมด้อยในตัวเด็กได้

การปกป้องมากเกินไปอาจทำ
 ให้เด็กเกิดปมด้อย และมี
 ักกะบ็อยกว่าเพื่อนวัยเดียวกับ

2. พัฒนาการทางด้านอารมณ์ของวัยเด็ก

ตอบคัรบ

วัยเด็กตอนต้นเป็นเวลาที่อารมณ์เกิดขึ้นได้บ่อยและรุนแรงกว่าปกติ
 เป็นเหตุให้ยากต่อการอยู่ร่วมกับคนอื่นและรับคำแนะนำของคนอื่น โดย
 เฉพะอย่างยิ่งในช่วง 2-3 และ 5-6 ปี อารมณ์ที่รุนแรงในวัยเด็กตอนต้นมัก
 แสดงออกมาในลักษณะการกระที่บมือกระที่บเท้า (temper tantrums)
 ความกลัวอย่างรุนแรงและอารมณ์ริษยาที่ไม่สมเหตุผล ส่วนหนึ่งของอารมณ์
 รุนแรงในเด็กวัยนี้อาจเนื่องจากการเล่นหักโหมและนานเกินไป หรือจากการ
 ต่อด้านการนอนกลางวันหรือการกินอาหารในแต่ละมื้อ ลักษณะทางอารมณ์ที่
 รุนแรงของเด็กวันนี้ส่วนมากมีสาเหตุทางจิตใจมากกว่าสาเหตุทางร่างกาย เด็ก
 ส่วนมากรู้สึกว่พ่อแม่ยอมให้เขาทำไ้ไม่นานเท่าที่เขาอยากทำ จึงมักเกิดการ

อารมณ์ของเด็ก 2-6 ปี ขึ้น
 อยู่กับจิตใจมากกว่าร่างกาย
 การปรับตัวได้ไม่ดีทำให้เกิด
 ความตึงเครียดได้

ต่อต้านข้อจำกัดต่างๆ และเด็กยังเกิดอารมณ์โกรธเมื่อพบว่า ตนนี้ไม่สามารถทำในสิ่งที่คิดว่าควรจะทำให้สำเร็จได้โดยง่าย นอกจากนี้เนื่องจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมของเด็กกว้างออกเพราะเด็กอาจต้องไปโรงเรียนเด็กเล็กหรือโรงเรียนอนุบาล หรือไม่ก็เล่นกับเด็กอื่นๆ ใกล้เคียง บ้าน ก็มักจะทำให้เกิดความตึงเครียดควบคู่ไปกับการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมดังกล่าวนี้ด้วย เด็กยิ่งเล็กและมีประสบการณ์น้อยเท่าใด ก็ยิ่งจะมีความเครียดมากขึ้นเท่านั้น

อารมณ์ที่ไม่มีเหตุผล มีการแสดงออกที่รุนแรงและไม่สม่ำเสมอของเด็กวัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กวัยนี้มีความน่าเอ็นดูลดลง และเป็นปัญหามากสำหรับพ่อแม่หรือบุคคลอื่นซึ่งต้องรับผิดชอบเลี้ยงดู ก่อให้เกิดความรำคาญใจให้กับคนในครอบครัวและคนนอกครอบครัว จนกระทั่งพยายามหลีกเลี่ยงเด็กในวัยนี้เท่าที่จะทำได้

องค์ประกอบที่ทำให้เด็กมีอารมณ์โกรธ ได้แก่ สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และแบบแผนของพฤติกรรมทางอารมณ์ที่สร้างมาตั้งแต่วัยทารกด้วย

2.1 ความสมดุลทางด้านอารมณ์ ในระหว่างวัยทารก ผู้ใหญ่สามารถที่จะควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ เพื่อให้ทารกพบกับสิ่งที่ไม่พอใจน้อยที่สุด และพบสิ่งที่น่าพอใจมากที่สุด แต่เมื่อเข้าสู่วัยเด็กตอนต้นสิ่งที่กล่าวมานี้ไม่อาจทำได้อีกต่อไป เพราะเด็กมีอิสระมากขึ้น ทำให้พบกับสิ่งที่ก่อให้เกิดความกลัว โกรธ รำคาญ และข้องคับใจมากยิ่งขึ้น ในกรณีที่เด็กพบกับสิ่งที่ทำให้ไม่พึงพอใจมากเกินไปและพบสิ่งที่ทำให้ไม่พึงพอใจน้อยเกินไป จะไปผันแปรความคิดเห็นต่อชีวิตได้ และส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการของอารมณ์ที่ไม่ดีในบุคคลนั้น ซึ่งมักจะมีการแสดงสีหน้าซึ่งทำให้มองดูบูดบึ้ง ขุ่นเคือง ไม่พึงพอใจ เป็นการลดเสน่ห์หรือความดึงดูดใจ เนื่องจากอารมณ์ที่ไม่ดีอาจกลายเป็นนิสัยได้ ดังนั้นควรจะลดอารมณ์ที่ไม่ดีให้มันน้อยที่สุด

2.2 แบบแผนทางอารมณ์ที่พบได้บ่อยในวัยเด็กตอนต้น เด็กในวัยนี้มีอารมณ์เหมือนกับในผู้ใหญ่ อย่างไรก็ตามสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดอารมณ์และวิธีที่เด็กแสดงอารมณ์จะแตกต่างไปจากผู้ใหญ่มาก อารมณ์ที่พบเสมอในเด็กวัยนี้ได้แก่

2.2.1 อารมณ์โกรธ เป็นอารมณ์ที่พบบ่อยที่สุดในวัยเด็กตอนต้น ทั้งนี้เนื่องมาจากมีสภาพการณ์หลายอย่างที่ทำให้เด็กโกรธ และเด็กพบว่าอารมณ์โกรธช่วยให้เด็กได้ในสิ่งที่ต้องการง่ายตายและรวดเร็ว และสาเหตุของ

ผู้เลี้ยงดูไม่ควรบังคับหรือปล่อยจนเกินไป ควรมีความสมดุล เพื่อไม่ให้เกิดนิสัย ขุ่นเคืองบูดบึ้งได้

อารมณ์ที่พบบ่อยในเด็กวัย 2-6 ปี ได้แก่ อารมณ์โกรธ อารมณ์กลัว อารมณ์อิจฉา ริษยา อารมณ์ริบเร้ง และอารมณ์รัก

ความโกรธส่วนใหญ่มาจากความขัดแย้งเกี่ยวกับการฝึกระเบียบที่เป็นกิจวัตร เช่น การขยับถ่าย การนอน อาบน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ก็เป็นความขัดแย้งของการถูกบังคับไม่ให้ทำสิ่งต่างๆ หรือการทำโทษ และปัญหาทางสังคม เช่น เมื่อมีใครไม่เข้าใจ ไม่ให้เล่นร่วมกับผู้อื่น

2.2.2 อารมณ์กลัว วัยเด็กตอนต้นจะมีความกลัวมากกว่าเด็กทารก และเด็กโต ในระยะแรกเด็กจะกลัวในแบบที่ไม่มีเหตุผลมากกว่ากลัวแบบเหมาะสม

เด็กวัยนี้มักแสดงอาการกลัวโดยการวิ่งหนี หลบซ่อน พยายามเลี่ยงสถานการณ์ที่ทำให้ตกใจ และใช้คำพูด เช่น ไม่เอา ไม่ไป ไม่ทำ เอาออกไป และมักจะร้องไห้ครวญครางควบคู่ไปกับอาการกลัว ซึ่งความกลัวเหล่านี้เกิดจากการวางเงื่อนไข การเลียนแบบ และความทรงจำเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ไม่ดี นอกจากนี้เรื่องราวภาพที่เห็นจากโทรทัศน์หรือภาพยนตร์ คำบอกเล่าหรืออาจจะเป็นจินตนาการของเด็กเอง

2.2.3 อารมณ์ริษยา อิจฉา อาจเกิดจากความกลัวเป็นพื้นฐาน กลัวจะเสียของรัก การอิจฉานี้อาจเกิดในทางตรง คือ แสดงออกมาโดยการตี ตะ กัด ต่อย หรือข่วนบุคคลที่เป็นคู่แข่ง ทางอ้อมได้แก่ การถดถอยกลับไปมีพฤติกรรมในวัยทารก เช่น บัสสวาระรดที่นอน ดุนนิ้วมือ เป็นต้น

2.2.4 อารมณ์รันทัน เกิดจากสาเหตุหลายอย่าง เช่น การมีสุขภาพดี การประสบความสำเร็จ ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการยิ้มแย้ม ตบมือ กระโดดขึ้นลง นอนกลิ้ง กอดรัด

2.2.5 อารมณ์รัก เด็กเล็กเรียนรู้ที่จะรักบุคคลที่ทำให้เกิดความพอใจ ซึ่งรวมไปถึงสัตว์และสิ่งของ หากเด็กได้รับความรักความตามใจจนเกินไปอาจก่อให้เกิดผลเสียได้เหมือนกัน เช่นเดียวกับเด็กที่ขาดความรักหรือเป็นที่ไม่ต้องการของพ่อแม่ เมื่อเกิดอารมณ์รักเด็กจะแสดงอย่าเปิดเผย เช่น กอดจูบลูบคลำสิ่งที่รักหรือใช้คำพูดแสดงถึงความรัก อยากอยู่ใกล้ แม่แต่เวลานอนไม่ยอมให้สิ่งที่รักจากไป

3. พัฒนาการด้านสังคม

ตามที่กล่าวมาแล้วว่าเด็กในวัยเด็กตอนต้นเป็นวัยที่เรียกว่า วัยก่อนเข้ากลุ่มเพื่อน (prepang age) ดังนั้นในระยะนี้เด็กจะเริ่มฝึกหาประสบการณ์

พัฒนาการด้านสังคมจะเป็นไปโดยอัตโนมัติ หากเด็กได้พบปะติดต่อกับเด็กคนอื่น

เพื่อเตรียมตัวสำหรับการเป็นสมาชิกของกลุ่มเพื่อนในวัยเด็กตอนปลาย ตามปกติแล้วเด็กจะติดต่อกับเพื่อนๆ เพิ่มมากขึ้นในแต่ละปีที่ผ่านมา เด็กไม่เพียงแต่จะเล่นกับเด็กอื่นมากขึ้นเท่านั้น แต่ยังคงคุยกับเด็กคนอื่นๆ มากเพิ่มขึ้นด้วย ในวัยนี้ถ้าเด็กถูกกักเขต บ้านอยู่ไกล หาเพื่อนเล่นไม่ได้ หรือตัวเด็กเองเป็นคนที่ไม่น่าคบ ซึ่งเป็นอุปสรรคในอันที่จะทำให้เกิดการติดต่อกับเด็กคนอื่นๆ ในวัยเดียวกัน จะทำให้เด็กขาดประสบการณ์ที่จำเป็นในการปรับตัวทางสังคมให้ได้ดี ทั้งในตอนนี้และตอนโต

จำนวนหรือความสม่ำเสมอในการติดต่อทางสังคมไม่สำคัญเท่ากับชนิดหรือประเภทของสังคมที่เด็กเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ถ้าเด็กสนุกสนานกับการติดต่อกับคนอื่นๆ แม้ว่าการติดต่อนั้นจะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวก็ยังทำให้ทัศนคติที่มีต่อการติดต่อทางสังคมในอนาคตเป็นไปในทางที่ดีกว่าการที่ปล่อยให้เด็กเข้าไปอยู่ในสังคมที่เด็กไม่พอใจบ่อยครั้ง ยิ่งไปกว่านั้นเด็กจะได้ประโยชน์จากโอกาสที่ได้สมาคมนี้มากเท่าใด ก็ต้องแล้วแต่ความสุขความพอใจจากการสมาคมในครั้งอดีตร่วมด้วย

ในการออกสู่สังคมภายนอกบ้านของเด็กนั้น ความสำเร็จของเด็กในการที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอกมักจะได้รับอิทธิพลอย่างมากจากประสบการณ์ทางบ้าน นักจิตวิทยาหลายท่านลงความเห็นว่ เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอกบ้านได้ดีกว่าเด็กที่เติบโตจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย ยิ่งไปกว่านั้นตำแหน่งของเด็กในครอบครัว เช่น การเป็นลูกคนแรก ลูกคนสุดท้อง หรือลูกคนเดียวตลอดจนลักษณะความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจะมีผลต่อการปรับตัวทางสังคมภายนอกบ้านของเด็กด้วย อย่างไรก็ตามเท่าที่ปรากฏโดยทั่วไป เด็กอายุต่ำกว่า 3 ขวบ จะมีความสัมพันธ์ทางสังคมต่ำ แต่หลังจาก 3 ขวบไปแล้วจะมีการเพิ่มการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเห็นได้ชัด ช่วงอายุจาก 3 ถึง 6 ปี จึงเป็นช่วงที่สำคัญมากในการเรียนรู้ทางสังคมของเด็ก

3.1 พฤติกรรมทางสังคมที่บ่งแสดงออก ได้แก่

3.1.1 ความตื้อรั้น พฤติกรรมที่แสดงออกคือการต่อต้านผู้ใหญ่ต่อต้านในสิ่งที่ไม่พอใจ ขัดขืนระเบียบของบ้าน การปฏิเสธเกิดขึ้นเมื่ออายุ 2 หรือ 3 ปี ซึ่งเป็นระยะปกติของการพัฒนาอีโก้ โดยทั่วไปการปฏิเสธหรือต่อต้านจะมีมากที่สุดในช่วงอายุ 3-4 ขวบ หลังจากนั้นจะลดลงอย่างรวดเร็ว

พฤติกรรมทางสังคมที่พบบ่อยในเด็กวัยตอนต้น ได้แก่
1. ความตื้อรั้น ซึ่งมีมากที่สุด ในอายุ 3-4 ปี

เด็กที่ต่อต้านจะกลายเป็นเด็กที่ให้ความร่วมมือได้ในเมื่อเด็กรู้จักตัวของตัวเอง จัดตัวเองเป็นสมาชิกของสังคม และเรียนรู้ที่จะโอนอ่อนผ่อนตามความปรารถนาของผู้อื่น เด็กที่ปรับตัวได้ดีก็ยิ่งแสดงอาการดีขึ้นหรือต่อต้าน แต่ไม่บ่อยและรุนแรงเท่าเด็กที่ไม่ค่อยรู้จักปรับตัว ส่วนลักษณะการแสดงออกของการปฏิเสธนั้นจะประกอบไปด้วยการแสดงออกทางคำพูด การแสดงออกทางกาย และการเย็บเฉย เมื่อเด็กโตขึ้นเด็กมักจะชอบใช้วิธีแก้ง่ายๆ ไม่ได้อิน หรือไม่เข้าใจคำขอร้อง ไม่เอาใจใส่ต่อกิจวัตรประจำวันหรือไม่ก็ไม่ทำเสียเลย ในระหว่างอายุ 4 และ 6 ปี เด็กจะลดการต่อต้านทางกายลง แต่จะเพิ่มการต่อต้านทางคำพูด

3.1.2 การเลียนแบบ รูปแบบแรกสุดของการเลียนแบบคือการใช้พ่อแม่เป็นตัวแบบ เมื่อเด็กเริ่มต้นสนใจเด็กคนอื่นๆ เด็กก็จะเลียนแบบคำพูด การกระทำต่างๆ ตลอดจนอารมณ์ ในกรณีเช่นนี้เด็กจะพยายามเลียนแบบตัวเองกับกลุ่มเพื่อน เด็กจะไม่เลียนแบบทุกๆ คนที่เขาเข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ด้วย แต่เด็กจะพยายามเลียนแบบบุคคลที่ก่อให้เกิดความอบอุ่นหรือบุคคลที่เขาต้องการจะเลียนแบบด้วย ยกตัวอย่างเช่น ถ้าเด็กเกิดความพึงพอใจในความสัมพันธ์ที่มีกับแม่ เด็กก็จะเลียนแบบคำพูดและท่าทางของแม่ และในเวลาต่อมาก็จะยอมรับเอาความสนใจและค่านิยมของแม่มาเป็นของตน ในทำนองเดียวกัน เด็กเลือกเพื่อนหนึ่งคนหรือมากกว่าซึ่งทำให้เขาสนุกสนานกับการเล่นไว้สำหรับเทียบตนเข้ากับแบบและเลียนแบบ ซึ่งโดยทั่วไปก็มักจะเป็นผู้นำของกลุ่มเพื่อนเล่น เมื่อเด็กโตขึ้นเด็กมักชอบทำตามกลุ่มทั้งหมดมากกว่าจะทำตามสมาชิกคนใดคนหนึ่ง เด็กที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับพี่ซึ่งโดยปกติมักเป็นเพศเดียวกัน ก็จะทำให้เด็กพยายามที่จะเลียนแบบในทุกอย่างเท่าที่จะทำได้

2. การเลียนแบบ

3.1.3 การแข่งขัน คือความต้องการที่จะเก่งหรือดีเหมือนคนอื่นๆ การแข่งขันอาจจะออกมาในรูปของการคุยโม้เกี่ยวกับการเป็นเจ้าของสิ่งของต่างๆ มักจะแสดงต่อหน้าคนอื่น ซึ่งโดยปกติก็คือผู้ใหญ่ที่ให้ความสนใจเด็กอื่นที่เป็นคู่แข่ง การแข่งขันมักปรากฏเสมอในบ้าน โดยเฉพาะบ้านที่พี่น้องริษยากัน มักจะพบมากในครอบครัวที่มีลูกทั้ง 2 เพศ หรือในครอบครัวที่แม่แสดงออกมาว่าชอบลูกคนใดคนหนึ่งมากกว่า

3. การแข่งขัน

3.1.4 ความก้าวร้าว โดยทั่วไป ความก้าวร้าวเกิดจากความข้อยกเว้นใจ มักจะรุนแรงในเด็กที่ต้องการอำนาจและความเด่น หรือเด็กที่เทียบตนเข้ากับผู้ใหญ่ที่ก้าวร้าว เด็กมีแนวโน้มว่าจะแสดงอาการก้าวร้าวมากกว่าปกติ ถ้ามีผู้ใหญ่อยู่ใกล้และเขาต้องการได้รับความสนใจ ระดับความคุ้นเคยก็เกี่ยวข้องกับความก้าวร้าวด้วย กล่าวคือเด็กยิ่งคุ้นเคยกันมากจะยิ่งก้าวร้าว ความก้าวร้าวของเด็กจะเพิ่มระหว่างอายุ 2-4 ขวบ หลังจากนั้นก็จะลดลง ในทางตรงกันข้ามความเป็นมิตร ความรักที่มีต่อเด็กคนอื่นจะเพิ่มตามอายุและตามประสบการณ์ทางสังคม

ลักษณะพฤติกรรมก้าวร้าวจะเปลี่ยนแปลงไปตามอายุ ระยะต้นๆ ของวัยนี้ เด็กจะแสดงออกด้วยการร้องไห้หรือปะทะต่อสู้กับเด็กอื่นโดยตรง เมื่อเด็กโตขึ้นคือเมื่ออายุได้ 4 หรือ 5 ขวบไปแล้ว จะเปลี่ยนการต่อสู้ทางกายไปเป็นการใช้วาจาเป็นส่วนมาก ส่วนมากจะเป็นการกล่าวโทษ ล้อเลียน นอกจากนี้ยังมีการปะทะทางอ้อมโดยการพูดซุบซิบกับผู้ใหญ่เกี่ยวกับการกระทำของเด็กอื่น

3.1.5 การทะเลาะกัน การทะเลาะของเด็กเล็กส่วนมากเกิดขึ้นเพราะเด็กยังขาดประสบการณ์ในการเล่นกับเพื่อน เมื่อโกรธก็จะแย่งของเล่นที่เด็กอื่นกำลังเล่น บางทีก็ทำลายสิ่งของของเด็กอื่น เวลาทะเลาะกันจะแผดเสียงร้องไห้ ตะ ต่อย กัด ทูบตี การแสดงออกเป็นไปอย่างรุนแรง แต่เกิดในช่วงสั้นๆ พอเลิกก็ลืมแล้วกลับมาเล่นกันใหม่ได้อีก

โดยทั่วไป การทะเลาะมักเริ่มต้นมาจากความขัดแย้งเกี่ยวกับสมบัติต่างๆ เป็นต้นว่า ของเล่น อย่างไรก็ตามบางครั้งอาจจะเนื่องมาจากการยั่วแหย่หรือการรังแก การทะเลาะในระหว่างพี่น้องในครอบครัวเดียวกันเป็นสิ่งที่พบได้เสมอในวัยเด็กตอนต้น บ้านที่ไม่มีระเบียบวินัยก็จะทำให้การทะเลาะระหว่างพี่น้องมีมากยิ่งขึ้น

การทะเลาะในเด็กวัยนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคม เพราะเป็นการสอนให้เด็กรู้ว่าสิ่งใดที่คนอื่นทนได้ สิ่งใดที่ทนไม่ได้จะได้แก้ไขตนเอง

3.1.6 การร่วมมือ เนื่องจากเด็กเล็กหลายๆ มักจะยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางและชอบทะเลาะวิวาท จึงมีการร่วมมือกันน้อยในการเล่นกับเด็กอื่น แม้กับผู้ใหญ่เด็กก็มีการร่วมมือด้วยน้อย และผู้ใหญ่ก็มักจะยอมจำนนเด็กและยอมให้เด็กทำในสิ่งที่เขาต้องการ ประมาณปลายปีที่ 3 การเล่นแบบร่วมมือ

4. ความก้าวร้าว ซึ่งมักจะเกิดมาจากความคับข้องใจ และความคุ้นเคยกับพฤติกรรมที่ผู้อื่นกระทำต่อเด็ก

5. การทะเลาะกัน บั๊กเนื่องมาจาก การขัดแย้งในการเล่น

6. การร่วมมือ วัย 2-6 ปี ยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง จึงต้องการการฝึกหัดที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น

และกิจกรรมกลุ่มจะพบได้บ่อยและระยะเวลาเพิ่มขึ้น การฝึกหัดที่ละเอียดละน้อย จะช่วยให้เด็กเรียนรู้ที่จะร่วมมือกับเด็กอื่นๆ ในการเล่นเพิ่มขึ้น ความผูกพันร์ ในแบบเป็นมิตรระหว่างเด็กก็จะแน่นแฟ้นขึ้นด้วย

3.1.7 พฤติกรรมวางอำนาจ เด็กเล็กส่วนใหญ่มักชอบแสดงตัวเป็น นายในเวลาเล่น พยายามแนะนำและชักจูงเพื่อนเล่นให้ทำตามที่ตัวเองบอก จากอายุ 3 ขวบเป็นต้นไป การวางอำนาจจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึงขีดสูงสุด เมื่อ 5 ขวบ พฤติกรรมการแสดงอำนาจของเด็กไม่ว่ารูปใด เช่น เป็นนาย ผู้นำ หัวโจก ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมของเด็กด้วย

3.1.8 ความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวถึงจุดสูงสุดระหว่างอายุ 4-6 ขวบ เด็กเล็กจะยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) เอาแต่ตัวเองเป็นหลัก โดยไม่คำนึงว่าคนอื่นจะพอใจหรือไม่ หลังจากการเล่นกับเด็กอื่นๆ เขาก็จะ เรียนรู้ว่าการเห็นแก่ตัวเป็นอุปสรรคต่อการที่จะได้รับความสนใจจากกลุ่ม เพื่อน ทำให้เด็กเริ่มที่จะเอื้อเฟื้อช่วยเหลือของของเขาและเต็มใจแบ่งปันให้กับเพื่อน เล่น อย่างไรก็ตามความเอื้อเฟื้อของเด็กล้วนพัฒนามาไม่ดันทัก

3.1.9 ความเห็นอกเห็นใจ ความเห็นอกเห็นใจต้องอาศัยความเข้าใจในความรู้สึกและอารมณ์ของคนอื่น ในบางครั้งบางครั้งเด็กอายุ 3 ขวบ จะแสดงความเห็นอกเห็นใจต่อบุคคลที่ได้รับบาดเจ็บ เด็กพยายามแสดงความเห็นอกเห็นใจด้วยการพยายามเข้าไปช่วยเหลือ โดยการพยายามทำให้ สาเหตุของความทุกข์หมดไป โดยการตักเตือน และโดยการเสนอแนะการแก้ ปัญหา อย่างไรก็ตามบางครั้งเด็กแสดงความไม่เห็นอกเห็นใจ เช่น หัวเราะเยาะ บุคคลที่กำลังมีความทุกข์หรือกำลังบาดเจ็บ

3.1.10 การยอมรับจากสังคม ในครั้งแรกเด็กจะมีความเห็นว่าการ ยอมรับของผู้ใหญ่สำคัญว่าการยอมรับของเด็กด้วยกัน ดังนั้นเด็กจะตบ สมองต่อผู้ใหญ่อย่างทันที่ทันที ในระยะเวลาต่อมาเมื่อเด็กเล่นกับกลุ่มเพื่อน มากขึ้น เด็กจึงเริ่มมองเห็นว่าการยอมรับของเด็กด้วยกันดีกว่าผู้ใหญ่ ทำให้ เด็กกลายเป็นเด็กชนและติดต่อผู้ใหญ่

3.1.11 การแบ่งแยกทางเพศ ก่อนอายุ 4 ขวบ เด็กจะเล่นรวมกัน โดยไม่จำกัดว่าเป็นเพศใด หลัง 4 ขวบไปแล้ว การแบ่งเพศจะเริ่มเกิดขึ้นและ จะเด่นชัดภายหลังจากอายุ 5 ขวบ

7. การวางอำนาจ

8. อารมณ์เห็นแก่ตัวลดลงได้ จากการเล่นร่วมกับผู้อื่น

9. ความเห็นอกเห็นใจ

10. การยอมรับจากสังคม

11. การแบ่งเพศหลัง 4 ปี ไปแล้ว เด็กเริ่มเล่นแบ่ง เพศ

3.1.12 **อคติ** อคติทางเชื้อชาติจะเริ่มเร็วกว่าอคติทางศาสนาหรือสถานะทางเศรษฐกิจสังคม แต่ก็ยังเกิดช้ากว่าอคติทางเพศ ตามที่กล่าวมาแล้วว่า เด็กจะชอบสมาชิกที่เป็นเพศเดียวกันเมื่ออายุราวๆ 4 ขวบ ส่วนการชอบสมาชิกที่มีเชื้อชาติเดียวกันจะยังไม่เกิดขึ้นจนกว่าจะอายุ 5 ขวบ

12. อคติ

3.2 **เพื่อนและผู้นำในวัยเด็กตอนต้น** โดยทั่วๆ ไปแล้ว เพื่อนของเด็กในวัยนี้มักประกอบด้วยผู้ใหญ่ในครอบครัว พี่น้อง และเด็กที่เป็นเพื่อนบ้านใกล้เคียง เด็กที่มาจากครอบครัวใหญ่จึงมีเพื่อนมากกว่าเด็กที่เป็นลูกคนเดียวหรือเด็กจากครอบครัวเล็ก แต่ถ้าเด็กไปโรงเรียนอนุบาลก็จะทำให้เพื่อนภายนอกบ้านมีเพิ่มขึ้น สัมพันธภาพของเด็กที่มีพี่น้องอายุห่างกันมากหรือมีเพศต่างกันมักจะปลีกตัวเมื่ออยู่ร่วมกับเด็กอื่นๆ เมื่อพี่น้องเป็นเพศเดียวกันเด็กมักจะปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนที่ต่างเพศกันได้ยากขึ้น เด็กที่พึ่งพาพ่อแม่ทางด้านอารมณ์ (Emotional dependence) กล่าวคือเป็นเด็กที่คอยแสวงหาความรักความอบอุ่นหรือความสนใจ มักจะมีความสัมพันธ์ทางด้านสังคมกับกลุ่มเพื่อนไม่ดี ส่วนเด็กที่พึ่งพาคนอื่นด้านการกระทำ (Instrumental dependence) หรือเด็กที่คอยแสวงหาความช่วยเหลือจากคนอื่น ๆ มักไม่ส่งผลถึงสัมพันธภาพของเด็กกับเพื่อนๆ เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบเข้มงวด อดตาธิปไตย มักจะปลีกตัวและไม่ช่างพูดเท่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ทำให้ไม่มีใครเลือกเป็นเพื่อน แม้ว่าโดยความเป็นจริงแล้วอาจจะไม่มีใครที่ไม่ชอบหรือไม่ยอมรับ

เด็กวัย 2-6 ปี มีเพื่อนคือสมาชิกในบ้านและในโรงเรียนอนุบาล แต่นิยมเปลี่ยนเพื่อนบ่อยๆ

การมีเพื่อนอายุรุ่นเดียวกันและระดับวุฒิภาวะเท่ากันเป็นสิ่งสำคัญมากในวัยนี้ เด็กในวัยนี้ยังเลือกเพื่อนโดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างทางสถานะเศรษฐกิจและสังคม เพื่อนเล่นของเด็กวัยนี้มีความมั่นคงน้อยกว่าในเด็กโต เด็กมักจะเปลี่ยนเพื่อนบ่อยๆ เช่น เปลี่ยนจากเพื่อนเพศตรงข้ามมาเป็นเพื่อนเพศเดียวกัน หรือแม้แต่การเปลี่ยนเพื่อนเล่นที่ไม่ค่อยจะลงรอยกัน

ในด้านผู้นำของเด็กในวัยเด็กตอนต้นนั้นพบว่า ผู้นำจะต้องมีลักษณะดังนี้คือ ตัวโต ฉลาด อายุเท่ากับสมาชิกคนอื่นของกลุ่ม ผู้นำของเด็กวัยนี้ส่วนมากจะเป็นผู้นำแบบที่ชอบแสดงความเป็นนาย กตขี้ ไม่เอาใจใส่ต่อความต้องการของสมาชิก ควบคุมโดยใช้กำลัง พูดข่มขู่ ใครไม่ยอมลงให้ก็จะแสดงอารมณ์โกรธออกมา ผู้นำแบบนี้มักสูญเสียตำแหน่ง บางครั้งผู้นำคือผู้ที่พูดเก่ง

ผู้นำคือผู้ที่มีพฤติกรรมแบบเล่นบทผู้นำ หรือผู้ที่พูดเก่ง ตัวโต ฉลาด

3.3 การเล่นของเด็กในวัยเด็กตอนต้น ที่พบบ่อยได้แก่

3.3.1 การเล่นของเล่น วัยเด็กตอนต้นมักได้ชื่อว่าเป็นวัยของเล่น ที่เป็นเช่นนี้เพราะในวัยนี้การเล่นของเล่นมีบทบาทที่สำคัญมากต่อชนิดของการเล่นที่สร้างความสนุกเพลิดเพลินให้กับเด็ก ในครั้งแรกเด็กจะพิจารณาดูของเล่นว่ามันทำงานอย่างไร ในเวลาต่อมาเด็กจะเล่นกับของเล่นประหนึ่งว่ามันมีชีวิตเหมือนคนหรือสัตว์ที่สามารถพูดได้ ทำได้ และรู้สึกได้ ความสนใจในการเล่นกับของเล่นจะมีมากไปจนถึงอายุ 6-7 ขวบ หลังจากนั้นก็จะลดลง ทั้งนี้เพราะความสามารถในด้านเหตุผลพัฒนาขึ้น เด็กต้องการเล่นกับเด็กอื่นเพิ่มขึ้น และเป็นเพราะการเล่นของเล่นเป็นลักษณะของเด็กเล็กๆ เมื่อเด็กถึงวัยเข้าโรงเรียน เด็กต้องการให้ผู้อื่นเห็นว่าเขาโตแล้ว ทำให้การเล่นของเล่นลดลง ประการสุดท้ายก็คือว่าเมื่อเด็กโตขึ้นเด็กจะชอบเล่นเกมที่เป็นการแข่งขันมากกว่าการเล่นที่ไม่มีการแข่งขัน ทำให้การเล่นกับของเล่นค่อยๆ ลดลง

3.3.2 การเล่นแบบละคร การเล่นแบบละครเริ่มเมื่ออายุ 2-3 ปี บรรดาตุ๊กตา ทหาร สัตว์ของเล่น จะกลายเป็นสิ่งที่มีชีวิตสำหรับเด็ก ส่วนบรรดารถบรรทุก บ้านตุ๊กตา รถไฟ หรืออื่นๆ เด็กจะใช้ประกอบเป็นภาพเหตุการณ์ ลักษณะการเล่นแบบละครในเด็กวัยนี้มักจะเป็นการจำลองตามแบบ (Stereotypes) เช่น ตามแบบแม่ ลูก ครู เด็กจะเอาเสื้อผ้าของแม่มาสวมและคิดว่าเขาเป็นแม่ของตุ๊กตา หรือไม่ก็แต่งตัวตุ๊กตาให้เหมือนผู้ใหญ่และใช้แทนแม่ ส่วนตุ๊กตาดูตัวอื่นๆ ก็กลายเป็นลูก

การเล่นแบบละครดำเนินไปตามแบบแผนที่แน่นอน การพูดกับตุ๊กตาหรือสัตว์ของเล่นจะพบมากก่อนอายุ 3 ขวบ หลังจากนั้นเด็กจะเล่นสมมุติ (Make-believe) กับวัตถุสิ่งของ เช่น ตีมน้ำจากถ้วยเปล่าๆ หลังจากนั้นในเด็กอายุ 4 ขวบ หรือมากกว่านี้ เด็กจะเล่นสถานการณ์สมมุติร่วมกับเพื่อนๆ และใช้วัตถุสิ่งของ เช่น เล่นเกี่ยวกับบ้านหรือไม่ก็จะสร้างสถานการณ์การเล่นตามแบบที่ได้เห็นจากภาพยนตร์ โทรทัศน์ หนังสือ ในการเล่นแบบละครเด็กมักจะชอบแสดงตัวตามแบบบุคคลที่เขาชื่นชอบ

3.3.3 การเล่นแบบก่อสร้าง เด็กเล็กใช้เวลาส่วนมากทำสิ่งต่างๆ จากทราย ดิน โคลน บล็อก ลูกปัด สี ดินสอ กรรไกร และแป้ง ยกตัวอย่างเช่น เด็กจะใช้บล็อกสร้างเป็นสะพาน อุโมงค์ หรือบ้าน การสร้างของเด็กส่วนมากมักจะเลียนแบบสิ่งที่เขาพบเห็นในชีวิตประจำวัน การวาดและการระบายสีของเด็กเล็กๆ เป็นเพียงสัญลักษณ์ ไม่ใช้การลอกแบบวัตถุต่างๆ โดยตรง เด็กจะสนใจ

เด็กวัย 2-6 ปี ใช้การเล่นเป็นการทำงาน เด็กนิยมเล่นของเล่น โดยปฏิบัติกับของเล่นเหมือนสิ่งมีชีวิต และเริ่มเล่นของเล่นลดลงเมื่อไปโรงเรียน

การเล่นเลียนแบบละคร โดยใช้ของเล่นจำลองเป็นตัวละคร

การเล่นแบบก่อสร้าง โดยสมบัติของเล่นเป็นอุปกรณ์สร้างสิ่งต่างๆ ขึ้น

ในสีมากกว่ารูปทรง เด็กมักจะใส่รายละเอียดในส่วนที่เขาสนใจ การวาดของเด็กส่วนมากจะวาดรูปคน โดยทั่วไปมักเป็นผู้ใหญ่ บ้าน ต้นไม้ รถไฟ สัตว์ และดอกไม้

3.3.4 การเล่นเกม ประมาณอายุ 4-5 ขวบ เด็กเริ่มสนใจการเล่น เกมกับเด็กเพื่อนบ้าน เช่น เล่นงูกินหาง ซ่อนหา ฯลฯ เกมของเด็กวัยนี้เป็นแบบง่ายๆ มีกฎเกณฑ์ไม่มากนัก และเป็นเกมที่รู้จักกันดี นอกจากนี้ยังมีเกมที่ ใช้ทดสอบทักษะ เช่น กระโดดเชือก โยนลูกบอล เป็นต้น

3.3.5 การอ่าน ก่อนที่เด็กจะอ่านได้ เด็กมักชอบดูภาพในหนังสือ นิทาน โดยมีคนอ่านเรื่องราวให้ฟัง นิทานง่ายๆ เป็นสิ่งที่เด็กวัยนี้ชอบมาก นอกจากนี้ยังชอบดูภาพยนตร์ตลก และให้มีคนอ่านเรื่องตลกให้เขาฟัง

3.3.6 ภาพยนตร์ วิทยุ และโทรทัศน์ ในบรรดาภาพยนตร์ วิทยุ และโทรทัศน์ เด็กส่วนมากจะใช้เวลากับโทรทัศน์มากที่สุด ดังนั้นภาพยนตร์ และวิทยุจึงมีอิทธิพลน้อยกว่าโทรทัศน์ โทรทัศน์มีผลต่อเด็กมากที่สุดและ ผลเสีย พ่อแม่และคนที่เลี้ยงดูเด็กต้องรับผิดชอบในการควบคุมการดูโทรทัศน์ ของเด็ก

การดูโทรทัศน์มากเกินไป โดยไม่มีการควบคุมจะมีผลเสีย เช่น ทำให้ เด็กเครียด นอนยาก ก้าวร้าว นอกจากนี้เด็กเล็กยังไม่เข้าใจในสิ่งที่เขาเห็นจาก โทรทัศน์ ยังขาดวิจารณญาณ ขาดเหตุผล ทำให้เกิดความเข้าใจผิดๆ ในสิ่งที่ดู ได้ อย่างไรก็ตามโทรทัศน์ก็มีใช้จะมีแต่ผลเสีย ผลดีก็มีอยู่มากถ้าอยู่ภายใต้ การดูแลของผู้ใหญ่

เมื่อเด็กโต 4-5 ปี เริ่มเล่นเกม ซึ่งมักถูกติงทางยาช

เด็กวัยเด็กตอนต้น จะดูโทรทัศน์มากกว่าวิทยุ และ ภาพยนตร์ ซึ่งไม่ควรให้ดูมาก เพราะเด็กจะเครียด ก้าวร้าว เสียนอน และเชื่อคำโฆษณา โดยไม่ผ่านการวิเคราะห์หรือ ใช้เหตุผล

4. พัฒนาการทางสติปัญญาเด็กวัย 2-6 ปี

วัยเด็กตอนต้น 2-6 ปี เด็กมีสมรรถภาพในด้านการคิด ภาษา และการเรียนรู้มากขึ้น สามารถใช้สัญลักษณ์ในการคิด การกระทำ ตลอดจนมีความคิดรวบยอดในสิ่งต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

พีเจต์ (J Piaget, 1964.) กล่าวว่า พัฒนาการทางสติปัญญาของคนมี ลักษณะเดียวกันในช่วงอายุเท่ากัน และแตกต่างกันในช่วงอายุต่างกัน พัฒนาการทางสติปัญญา เป็นผลจากการปะทะสัมพันธ์ระหว่าง บุคคลกับ สิ่งแวดล้อม โดยบุคคลพยายามปรับตัวให้อยู่ในสภาวะสมดุล ด้วยการ ใช้ กระบวนการดูดซึม และกระบวนการปรับให้เหมาะสมทำให้เกิดการเรียนรู้ เริ่ม

พัฒนาการด้านสติปัญญา

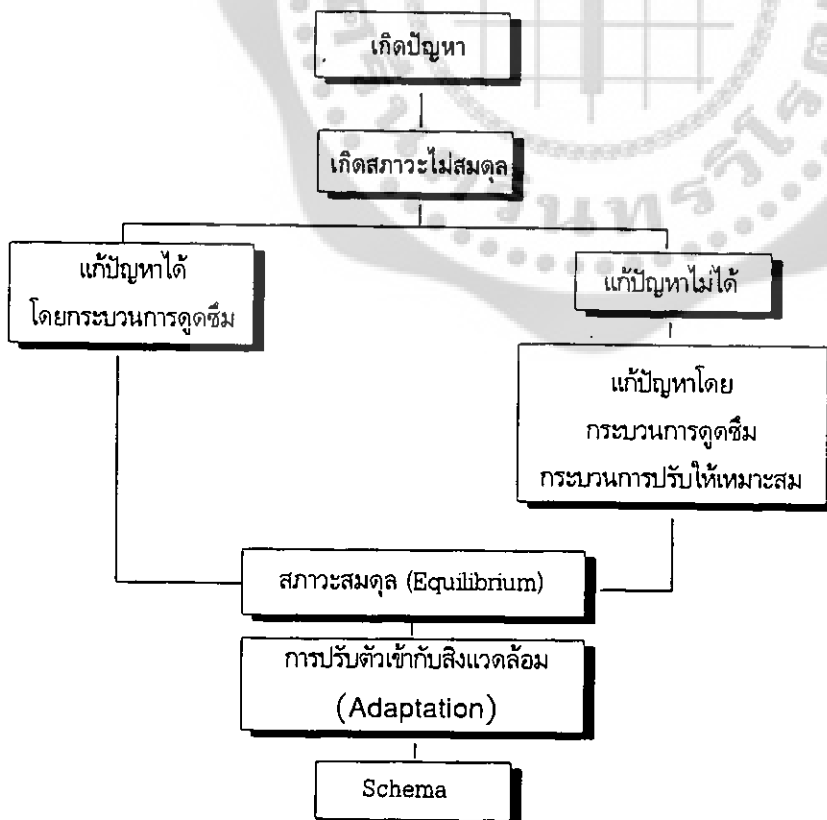
พัฒนาการด้านสติปัญญา เกิดจากการปะทะสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการดูดซึม และกระบวนการปรับให้ เหมาะ

จากการสัมผัส ต่อมาเกิดความคิดทางรูปธรรมและพัฒนาเรื่อยๆ จนถึงนามธรรม ซึ่งเป็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามลำดับขั้น

การเกิดพัฒนาการทางสติปัญญาตามทฤษฎีของเพียเจต์เป็นผลเนื่องจากการปะทะสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม บุคคลพยายามปรับตัวโดยใช้กระบวนการ 2 อย่าง คือ กระบวนการดูดซึม (Assimilation) และกระบวนการปรับให้เหมาะ (Accommodation)

กระบวนการดูดซึม เป็นกระบวนการที่เกิดจากเด็กพบหรือมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม แล้วรับหรือดูดซึมภาพและเหตุการณ์ต่างๆ เข้าไว้ในความคิดของตน

กระบวนการปรับให้เหมาะ เป็นกระบวนการปรับความรู้เดิมเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ หรือสามารถปรับความคิดเดิมให้สอดคล้องกับสิ่งใหม่ ซึ่งขณะนี้ได้กอยู่ในสภาวะสมดุล (Equilibrium) ซึ่งทำให้คนสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ (Adaptation) ซึ่งเป็นการช่วยสร้างรูปแบบเรียกว่า "Schema" เป็นรูปแบบที่ได้จากการจัดให้เป็นระบบ ซึ่งบุคคลได้ตีความหมายสิ่งที่เห็น ได้ยิน ดม สัมผัส ดังแผนภูมิข้างล่าง

แผนภูมิที่ 8 แสดงการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

พัฒนาการทางสติปัญญา เพียเจต์ได้แบ่งกระบวนการทางสติปัญญา (Cognitive Process) ออกเป็น 4 ชั้น ถึงแม้ว่าแต่ละชั้นจะกำหนดอายุไว้เป็นช่วงอายุเท่าๆ กัน แต่ช่วงเหล่านี้ก็ถือว่าเป็นการกำหนดโดยประมาณเท่าๆ กัน

1. **ระยะใช้ประสาทสัมผัส** (Sensory-motor Stage) เป็นการพัฒนาของเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 2 ปี ในวัยนี้เด็กจะเริ่มพัฒนาการรับรู้โดยประสาทสัมผัสต่างๆ เช่น ตา หู มือ และเท้า ตลอดจนเริ่มมีการพัฒนาการใช้วัยยะต่างๆ ได้ เช่น การฝึกหยิบจับสิ่งของต่างๆ ฝึกการไต่ยืน และการมอง

2. **ระยะควบคุมอวัยวะต่างๆ** (Preoperational Stage) ตั้งแต่อายุ 2 ปี จนถึง 7 ปี เด็กวัยนี้จะเริ่มพัฒนาอย่างเป็นระบบมากขึ้น มีการพัฒนาของสมองที่ใช้ควบคุมการพัฒนาลักษณะนิสัยและการทำงานของอวัยวะต่างๆ เช่น นิสัยการขับถ่าย นอกจากนี้ยังมีการฝึกใช้อวัยวะต่างๆ ให้มีความสัมพันธ์กันภายใต้การควบคุมของสมอง เช่น การเล่นเกมกีฬา

3. **ระยะที่คิดอย่างเป็นรูปธรรม** (Concrete-operational Stage) ตั้งแต่ช่วงอายุ 7 ปี ถึง 11 ปี เด็กช่วงนี้จะมีการพัฒนาสมองมากขึ้น สามารถเรียนรู้และจำแนกสิ่งต่างๆ ที่เป็นรูปธรรมได้ แต่จะยังไม่สามารถจินตนาการกับเรื่องราวที่เป็นนามธรรมได้

4. **ระยะที่คิดอย่างเป็นนามธรรม** (Formal-operational Stage) จะเป็นการพัฒนาช่วงสุดท้ายของเด็กที่มีอายุอยู่ในช่วง 12-15 ปี เด็กในช่วงนี้สามารถคิดอย่างเป็นเหตุผลและคิดในสิ่งที่ซับซ้อนอย่างเป็นนามธรรมได้มากขึ้น เมื่อเด็กพัฒนาได้อย่างเต็มที่แล้วจะสามารถคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลและแก้ปัญหาได้อย่างดีจนพร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะได้

การพัฒนาของเด็กในแต่ละระยะจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากระดับต่ำกว่าไปสู่ีกระดับที่สูงขึ้น โดยไม่มีการกระโดดข้ามขั้น แต่บางช่วงของการพัฒนาอาจเกิดขึ้นเร็วหรือช้าได้ การพัฒนาเหล่านี้จะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ รวมทั้งวิธีการดำรงชีวิตอาจมีส่วนช่วยให้เด็กพัฒนาได้แตกต่างกัน

นอกจากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์แล้ว ยังมีนักจิตวิทยาที่สำคัญอีกท่านหนึ่ง คือ บรูเนอร์ (Jerome S. Bruner) ได้เสนอว่า การเรียนรู้แบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ

- 4 ชั้น ของกระบวนการทางสติปัญญาของเพียเจต์ คือ
1. ระยะใช้ประสาทสัมผัส (0-2 ปี)
 2. ระยะควบคุมอวัยวะต่างๆ (2-7 ปี)
 3. ระยะคิดเป็นรูปธรรม (7-11 ปี)
 4. ระยะคิดเป็นนามธรรม (12-15 ปี)
- โดยแต่ละขั้นจะพัฒนาอย่างต่อเนื่องอย่างไม่ข้ามขั้น

บรูเนอร์ได้แบ่งการเรียนรู้ออกเป็น 3 แบบ คือ

1. การเรียนรู้ด้วยการกระทำ (Enactive Representation) เป็นขั้นที่การเรียนรู้เกิดจากประสาทสัมผัส ดูตัวอย่าง และทำตามเป็นช่วง ตั้งแต่เกิดจนถึง 2 ขวบ เช่น ในกรณีที่เด็กเล็กๆ นอนอยู่ในเปลและเขย่ากระดิ่งเล่น ขณะที่เขย่าบังเอิญกระดิ่งตกข้างเปล เด็กจะหยุดชนิดหนึ่งแล้วยกมือขึ้นดู เด็กทำท่าประหลาดใจและเขย่ามือเล่นต่อไปโดยไม่มีกระดิ่งนั้น เพราะเด็กคิดว่ามือนั้นคือกระดิ่ง และเมื่อเขย่ามือเด็กก็จะได้ยินเสียงกระดิ่ง นั่นคือ เด็กถ่ายทอดสิ่งของ (กระดิ่ง) แทนประสบการณ์ด้วยการกระทำ ขั้นนี้ตรงกับขั้น Sensory Motor ของเพียเจต์

1. ด้อยการกระทำ (0-2 ปี)

2. การเรียนรู้ด้วยการลองดูและจินตนาการ (Iconic Representation) เป็นขั้นที่เด็กเรียนรู้ในการมองเห็นและการใช้ประสาทสัมผัสต่างๆ จากตัวอย่างของเพียเจต์ดังกล่าวแล้ว เมื่อเด็กอายุมากขึ้น 2-3 เดือน ทำการเล่นตกข้างเปล เด็กจะมองหาของเล่นนั้น ถ้าผู้ใหญ่แก่งหยิบเอาไปเด็กจะหงุดหงิด ร้องไห้ เมื่อมองไม่เห็นชอบ บรูเนอร์ตีความว่า การที่เด็กมองหาของเล่นและร้องไห้ หรือแสดงอาการหงุดหงิดเมื่อไม่พบของแสดงให้เห็นว่าในวัยนี้เด็กมีภาพแทนใจ (Iconic Representation) ซึ่งต่างจากวัยที่เด็กคิดว่าการสั่นมือและการสั่นกระดิ่งเป็นของสิ่งเดียวกัน เมื่อกระดิ่งตกหายไปก็ไม่สนใจ แต่ยังคงสั่นมือต่อไป ขั้นนี้ตรงกับขั้น Concrete Operation

2. ด้อยการลองดูและจินตนาการ

3. การเรียนรู้โดยการใช้สัญลักษณ์ (Symbolic Representation) เป็นขั้นที่เด็กสามารถจะเข้าใจการเรียนรู้สิ่งที่เป็นนามธรรมต่างๆ ได้ เป็นขั้นที่สูงสุดของการพัฒนาทางด้านความรู้ ความเข้าใจ เด็กสามารถคิดหาเหตุผล และในที่สุดจะเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ ขั้นนี้ตรงกับขั้น Formal-operation ของเพียเจต์

3. เรียนรู้โดยการใช้สัญลักษณ์

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์กับการเรียนการสอนเพื่อพัฒนากระบวนการคิด

ในการพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอน ผู้มีหน้าที่ควรคำนึงในเรื่องต่อไปนี้

ผู้ร่างหลักสูตรควร

1. **เมื่อทำงานกับนักเรียน** ผู้สอนควรคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของนักเรียนดังต่อไปนี้

1. ดำเนินถึงสติปัญญา โดยเชื่อว่านักเรียนทุกคนพัฒนาผ่าน 4 ชั้น ตามลำดับ และผ่านประสบการณ์ทางกายภาพคือได้มีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับสื่อและมีประสบการณ์ทางตรรกศาสตร์ คือ สร้างโครงสร้างทางปัญหาลักษณะตาม

1.1 นักเรียนทุกคนจะผ่านขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาทั้งสิ้นขึ้นตามลำดับ นักเรียนที่มีอายุเท่ากันอาจมีขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาที่แตกต่างกัน

ขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาที่แตกต่างกันเป็นเครื่องชี้แบบการให้เหตุผลที่ต่าง
กัน นักเรียนที่มีระดับสติปัญญาในชั้นใดชั้นหนึ่งจากงานพัฒนาการงานหนึ่งไม่
ได้เป็นเครื่องชี้ว่า นักเรียนมีขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาอยู่ในระดับนั้น เพื่อ
จะชี้ให้เห็นว่านักเรียนมีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาอยู่ในชั้นใดจะต้อง
ทดสอบด้วยงานพัฒนาการทางสติปัญญาหลายๆ งาน พัฒนาการทางสติ ปัญญา
ของนักเรียนแต่ละคนเป็นเครื่องแสดงความสามารถของบุคคลนั้น

1.2 นักเรียนแต่ละคนจะได้รับประสบการณ์ 2 แบบ คือ
ประสบการณ์ทางกายภาพ (physical experiences) และประสบการณ์ทาง
ตรรกศาสตร์ (Logicomathematical experiences) ประสบการณ์ทางกายภาพ
เกิดขึ้นเมื่อนักเรียนแต่ละคนได้ปฏิสัมพันธ์กับวัตถุต่างๆ ในสภาพแวดล้อม
โดยตรง ส่วนประสบการณ์ทางตรรกศาสตร์เกิดขึ้นเมื่อนักเรียนได้พัฒนา
โครงสร้างทางสติปัญญา ใช้ความคิดรวบยอดที่เป็นนามธรรม นักเรียนแต่ละ
คนจะพัฒนาแบบการให้เหตุผลเมื่อมีประสบการณ์ที่กระตุ้นให้เกิดการคิด
นักเรียนเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาสติปัญญา
ของตนเอง พัฒนาการทางสติปัญญาเกิดขึ้นจากความสมดุล (equilibrium)
อันเนื่องมาจากการปรับตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อม

**2. หลักสูตรที่สร้างขึ้นบนพื้นฐานทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา
ของเพียเจต์ ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้**

2.1 เน้นพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน โดยที่การสอนต้องไม่
เน้นแต่เพียงข้อเท็จจริงเท่านั้น การสอนต้องเน้นให้นักเรียนใช้ศักยภาพของตน
เองให้มากที่สุด ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของหลักสูตร

2.2 เสนอการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนพบกับความแปลกใหม่ เช่น
เสนอปัญหาที่เกินขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนเพียงเล็กน้อย เพื่อให้
ผู้เรียนหาหนทางที่จะแก้ปัญหานั้น Piaget เชื่อว่า ปัญหาที่ยากเพียงเล็กน้อย
กับผู้เรียน จะทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางสติปัญญาสูงขึ้น

2.3 เน้นการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยกิจกรรมการค้นพบ เพราะนักเรียน
จะเกิดการเรียนรู้โดยผ่านการกระทำทางสมองต่อสิ่งที่กำลังค้นพบ การเรียน
การสอนที่เน้นการค้นพบ การสืบเสาะ และความคิดสร้างสรรค์จะช่วยให้
นักเรียนมีพัฒนาการดีขึ้น นอกจากนี้วัฏจักรการสอน / การเรียนที่เน้น
นักเรียนให้รู้จักตั้งสมมติฐาน สรุป อ้างอิง ออกแบบการทดลอง เป็นกิจกรรม

- ลักษณะของหลักสูตรควรมี
1. การสอนมุ่งเน้นให้นักเรียน
ใช้ศักยภาพสูงสุด
 2. เสนอรูปแบบการสอนที่
แปลกใหม่
 3. การเรียนรู้อาศัยกิจกรรม
การค้นพบ

ที่ฝึกให้นักเรียนใช้กระบวนการคิดมากขึ้นอีกด้วย

2.4 เน้นกิจกรรมการสำรวจและการเพิ่มขยายความคิดในระหว่าง การเรียนการสอน แทนที่จะให้นักเรียนนั่งฟังเฉยๆ ผู้สอนควรออกแบบการ เรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนอ่าน ค้นคว้าเพิ่มเติม หรือไม่ก็ค้นคว้าทดลอง สิ่งใหม่ๆ เช่น ทำโครงการที่มีคุณภาพ ให้ความคิดสร้างสรรค์ และสามารถทำ ได้ โดยให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นในระหว่างกลุ่มย่อย เพื่อให้กลุ่มตัดสิน ว่าจะทำอะไรและอย่างไร แล้วนำมาอภิปรายในชั้นเรียนเพื่อการประเมินผล

2.5 ใช้กิจกรรมการขัดแย้ง (cognitive conflict activities) เพื่อ ให้นักเรียนมีโอกาสพัฒนาสติปัญญาของตนเอง นักเรียนจะร่วมมือกันแก้ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม โดยการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นนอก เหนือจากความคิดเห็นของตนเอง

3. การสอนที่ส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน ควร ดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 ถามคำถามมากกว่าการให้คำตอบ โดยเฉพาะคำถามประเภท ปลายเปิด เพราะคำถามประเภทนี้จะกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และความคิด วิเคราะห์ของนักเรียน

3.2 ครูผู้สอนควรจะให้บ่อยลงและฟังให้มากขึ้น เมื่อถามคำถาม แล้วควรให้เวลารอคำตอบของนักเรียนสัก 5 วินาที เพราะนักเรียนต้องการ เวลาที่จะดูดซับคำถามและปรับเปลี่ยนขยายโครงสร้างของสมอง เพื่อตอบ คำถามนั้นๆ

3.3 ควรให้เสรีภาพแก่นักเรียนที่จะเลือกเรียนกิจกรรมต่างๆ เพราะ นักเรียนจะได้มีโอกาสใช้สติปัญญาในการตัดสินใจว่าจะเรียนอะไรดี

3.4 เมื่อนักเรียนให้เหตุผลผิด อย่าพยายามแก้ไขข้อผิดพลาดใน การให้เหตุผลของนักเรียน ควรถามคำถามหรือจัดประสบการณ์ให้นักเรียน ใหม่ เพื่อนักเรียนจะได้แก้ไขข้อผิดพลาดด้วยตนเอง

3.5 ชี้อันดับพัฒนาการทางสติปัญญาของนักเรียนจากงานพัฒนาการ ทางสติปัญญาขั้นนามธรรมหรือจากงานการอนุรักษ์ เพื่อดูว่านักเรียนคิด อย่างไร เช่น ให้นักเรียนบรรยายขั้นต่างๆ ในการแก้ปัญหา

3.6 ยอมรับความจริงที่ว่า นักเรียนแต่ละคนมีอัตราพัฒนาการทาง สติปัญญาที่แตกต่างกัน เด็กที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาช้าหลังเพื่อนในช่วง

4. กิจกรรมเน้นการสำรวจ และขยายการคิด

5. ใช้กิจกรรมขัดแย้ง เพื่อให้ นักเรียนฝึกคิดร่วมกับ

การสอนที่ส่งเสริมสติปัญญา ควรดำเนินดังนี้

- ใช้คำถาม
- ครูพูดน้อย ฟังมาก
- เด็กเลือกกิจกรรมได้
- นักเรียนมีโอกาสแสดงแก้ไข ปัญหาด้วยตนเอง
- ใช้งานและผลงานเกี่ยวข้องกับ สติปัญญาในการประเมินผล สติปัญญา
- ยอมรับความแตกต่างเป็น ราชบุคคล
- ยอมรับว่านักเรียนเพิ่ม ความสามารถได้
- การเรียนโดยความจำเป็น การเรียนรู้ก็ไม่ถาวร

เวลาหนึ่ง อาจมีพัฒนาการทางสติปัญญาอยู่ในระดับเดียวกันกับเพื่อนคนนั้น ในเวลาต่อมาก็ได้ และภายในชั้นเรียนหนึ่งอาจมีนักเรียนที่มีขั้นพัฒนาการทาง สติปัญญาแตกต่างกันมาก แต่ส่วนมากมักจะอยู่ในขั้นต่อเนื่อง

3.7 ผู้สอนต้องเข้าใจว่านักเรียนมีความสามารถเพิ่มขึ้นในระดับ ความคิดขั้นต่อไป

3.8 ตระหนักว่าการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเพราะจดจำมากกว่าที่จะเข้าใจ เป็นการเรียนรู้ที่ไม่แท้จริง (pseudo-Learning)

4. ในขั้นประเมินผล ควรดำเนินการสอนต่อไปนี้

4.1 มีการทดสอบแบบการให้เหตุผลของนักเรียน ประเมินกระบวนการ คิดด้วยเช่นเดียวกับทดสอบเนื้อหาวิชา

4.2 พยายามให้นักเรียนแสดงเหตุผลในการตอบคำถามนั้นๆ

4.3 ต้องช่วยเหลือนักเรียนที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาต่ำกว่าเพื่อน ร่วมชั้น

5. พัฒนาการทางจริยธรรมในวัยเด็กตอนต้น

พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กในวัยนี้ยังไม่ถึงจุดที่เขาจะรู้ กฎเกณฑ์ที่เป็นนามธรรมในเรื่องของความถูกต้องและความผิด เด็กต้องเรียนรู้ พฤติกรรมทางจริยธรรมในสถานการณ์เฉพาะอย่าง และเนื่องจากว่าความจำ ยังไม่ค่อยดีนักทำให้กระบวนการในการเรียนรู้เป็นไปอย่างช้า การบอกไม่ ให้เด็กทำในบางสิ่งบางอย่างในวันหนึ่งอาจจะทำให้เด็กจำไม่ได้ในวันถัดไป การ เรียนรู้นี้จะยิ่งยุ่งยากมากขึ้นเมื่อบุคคลแต่ละคนๆ ในระยะเวลาต่างๆ กัน ต้องการให้เด็กทำสิ่งต่างๆ กันสถานการณ์เดียวกัน ทำให้เด็กไม่อาจเข้าใจได้ว่า ทำไมการกระทำเช่นนั้นจึงผิดในวันนี้ทั้งๆ ที่การกระทำอันเดียวกันนี้ไม่มีใคร ว่าอะไรในวันก่อนๆ

5.1 **สังกัดทางด้านจริยธรรม** เด็กตัดสินใจการกระทำว่าถูกหรือผิด โดยดูจากผลที่เกิดขึ้นในภายหลัง เนื่องจากเด็กยังไม่มีวุฒิภาวะทางสมอง เด็ก จึงยังไม่สามารถเข้าใจเหตุผลของสิ่งที่ประพฤติปฏิบัติ เด็กเพียงแต่เรียนรู้วิธี ปฏิบัติโดยไม่รู้ว่าจะทำไมต้องทำเช่นนั้นในตอนปลายของเด็กวัยต้นนี้ถ้าเด็กได้รับการ ฝึกวินัยที่สม่ำเสมอ เด็กก็ควรจะสร้างนิสัยที่เชื่อฟังขึ้นได้แล้ว

จริยธรรมเป็นเรื่องของ นามธรรมเป็นเรื่องยาก สำหรับเด็ก 2-6 ปี

เด็กวัย 2-6 ปี เริ่มวางรากฐานของสังกัดทาง จริยธรรม

ถึงแม้ว่าเด็กจะไม่เข้าใจว่าทำไมพฤติกรรมบางอย่างดีและบางอย่างเลว แต่เด็กก็รู้ว่าการกระทำบางอย่างจะได้ชื่อว่า “ดี” และบางอย่างจะได้ชื่อว่า “เลว” จากข้อมูลเหล่านี้เด็กจะวางรากฐานสำหรับสังกัดทางจริยธรรม ซึ่งจะช่วยชี้นำพฤติกรรมของเขาเมื่อโตขึ้น

5.2 ความประพฤติที่ไม่ดีของเด็ก เด็กเรียนรู้ว่าการไม่เชื่อฟังโดยจงใจในสิ่งเล็กๆ น้อยๆ โดยทั่วไปจะทำให้เขาได้รับความสนใจมากกว่าพฤติกรรมดีๆ ดังนั้นถ้าเด็กรู้สึกว่ามีใครสนใจในตัวเขา เด็กก็มักจะสนใจโดยหวังว่าจะได้รับความสนใจ แม้ว่าในบางเวลาจะถูกทำโทษแต่ก็ยังไม่มึนน้ำหนกมากไปกว่าความพึงพอใจที่ได้รับจากการที่มีผู้ใหญ่มาคอยสนใจในตัวเขา

การที่เด็กทำความผิดไม่ใช่เป็นเพราะต้องการเรียกร้องความสนใจจากผู้ใหญ่นั้น ยังมีอีกหลายสาเหตุที่ทำให้เด็กทำความผิด เช่น ความไม่ใส่ใจในสิ่งที่ผู้ใหญ่คาดหวังให้เด็กทำ การลืมนในสิ่งที่บอกว่าจะทำให้กับเด็ก การที่เด็กเกิดความสับสนในกฎเกณฑ์ ซึ่งเปลี่ยนไปในแต่ละวัน หรืออาจจะเกิดจากการที่เด็กต้องการจะทดสอบอำนาจของผู้ใหญ่

ความประพฤติที่ไม่ดีของเด็กในวัยนี้มีมากมาย เช่น การเอาแต่ใจ ดุดัน ปล่อยปละละเลย ก่อความวุ่นวายเพื่อเรียกร้องความสนใจ การกระตือรือร้นเกินไป โทก ทำลายข้าวของ เล่นโก่ง และเกียจคร้าน ความประพฤติที่ไม่ดีเหล่านี้พบได้ทั้งในเด็กหญิงและเด็กชาย บางอย่างพบในเด็กชายมากและบางอย่างพบในเด็กหญิงมาก

5.3 วินัย จุดมุ่งหมายของวินัยก็คือ สอนให้เด็กรู้ว่าสิ่งใดถูกและสิ่งใดผิด และการฝึกให้เด็กทำตามประเพณีของกลุ่มสังคม การฝึกวินัยเริ่มมาแล้วตั้งแต่วัยทารก เนื่องจากเด็กในวันนี้มีกลุ่มสังคมกว้างมากกว่าในวัยที่ผ่านมา ดังนั้นเด็กต้องเรียนรู้ที่จะประพฤติปฏิบัติในลักษณะที่เป็นที่ยอมรับของกลุ่มสังคมใหม่ๆ ที่เขาเข้าไปเกี่ยวข้อง

วิธีการฝึกวินัยก็เช่นเดียวกับในวัยทารกกล่าวคือ อาจจะเป็นแบบประชาธิปไตย (Democratic discipline) แบบอิตาเลียน (Authoritarian discipline) หรือแบบยอมตาม (Permissive discipline) ในการฝึกวินัยแบบอิตาเลียน พ่อแม่จะเข้มงวดและใช้การทำโทษ ส่วนมากจะเป็นการทำโทษทางกาย เพื่อบังคับให้เด็กวางใจ ในการฝึกวินัยแบบประชาธิปไตย พ่อแม่มักจะยอมเด็ก เข้าใจความต้องการของเด็กและสมรรถภาพของเด็กและ

การปลูกฝังวินัยเริ่มได้ตั้งแต่เด็กเล็ก และควรฝึกปฏิบัติอย่างเป็นประชาธิปไตย

ผ่อนปรนมากกว่าแบบแรก และมีการทำโทษน้อยกว่าแบบแรกด้วย ในการฝึกวินัยแบบยอมตามเด็ก พ่อแม่จะยอมให้เด็กทำตามที่เขาพอใจ โดยเชื่อว่าเด็กจะได้เรียนรู้จากผลแห่งการกระทำว่าสิ่งไหนผิดและสิ่งไหนถูก จะเห็นได้ว่าในจำนวนวิธีการฝึกวินัยทั้ง 3 วิธีนี้ พ่อแม่ที่ฝึกแบบประชาธิปไตยมักจะสอนเด็กว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดถูกมากกว่าพ่อแม่ที่ฝึกลูกในแบบอัตตาธิปไตยหรือแบบยอมตามเด็ก กฎเกณฑ์ที่พ่อแม่ใช้จะเข้มงวดไม่เท่ากัน บางอย่างเข้มงวดมาก บางอย่างเข้มงวดน้อยลง เช่น จะเข้มงวดมากกับเรื่องการกิน การนอน การทะเลาะกับพี่น้อง หรือพฤติกรรมที่จะก่อให้เกิดอันตราย แต่พ่อแม่อาจไม่ต้องเข้มงวดในเรื่องจำนวนเวลาที่ใช้ในการดูโทรทัศน์ เป็นต้น

ถ้าไม่คำนึงถึงวิธีฝึกวินัยว่าจะเป็นอย่างใดแล้ว เด็กส่วนมากมักจะต้องเคยถูกทำโทษ รูปแบบการทำโทษต่างๆ ไปได้แก่การเขียนตี ดุด่า ถากถาง บ่นว่า ชังเด็กไว้ในห้องคนเดียว ให้ไปนอน ดัดสีทึบบางอย่าง ชูว่าจะจากไป หรือชูว่าจะไม่รัก เปรียบเทียบกับพี่น้องด้วยถ้อยคำที่ไม่ดี ส่วนการให้รางวัลในรูปของการให้ของเล่น ขนม พาไปเที่ยว ปฏิบัติต่อเด็กเป็นพิเศษ มักจะใช้บ่อย เพราะพ่อแม่กลัวว่าจะทำให้เด็กเสียหรือเป็นการตัดสินบนเอากับเด็ก

5.4 ผลของวินัย วินัยส่งผลต่อพฤติกรรมของเด็กหลายๆ อย่าง เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบยอมตามมักจะเห็นแก่ตัว ไม่คำนึงถึงสิทธิของคนอื่น ก้าวร้าว ความสัมพันธ์กับเพื่อนไม่ดี เด็กที่ได้รับการฝึกแบบอัตตาธิปไตยมักจะเชื่อฟังมากเกินไป และเป็นเด็กดีในสายตาของผู้ใหญ่ แต่มักจะใช้การโต้ตอบเพื่อป้องกันตัวแบบก้าวร้าวทางกายและวาจาเมื่ออยู่กับเพื่อนๆ ในทางตรงกันข้ามเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ที่ฝึกลูกแบบประชาธิปไตยจะรู้จักเหนียวรั้งใจตัวเองในสิ่งที่เขาต้องการทำแต่เป็นสิ่งที่เขารู้ว่ามันผิด ด้วยเหตุนี้ทำให้เด็กรู้จักที่จะคำนึงถึงสิทธิของคนอื่นๆ

ผลของวินัยต่อบุคลิกภาพมีความสำคัญมากกว่าผลต่อพฤติกรรมของเด็ก พ่อแม่ที่ทำโทษทางกายแก่เด็กมากเท่าใด ก็มักจะยิ่งทำให้เด็กกลายเป็นคนขี้โกรธ ดื้อดึง มีทัศนคติและพฤติกรรมในทางที่ไม่ดี ซึ่งจะทำให้เด็กไม่มีความสุข ปรับตัวไม่ได้ หรือเกรงเมื่อเด็กโตขึ้น

6. พัฒนาการทางบุคลิกภาพในวัยเด็กตอนต้น

แบบแผนทางบุคลิกภาพของเด็ก ซึ่งได้วางรากฐานมาแล้วตั้งแต่วัยทารกเริ่มที่จะมีรูปแบบในวัยเด็กตอนต้น เด็กเรียนรู้ที่จะคิดและรู้สึกเกี่ยวกับตัวเอง (Self concept) ความคิดของเด็กเกี่ยวกับตัวเองพัฒนามาจากวิธีที่พ่อแม่และคนอื่นๆ ปฏิบัติต่อตัวเขา

โลกทางสังคมของเด็กส่วนใหญ่ก็ได้แก่พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ ความรู้สึกเกี่ยวกับเด็กและวิธีปฏิบัติต่อเด็กของบุคคลดังกล่าวนี้ จึงเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาความคิดเกี่ยวกับตัวเองของเด็ก ด้วยเหตุนี้เราจึงอาจกล่าวได้ว่าความคิดเกี่ยวกับตัวเองของเด็กสร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และเนื่องจากแม่มีบทบาทที่สำคัญต่อชีวิตของเด็กเล็กมากกว่าคนอื่น ดังนั้นทัศนคติของแม่ต่อเด็กและการปฏิบัติต่อเด็กจะมีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพของเด็กแต่ละคนยังได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ทางสังคมในระยะแรกๆ ภายนอกบ้านด้วย ถ้าประสบการณ์ที่พบไม่ดี เด็กก็จะกลายเป็นคนไม่คบค้าสมาคมกับคนอื่นๆ และหันมาซัดเซยในทางอื่นๆ เช่น ดูทีวี จินตนาการถึงความเป็นผู้แพ้ของตนเอง

เด็กที่พ่อแม่มีความกระตือรือร้นสูง ก็อาจจะเรียนรู้ที่จะเป็นอิสระและมีความทะเยอทะยาน แต่ก็มักจะทำให้ประสาท เกรียด วิตกกังวล แข่งขันและก้าวร้าวสูง

จากการศึกษาติดตามศึกษาเด็กเป็นเวลานานๆ พบว่า แบบแผนทางบุคลิกภาพยังคงฝังแน่นไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงเมื่อโตขึ้น ดังนั้นจึงควรที่จะซัดสนิสัยและทัศนคติที่ไม่ดีเสียในระหว่างวัยนี้

6.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพในวัยเด็กตอนต้น

6.1.1 ทฤษฎีจิตเพศของฟรอยด์ (Freud's Psychosexual Theory)

ตามทฤษฎีของฟรอยด์ เด็กในราวอายุ 3-5 ขวบ จะมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพอยู่ในระยะที่ 3 เรียกว่าระยะอวัยวะสืบพันธุ์ (Phallic stage) ในขั้นนี้แหล่งความพึงพอใจหรือแหล่งสำราญของเด็กจะย้ายมาอยู่บริเวณอวัยวะเพศ เด็กมีความสุขกับการลูบคลำอวัยวะเพศของตนเอง แสดงความสนใจอวัยวะเพศของคนอื่นๆ นอกจากนี้เด็กในวัยนี้จะรักพ่อแม่ที่เป็นเพศตรงข้าม

บุคลิกภาพเริ่มจากการที่เด็กมีความคิดและความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็ก

บุคลิกภาพของเด็กได้รับอิทธิพลจากครอบครัวและภายนอกบ้านด้วย

อีกรับด์ ฟรอยด์ กล่าวว่าเด็กวัย 3-5 ปี เริ่มสร้างบุคลิกภาพ พฤติกรรมตามบทบาททางเพศของตน

กับตนและเป็นปฏิปักษ์กับพ่อแม่ที่เป็นเพศเดียวกัน กล่าวคือ เด็กชายรักแม่ และเป็นศัตรูกับพ่อ พรอยด์เรียกปมนี้ว่าปมออดิปุส (Oedipus complex) ส่วนเด็กหญิงรักพ่อและเป็นศัตรูกับแม่ เรียกปมนี้ว่าปมอีเลคตรา (Electra complex) จึงเป็นระยะที่เด็กเริ่มใช้กลวิธานเพื่อปรับตนโดยการเทียบตนเข้ากับแบบ (Identification) พ่อหรือแม่ที่เป็นเพศเดียวกันกับตน เพื่อให้พ่อแม่ที่เป็นเพศตรงข้ามพึงพอใจ ซึ่งมีผลให้เด็กเริ่มเรียนรู้การแสดงพฤติกรรมตามบทบาททางเพศของตน

6.1.2 ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน

(Erikson's Psychosocial Theory)

ตามทฤษฎีของอีริกสัน เด็กในวัย 3-5 ปี จะมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพอยู่ในขั้นที่ 3 เป็นขั้นที่เด็กจะพัฒนาบุคลิกภาพที่ตรงกันข้าม 2 อย่าง คือ ความคิดริเริ่ม (Initiative) กับความรู้สึกผิด (Guilt) การที่เด็กจะพัฒนาบุคลิกภาพชนิดใดก็ขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับพ่อแม่ กล่าวคือ ระยะนี้เป็นระยะที่เด็กพัฒนาทักษะ การรับรู้ ความคิด สติปัญญาขึ้นมาก เด็กจะมีความอยากรู้อยากเห็นมากขึ้น จึงอยากรู้อะไรต่าง ๆ ซ่างซักถาม เก็บมาคิดคำนึง เริ่มคิดทำสิ่งใหม่ๆ ด้วยตนเอง ถ้าเด็กได้มีโอกาสที่จะฝึกทักษะทางร่างกาย คำถามต่างๆ ได้รับคำตอบ และผู้ใหญ่มีการส่งเสริมการเล่นแบบจินตนาการ เหล่านี้เป็นต้น เด็กก็จะเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้ใหญ่ทำให้เด็กมีความรู้สึกว่าการซักถามของเขาเป็นสิ่งรบกวนผู้ใหญ่ และการจินตนาการของเด็กเป็นเรื่องเหลวไหลเสียเวลา เด็กก็จะเกิดความรู้สึกผิด

อีริกสัน กล่าวว่า บุคลิกภาพเริ่มขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับพ่อแม่

6.2 หน้าที่ของพ่อแม่ในการทำให้เด็กในวัยนี้มีความสุข ซึ่งจะมีผลที่ดีต่อบุคลิกภาพ มีดังนี้

1. ให้ความสนใจในเรื่องการกินอาหาร การนอน การพักผ่อน และการเล่น
2. พ่อแม่ควรสำนึกว่าพฤติกรรมที่สร้างความรำคาญใจบางอย่าง เช่น การถามคำถามบ่อยๆ การแสดงความโกรธแบบกระทืบมือกระทืบเท้า หรือการทะเลาะกับพี่น้องและเพื่อนเล่นเป็นสิ่งปกติของพัฒนาการของเด็กในวัยนี้ จึงควรยอมรับมากกว่าจะคิดว่าพฤติกรรมเหล่านี้เป็นสัญญาณว่าเด็กไม่ดีหรือเป็นเด็กสารเลว และควรจะให้เด็กได้ทราบถึงวิธีการตอบสนองความพึงพอใจ

พ่อแม่ควรสร้างบุคลิกภาพ โดยให้ลูกมีความสูงและฝึกวินัยอย่างสม่ำเสมอ ดูแลอาหารการพักผ่อนหลับนอน ให้มีโอกาสได้ร่วมทำกิจกรรมกับผู้อื่นและคำนึงถึงธรรมชาติอุปนิสัยของลูกเป็นหลัก

ใจในทางที่สังคมยอมรับ

3. สำนึกถึงความจำเป็นของการปกครอง โดยใช้วินัยที่สม่ำเสมอ และมีแผนที่ดี เพื่อทำให้เด็กไม่เกิดความรู้สึกว่าเขาไม่ได้เป็นที่รักเมื่อถูกทำโทษ ควรเน้นไปที่การกระทำที่ไม่ดีของเด็กมากกว่าจะเน้นไปที่ตัวเด็ก จะทำให้เด็กไม่รู้สึกว่าเขาไม่เป็นที่ต้องการของผู้ใหญ่

4. ให้คำแนะนำถึงวิธีการอยู่ร่วมกับเด็กอื่นๆ ในสถานการณ์การเล่น เพื่อช่วยเพิ่มความรู้สึกว่าเขาเป็นที่ยอมรับของพี่น้องและเพื่อนๆ นอกบ้าน เด็กยังเป็นที่ยอมรับของคนอื่นๆ มากเท่าใด ก็จะเป็นการง่ายมากขึ้นที่จะทำให้เด็กชอบและยอมรับตัวเอง

5. สำนึกถึงความจริงว่าเด็กในวัยนี้มักอายุการแสดงความรักในรูปแบบของการกอดและการจูบ พ่อแม่ควรจะแสดงความรักเด็กในวัยนี้โดยการสนใจในกิจกรรมของเขา แสดงความภูมิใจในผลสำเร็จ และความต้องการที่จะให้เขาอยู่ด้วยเมื่อเขาต้องการ การแสดงความรักจะต้องให้เหมาะสมกับระดับของพัฒนาการ

6. หลีกเลี่ยงการสร้างปมล้มเหลว (Failure complex) ให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก เพราะไม่มีเด็กคนใดจะชอบตัวเอง ถ้ารู้สึกว่าเขาประสบความสำเร็จ พ่อแม่จึงไม่ควรเปรียบเทียบความสำเร็จของเด็กกับพี่คนโตหรือกับเพื่อนคนอื่นๆ ควรแสดงความซาบซึ้งในสิ่งที่เด็กทำ และแสดงให้เด็กเห็นว่าจะทำให้ดีขึ้นได้อย่างไร

7. เมื่อเด็กเกิดความรู้สึกไม่มั่นคง ซึ่งจะรู้ได้จากการที่เด็กพูดกับคนอื่นๆ เกี่ยวกับตัวเอง หรือสิ่งที่เขาคิดเกี่ยวกับตัวเอง เช่นพูดว่า “แม่ไม่รักหนู” พ่อแม่ควรจะช่วยเหลือเด็กเปลี่ยนทัศนคติ โดยทำให้เด็กประสบความสำเร็จ แทนการล้มเหลว และโดยการปฏิบัติต่อเด็กในวิถีทางที่จะลบล้างความเชื่อเดิม ซึ่งจะช่วยให้ความคิดเกี่ยวกับตัวเองค่อยๆ ดีขึ้น และเข้าไปแทนที่ความรู้สึกเกี่ยวกับตัวเองในทางที่ไม่ดี

8. สร้างบรรยากาศในครอบครัวให้มีความสุข

6

พื้นฐานเกี่ยวกับทฤษฎี การเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้มีมากมายหลายทฤษฎี แต่ฮิลการ์ดและโบเออร์ (Hilgard and Bower, 1966.) ได้ให้ข้อคิดในการที่ทฤษฎีเป็นที่ยอมรับดังนี้

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นขีดความสามารถของผู้เรียนเป็นหลัก
2. ผู้เรียนที่ได้รับ บการจูงใจ มักจะเรียนรู้ได้เร็วกว่า
3. การเร้าที่มีความเข้มข้นมากเกินไปสามารถก่อให้เกิดภาวะไม่พึงพอใจได้
4. การให้รางวัลย่อมสร้างความพึงพอใจมากกว่าการลงโทษ
5. การเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจภายในย่อมดีกว่าแรงจูงใจภายนอก
6. การสอนให้อดทนต่อความล้มเหลวย่อมดีกว่าการใช้สิ่งอื่นทดแทนความล้มเหลว
7. ผู้เรียนต้องสร้างจุดมุ่งหมายที่เป็นจริงของตนเอง
8. ประสบการณ์ส่วนตัวของเด็กแต่ละคนย่อมส่งผลต่อการเรียนรู้
9. ผู้เรียนควรมีความกระตือรือร้นในการเรียน
10. การสอนที่มีสื่อประกอบช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้รวดเร็วกว่า
11. การฝึกฝนช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่แม่นยำ
12. ผลสะท้อนที่นักเรียนได้รับจะมีส่วนช่วยในการเรียนรู้
13. การเชื่อมโยงช่วยให้ผู้เรียนค้นพบหรือนำไปใช้ได้ดียิ่งขึ้น
14. การทบทวนเป็นระยะ เป็นประโยชน์มากกว่าการทิ้งไว้นานๆ

สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นประโยชน์ต่อผู้พัฒนาหลักสูตร อย่างไรก็ตามผู้ที่ทำหน้าที่พัฒนาหลักสูตรจะต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้มากขึ้นกว่านี้

ทฤษฎีการเรียนรู้ มักจะกล่าวถึงกระบวนการ วิธีการ และเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ใดๆ ขึ้นมา หรือที่จะไม่ทำให้เกิดการเรียนรู้จะช่วยอธิบายถึงสภาพของสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการเรียนรู้ของเรา

ทฤษฎีการเรียนรู้อาจแบ่งได้ 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

ทฤษฎีการเรียนรู้แบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

- 1. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขและพฤติกรรม
- 2. ทฤษฎีปัญญา

1. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขหรือพฤติกรรมนิยม (Conditioning or Behaviorism)

ทฤษฎีการวางเงื่อนไขหรือพฤติกรรมนิยมเป็นทฤษฎีที่ให้ความสนใจถึงความสัมพันธ์ของสิ่งเร้าและการตอบสนอง (stimulus-response association) ทฤษฎีกลุ่มนี้ มีทฤษฎีย่อยที่สำคัญก็คือ ทฤษฎีการเชื่อมโยงสิ่งเร้าและการตอบสนองของธอร์นไดค์ (Thorndike) ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม และทฤษฎีพฤติกรรมนิยมรุ่นใหม่ ดังจะได้กล่าวถึงต่อไปนี้

1.1 ทฤษฎีการเชื่อมโยงสิ่งเร้าและการตอบสนองของธอร์นไดค์ (S-R Bond or Thorndike's Connectionism)

ธอร์นไดค์ (E.S. L. Thorndike) เชื่อว่ามนุษย์เราประกอบด้วยร่างกายและจิตใจ การเรียนรู้ก็คือกระบวนการที่เชื่อมกันระหว่างร่างกายและจิตใจในรูปแบบต่างๆ นั่นเอง ในภาคร่างกายก็คือสิ่งเร้าและการตอบสนอง ส่วนในภาคจิตใจก็คือการรับรู้ โดยเหตุนี้การเรียนรู้ตามความเชื่อของธอร์นไดค์จึงเป็นกระบวนการเชื่อมต่อระหว่างร่างกายกับจิตใจ จิตใจกับร่างกาย ร่างกายกับร่างกาย และจิตใจกับจิตใจ ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์จึงเรียกว่า S-R Bond หรือ Connectionism

ธอร์นไดค์ กล่าวไว้ว่า การเรียนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้มีการเชื่อมต่อกันระหว่างปลายประสาท (synapse) การเชื่อมต่อกันนี้จะมีความคล้ายคลึงกับการสปาร์ค (spark) หรือการกระโดดของไฟฟ้าระหว่างปลายขั้วทั้งสองเมื่อเกิดการสปาร์คตัวเชื่อม (bond) ก็เกิดขึ้น หากตัวเชื่อมนี้ได้รับการทำซ้ำๆ ก็จะทำให้ความเข้มแข็งมากขึ้น แต่ถ้าหากไม่ได้ทำซ้ำตัวเชื่อมก็จะอ่อนกำลังลง และมักจะไม่ได้แสดงสิ่งใดออกมา

ธอร์นไดค์ได้สรุปกฎการเรียนรู้สำคัญดังนี้

- 1. กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness)

1. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขและพฤติกรรม

- 1.1 ทฤษฎีการเชื่อมโยงสิ่งเร้าและการตอบสนองของธอร์นไดค์

กฎการเรียนรู้ที่สำคัญ

- 1. กฎแห่งความพร้อม

2. กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise)

ซึ่งมีกฎย่อยๆ อยู่ 2 กฎ คือ

- กฎแห่งการใช้ (Law of Used) เมื่อเกิดความเข้าใจ หรือเรียนรู้แล้วมีการกระทำหรือนำสิ่งที่เรียนรู้นั้นไปใช้บ่อยๆ จะทำให้การเรียนรู้นั้นคงทนถาวร

- กฎแห่งการไม่ใช้ (Law of Disused) เมื่อเกิดความเข้าใจหรือเรียนรู้แล้วไม่ได้กระทำซ้ำบ่อยๆ จะทำให้การเรียนรู้นั้นคงทนถาวร

3. กฎแห่งผล (Law of Effect)

ซึ่งการนำกฎต่างๆ 5 กฎ นี้มาใช้นั้นมีลักษณะดังนี้

1. ปฏิกริยาการตอบสนองหลายรูปแบบ (Multiple responses) เมื่ออินทรีย์เผชิญกับปัญหาจะแสดงการเดาสุ่มออกมาหลายรูปแบบเพื่อแก้ปัญหา

2. การเลือกพฤติกรรมก่อนหลัง (Prepotency of elements) เมื่ออินทรีย์เผชิญกับปัญหา อินทรีย์พยายามจะเลือกแสดงพฤติกรรมต่างๆ ในการแก้ปัญหา และเมื่อแก้ปัญหาได้ 1 ครั้ง อินทรีย์จะเลือกพฤติกรรมที่คิดว่าเหมาะสมที่สุดก่อน

3. การเตรียมพร้อมหรือทัศนคติ (Set of Attitude) เมื่ออินทรีย์มีความพร้อม จะเป็นหนทางไปสู่การเรียนรู้ได้ในที่สุด แต่ถ้าอินทรีย์ไม่พร้อม การเรียนรู้ย่อมเกิดขึ้นได้ยากมาก

4. การตอบสนองโดยอาศัยประสบการณ์เดิมที่คล้ายคลึงกัน (Response by analogy) ถ้าอินทรีย์เคยแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่งได้สำเร็จ เมื่อไปพบกับปัญหาใหม่ที่มีลักษณะคล้ายปัญหาเดิม อินทรีย์จะตอบสนองเช่นเดียวกับเมื่อตอบสนองต่อปัญหาเดิมนั้น

5. การเคลื่อนย้ายการตอบสนองต่อสิ่งเร้า ด้วยการเชื่อมโยงจากสิ่งเร้าหนึ่งไปยังอีกสิ่งเร้าหนึ่ง (Associative shifting) คือ การให้เกิดการเรียนรู้จากสิ่งเร้าหนึ่งเสียก่อน แล้วนำเอาสิ่งเร้าหนึ่งมาคู่กัน และพยายามให้เกิดการตอบสนองต่อสิ่งเร้าใหม่เช่นเดียวกับสิ่งเร้าเดิม

ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ที่สะท้อนให้เห็นได้ในการจัดหลักสูตรก็คือ การจัดเนื้อหาสาระหรือประสบการณ์การเรียนรู้จะเริ่มจากสิ่งที่ย่างๆ ไปสู่สิ่งที่มีความสลับซับซ้อน ให้เด็กได้เรียนรู้โดยเริ่มจากส่วนย่อยไปสู่ส่วนรวม (part-to-whole learning) หรือให้เรียนสิ่งที่เป็นพื้นฐาน ก่อนที่จะเรียน

2. กฎแห่งการฝึกหัด

3. กฎแห่งการใช้

4. กฎแห่งการไม่ใช้

5. กฎแห่งผล

การจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ ควรเริ่มจากสิ่งที่ย่างๆ ไปสู่สิ่งที่มีความสลับซับซ้อน เรียนจากส่วนย่อยไปสู่ส่วนรวม

กฎเกณฑ์ใดๆ นอกจากนี้ในการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนจะต้องให้ความสำคัญแก่การแบบฝึกหัดที่มีความหมายสำหรับผู้เรียนอีกด้วย

1.2 ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism)

ทฤษฎีพฤติกรรมนิยมมีชื่อเรียกอย่างอื่นก็คือทฤษฎีการวางเงื่อนไข โดยไม่มีตัวเสริมแรง (Conditioning With No Reinforcement) ผู้นำที่สำคัญก็คือ วัตสัน (J.B. Watson) และผู้ที่สืบทอดแนวความคิดต่อมาก็คือ กัทธรี (E.R. Guthrie) สำหรับความเชื่อของกลุ่มพฤติกรรมนิยมจะเชื่อในเรื่องความต้องการทางกายภาพและชีวภาพเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งความเชื่อของกลุ่มนี้จะมีความแตกต่างจากความคิดเห็นของธอร์นไดค์ ทั้งนี้เพราะธอร์นไดค์ไม่เชื่อว่าจะแยกจิตใจหรือความเกี่ยวข้องกับจิตใจออกจากการเรียนรู้ได้

นักจิตวิทยาของกลุ่มพฤติกรรมนิยมได้ตีความหมายของอินทรีย์ว่าเป็นการทรงตัวของส่วนต่างๆ ในร่างกาย โดยเชื่อว่าสิ่งที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ก็คือระบบเครื่องรับ (receptors) ได้แก่การรับรู้ทางประสาทสัมผัส ระบบเครื่องนำความรู้ (conductors) ได้แก่ ประสาท (neurons) ระบบสะพานต่อเนื่อง (switching) ได้แก่ สมองกับตัวเชื่อมโยง และระบบการตอบสนอง (effectors) ซึ่งได้แก่ กล้ามเนื้อและต่อมต่างๆ

ทฤษฎีการวางเงื่อนไขโดยไม่มีการเสริมแรงซึ่งมีคนกล่าวถึงมากก็คือทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบต่อเนื่องกัน กัทธรี (Guthrie's Contiguous conditioning) หลักการเรียนรู้ตามทัศนะของกัทธรีนั้นมีความเชื่อว่า ถ้าสถานการณ์ที่เป็นตัวเร้าถูกตามด้วยการตอบสนองที่ถูกต้องครั้งหนึ่งแล้ว หากมีสถานการณ์เกิดขึ้นอีกในลักษณะเดียวกัน การตอบสนองในลักษณะเดิมย่อมจะบังเกิดขึ้นอีก ปรากฏการณ์เช่นนี้แสดงว่า ได้เกิดการเรียนรู้ขึ้นแล้วในสถานการณ์แรก จึงสามารถนำเอาความรู้นั้นมาใช้ในสถานการณ์หลัง

กัทธรี ได้สรุปการเรียนรู้ต่างๆ ไว้ดังนี้

1. เมื่อมีสิ่งเร้ากลุ่มหนึ่งที่เกิดพร้อมกับอาการเคลื่อนไหว เมื่อมีสิ่งเร้านั้นเกิดขึ้นอีกอาการเคลื่อนไหวเดิมก็มีแนวโน้มที่จะเกิดตามมาด้วย
2. หลักของการกระทำครั้งสุดท้าย (Recency) ถ้าการเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์จากการกระทำเพียงครั้งเดียว ซึ่งเป็นการกระทำครั้งสุดท้ายในสภาพการณ์นั้น เมื่อสภาพการณ์ใหม่เกิดขึ้นอีก บุคคลจะกระทำเหมือนที่

ทฤษฎีการวางเงื่อนไขของ กัทธรีเชื่อว่า ถ้าตอบสนอง ถูกต้องครั้งหนึ่ง หากสถานการณ์เกิดขึ้นในลักษณะ เดียวกัน การตอบสนองแบบ เดิมจะเกิดขึ้นอีก

เคยได้กระทำครั้งสุดท้าย ไม่ว่าจะกระทำครั้งสุดท้ายจะผิดหรือถูกก็ตาม

3. หลักการแทนที่ (Principle of substitution) ซึ่งกำหนดไว้ว่าถ้า สิ่งเร้าที่ไม่ได้วางเงื่อนไขมาเร้าให้อันตรัยตอบสนองได้แม้เพียงครั้งเดียว ต่อมา ใช้สิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขมาแทนก็จะเกิดการตอบสนองเช่นเดียวกัน

4. ในการทำให้เกิดการเรียนรู้นั้น กัทธีเน้นการจูงใจ (Motivation) มากกว่าการเสริมแรง ซึ่งมีแนวคิดเช่นเดียวกับการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก ของพาฟลอฟและวัตสัน

หลักการเรียนรู้ตามทฤษฎีของกัทธีที่สำคัญก็คือ การเรียนรู้เป็น พฤติกรรมอันหนึ่ง บุคคลจะเรียนโดยการตอบสนองต่อสิ่งเร้าและจะเกิดการ เรียนรู้อันได้แก่การกระทำได้ถูกต้องในครั้งแรกทีเดียว นอกจากนี้กัทธียังได้ ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอัน เนื่องมาจากสิ่งเร้าที่กำหนดให้ โดยเหตุนี้ครูจึงควรนำเอาสิ่งใหม่ที่มีลักษณะ คล้ายคลึงกับสถานการณ์เดิมมาสอน จะทำให้เด็กได้สะสมการตอบสนองใน ลักษณะใหม่ๆ มากขึ้นเรื่อยๆ

การนำเอาทฤษฎีการเรียนรู้ของกัทธีไปใช้ในการจัดหลักสูตรนั้น เนื้อหาสาระหรือประสบการณ์ที่จะนำมาสอนเด็กนั้นจะต้องมีขนาดย่อยเพียงพอที่เด็กจะสามารถตอบสนองได้ถูกต้อง การเรียนการสอนจะต้องเริ่มจาก ส่วนย่อยไปหาส่วนใหญ่อันเดียวกัน และไม่ควรรจะใช้เวลาอันเกินไปสำหรับการฝึกหัดในสิ่งที่ผู้เรียนได้บรรลุจุดมุ่งหมายแล้ว

การสอนตามทฤษฎีการวางเงื่อนไขคือ เนื้อหาที่จะสอนเด็กต้องมีขนาดพอเหมาะที่เด็กจะตอบสนองได้ เด็กเรียนจากส่วนย่อยไปหาส่วนใหญ่

1.3 พฤติกรรมนิยมรุ่นใหม่ (Neo-Behaviorism)

พฤติกรรมนิยมรุ่นใหม่นี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการณ์ (Operant Conditioning) หรือการวางเงื่อนไขชนิดที่มี การเสริมแรง (Conditioning with Reinforcement) ซึ่งกลุ่มนี้มีความเชื่อเกี่ยวกับตัวเสริมแรง (reinforcement) ความสนใจของกลุ่มพฤติกรรมนิยมรุ่นใหม่นี้อยู่ที่การวิเคราะห์พฤติกรรมโดยตรง แทนที่จะสนใจถึงองค์ประกอบที่อยู่เบื้องหลังของระบบประสาท กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือนักจิตวิทยา กลุ่มนี้จะสนใจว่าสิ่งเร้า (S) กับตัวตอบสนองมาเชื่อมต่อกันอย่างไร แต่จะไม่สนใจกลไกเบื้องหลังของการเชื่อมโยงของ S-R

ทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มพฤติกรรมนิยมรุ่นใหม่ที่สำคัญได้แก่ ทฤษฎี การเสริมแรงของฮัลล์ (Hull's Reinforcement Theory) และทฤษฎีการวาง

เงื่อนไขแบบปฏิบัติการของสกินเนอร์ (Skinner's Operant Conditioning) ดังจะกล่าวถึงพอสังเขปดังนี้

1.3.1 ทฤษฎีการเสริมแรงของฮัลล์

(Hull's Reinforcement Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ฮัลล์เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปริมาณมากกว่าคุณภาพ ทฤษฎีของเขาตั้งอยู่บนกฎแห่งความอยู่รอดของดาร์วิน (Darwin) กล่าวคือ ฮัลล์เชื่อว่าอินทรีย์จะต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตนเองโดยการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ พฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์จะเกิดขึ้นระหว่างกลางของสิ่งเร้า (Stimulus) และการตอบสนอง (Response)

ฮัลล์เชื่อว่าการเสริมแรง (reinforcement) ก่อให้เกิด "นิสัย" ขึ้นมา โดยกล่าวว่า เมื่อการกระทำสิ่งใดได้รับรางวัลเป็นเครื่องตอบแทน การกระทำอันนั้นก็มักจะมีการทำซ้ำ และเมื่อมีการทำซ้ำต่อไปก็จะกลายเป็นนิสัยขึ้นมา

กฎการเรียนรู้ที่สำคัญของฮัลล์มีดังนี้

1. การให้แรงเสริมบ่อยๆ จะทำให้พฤติกรรมมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นมาซ้ำอีก ดังนั้นการเรียนรู้จะเกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลของการเสริมแรง
2. เมื่อสิ่งเร้าส่งผลให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงในระยะเวลาพอเหมาะพอดีกับสมองของมนุษย์ พฤติกรรมอันนั้นจะถูกเสริมแรงโดยอัตโนมัติ และเมื่อการเรียนรู้ก็เกิดขึ้น
3. เนื่องจากพฤติกรรมเป็นการแสดงออกเพื่อลดความต้องการของร่างกายหรือเพื่อความอยู่รอดของร่างกาย โดยเหตุนี้ถ้าพฤติกรรมปรับตัวสามารถใช้ได้ในสถานการณ์นั้นๆ ได้ พฤติกรรมเช่นนี้มีแนวโน้มที่จะแสดงอีกในเวลาต่อไป
4. การกระทำอันดับสุดท้ายของการเรียนเป็นการกระทำที่มีความเข้มมากกว่าการกระทำอันแรกๆ และจะสามารถจดจำได้ง่ายกว่าการกระทำอันแรกๆ ด้วยเหตุนี้ในการสอนครูจึงควรจัดลำดับเนื้อหาให้เรียงลำดับของความสำคัญจากน้อยไปหามาก โดยเอาเนื้อหาที่มีความสำคัญมาก หรือมีความยากไว้ในอันดับสุดท้าย
5. ความเข้มหรือความแรงของการตอบสนองจะลดลง ในช่วงเวลาระหว่างการตอบสนองกับการเสริมแรง ดังนั้นในการเรียนที่ต้องใช้เวลาอันยาวนาน ครูควรจะให้ตัวเสริมแรงทุติยภูมิ (secondary reinforcement) ใน

ระหว่างเวลาอันยาวนานนั้นๆ

6. การให้จดจำสิ่งที่เรียนไปแล้ว จะทำได้โดยการให้หยุดพักสัก ระยะเวลาหนึ่ง การเรียนในเวลาที่มีระยะสั้นจะได้ผลดีกว่าการเรียนที่ใช้เวลา ยาวนาน ดังนั้นถ้าหากการสอนจำเป็นจะต้องใช้เวลาอันยาวนานควรจะได้มี การหยุดพัก เพื่อผ่อนคลายอารมณ์อยู่บ่อยๆ

ในการนำเอาทฤษฎีของฮัลล์ไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และจัดการ เรียนการสอนนั้น จะเป็นไปในลักษณะดังนี้คือ

1. จัดหลักสูตรและวัสดุการเรียนการสอนให้เหมาะสม และมีความ หมายสำหรับเด็ก
2. จัดลำดับเนื้อหาที่มีความสำคัญหรือมีความยากไว้ในตอนท้ายๆ
3. จัดแบ่งเวลาสำหรับการเรียนการสอนแต่ละช่วงให้พอเหมาะพอดี กับความสนใจของผู้เรียน
4. การเรียนการสอนควรหลีกเลี่ยงการบีบบังคับ หรือทำให้ หวาดกลัว การเรียนรู้ควรจะเป็นไปโดยกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ และอาศัย ความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก และพยายามให้กำลังใจแก่ผู้เรียน เพื่อเขาจะ ได้หันไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางที่เขาปรารถนา

1.3.2 ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการของสกินเนอร์

(Skinner's Operant Conditioning)

สกินเนอร์ (B.F. Skinner) เป็นนักจิตวิทยาและศาสตราจารย์สอน อยู่ที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard) เป็นผู้ตั้งทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบ ปฏิบัติการ (Operant Conditioning) ขึ้นมา

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า การวางเงื่อนไขแบบอาการกระทำ ดังนั้นจึงเน้นการ กระทำของผู้ที่เรียนรู้มากกว่าสิ่งเร้าที่ผู้สอนกำหนด คือ เมื่อต้องการให้อื่นหรือย ีเกิดการเรียนรู้จากสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่ง เราจะให้ผู้เรียนรู้เลือกแสดงพฤติกรรม เอง โดยไม่บอกแนวทางการเรียนรู้ แต่เมื่อผู้เรียนรู้แสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ เองแล้ว เราจะ “เสริมแรง” พฤติกรรมนั้นๆ อีกทันที เพื่อให้เรียนรู้ว่า พฤติกรรมที่เขาแสดงนั้นเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ถูกต้องหรือเป็นการ แก้ปัญหาที่ถูกต้องนั่นเอง

กฎการเรียนรู้

กฎการเรียนรู้ของสกินเนอร์ ก็คือ กฎการเสริมแรงนั่นเอง

การเสริมแรง Reinforcement) คือ การทำให้พฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นแล้วมีความคงทนถาวรต่อไปเรื่อยๆ แบ่งเป็น 2 ประการ คือ

1. การเสริมแรงทางบวก (Positive reinforcement) คือการที่อินทรีย์ได้รับสิ่งเร้าแล้วเกิดความพอใจ เช่น รางวัล คำชมเชย

2. การเสริมแรงทางลบ (Negative reinforcement) คือการที่อินทรีย์ถูกนำสิ่งที่ไม่พอใจออกไป ออกไปจากอินทรีย์แล้วเกิดความพอใจ
สิ่งที่ควรกล่าวในกฎการเสริมแรง คือ

1. ตารางกำหนดการเสริมแรง (Schedules of reinforcement) เป็นการใชกฎเกณฑ์บางอย่าง เช่น เวลา หรือพฤติกรรมเป็นตัวกำหนดในการเสริมแรง

2. อัตราการตอบสนอง (Response rate) เป็นการตอบสนองที่เกิดการเสริมแรงต่างๆ ซึ่งจะเกิดขึ้นมากน้อยนานคงทนถาวรเท่าใด ย่อมแล้วแต่ตารางกำหนดการเสริมแรงนั้นๆ แบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ

- การเสริมแรงทันทีทันใด (Immediately reinforcement) การเสริมแรงทุกครั้ง เมื่ออินทรีย์แสดงพฤติกรรมการเรียนรู้

- การเสริมแรงเป็นครั้งคราว (Partially reinforcement) การเสริมแรงที่ไม่สม่ำเสมอ ซึ่งแบ่งอีก 4 วิธีย่อย คือ

1) การเสริมแรงโดยใช้เวลากำหนดแบบตายตัว (Fixed interval) เป็นวิธีที่ใช้เวลาที่คงที่กำหนดเป็นมาตรฐาน

2) การเสริมแรงโดยใช้ผลงานหรือพฤติกรรมกำหนดแบบตายตัว (Fixed ratio) เป็นวิธีที่ใช้พฤติกรรมตอบสนองที่คงที่เป็นเกณฑ์ว่าจะให้การตอบสนองเกิดขึ้นกี่ครั้ง จึงจะให้การเสริมแรงหนึ่งครั้ง

3) การเสริมแรงโดยใช้ช่วงเวลาเป็นเกณฑ์ (Random or Variable interval) เป็นวิธีที่ใช้ช่วงของเวลากำหนดเป็นเกณฑ์ในการเสริมแรงแต่ละครั้ง

4) การเสริมแรงโดยใช้ช่วงของพฤติกรรมเป็นเกณฑ์ (Random or Variable ratio) เป็นวิธีที่ใช้ช่วงของพฤติกรรมกำหนดเป็นเกณฑ์ในการให้การเสริมแรงแต่ละครั้ง

2. ทฤษฎีปัญญา (Cognitive Theories)

ทฤษฎีการเรียนรู้ที่สนใจการเปลี่ยนแปลงทางความรู้ความเข้าใจที่สำคัญมีดังนี้คือ

1. ทฤษฎีเกสตาลท์ (Gestalt Theory)
2. ทฤษฎีสนาม (Field Theory)
3. ทฤษฎีอินทรีย์ของวีลเลอร์ (Wheeler's Organismic Theory)
4. ทฤษฎีความมุ่งหวังของทอลแมน (Tolman's Purposive Theory)

2.1 ทฤษฎีเกสตาลท์ (gestalt Theory)

คำว่า "เกสตาลท์" หมายถึงการพิจารณาสิ่งต่างๆ ในลักษณะโดยส่วนรวม (whole) ผู้ตั้งกฎแห่งการเรียนรู้ในลักษณะเกสตาลท์หรือลักษณะรวมๆ ก็คือ เวย์เธอเมอร์ (Wertheimer) ซึ่งเขาได้ตั้งกฎไว้ 6 ข้อ คือ

1. กฎแห่งความสมบูรณ์ (Law of Pragnanz)
2. กฎแห่งความเหมือน (Similarity)
3. กฎแห่งระยะ (Proximity)
4. กฎแห่งความใกล้ (Closure)
5. กฎแห่งความต่อเนื่องที่ดี (Good Continuation)
6. กฎแห่งความเป็นสมาชิก (Membership of Character)

ตามหลักการเรียนรู้ของกลุ่มเกสตาลท์ กล่าวว่า การเรียนรู้ที่เห็นส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อยนั้น จะต้องเกิดจากประสบการณ์เดิมและการเรียนรู้ย่อมเกิดขึ้น 2 ลักษณะ คือ

1. **การเรียนรู้** หมายถึง การสัมผัสด้วยอวัยวะสัมผัสทั้ง 5 ส่วน คือ หู ตา จมูก ลิ้น กาย เช่น การรับรู้ทางสายตา การมองเห็นภาพต่างๆ
2. **การหยั่งเห็น** หมายถึง การเกิดความคิดแวบขึ้นมาทันทีทันใดในขณะที่ประสบปัญหา กฎการเรียนรู้ของกลุ่มเกสตาลท์ แบ่งได้เป็น 4 กฎ เรียกว่า กฎการจัดระเบียบเข้าด้วยกัน คือ

1. กฎแห่งความแน่นอนหรือชัดเจน กล่าวคือ การเรียนรู้ที่ดีจะต้องเกิดความแน่นอนหรือชัดเจน เพราะแต่ละคนมีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน

ทฤษฎีของเกสตาลท์ เชื่อมในการพิจารณาชื่อโดยรวมมากกว่าส่วนย่อย

กฎการจัดระเบียบเข้าด้วยกัน มี กฎแห่งความแน่นอน กฎแห่งความคล้ายคลึง กฎแห่งความต่อเนื่อง และกฎแห่งการสืบสุด

2. กฎแห่งความคล้ายคลึง
3. กฎแห่งความต่อเนื่องหรือใกล้เคียง
4. กฎแห่งการสิ้นสุด กล่าวคือ แม้ว่าสถานการณ์หรือปัญหายังไม่สมบูรณ์ อินทรีย์ก็จะเกิดการเรียนรู้ได้จากประสบการณ์เดิมต่อสถานการณ์นั้น

2.2 ทฤษฎีสถานของเลวิน (Lewin's Field Theory)

เลวิน (Kurt Lewin) เป็นชาวเยอรมัน แต่ตอนหลังได้โอนสัญชาติเป็นชาวอเมริกัน เลวินได้นำเอาความคิดทางทฤษฎีเกสโตลท์ที่ไปพัฒนาเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ขึ้นมาเรียกชื่อว่า Topological and Vector Psychology หรือ Field Theory

ทฤษฎีการเรียนรู้ของเลวินจะคำนึงถึงจิตวิทยาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันของบุคคลนั้นๆ ซึ่งประกอบด้วยตัวบุคคลและสิ่งแวดล้อมทางจิตวิทยา สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคม

2.3 ทฤษฎีอินทรีย์ของวิลเลอร์ (Wheeler's Organismic Theory)

วิลเลอร์เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มเกสโตลท์ที่มุ่งเล็งถึงความสำคัญของอินทรีย์ที่มีต่อการเรียนรู้ และการที่เขาให้ความสำคัญของอินทรีย์ทำให้ทฤษฎีการเรียนรู้ของเขามีความแตกต่างไปจากทฤษฎีสถานของเลวินไป

หลักทฤษฎีของวิลเลอร์ที่สำคัญสรุปได้ดังนี้คือ

(1) การเรียนรู้แบบลองผิดลองถูกควรจะถูกยกเลิกไป โดยการปรับปรุงการเรียนการสอนให้เหมาะกับผู้เรียนของแต่ละคน

(2) ปัญหาต่างๆ ที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนจะต้องเสนอในรูป "ส่วนรวม" ซึ่งมีส่วนย่อยประกอบด้วยอยู่เสมอ ในลักษณะเช่นนี้ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ในสิ่งที่เป็น "ส่วนรวม" แต่ "ส่วนย่อย" นั้นจะเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจมากขึ้น

(3) วิลเลอร์ ได้แบ่งประเภทการเรียนรู้ออกเป็น 2 ลักษณะ คือการก้าวไปในแนวตั้ง (vertical pacing) และการก้าวไปในแนวนอน (horizontal pacing)

การก้าวไปในแนวตั้ง นั้น หมายถึง การเรียนรู้ที่สูงขึ้นทีละน้อย การให้เรียนรู้โดย "ส่วนรวม" ทีละน้อยนี้จะต้องให้การเรียนแบบลองผิดลองถูกหรือความล้มเหลวในการเรียนบังเกิดขึ้นให้น้อยที่สุด

วิลเลอร์เชื่อว่า การเรียนรู้มี 2 ลักษณะ คือ เรียนรู้สูงขึ้นทีละน้อย และเรียนรู้ในสิ่งที่เหมาะสมกับความสามารถ

การก้าวไปในแนวนอน นั้น ผู้เรียนทุกคนจะมีความสามารถในการเรียนรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยเวลาและพลังงานที่จำกัดอยู่จำนวนหนึ่ง ถ้าหากการเรียนการสอนใช้เวลานานเกินกว่าขีดความสามารถ อันนี้แล้วก็จะทำให้เกิดความเมื่อยล้าขึ้นมา การเรียนรู้ก็จะเกิดขึ้นได้ยาก

การนำเอาทฤษฎีการเรียนรู้วีลเลอร์ไปใช้ในการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนนั้นจะเป็นไปในลักษณะดังนี้คือ

(1) พยายามศึกษาว่าผู้เรียนแต่ละคนมีระดับวุฒิภาวะเพียงใด ต่อจากนั้นจึงพยายามจัดเนื้อหาสาระ วัสดุอุปกรณ์ หรือสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียนแต่ละคนให้มากที่สุด หลังจากนั้นจึงค่อยๆ ให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จและก้าวหน้าขึ้นไปเรื่อยๆ

(2) พยายามนำเอาวัสดุการเรียนการสอนที่มีชีวิตชีวาให้ผู้เรียนได้เรียนมากที่สุด โดยพยายามสร้างจากประสบการณ์ในอดีตของผู้เรียน วัสดุการเรียนการสอนนี้จะต้องสร้างในรูปที่สมบูรณ์ที่สุดอย่าให้กระจัดกระจายกัน

(3) ไม่ควรให้ผู้เรียนต้องเรียนสิ่งหนึ่งสิ่งใดนานเกินไป ความเมื่อยล้าจะทำให้สมรรถภาพในการเรียนรู้หรือความทรงจำของผู้เรียนลดลงไป หากเนื้อหาสาระสิ่งหนึ่งสิ่งใดจำเป็นจะต้องใช้เวลานานก็ควรแบ่งออกเป็นตอนๆ หรืออาจจะใช้กิจกรรมหลายๆ อย่างให้แตกต่างกัน จะได้ผลดีกว่าการให้ผู้เรียนได้เรียนสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยกิจกรรมเดียวเป็นเวลานานๆ

2.4 ทฤษฎีความมุ่งหวังของทอลแมน (Tolman's Purposive Theory)

ทอลแมน (E. Tolman) เป็นนักจิตวิทยาและศาสตราจารย์สอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย (เบอร์คเลย์) ในตอนแรกเป็นนักจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorist) แต่ตอนหลังเขาได้พยายามผสมกลมกลืนกันระหว่างทฤษฎีพฤติกรรมกับทฤษฎีเกสตัลท์ เขามองพฤติกรรมในลักษณะของการลดความต้องการ (need reduction) ซึ่งผู้เรียนจะกำหนดสถานการณ์ไว้ ต่อจากนั้นจึงพยายามใช้เครื่องหมายหรือปมเงื่อน (clue) เพื่อไปสู่สถานการณ์นั้นๆ

ทฤษฎี ความมุ่งหวังของทอลแมนเชื่อว่า การกำหนดจุดมุ่งหวังที่เหมาะสมกับผู้เรียน และมีประเด็นชี้แนะจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและเกิดการเรียนรู้ได้

(1) การคาดหมายรางวัล (Reward expectancy) การเรียนรู้ของอินทรีย์จะเกิดจากความคาดหมายรางวัลที่พอใจ เนื่องมาจากความแตกต่างระหว่างบุคคล

(2) การเรียนรู้สถานที่ (Place learning) ผู้เรียนจะแสดงพฤติกรรม การเรียนรู้จากจุดเริ่มต้นไปยังจุดหมายปลายทาง เป็นลำดับขั้นตอนตาม แต่สถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

(3) การเรียนรู้เอง (Latent learning) การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด (Cognitive domain) ซึ่งเป็นนามธรรมไม่สามารถ สังเกตได้ จนกว่าที่จะถึงเวลาที่จำเป็นหรือเหมาะสม จึงจะนำออกมาใช้

การนำเอาทฤษฎีของทอลแมนไปใช้ในการจัดหลักสูตรและการเรียน การสอนจะเป็นไปในลักษณะดังนี้คือ

(1) ตั้งจุดมุ่งหมายของแต่ละวิชาหรือแต่ละเรื่องให้พอเหมาะกับความ สามารถของผู้เรียน ให้ผู้เรียนเลือกตัดสินใจด้วยตัวของเขาเองว่าเขาจะ ทำอย่างไร จึงจะถึงจุดหมายปลายทางอันนั้น

(2) พยายามให้ปมเงื่อนไขแก่ผู้เรียนเพื่อจะช่วยให้เขาเลือกเส้นทาง ไปสู่จุดหมายปลายทางได้โดยง่าย ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างแจ่ม เจ้ง โดยการให้ปัญหาในลักษณะ “ส่วนรวม” หรือ “ทั้งหมด” จะดีกว่าให้สิ่ง ที่เป็นส่วนย่อย

(3) หลังจากผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดในสิ่งที่เรียนไปแล้ว ก็จะให้ ปมเงื่อนไขอีก สำหรับให้ผู้เรียนได้แก้ปัญหาทีละขั้น จนกระทั่งผู้เรียนได้สร้าง รูปแบบ (sign pattern) ไว้เพื่อนำไปแก้ปัญหาอื่นที่มีลักษณะเดียวกันนี้ใน โอกาสต่อไป

3. องค์ประกอบทางจิตวิทยาที่บ่งต่อการเรียนรู้

หลังจากที่ได้กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้มาแล้ว สมควรจะได้กล่าวถึง องค์ประกอบต่างๆ ที่มีผลต่อการเรียนรู้เพื่อจะได้มองเห็นประโยชน์หรือคุณค่าที่ ได้รับจากทฤษฎีการเรียนรู้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังจะเป็นประโยชน์ ต่อการนำไปเป็นหลักในการพิจารณาจัดทำหลักสูตร และนำไปใช้ในการเรียน การสอนได้โดยตรงอีกด้วย

องค์ประกอบที่มีผลต่อการเรียนรู้ซึ่งมีความสำคัญต่อการจัดหลักสูตร และการเรียนการสอนซึ่งจะกล่าวถึงมีดังนี้

- (1) อุปสรรค
- (2) ความพร้อม

องค์ประกอบทางจิตวิทยาที่ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ได้แก่ อุปสรรค ความพร้อม แรงจูง ใจ การถ่ายโอน และการจำ การลืม

- (3) แรงจูงใจ
- (4) การถ่ายโอนการเรียนรู้
- (5) การจำการลึ้ม

ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังนี้

3.1 อุปสรรค (Obstacle)

อุปสรรค หมายถึง สิ่งที่ขวางกั้นสำหรับการเรียน นักทฤษฎีการเรียนรู้ส่วนใหญ่ยอมรับว่า อุปสรรคเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเรียน ถ้าไม่มีอุปสรรคคนเราจะไม่ได้ใช้ความพยายามในการแก้ปัญหาเลย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ถ้าไม่มีอุปสรรคผู้เรียนก็จะสามารถใช้ความรู้เดิมในการแก้ปัญหาได้ ในลักษณะเช่นนี้การเรียนรู้ก็จะไม่เกิดขึ้นแต่อย่างใด

หลักสูตรเปรียบได้กับอุปสรรคในการเรียน นั่นคือเป็นสิ่งที่ขวางกั้นระหว่างอินทรีย์กับจุดหมายปลายทาง อินทรีย์จะต้องพยายามเอาชนะอุปสรรคโดยการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ เมื่ออินทรีย์ไปถึงจุดหมายปลายทาง การที่อินทรีย์สามารถเอาชนะอุปสรรคหรือแก้ปัญหาได้นี้แสดงว่าการเรียนรู้ได้เกิดขึ้นแล้ว

ในสถานการณ์เกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ในห้องเรียน ผู้สอนจำเป็นจะต้องคำนึงถึงเนื้อหาสาระซึ่งเป็น “อุปสรรค” สำหรับการเรียนเป็นอย่างมาก นั่นคือผู้สอนจะต้องสร้างหรือกำหนดเนื้อหาสาระหรืออุปสรรคให้มีความยากง่ายพอเหมาะแก่ระดับความรู้ความสามารถของผู้เรียน

3.2 ความพร้อม (Readiness)

ความพร้อมเป็นสภาวะทางด้านร่างกายหรือจิตใจที่มีอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเรียน ถ้าปราศจากความพร้อมแล้วบุคคลนั้นอาจจะไม่เรียนรู้

โดยทั่วไปเมื่อพูดถึงความพร้อมแล้ว เรามักจะพูดถึงความพร้อมที่มาจากองค์ประกอบต่อไปนี้คือ

- ๑ องค์ประกอบด้านร่างกาย
- ๑ องค์ประกอบด้านจิตใจ และ
- ๑ องค์ประกอบด้านประสบการณ์

ในเรื่องการเรียนการสอนโดยทั่วไป เราจะคำนึงถึงความพร้อมในเรื่องสติปัญญาของผู้เรียนว่า ผู้เรียนมีความสามารถพร้อมที่จะเรียนเรื่องต่อไปได้แล้ว

หรือยัง ในเรื่องความพร้อมในการเรียนนี้มีสิ่งที่จะคำนึง 2 ประการ คือ ประการแรกเป็นเรื่องของวุฒิภาวะโดยจะต้องคำนึงถึงว่าผู้เรียนในวัยนั้นๆ มีความสามารถที่จะเรียนหรือปฏิบัติงานในสิ่งที่กำหนดให้แล้วหรือยัง และ ประการที่สองก็คือผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานเพียงพอที่จะเรียนสิ่งใหม่แล้วหรือยัง หากสิ่งหนึ่งสิ่งใดยังไม่พร้อมก็อาจทำให้การเรียนการสอนเป็นไปโดยไม่ได้ผลเท่าที่ควร หรือการเรียนรู้ในสิ่งใหม่อาจเกิดขึ้นหรือหากเกิดขึ้นก็เป็นไปอย่างผิวเผิน โดยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าความพร้อมในการเรียนจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก ดังกฎแห่งความพร้อมของ ธอร์นไดค์ (Thorndike) ซึ่งกล่าวไว้ว่า

(1) เมื่ออินทรีย์พร้อมที่จะกระทำสิ่งใด เมื่อได้กระทำแล้วย่อมเกิดความพึงพอใจและไม่มีสิ่งใดจะเปลี่ยนแปลงการกระทำนั้นๆ ได้

(2) เมื่ออินทรีย์พร้อมที่จะกระทำ หากไม่ได้กระทำก็ย่อมจะเกิดความชุ่นเคืองใจ

(3) เมื่ออินทรีย์ยังไม่พร้อมที่จะกระทำสิ่งใด ถ้าหากบังคับให้กระทำ ย่อมจะเกิดความชุ่นเคืองใจได้เช่นเดียวกัน

ในการนำความรู้เกี่ยวกับความพร้อมไปใช้ในการจัดทำหลักสูตรหรือนำไปใช้ในการดำเนินการเรียนการสอนมีข้อควรคำนึงดังนี้

(1) หลักสูตรหรืองานที่จะให้ผู้เรียนได้เรียน จะต้องมีความเหมาะสมกับสภาพความพร้อมของผู้เรียน หากเราบังคับให้ผู้เรียนได้เรียนโดยที่ยังไม่มีความพร้อมก็จะทำให้การเรียนเป็นไปด้วยความยากลำบากและเกิดความล่าช้า

(2) หลักสูตรหรืองานที่จะให้ผู้เรียนได้เรียน ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับความคิดรวบยอดหรือทักษะก็ตาม จะต้องสัมพันธ์กับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน

(3) ความพร้อมของเด็กแต่ละคนมีไม่เท่ากัน ฉะนั้นการจัดการเรียนการสอนควรคำนึงถึงความแตกต่างเป็นรายบุคคล จัดการเรียนในลักษณะของเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child-Centered)

3.3 แรงจูงใจ (Motivation)

นักจิตวิทยากลุ่มเชื่อมโยงสิ่งเร้าและการตอบสนอง (S-R Association) มีความเชื่อว่าแรงจูงใจเกิดขึ้นจากแรงขับทางกายหรือแรงขับทางอารมณ์มาแล้ว แรงขับทางกายที่กล่าวถึงนี้ได้แก่ ความหิว ความกระหาย ฯลฯ ส่วนแรงขับ

ทางอารมณ์ได้แก่ ความกลัว ความโกรธ ความรัก ฯลฯ เป็นต้น

สำหรับนักจิตวิทยา กลุ่มเกสตัลท์และทฤษฎีสนาม (Gestalt-Field Theories) ถือว่าแรงจูงใจเกิดขึ้นเนื่องจากความไม่สมดุลภายในสนามชีวิต (life-space) ของบุคคลผู้นั้น ซึ่งสนามชีวิตของบุคคลนี้จะรวมไปถึงจุดหมายปลายทางและอุปสรรคที่ขัดขวางต่อการดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางก็ได้ เมื่อใดเกิดมีอุปสรรคเมื่อนั้นบุคคลจะเกิดความตึงเครียด ต่อจากนั้นบุคคลจะพยายามผ่อนคลายความตึงเครียดให้ลดน้อยลง การผ่อนคลายความตึงเครียดโดยการเอาชนะอุปสรรคหรือการพยายามไปสู่จุดหมายในทัศนะของนักจิตวิทยา กลุ่มเกสตัลท์และทฤษฎีสนามก็คือแรงจูงใจ

การนำเอาความรู้เกี่ยวกับแรงจูงใจไปใช้ในทางการเรียนการสอนตามแนวความคิดของนักจิตวิทยา กลุ่มเกสตัลท์และทฤษฎีสนาม ทำได้โดยการทำผู้สอนช่วยเหลือผู้เรียนให้เห็นความจำเป็นในการเรียนและสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ตั้งจุดหมายปลายทางในการเรียนของตนเองขึ้นมา ผู้สอนจะทุ่มเทเวลาส่วนใหญ่อยู่กับการจัดกิจกรรมการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนยอมรับเป็นจุดหมายปลายทางของตนเอง ผู้สอนที่ยึดหลักของทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มเกสตัลท์และทฤษฎีสนามแล้วจะตระหนักว่า ผู้เรียนจะเรียนได้ดีก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีความต้องการหรือมุ่งหวังที่จะเรียนในสิ่งนั้นๆ

แรงจูงใจแบ่งออกเป็นแรงจูงใจภายใน (intrinsic) กับแรงจูงใจภายนอก (extrinsic) แรงจูงใจภายในเป็นสิ่งที่มีความยั่งยืนยาวกว่าแรงจูงใจภายนอก แต่อย่างไรก็ตามส่วนมากแรงจูงใจจะเกิดขึ้นระหว่างแรงจูงใจทั้ง 2 แบบนี้ โดยผู้สอนจะเป็นผู้สร้างแรงจูงใจภายนอกให้แก่ผู้เรียนก่อน เช่น การให้คำแนะนำ การให้งาน ฯลฯ และขณะเดียวกันก็พยายามให้แรงจูงใจภายนอกไปสัมพันธ์กับแรงจูงใจภายใน เช่น พยายามจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับชีวิตจริงและให้เหมาะกับพื้นฐานและความสนใจของผู้เรียน หรือให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของเรื่องที่เรียนว่าสามารถจะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือเพื่อประโยชน์ของตนเองในอนาคตได้อย่างไร

วิธีสร้างแรงจูงใจทำได้หลายวิธี แต่ที่นิยมทำกันมากก็คือ

- (1) การให้รางวัลและการทำโทษ
- (2) การทดสอบ
- (3) การให้รู้ผลสำเร็จ
- (4) การให้ตั้งระดับความมุ่งหวังและระดับความจรรยาใจ

ความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้เป็นแรงจูงใจช่วยให้ผู้เรียนสามารถตั้งจุดหมายปลายทางของการเรียนของตนเองขึ้นมาได้

รางวัลและการทำโทษ เป็นแรงจูงใจภายนอกที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิด
ความสนใจในการเรียน สำหรับในด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ได้ยอมรับว่า รางวัล
มีผลต่อการเรียนรู้มากกว่าการลงโทษ จากข้อค้นพบของการวิจัยส่วนใหญ่จะ
พบว่า การทำโทษอาจจะใช้ได้กับเด็กโตหรือเด็กที่เรียนเก่ง ส่วนเด็กเล็กหรือ
เด็กที่เรียนอ่อนต้องการคำชมมากกว่าการทำโทษ

การทดสอบ การทดสอบเป็นแรงจูงใจภายนอกชนิดหนึ่งที่มีผลต่อ
การเรียน จากการวิจัยเกี่ยวกับการทดสอบในต่างประเทศส่วนใหญ่ได้พบว่า
เด็กมัธยมศึกษา การทดสอบประมาณ 2 สัปดาห์ต่อครั้งจะส่งผลดีมากที่สุด
ส่วนการทดสอบทุกวันนั้นให้ผลต่อการจูงใจในการเรียนน้อยที่สุด ซึ่งจะต้อง
กว่าไม่มีการทดสอบเลยด้วยซ้ำไป

การให้รู้ผลสำเร็จของงาน การให้ผู้เรียนได้รับทราบความก้าวหน้า
หรือความสำเร็จของผลงานอยู่เสมอเป็นการจูงใจชนิดหนึ่ง เนื่องจากความ
สำเร็จหรือความก้าวหน้าในงานที่ทำจะทำให้ผู้เรียนเกิดความมานะและ
พยายามที่จะทำงานให้สำเร็จในโอกาสต่อๆ ไปอีก อย่างไรก็ตามงานที่ให้ผู้
เรียนได้ทำนั้นควรจะเป็นงานที่มีความยากพอเหมาะกับความสามารถของ
ผู้เรียน ถ้าหากเป็นงานที่ง่ายหรือผู้เรียนทำงานได้สำเร็จโดยไม่ใช้ความ
พยายามแม้แต่น้อย ความสำเร็จอันนั้นก็จะไม่เกิดแรงจูงใจแต่อย่างใด

การตั้งเป้าหมายและระดับความจรรยาโลงใจ เป้าหมายเป็นจุดมุ่งหมาย
เฉพาะ ทุกคนจะมีเป้าหมายในการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง เป้าหมาย
ของเด็กที่ยังมีประสบการณ์น้อยมักจะเป็นเป้าหมายที่ต้องการเฉพาะหน้าหรือ
โดยทันทีทันใด แต่สำหรับคนที่มีอายุหรือประสบการณ์แล้วมักจะต้องตั้งเป้าหมาย
ไว้ระยะยาวนาน

เป้าหมายจะยาวนานหรือสั้นขึ้นอยู่กับระดับวุฒิภาวะ สติปัญญา การ
รับรู้ในตนเองและพื้นฐานความปลอดภัยของบุคคลผู้นั้น การตั้งเป้าหมายหรือ
การปรับปรุงเป้าหมายให้เป็นจริง หรือสามารถให้บรรลุได้มีส่วนสัมพันธ์กับ
สุขภาพจิตของเด็กแต่ละคน ตามปกติเป้าหมายที่ครู ผู้ปกครอง หรือสังคมตั้ง
ไว้ให้ส่วนมากจะเป็นเป้าหมายที่ไม่จริงสำหรับเด็ก ดังนั้นเป้าหมายที่ครูเป็นผู้
ตั้งให้มักจะมีผลน้อยต่อการเรียน

ระดับความจรรยาโลงใจ เป็นระดับที่บุคคลได้ตั้งความหวังไว้เป็นของ
ตนเอง ระดับความจรรยาโลงใจเป็นผลของประสบการณ์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผล

คำชมมีผลต่อการเรียนรู้ของ
เด็กเล็กมากกว่าการทำโทษ

การประสบความสำเร็จของ
ผลงานเป็นแรงจูงใจในการ
เรียนรู้

จากความสำเร็จหรือความล้มเหลวในอดีต ผู้สอนมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนสร้างระดับความจรรโลงใจที่เป็นไปได้ของตัวเอง

3.4 การถ่ายโอนการเรียนรู้

การถ่ายโอนการเรียนรู้เป็นการใช้ความรู้เดิมที่ได้เรียนมาแล้วไปแก้ปัญหาหรือใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้ ถ้าจะเทียบตามหลักการแก้ปัญหาแบบวิทยาศาสตร์ของจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ก็จะเทียบได้กับขั้นสุดท้ายของกระบวนการแก้ปัญหา ถ้าให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงแต่เพียงอย่างเดียวผู้เรียนจะไม่สามารถนำเอาข้อเท็จจริงไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้ แต่ถ้าหากสอนให้ผู้เรียนได้รู้ถึงกฎเกณฑ์ว่าสิ่งเหล่านั้นเกิดขึ้นมาได้หรือมีความเป็นมาอย่างไร ผู้เรียนก็จะสามารถนำเอากฎเกณฑ์ต่างๆ นั้นไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้

การถ่ายโอนความรู้อาจจะจำแนกออกเป็นการถ่ายโอนความรู้ในแนวนอน (lateral transfer) และการถ่ายโอนการเรียนรู้ในแนวตั้ง (Vertical transfer) หรืออาจแบ่งออกเป็นการถ่ายโอนการเรียนรู้ในทางบวก (positive transfer) และการถ่ายโอนการเรียนรู้ในทางลบ (negative transfer) การศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายโอนการเรียนรู้ในทางบวกและทางลบ เป็นที่สนใจของนักการศึกษามากกว่าการศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายโอนในแนวนอนและแนวตั้ง

การถ่ายโอนการเรียนรู้ในแนวนอน (Lateral transfer) หมายถึง การที่บุคคลสามารถปฏิบัติงานอื่นที่แตกต่างจากงานเดิม แต่เป็นงานที่มีระดับความยากง่ายเท่ากัน เช่น เด็กที่เรียนวิธีการจดจำคำใหม่จากหนังสือพิมพ์ที่มีระดับความยากง่ายเท่ากันได้

การถ่ายโอนการเรียนรู้ในแนวตั้ง (Vertical transfer) เป็นการถ่ายโอนความรู้ที่บุคคลสามารถเรียนงานชนิดเดียวกัน แต่มีความยากมากขึ้น โดยทั่วไปเป็นการเรียนในวิชาเดียวกัน เช่น หากผู้เรียนได้เรียนกฎเกณฑ์เกี่ยวกับรูปสี่เหลี่ยมแล้วถ้าผู้เรียนสามารถสร้างรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หรือรูปสี่เหลี่ยมอื่น ๆ ได้ก็แสดงว่าเกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ขึ้นแล้ว

การถ่ายโอนการเรียนรู้ในทางบวก (Positive transfer) การถ่ายโอนการเรียนรู้ในทางบวกเป็นที่สนใจและได้นำเอาไปใช้ในวงการศึกษามานานแล้ว ในสมัยก่อนมีความเชื่อว่าถ้าฝึกให้มีความรู้ความสามารถแล้ว ผู้เรียนจะสามารถฝึกหรือสอนได้ก็คือวิชาคณิตศาสตร์และภาษาศาสตร์ เป็นต้น แต่ใน

ปัจจุบันความเข้าใจเกี่ยวกับการถ่ายโอนการเรียนรู้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อนเป็นอันมาก ปัจจุบันจะพยายามสอนให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึงกฎเกณฑ์ต่างๆ มากกว่าการฝึกฝนให้ท่องจำวิชาๆ การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กฎเกณฑ์ในบางสิ่งบางอย่าง ผู้เรียนจะสามารถนำเอากฎเกณฑ์อันนั้นไปใช้แก้ปัญหาที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้ เช่น การให้ผู้เรียนได้เรียนเปียโนผู้เรียนก็ย่อมจะสามารถถ่ายโอนลักษณะการใช้นิ้วสำหรับการเรียนพิมพ์ดีดได้ ดังนั้นการถ่ายโอนการเรียนรู้ในสมัยปัจจุบันจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เรียนในการมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ และใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาหรือสถานการณ์นั้นๆ โดยอาศัยสติปัญญาของเขาเอง

การถ่ายโอนการเรียนรู้ในทางลบ (Negative transfer) การถ่ายโอนการเรียนรู้ในทางลบหมายถึงการที่ความรู้ที่มีอยู่เดิมเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ในเรื่องใหม่หรือสถานการณ์ใหม่ การที่ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยวิธีใดวิธีหนึ่งมาแล้วย่อมจะเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้เรื่องนั้นโดยวิธีใหมยกตัวอย่างเช่น การสอนพิมพ์ดีดสัมผัส 10 นิ้ว ให้แก่ผู้ที่เคยพิมพ์โดยวิธีการใช้เพียง 2-3 นิ้ว มาแล้วจะยากกว่าการสอนให้แก่ผู้ไม่เคยเรียนพิมพ์ดีดมาก่อนเลย

3.5 การจำและการลืม

ในสมัยก่อนได้มีการยอมรับกันว่าสิ่งที่เรียนไปแล้วไม่ได้นำมาใช้ (disuse) สิ่งนั้นจะถูกลืมไป ในปัจจุบันเชื่อกันว่ามืองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ที่ทำให้เกิดการลืมคือ

- (1) การใช้วัสดุการเรียนที่ไม่มีความหมาย
- (2) ความรู้ใหม่เป็นสาเหตุทำให้ลืมความรู้เก่า (retroactive inhibition)
- (3) ความรู้เก่ายังแน่นเป็นเหตุให้ความรู้ใหม่ถูกลืมไป (proactive inhibition)
- (4) วิธีการจัดเรียบเรียงเนื้อหาสาระของความรู้ และ
- (5) แรงจูงใจอื่นๆ ที่ทำให้เกิดการลืมความรู้ต่างๆ ที่ได้เรียนมา

ในปัจจุบันนักจิตวิทยาการเรียนรู้อุ้ได้สนใจและศึกษาเรื่องการจำการลืม ในลักษณะของความรู้ใหม่เป็นสาเหตุให้ความรู้เก่าถูกลืมไป หรือความรู้เก่ายังแน่นทำให้ลืมในสิ่งที่เรียนใหม่ๆ ได้ง่าย ดังจะอธิบายต่อไปนี้

ความรู้ใหม่เป็นสาเหตุให้ลืมความเก่า (Retroactive inhibition) เป็นลักษณะการถ่ายโอนการเรียนรู้ในทางลบ ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากความรู้ใหม่เป็นตัวการสำคัญทำให้ลืมความเก่าไป เช่น การให้เด็กจดจำหมายเลขโทรศัพท์ใหม่จะทำให้เด็กลืมหมายเลขโทรศัพท์เก่าที่เคยจดจำมาก่อน

ความรู้เก่าฝังแน่นจนไม่ทำให้ลืมสิ่งใหม่ได้ง่าย (Proactive inhibition) เป็นลักษณะของการถ่ายโอนความรู้ในทางลบเช่นเดียวกัน โดยเกิดขึ้นเนื่องจากความรู้เก่าฝังแน่นทำให้การเรียนรู้ในสิ่งใหม่เป็นไปได้ยาก

ในปัจจุบันนักจิตวิทยาการเรียนรู้ส่วนมากจะสนใจเรื่องของความรู้อันเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ (proactive inhibition) มากกว่าความรู้ใหม่ทำให้เกิดการลืมความเก่า (retroactive inhibition)

ภาระหน้าที่ที่สำคัญของครูเกี่ยวกับการถ่ายโอนการเรียนรู้ก็คือ ครูจะต้องพยายามจัดการเรียนการสอนให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ในทางบวกให้มากที่สุด ซึ่งอาจจะกระทำได้โดยวิธีการต่อไปนี้

- (1) พยายามจัดหลักสูตรหรือเนื้อหาที่นำมาสอนให้เป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนได้มองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ และเห็นความสัมพันธ์กับเนื้อหาที่ได้เรียนมาแล้ว
- (2) ให้เด็กได้เรียนในสิ่งที่มีความหมายต่อตัวเด็ก สิ่งไหนเด็กเห็นว่าเป็นประโยชน์แก่ตัวเขาแล้ว เขาก็จะมีความสนใจและจดจำได้นาน
- (3) ให้เรียนสิ่งต่างๆ โดยตลอดเรื่อง การให้เรียนทีละส่วนจะเข้าใจยากและจดจำได้
- (4) หมั่นมีการทบทวนอยู่เสมอ และมีการทบทวนเป็นระยะๆ จะทำให้จดจำได้ดี
- (5) ให้ผู้เรียนเรียนด้วยความสบายใจ ทั้งนี้เพราะอารมณ์และเจตคติที่ดีมีส่วนสำคัญต่อการจดจำ
- (6) พยายามสรุปย่อให้สั้นลงเพื่อความเข้าใจง่ายและจดจำได้นาน
- (7) พยายามฝึกสมรรถภาพหลายๆ ด้าน ทั้งทางสติปัญญา ร่างกาย และอารมณ์ไปพร้อมกันในลักษณะของบูรณาการ
- (8) พยายามให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์และชื่นชมความก้าวหน้าหรือความสำเร็จในความสำเร็จในผลงานของตนเสมอ

4. ตัวอย่างประยุกต์ทฤษฎีการเรียนรู้ ไปใช้ในการจัดการศึกษา

ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) กับทฤษฎีปัญญา (Cognitive Theories) เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงการเรียนรู้โดยตรง แต่เนื่องจากการศึกษาเป็นศาสตร์ประยุกต์ (Applied Science) ดังนั้นในการจัดการศึกษา จึงมักจะมีการนำเอาแนวความคิดและทฤษฎีจากฝ่ายต่างๆ มาใช้ดังจะขอยกตัวอย่างการประยุกต์ทฤษฎีการเรียนรู้มาจัดในการศึกษาดังต่อไปนี้คือ

4.1 ทฤษฎีลัทธิหน้าที่ (Functionalism)

ทฤษฎีลัทธิหน้าที่ (Functionalism) ไม่ได้เป็นทฤษฎีการเรียนรู้โดยตรงเหมือนกับทฤษฎีของธอร์นไดค์ (Thorndike) หรือทฤษฎีของสกินเนอร์ (Skinner) แต่ทฤษฎีลัทธิหน้าที่ได้รวมเอาความคิดจากทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยมและทฤษฎีปัญญาเข้าด้วยกัน บุคคลผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการบุกเบิกทฤษฎีลัทธิหน้าที่ก็คือ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey)

กฎการเรียนรู้ของทฤษฎีลัทธิหน้าที่ที่สำคัญมีดังนี้คือ

- (1) การเรียนไม่ใช่เป็นการจดจำเนื้อหาวิชา แต่การเรียนนั้นควรจะทำให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ดังนั้นปัญหาต่างๆ ที่นำมาให้เด็กได้เรียนจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพชีวิตจริง
- (2) บทบาทของครูก็คือการช่วยเหลือให้เด็กสามารถแก้ปัญหาได้ ดังนั้นครูจึงเป็นผู้มีหน้าที่ให้การแนะนำมากกว่าที่จะเป็นผู้สอน
- (3) การสอนควรจะเป็นการ “ดึง” เอาความรู้ให้ออกมา (pulling out) มากกว่าที่จะเป็นการ “ถ่ายเท” ให้ (pouring in) ดังเช่นทฤษฎีของเฮร์บาร์ต ดังนั้นเด็กควรจะเป็นผู้แก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตัวของเขาเอง
- (4) ถ้าหากมรดกของสังคมจะช่วยให้เด็กแก้ปัญหาได้ ก็ควรจะนำมรดกเหล่านั้นมาสอน แต่ไม่ควรจะ让孩子ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ตัวเขา เพราะสิ่งเหล่านั้นเมื่อเด็กได้เรียนไปแล้วก็มักจะลืมไปโดยง่าย
- (5) ในทัศนะของจอห์น ดิวอี้ (Dewey) นั้นถือว่าการศึกษาไม่ใช่เป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิต แต่การศึกษาคือชีวิต ดังนั้นการเรียนก็คือ “การกระทำ” เมื่อเด็กโตขึ้นเด็กก็จะนำเอาสิ่งที่เรียนมาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตได้โดยอัตโนมัติ

(6) ครูจะต้องทำห้องเรียนให้มีความยืดหยุ่นมากที่สุด โต๊ะเก้าอี้ไม่ควรจะตั้งอยู่กับที่ แต่ควรจะสามารถเคลื่อนย้ายได้สะดวกให้มากที่สุด ในเรื่องการเรียนการสอนก็เช่นเดียวกัน ครูจะต้องยืดหยุ่นเกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนให้มากที่สุด

4.2 รูปแบบการเรียนรู้ของกาเย่

กาเย่ (Robert M. Gagne') เคยเป็นนักจิตวิทยา จากการที่เขาเขียนหนังสือชื่อ "เงื่อนไขการเรียนรู้ (The conditions of Learning)" ในปี ค.ศ.1965 ทำให้เขากลายเป็นนักทฤษฎีการเรียนรู้ไปด้วย ในทัศนะของกาเย่นั้นแทนที่เขาจะยอมรับทฤษฎีการเรียนรู้ใดทฤษฎีหนึ่ง แต่เขากลับบอกว่ามี "เงื่อนไข" หลายประการที่จะทำให้การเรียนรู้ขึ้น กาเย่ไม่ได้ยึดเอาทฤษฎีการเรียนรู้ใดทฤษฎีหนึ่งเป็นหลัก แต่เขาจะดึงเอาส่วนที่สำคัญของทฤษฎีต่างๆ มาผสมผสานกัน กาเย่มีความรู้สึกว่าการเรียนรู้ต่างๆ มีความคล้ายคลึงหรือมีส่วนเหมือนกันอยู่มาก ส่วนใหญ่การเรียนรู้จะเกี่ยวข้องกับส่วนที่ป้อนเข้าไป (input) "S" และส่วนที่เป็นผลผลิต (output) "R" การศึกษาจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวเรา (S) และการตอบสนอง (R) ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าความคิดของกาเย่จะมีความคล้ายคลึงกับความคิดของวูดเวิร์ธ (Woodworth) S-O-R นั้นเอง

กาเย่ เชื่อว่า เงื่อนไขต่างๆ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้

กาเย่ได้แบ่งประเภทการเรียนรู้ออกเป็น 8 ประเภทตามลำดับจากง่ายไปหายากดังนี้คือ

(1) **ชนิดที่ 1 : การเรียนรู้แบบการตอบสนองต่อสัญญาณ (Signal Learning)** เป็นการเรียนรู้ในลักษณะเดียวกันกับการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (S-R) และมีความคล้ายคลึงกับการวางเงื่อนไขแบบเก่า (classical conditioning) ของพาฟลอฟ (Pavlov)

(2) **ชนิดที่ 2 : การเรียนรู้แบบการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (Stimulus-Response Learning)** เป็นการเรียนรู้ที่มีความสำคัญและสูงกว่าการเรียนรู้แบบแรก การเรียนรู้ในแบบที่ 2 นี้จะมีความเกี่ยวข้องกับการฝึกนิสัย ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่มีการให้แรงเสริมกำลังใจอยู่ด้วย การเรียนรู้แบบนี้จะเป็นการวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการ (Conditioning Operant) ตามที่สกินเนอร์ (Skinner) ได้เป็นผู้ตั้งขึ้น

(3) **ชนิดที่ 3 : การเรียนรู้แบบลูกโซ่ (Chaining)** เป็นการเรียนรู้โดยการนำเอาสิ่งที่เคยรู้มาก่อนแล้ว 2-3 อย่างมาเชื่อมโยงให้เข้ากับตัวตอบสนอง ยกตัวอย่างเช่น เอาคำว่า “ตุ๊กตา” ซึ่งเด็กรู้จักแล้วมาเชื่อมโยงกับคำศัพท์ใหม่ เช่น “น่ารัก” “นอนลง” เป็น “ตุ๊กตาน่ารัก” “ตุ๊กตานอนลง” เป็นต้น

(4) **ชนิดที่ 4 : การเรียนรู้แบบสัมพันธ์ด้วยคำพูด (Verbal Association)** เป็นการเรียนรู้ที่ได้จากการเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน (coding connections) เด็กๆ จะค่อยๆ เชื่อมโยงคำต่างๆ กับคำใหม่ๆ ทำให้เกิดความรู้มากขึ้นเรื่อยๆ การเรียนคำที่ไม่มี ความหมายแต่อย่างใดเลยก็อาจจะเรียนได้โดยวิธีนี้ ซึ่งผู้เรียนจะสร้างความสัมพันธ์ของคำเหล่านั้นให้มีความหมายเฉพาะตัวของเขาเอง

(5) **ชนิดที่ 5 : การเรียนรู้แบบจำแนก (Discrimination Learning)** เป็นการเรียนรู้โดยวิธีการจำแนกเหตุการณ์ต่างๆ ว่ามีความเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร เช่น เด็กได้เรียนรู้ถึงลักษณะของรถยนต์ยี่ห้อต่างๆ ถึงแม้ว่าลักษณะของรูปแบบและตัวถังของรถจะเปลี่ยนแปลงไป เด็กก็ยังสามารถบอกได้ว่าเป็นรถยนต์ยี่ห้ออะไร และมีอะไรที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เป็นต้น

(6) **ชนิดที่ 6 : การเรียนรู้แบบความคิดรวบยอด (Concept Learning)** เป็นการเรียนรู้ที่สามารถจำแนกตัวเราที่เป็นนามธรรมได้ เช่น สี รูปร่าง ขนาด ใหม่ เก่า ก่อน หลัง ฯลฯ เป็นต้น กาเยได้ให้ความเห็นว่า การเรียนรู้แบบนี้จะต้องอาศัยกระบวนการที่เป็นขั้นตอนมากกว่าแบบอื่นๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว

(7) **ชนิดที่ 7 : การเรียนรู้แบบกฎเกณฑ์ (Rule Learning)** กฎเกณฑ์เป็นโซ่แห่งความคิดรวบยอดใหม่ที่ไปสัมพันธ์กับความคิดรวบยอดเก่าที่บุคคลนั้นมืออยู่แล้ว โดยวิธีการเช่นนี้ถ้าหากบุคคลใดมีความคิดรวบยอดอันใดอันหนึ่งที่มีอยู่แล้วก็จะสามารถเรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆ โดยการนำเอาความคิดรวบยอดที่มีอยู่นั้นไปสัมพันธ์กับสิ่งใหม่ต่อไป

(8) **ชนิดที่ 8 : การเรียนรู้แบบแก้ปัญหา (Problem Solving)** เมื่อบุคคลใดสามารถเรียนรู้และเข้าใจความคิดรวบยอดเกี่ยวกับกฎเกณฑ์แล้ว บุคคลนั้นก็จะสามารถเรียนรู้แบบการแก้ปัญหาได้ การแก้ปัญหาเป็นวิธีการ

เรียนรู้ที่ต้องการเหตุผล การเรียนรู้โดยวิธีการแก้ปัญหาจะช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้อย่างแจ่มแจ้ง

จากรูปแบบของการเรียนรู้ทั้ง 8 ชนิด ที่กล่าวมานี้ กายเอได้สร้างแบบของการเรียนรู้จากชั้นต่ำไปหาชั้นสูง การเรียนรู้ในชั้นสูงจะต้องอาศัยการเรียนรู้ในชั้นต่ำเป็นรากฐาน รูปแบบการเรียนรู้ของกายเอดังที่กล่าวมานี้ไม่ได้ยึดเอาทฤษฎีการเรียนรู้ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งมาเป็นเกณฑ์ ดังจะเห็นได้จากรูปแบบการเรียนรู้ในชั้นแรกๆ จะเป็นการเรียนรู้ตามแบบของนักจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) จนกระทั่งการเรียนรู้ในชั้นสูงๆ จะเป็นรูปแบบการเรียนรู้ตามแบบของนักจิตวิทยากลุ่มทฤษฎีปัญญา (Cognitive Theories)

5. ทฤษฎีการเรียนรู้กับการพัฒนาหลักสูตร

โดยทั่วไปเราอาจกล่าวได้ว่าความเชื่อในทฤษฎีการเรียนรู้ต่างๆ จะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาหลักสูตรเป็นอย่างมาก ดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้คือ

ถ้านักพัฒนาหลักสูตรมีความเชื่อในหลักทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มฝึกอบรมจิตใจ (Mental Discipline) ซึ่งเป็นทฤษฎีจิตวิทยาที่เกิดขึ้นก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 20 และนำเอาแนวความคิดของกลุ่มนี้ไปเป็นหลักในการจัดหลักสูตรก็มักจะได้หลักสูตรที่มีขอบเขตที่แคบ วัตถุประสงค์ของหลักสูตรก็มักจะเน้นจุดย่อยๆ เนื้อหาสาระหรือประสบการณ์ต่างๆ ที่นำไปสอนก็มักจะไม่ค่อยมีความต่อเนื่องกัน และการจัดการเรียนการสอนจะให้ความสำคัญแก่นิวทอนของสิ่งที่เรียนมากกว่าจะให้ความสนใจในตัวผู้เรียน

ในการที่นักพัฒนาหลักสูตรมีความเชื่อเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มเชื่อมโยงสิ่งเร้าและการตอบสนอง (Stimulus-Response Associationism) หรือกลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) และนำหลักการหรือทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มนี้ไปเป็นหลักในการจัดหลักสูตรแล้ว หลักสูตรก็จะเน้นหนักไปในเนื้อหาสาระของสิ่งที่จะนำมาสอนในแต่ละเรื่อง หลักสูตรจะให้ความสำคัญต่อรายละเอียดต่างๆ มากกว่าการเน้นเรื่องแนวความคิดหรือหลักการ หลักสูตรจะเน้นผลลัพธ์มากกว่ากระบวนการ ในการสร้างหลักสูตรแบบนี้ ส่วนใหญ่จะเริ่มจากการวิเคราะห์งาน (job analysis) เป็นหลักในการจัดทำ ยกตัวอย่างเช่น วิธีการสร้างหลักสูตรที่เสนอแนะโดยบ็อบบิท (Bobbitt) ซึ่งเขียนเป็น

จุดประสงค์เป็นรายช้อย่อยๆ แล้วจัดเนื้อหาให้ตอบสนองต่อจุดประสงค์เหล่านั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นโดยอาศัยทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยมเป็นรากฐานในระยะหลังได้มีการเน้นทักษะต่างๆ เพิ่มเติมจากการเน้นรายละเอียดของเนื้อหาสาระอีกด้วย โดยจะให้มีการเริ่มฝึกทักษะจากจุดย่อยๆ และค่อยเพิ่มขึ้นทีละน้อย จนกระทั่งเกิดความชำนาญในกระบวนการทั้งหมด นอกจากนี้การเรียนการสอนตามแนวความคิดของนักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมรุ่นใหม่ยังได้นำเอาเครื่องช่วยสอน (teaching machine) มาใช้ประกอบในการเรียนการสอนอีกด้วย

ในกรณีที่ยอมรับทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มทฤษฎีสนาม (Field Theory) เป็นหลักในการจัดหลักสูตร ก็จะได้หลักสูตรที่ตอบสนองจุดประสงค์ในหลายข้อพร้อมๆ กัน หลักสูตรจะไม่เน้นเฉพาะแต่ความรู้ในเนื้อหาสาระเท่านั้น แต่ยังจะเน้นกระบวนการคิดและจุดคติอีกด้วย หลักสูตรที่สร้างขึ้นโดยทฤษฎีสนามจะเน้นการพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญาโดยเท่าเทียมกัน ขอบข่ายของหลักสูตรจะได้มาจากการตรวจสอบความสนใจของตัวผู้เรียน พัฒนาการทางด้านวุฒิภาวะของผู้เรียน และเนื้อหาสาระที่จะเรียนเป็นประการสำคัญ ไม่ใช่การพิจารณาเฉพาะแต่เนื้อหาสาระเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ในด้านการจัดการเรียนการสอนก็จะเน้นความสำคัญของสาระ ความสัมพันธ์ และความเข้าใจต่างๆ โดยส่วนรวม ข้อเท็จจริงต่างๆ ในหลักสูตรจะถือว่าเป็นส่วนที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่เรียนมากกว่าจะถือเป็นสิ่งที่จะต้องจดจำ การเรียนการสอนจะเน้นกระบวนการแก้ปัญหาและมีการใช้วิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวางเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างเต็มที่

ธรรมชาติของความรู้^๒

หลักสูตรใดก็ตามจะขาดเนื้อหาสาระหรือความรู้ที่จะให้ผู้เรียนได้เรียน ความรู้หรือเนื้อหาสาระนี้จะเป็นส่วนสำคัญที่จะนำผู้เรียนไปสู่จุดหมายของหลักสูตรที่วางไว้ ในทางปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาหลักสูตรใดก็ตาม คณะพัฒนาหลักสูตรจะต้องประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นๆ อยู่เสมอ จึงจะทำให้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมามีความเหมาะสมกับผู้เรียน เรื่องธรรมชาติของความรู้นี้นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างของความรู้ ประเภทของเนื้อหาสาระและหลักเกณฑ์เป็นการเลือกเนื้อหาสาระที่จะนำมาบรรจุไว้ในหลักสูตร ซึ่งจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

1. โครงสร้างของความรู้ (Structure Knowledge)

คำว่า “โครงสร้าง” หมายถึง ส่วนประกอบของสิ่งต่างๆ ที่แสดงให้เห็นว่ามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างไร (Ford and Pugne, 1969) ถ้าหากเราพิจารณาวิชาความรู้ในแต่ละสาขาเราจะพบว่ามีความแตกต่างกันในการจำแนกสาขาวิชา (discipline) ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไรนั้นอาจจำแนกโดยอาศัยพื้นฐานของความแตกต่าง 4 ประการ ดังนี้คือ

- (1) เนื้อหาวิชาของแต่ละสาขานั้นศึกษาถึงเรื่องอะไร หรือเกี่ยวข้องกับเรื่องอะไร
- (2) ในการปฏิบัติงานในสาขานั้นๆ ผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีสมรรถภาพและคุณลักษณะอย่างไรจึงจะสามารถทำงานให้ลุล่วงไปได้
- (3) วิธีการแสวงหาความรู้ในเนื้อหาวิชาในสาขานั้นๆ ใช้วิธีการอย่างไร

(4) จุดหมายปลายทางหรือประเภทของความรู้หรือผลผลิตที่ต้องการนั้นเป็นอย่างไร (Schwab, 1969)

ปัจจุบันได้มีความสนใจเกี่ยวกับธรรมชาติของโครงสร้างของสาขาวิชาและการประยุกต์ไปใช้ในการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น บรูเนอร์ (Bruner, 1960) เป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุด ซึ่งได้กระตุ้นให้นักพัฒนาหลักสูตรได้เห็นความสำคัญของโครงสร้างของสาขาวิชาต่างๆ ที่มีต่อหลักสูตร โดยบรูเนอร์มีความเชื่อว่าถ้าหากมีการจัดลำดับโครงสร้างของสาขาวิชาต่างๆ ให้ดีแล้ว เราก็จะสามารถนำเอาความรู้ในสาขาวิชาเหล่านั้นมาสอนให้สอดคล้องกับระดับวุฒิภาวะและความสามารถของเด็กแต่ละวัยได้ เช่น เราอาจจะสอนให้เด็กรู้เกี่ยวกับความเจริญเติบโตของต้นไม้ขออย่างง่ายๆ สิ่งที่เด็กเรียนก็คือ เนื้อหาสาระทางวิทยาศาสตร์นั่นเอง บรูเนอร์ยังมีความเชื่อว่า ขณะที่เด็กเรียนเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ เขาจะมีวิถึญาณเป็นนักวิทยาศาสตร์ด้วย โดยนัยแห่งข้อเสนอแนะของบรูเนอร์เช่นนี้ นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติของศาสตร์ในสาขาต่างๆ ทั้งนี้เพื่อจะได้จัดลำดับความยากง่ายของเนื้อหาสาระของศาสตร์สาขาต่างๆ ให้พอเหมาะกับผู้เรียนที่จะเรียนในแต่ละวัย

2. ประเภทของเนื้อหาสาระ

เนื้อหาสาระที่บรรจุไว้ในหลักสูตรอาจจำแนกออกได้เป็น ความรู้ ความเข้าใจทักษะ และค่านิยม (Nicholls and Nicholls, 1967) ในการแบ่งประเภทของความรู้หรือเนื้อหาสาระที่บรรจุไว้ในหลักสูตรมีผู้กล่าวไว้ในลักษณะที่แตกต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น ทาบ (Hilda Taba) ได้จัดประเภทของเนื้อหาสาระออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้คือ

- (1) ข้อเท็จจริงเฉพาะและกระบวนการ
- (2) แนวความคิดพื้นฐาน
- (3) ความคิดรวบยอด และ
- (4) ระบบความคิด (Taba, 1962)

สำหรับการเย่และบริกส์ (Gagne' and Briggs, 1974) ได้แบ่งประเภทของเนื้อหาสาระออกเป็น 3 ส่วน คือ ข้อมูลที่เป็นความรู้ เจตคติ และ

ทักษะ สังกัด อุทรา นันท์ (2527) ได้จัดประเภทของเนื้อหาสาระออกเป็น 5 ประเภท ซึ่งในแต่ละประเภทมีความแตกต่างกันในด้านความยากง่าย ตลอดจนเทคนิคในการสอนเนื้อหาสาระ ซึ่งได้แก่

- (1) ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา
- (2) ความคิดรวบยอดและหลักการ
- (3) การแก้ปัญหาและการคิดสร้างสรรค์
- (4) ความสามารถและลักษณะทางกาย และ
- (5) เจตคติและค่านิยม

ซึ่งแต่ละประเภทมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา (Factual Information and Verbal Knowledge)

ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรใดก็ตาม เนื้อหาสาระที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนนั้น จะต้องประกอบด้วยความรู้ซึ่งอาจจะเป็นข้อเท็จจริง ข้อมูลหรือความรู้ที่ผู้เรียนอาจจะไม่เคยรู้หรือไม่มีความเข้าใจมาก่อน ยกตัวอย่างเช่น ในหลักสูตรประถมศึกษาอาจจะต้องทำให้เด็กได้รู้ข้อมูลเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัยของร่างกายอย่างง่าย ๆ เช่น การแปรงฟัน การอาบน้ำ หรือการกินอาหาร ฯลฯ เป็นต้น ในหลักสูตรอื่นๆ ก็เช่นเดียวกันหากเราทำการวิเคราะห์เนื้อหาสาระที่บรรจุไว้ในหลักสูตรดูแล้วก็จะพบว่า ทุกหลักสูตรจะประกอบด้วยข้อมูลที่เป็นความรู้ต่างๆ โดยไม่มีข้อยกเว้น

สำหรับหลักสูตรของการศึกษาระดับอนุบาลนั้น จริงอยู่มีได้เน้นให้เด็กได้เรียนรู้เนื้อหาสาระเป็นหลัก แต่ยังคงต้องการให้เด็กได้มีประสบการณ์ผ่านเนื้อหา ซึ่งเป็นหลักในการคิดสร้างกิจกรรม เนื้อหาที่นำมาใช้เป็นแก่นนั้น เน้นความรู้ข้อเท็จจริงรอบๆ ตัวเด็ก เป็นข้อเท็จจริง เป็นความรู้ธรรมดาที่เด็กได้ประสบในกิจวัตรประจำวัน

2.2 ความคิดรวบยอดและหลักการ (Concepts and Principles)

ความคิดรวบยอดและหลักการเป็นความรู้ที่มีความยากและมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นกว่าข้อมูลและข้อเท็จจริงธรรมดา กล่าวคือ การที่จะให้ผู้เรียนมีความคิดรวบยอดหรือมีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการใดๆ ก็ตาม จำเป็นจะต้องให้ข้อมูลในหลายแง่หลายมุมและมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ จะทำให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ อย่างถ่องแท้ ยกตัวอย่าง สิ่งที่

เป็นความคิดรวบยอดซึ่งมีอยู่ในหลักสูตร เช่น ความคิดรวบยอดและหลักการ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นต้น

2.3 การแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์ (Problem Solving and Creativity)

ทั้งการแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์เป็นเรื่องของกระบวนการคิด (process of thinking) หรือฝึกให้เกิดความสามารถของสติปัญญาในการแก้ปัญหาหรือปฏิบัติงานต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องจำเป็นมากที่จะต้องบรรจุไว้ในหลักสูตร ทั้งนี้เพราะกระบวนการคิดจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญของมนุษย์ที่จะนำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน

หลักสูตรทุกหลักสูตรควรมีโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดลองคิดแก้ปัญหาต่างๆ การที่ผู้เรียนได้ฝึกคิดการแก้ปัญหาย่อยๆ จะทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึงกระบวนการแก้ปัญหาและสามารถแก้ปัญหานั้นๆ ด้วยตนเอง สำหรับในส่วนของความคิดสร้างสรรค์นั้นก็เช่นเดียวกัน ถ้าหากผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกคิดสร้างสรรค์อยู่เป็นประจำแล้ว ในบางครั้งผู้เรียนอาจจะแสดงความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนแต่ละคน ไม่ใช่จำกัดเฉพาะเนื้อหาสาระในส่วนที่เป็นข้อมูล หรือกฎเกณฑ์ที่เป็นหลักตายตัวแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

2.4 ทักษะทางกาย (Skills)

ทักษะทางกายเป็นเรื่องของความชำนาญคล่องแคล่วว่องไวทางกายในการใช้ส่วนต่างๆ ของกล้ามเนื้อของร่างกาย ยกตัวอย่างเช่น ความชำนาญในการใช้มือบังคับกล้ามเนื้อ ทักษะทางกายจะเกิดขึ้นได้ดีเพียงใดนั้นจำเป็นจะต้องอาศัยความสามารถทางด้านการรับรู้ทางสติปัญญาอีกด้วย ดังนั้นเราจึงจะพบว่าถึงแม้จะเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาความสามารถทางกายก็ตาม หลักสูตรจะต้องกำหนดเนื้อหาสาระที่เป็นความพื้นฐานทั้งในส่วนที่เป็นข้อมูล ความคิดรวบยอด และหลักการอย่างเพียงพอเสียก่อน หลังจากนั้นหลักสูตรจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีเวลาสำหรับการฝึกฝนอย่างเพียงพอ ยกตัวอย่างเช่น การให้เด็กวาดภาพระบายสี เล่นปั้นดินน้ำมันทุกวัน จะเป็นการพัฒนากล้ามเนื้อนิ้วมือให้มีความพร้อมที่จะเขียน เป็นการฝึกหัดอย่างมีจุดมุ่งหมาย จนในที่สุดผู้เรียนเกิดความชำนาญในการควบคุมกล้ามเนื้อและพร้อมที่จะเขียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.5 เจตคติและค่านิยม (Attitude and Values)

หลักสูตรที่ดีจำเป็นจะต้องมีส่วนของการปลูกฝังอบรมสั่งสอนให้มีเจตคติและค่านิยมในสิ่งที่ดีงามอีกด้วย ในบางหลักสูตรอาจจะมีการกล่าวถึงเจตคติและค่านิยมอย่างเด่นชัดถึงการมุ่งหวังที่จะให้ผู้เรียนมีลักษณะเช่นใด หลังจากนั้นก็จะพยายามจัดประสบการณ์ต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีลักษณะในทิศทางที่ต้องการ แต่ในบางหลักสูตรอาจจะไม่มีการกล่าวถึงการสร้างเจตคติหรือค่านิยมไว้อย่างเด่นชัด ก็ไม่ได้หมายความว่าหลักสูตรฉบับนั้นไม่ต้องการจะให้เกิดเจตคติและค่านิยม แต่จะมีเนื้อหาสาระในส่วนที่เป็นเจตคติและค่านิยมจะแฝงไว้ในหลักสูตรทุกครั้งไป ยกตัวอย่างเช่น การอยู่ร่วมกันในสังคมซึ่งจะต้องร่วมมือเล่นและทำงานด้วยกัน ถึงแม้จะไม่ได้กล่าวถึงเจตคติที่ดีต่อผู้อื่น แต่โดยทางปฏิบัติก็ได้แฝงไว้ถึงการอยู่ร่วมกับผู้อื่นซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมอยู่แล้ว

3. หลักการเลือกเนื้อหาสาระ

เนื่องจากความรู้อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในสังคมมีมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันได้มีการศึกษาและค้นคว้าวิทยาการต่างๆ มากกว่าอดีตหลายสิบเท่า ถ้าหากไม่มีการเลือกสรรความรู้หรือมรดกทางวัฒนธรรมสำหรับนำไปบรรจุไว้ในหลักสูตรก็ย่อมจะสร้างความยุ่งยากและความลำบากใจแก่ผู้เรียนได้ เพราะเขาจะต้องเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ นอกจากนี้ยังไม่สามารถบอกได้ว่าความรู้อันไหนมีความสำคัญควรจะได้รับ การเน้นมากกว่าสิ่งอื่น โดยเหตุนี้ในการพัฒนาหลักสูตรใดๆ ก็ตาม นักพัฒนาหลักสูตรจึงจำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกับการเลือกสรรวิชาความรู้ที่จะนำมาบรรจุไว้ในหลักสูตรโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้

ปัญหาของการจัดการศึกษาในระดับอนุบาลประการหนึ่งก็คือ ความคาดหวังของผู้ปกครองที่ต้องการให้บุตรหลานเรียนรู้ให้มากที่สุด โดยมีได้คำนึงถึงวัยและวุฒิภาวะของเด็ก บางโรงเรียนที่ต้องการเอาใจผู้ปกครองจึงเพิ่มเนื้อหาของการสอนให้แก่เด็กมากมาย กอปรกับการศึกษาอนุบาลเป็นการศึกษาออกภาคบังคับและเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ และผู้ปกครองเองขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักสูตร ซึ่งทำให้เกิดความเครียดและส่งผลร้ายแก่เด็กเป็นอย่างมาก

สำหรับเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาสาระที่จะนำมาบรรจุไว้ในหลักสูตร อาจจะพิจารณาโดยอาศัยเกณฑ์ต่อไปนี้คือ

3.1 เกณฑ์ความถูกต้อง (Criterion of Validity)

สิ่งที่ถือว่ามี ความถูกต้องนั้นก็คือสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้หรือเป็นความจริงตามสภาพ โดยเหตุที่ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการมีมาก ดังนั้นจึงมีการค้นพบข้อมูลความจริงใหม่ๆ เพิ่มขึ้นอยู่เสมอ เป็นเหตุให้ข้อมูลความรู้เก่าๆ ล้าสมัยหรือขาดความถูกต้องไป โดยหลักเกณฑ์ข้อนี้สิ่งที่นำมาบรรจุไว้ในหลักสูตรจึงจำเป็นต้องตรวจสอบและเลือกเอาสิ่งที่ถูกต้องหรือเป็นความจริงเท่านั้น

3.2 เกณฑ์แห่งความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ (Criterion of Learnability)

หลักเกณฑ์แห่งความสามารถที่จะเรียนรู้ได้นั้น เป็นหลักเกณฑ์ที่จะช่วยคัดเลือกเอาเฉพาะความรู้ที่มีความเหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียนแต่ละวัยและแต่ละกลุ่ม ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าศาสตร์สาขาต่างๆ จะประกอบไปด้วยความรู้ หลักการ และกระบวนการตั้งแต่ขั้นพื้นฐานไปจนถึงสูงสุด ดังนั้นการคัดเลือกเอาเนื้อหาสาระที่พอเหมาะกับความสามารถของผู้เรียนแต่ละวัยหรือแต่ละกลุ่มมาบรรจุไว้ในหลักสูตรก็ย่อมจะสามารถจะลดปริมาณเนื้อหาสาระของความรู้อันมากมายให้ลดน้อยลงได้อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ยังจะทำให้หลักสูตรเป็นที่สนใจของเด็ก หากเนื้อหาสาระที่บรรจุไว้ในหลักสูตรยากเกินไปก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความท้อถอยและเบื่อหน่าย และในทางตรงกันข้ามหากเนื้อหาสาระของความรู้มีความง่ายจนเกินไปก็จะไม่ได้สร้างความก้าวหน้าให้แก่ผู้เรียนแต่อย่างใด และไม่เป็นที่ดึงดูดใจหรือทำลายความสามารถของผู้เรียนเลย

3.3 เกณฑ์แห่งความสำคัญ (Criterion of significance)

ความสำคัญและความจำเป็นหรือเป็นประโยชน์ ถือว่าเป็นหลักเกณฑ์ที่สำคัญของการเลือกเนื้อหาสาระ โดยหลักการข้อนี้ถึงแม้เราจะพบว่าความรู้ในปัจจุบันมีอยู่มากมายมหาศาล แต่ถ้าพิจารณาโดยยึดหลักเกณฑ์ของความสำคัญและความจำเป็นหรือเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนแล้ว เราก็ย่อมจะสามารถคัดเลือกเอาเฉพาะส่วนที่มีความเหมาะสมเท่านั้นมาบรรจุไว้ในหลักสูตร

ในส่วนของเนื้อหาสาระที่เลือกมาโดยหลักเกณฑ์ของความสำคัญนี้ โดยทั่วไปจะพบในเนื้อหาสาระที่สร้างโดยส่วนกลางหรือสร้างขึ้นโดยอาศัย ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นๆ เนื้อหาสาระในส่วนนี้ถึงแม้ว่าจะไม่เป็นที่ ต้องการหรือไม่เป็นที่สนใจของผู้เรียนก็ตาม แต่ถ้านักการศึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญ มีความเห็นว่าเนื้อหาสาระในส่วนนี้มีความสำคัญหรือมีความจำเป็นที่ผู้เรียน ควรจะต้องเรียนรู้ก็จำเป็นจะต้องบรรจุเนื้อหาเหล่านั้นไว้ในหลักสูตรด้วย

3.4 เกณฑ์แห่งความสนใจ (Criterion of Interest)

ความสนใจของผู้เรียนเป็นเกณฑ์อันหนึ่งที่ใช้ในการพิจารณาเลือก เนื้อหาสาระ หลักเกณฑ์ข้อนี้สืบเนื่องมาจากหลักการเรียนรู้ที่กล่าวว่าผู้เรียนจะ เรียนได้ดีที่สุด ถ้าสิ่งที่เรียนนั้นเป็นสิ่งที่ผู้เรียนมีความสนใจ โดยเหตุนี้ นัก พัฒนาหลักสูตรจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงธรรมชาติของผู้เรียนว่าผู้ เรียนในวัยนั้นๆ หรืออยู่ในกลุ่มสังคมแห่งนั้นมี ความสนใจอย่างไร อย่างไรก็ตาม การนำเอาหลักแห่งความสนใจไปเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหาสาระจำเป็น จะต้องพิจารณาให้รอบคอบ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมให้มากที่สุด

หลักเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาสาระทั้ง 4 ประการ ที่กล่าวมานี้ถือว่ามี ความสำคัญเท่าเทียมกัน และในการพิจารณาคัดเลือกเนื้อหาสาระสำหรับ บรรจุไว้ในหลักสูตรควรจะต้องพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ทั้งหมดไปพร้อมๆ กัน การให้ความสำคัญแก่หลักเกณฑ์ข้อหนึ่งข้อใดมากเกินไปก็จะทำให้หลักสูตร ไม่มีคุณภาพ ยกตัวอย่างเช่น ถ้าคำนึงถึงความสำคัญหรือความจำเป็นแต่ เพียงอย่างเดียวหลักสูตรนั้นอาจจะมีความเข้มข้นทางวิชาการ แต่ก็จะไม่เป็นที่ สนใจของผู้เรียน ในทางตรงกันข้ามถ้าหากคำนึงถึงความสนใจของผู้เรียนแต่ เพียงอย่างเดียว หลักสูตรก็จะไม่มีลักษณะทางวิชาการอยู่เลย ดังนั้นในภาค ปฏิบัติทุกหลักสูตรจึงจะคำนึงถึงส่วนที่สังคมต้องการจะให้กับส่วนที่ผู้เรียน ต้องการจะรับไปพร้อมๆ กัน โดยให้มีสัดส่วนที่พอเหมาะ หลักเกณฑ์ในการ เลือก เนื้อหาสาระทั้ง 4 ประการ ที่กล่าวมาจะช่วยลดปริมาณความรู้และ เลือกสรรเอาเฉพาะส่วนที่เห็นว่ามี ความเหมาะสมและจำเป็นสำหรับผู้เรียนเท่า นั้นมาบรรจุไว้ในหลักสูตร ซึ่งจะทำให้หลักสูตรอยู่ในวิสัยที่สามารถจะนำไปสู่ ภาคปฏิบัติได้

4. วิธีการเลือกเนื้อหาสาระ

วิธีการเลือกเนื้อหาสาระเพื่อจะบรรจุไว้ในหลักสูตรมีวิธีดำเนินการได้หลายๆ ลักษณะ วิธีการที่มีการนำมาใช้ปฏิบัติอยู่บ่อยๆ ได้แก่วิธีการดังต่อไปนี้คือ

4.1 การใช้ความคิดเห็นพิจารณาตัดสิน (Judgemental Procedure)

การคัดเลือกเนื้อหาสาระโดยกระบวนการพิจารณาตัดสินเป็นวิธีการดำเนินงานโดยคณะพัฒนาหลักสูตร ซึ่งทำได้โดยให้ผู้ที่มีส่วนร่วมทำงานได้ใช้ความคิดเห็นของตนเองมาอภิปราย เพื่อตัดสินว่าสมควรเอาเนื้อหาสาระใดมาบรรจุไว้ในหลักสูตร การดำเนินงานจะเริ่มต้นจากการพิจารณาจากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเสียก่อนว่า การที่จะบรรจุจุดมุ่งหมายนั้นๆ สมควรนำเนื้อหาสาระใดมาสอน ถ้าหากมีเนื้อหาสาระที่มีความสำคัญมีให้เลือกหลายอย่าง คณะพัฒนาหลักสูตรก็ต้องวิเคราะห์ดูว่าตามสถานการณ์โดยทั่วไปในขณะนั้นว่าเนื้อหาสาระใดสมควรจะเลือกมาบรรจุไว้ในหลักสูตร โดยอาศัยเกณฑ์ในการเลือกดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

4.2 การใช้ความคิดเห็นส่วนรวม (Consensual Procedure)

การเลือกเนื้อหาสาระโดยการใช้ความคิดเห็นของส่วนรวมทำได้โดยการรวบรวมความคิดเห็นจากบุคคลต่างๆ หลายอาชีพ การดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระโดยวิธีนี้จำเป็นจะต้องกำหนดตัวบุคคลให้เหมาะสม โดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถรวมทั้งความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่บุคคลนั้นๆ มีด้วย เมื่อได้ผู้เชี่ยวชาญครบตามที่กำหนดไว้แล้ว ก็ดำเนินการรวบรวมความคิดเห็นซึ่งอาจจะกระทำได้โดยการใช้แบบสอบถาม สัมภาษณ์ อภิปรายกลุ่มย่อย การประชุมระดมความคิดเห็น หรือการใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)

4.3 การวิเคราะห์ (Analytical Procedure)

การเลือกเนื้อหาสาระโดยวิธีการวิเคราะห์นั้นทำได้โดยการทำการวิเคราะห์กิจกรรม ผลการปฏิบัติงานและข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงหรือความรู้ตลอดจนข้อคิดเห็นของบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญที่ปรากฏในเอกสารต่างๆ การวิเคราะห์ข้อมูลนอกจากจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารแล้วก็อาจ

จะทำการวิเคราะห์จากข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์และการสังเกตการปฏิบัติงานในสถานการณ์จริงด้วยก็ได้

4.4 การทดลอง (Experimental Procedure)

การเลือกเนื้อหาสาระที่จะนำมาบรรจุไว้ในหลักสูตรอาจจะกระทำได้ โดยการทดลองในภาคสนาม (field experiment) ก็ได้ โดยการนำเนื้อหาสาระที่ต้องการจะนำมาบรรจุไว้ในหลักสูตรไปทำการทดลองใช้ในสถานการณ์จริงภายในขอบเขตจำกัด เมื่อสิ่งไหนได้ผลดีก็นำเอารายละเอียดนั้นมากำหนดไว้ในหลักสูตรต่อไป การเลือกเนื้อหาสาระโดยวิธีการทดลองนี้จำเป็นจะต้องดำเนินการตามกระบวนการวิจัยโดยรัดกุมด้วย ถึงแม้วิธีการเลือกเนื้อหาสาระโดยวิธีการทดลองจะเป็นวิธีที่ดี แต่ก็จำเป็นต้องใช้เวลาและทรัพยากรต่างๆ เป็นอย่างมาก ดังนั้นโดยทั่วไปจึงมักไม่ค่อยนำวิธีการนี้มาใช้บ่อยนัก

วิธีการเลือกเนื้อหาสาระตามที่กล่าวมานี้ ต่างก็มีข้อดีและข้อจำกัดอยู่ในแต่ละแบบ ดังนั้นถ้าหากได้มีการผสมผสานและใช้วิธีการต่างๆ หลายวิธีก็ย่อมจะทำให้สามารถได้เนื้อหาสาระที่มีคุณค่าต่อการนำมาบรรจุไว้ในหลักสูตรได้เป็นอย่างมาก

5. แนวการจัดเนื้อหาสาระ

ในการนำเอาเนื้อหาสาระมาบรรจุไว้ในหลักสูตรจำเป็นจะต้องคำนึงถึงธรรมชาติของวิชาความรู้กับหลักการเรียนรู้ของเด็กมาประกอบกัน โดยหลักการนี้จึงพอจะกล่าวได้ว่าการจัดเนื้อหาสาระในหลักสูตรอาจทำได้โดยอาศัยแนวทางการปฏิบัติดังนี้ คือ

5.1 แนวทางการจัดเนื้อหาสาระในแต่ละวิชาหรือแต่ละกิจกรรม

การจัดเนื้อหาสาระในแต่ละวิชาจำเป็นจะต้องจัดตามลำดับขั้นตอนความยากง่ายและความต่อเนื่องของความรู้ตามลักษณะธรรมชาติของศาสตร์แขนงนั้นๆ นั่นคือควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้คือ

- (1) จัดเรียงลำดับจากเนื้อหาสาระที่ง่ายไปหายากหรือจากสิ่งที่ไม่ซับซ้อนไปสู่สิ่งที่มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น
- (2) จัดให้เรียนส่วนรวมก่อนส่วนย่อย
- (3) จัดให้เรียนในสิ่งที่เป็นรูปธรรมก่อนนามธรรม

- (4) จัดให้เรียนสิ่งที่เป็นพื้นฐานก่อนสิ่งที่เป็นความรู้ขั้นสูง
- (5) จัดให้เรียนเรียงตามลำดับเวลาให้เห็นความต่อเนื่องกัน จะเป็นจากอดีตมาหาปัจจุบัน

5.2 แนวทางการจัดเนื้อหาสาระระหว่างวิชาหรือระหว่างกิจกรรม

ในบางครั้งการจัดหลักสูตรจะมีความเกี่ยวข้องกับการบรรจุเนื้อหาสาระหลายๆ วิชาเข้าไว้ด้วย ในกรณีเช่นนี้เนื้อหาสาระของวิชาต่างๆ ที่นำมาบรรจุไว้จำเป็นจะต้องมีความสัมพันธ์กันด้วย ทั้งนี้เพื่อให้วิชาสำหรับหลักสูตรระดับอนุบาลนั้น จัดกิจกรรมในลักษณะของการบูรณาการ (Integrated) คือในแต่ละกิจกรรมเด็กจะได้ฝึกฝนทักษะพื้นฐานของทุกวิชา อีกทั้งยังนิยมจัดหลักสูตรในลักษณะของ Spider Web คือค่อยๆ ขยายเนื้อหาขยายออกไปกว้างขึ้นเรื่อยๆ กิจกรรมก็ค่อยๆ มีรายละเอียดยิ่งขึ้น

6. ข้อควรคำนึงกว่า ไบ

การจัดหลักสูตรยังต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมประกอบ ด้วย สภาพปัญหาความต้องการของชุมชน วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสิ่งที่สัมผัสได้ อีกทั้งการเชื่อมโยงสู่ชีวิตจริง ประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน กิจกรรมต่างๆ เทศกาลต่างๆ ของสังคม ศาสนา ควรนำมาพิจารณาประกอบ การจัดหลักสูตรอีกด้วย

ส่วนประกอบของ หลักสูตร

หลักสูตรมีส่วนประกอบต่างๆ เพื่อให้ความชัดเจนแก่ผู้ที่จะนำไปใช้ ทาบ (Hilda Taba) ได้กล่าวถึงส่วนประกอบของหลักสูตรไว้ดังนี้ ทุกหลักสูตรไม่ว่าจะเป็นการออกแบบในลักษณะใดก็ตามจะต้องประกอบด้วยส่วนประกอบต่างๆ อยู่เสมอ ตามปกติหลักสูตรจะประกอบด้วยข้อความที่กล่าวถึงจุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ หลักสูตรจะบอกถึงการเลือกเนื้อหาสาระ บางครั้งหลักสูตรอาจจะกล่าวถึงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนอีกด้วย ในขั้นสุดท้ายหลักสูตรจะรวมถึงโครงการประเมินผลผลิตของหลักสูตร (Taba, 1962)

หลักสูตรประกอบไปด้วย
-จุดมุ่งหมายทั่วไป
-จุดมุ่งหมายเฉพาะ
-การเลือกเนื้อหาสาระ
-และรูปแบบการจัดการเรียน
การสอน

1. ความเป็บบาของหลักสูตร

ภูมิหลังหรือความเป็นมาของหลักสูตร เป็นรายละเอียดที่บอกให้ทราบถึงความจำเป็นและเหตุผลในการที่ต้องพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาใช้ เป็นการชี้ให้เห็นความสำคัญของหลักสูตรฉบับนั้น

ในการจัดทำหลักสูตรมีข้อแนะนำว่า ควรจะเขียนหลักการและเหตุผลของหลักสูตรหลังจากที่คณะผู้จัดทำหลักสูตรได้มองเห็นภาพรวมทั้งหมดของหลักสูตรเป็นอย่างดีแล้ว (Partt, 1980)

หลักสูตรที่ใช้ในประเทศส่วนใหญ่จะมีรายละเอียดของภูมิหลังรวมอยู่ด้วย บางหลักสูตรอาจจะกล่าวไว้ในส่วนของคำนำ ซึ่งอยู่แยกต่างหากจากสาระของหลักสูตร แต่บางหลักสูตรจะกล่าวไว้ในส่วนที่เป็นบทนำของหลักสูตร สำหรับหลักสูตรก่อนประถมศึกษาขนาดบัพุทธศักราช 2540 กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงความเป็นมาและภูมิหลังไว้ในคำนำ

2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

จุดมุ่งหมายเป็นส่วนประกอบที่มีความสำคัญยิ่งของหลักสูตร เพราะจุดมุ่งหมายจะเป็นเครื่องชี้ถึงเป้าหมายและเจตนารมณ์ของหลักสูตรว่าต้องการให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะเป็นเช่นใด จุดมุ่งหมายของหลักสูตรโดยทั่วไปจะแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ

1.1.1 **จุดมุ่งหมายทั่วไป** เป็นจุดมุ่งหมายที่กล่าวไว้กว้างๆ และค่อนข้างเป็นลักษณะของปรัชญาและเน้นที่ค่านิยมมากกว่าการเน้นทางด้านจิตวิทยาหรือการเรียนการสอน (Peter, 1975) จุดมุ่งหมายทั่วไปของหลักสูตรมักจะพบได้ในส่วนแรกๆ ของหลักสูตรทุกระดับและทุกประเภท จุดมุ่งหมายทั่วไปของหลักสูตรจะแสดงถึงจุดหมายและเจตนารมณ์ โดยทั่วไปว่าหลักสูตรนั้นๆ มีความประสงค์ต้องการให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะเป็นเช่นใด

1.1.2 **จุดมุ่งหมายเฉพาะ** จุดมุ่งหมายประเภทนี้เป็นจุดมุ่งหมายที่เน้นการประยุกต์ใช้มากกว่าที่จะกล่าวอย่างกว้างๆ ในเชิงปรัชญา (Peter, 1975) หลักสูตรก็คือจุดมุ่งหมายที่กล่าวไว้ในส่วนที่เป็นจุดมุ่งหมายของกลุ่มวิชาหรือรายวิชาต่างๆ ที่มีอยู่ในหลักสูตร

โดยทั่วไปไม่ค่อยจะเห็นความแตกต่างของจุดมุ่งหมายทั่วไปกับจุดมุ่งหมายเฉพาะมากนัก ในหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 อายุ 3-6 ปี ได้แบ่งจุดมุ่งหมายเป็น

(1) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และ

(2) คุณลักษณะตามวัย

ซึ่งแต่ละจุดมุ่งหมายมีรายละเอียดดังนี้

(1) **คุณลักษณะที่พึงประสงค์**

1. มีสุขภาพดี เจริญเติบโตตามวัยและมีพฤติกรรมอนามัยที่เหมาะสม
2. ใช้กล้ามเนื้อใหญ่กล้ามเนื้อเล็กได้อย่างคล่องแคล่ว และประสานสัมพันธ์กัน
3. ร่าเริง แจ่มใส มีความสุข และความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น
4. มีคุณธรรมและจริยธรรม มีวินัยในตนเอง และมีความรับผิดชอบ
5. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับสภาพและวัย
6. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

- จุดมุ่งหมายคือเครื่องชี้เป้าหมายของหลักสูตรว่าจะพัฒนาให้ผู้เรียนมีลักษณะเช่นใด
- จุดมุ่งหมายทั่วไปกล่าวไว้กว้างๆ และเป็นปรัชญาที่เน้นค่านิยมมากกว่าวิธีเรียนวิธีสอน
- จุดมุ่งหมายเฉพาะเน้นการประยุกต์

ในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่น และความเป็นไทย
8. ใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
9. มีความสามารถในการคิด แก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้สิ่งต่างๆ
10. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

(2) คุณลักษณะตามวัย

เป็นการกล่าวถึงพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาของเด็กในแต่ละวัย (3-6 ปี) โดยแยกเป็นตอนๆ เช่น ตอนที่ 1 กล่าวถึงวัย 3-4 ปี ตอนที่ 2 กล่าวถึงวัย 4-5 ปี และตอนที่ 3 กล่าวถึงวัย 5-6 ปี

3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้

เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้เป็นส่วนประกอบที่จำเป็นรองไปจากจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ทั้งนี้เนื่องจากเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้จะเป็นสื่อกลาง (means) ที่จะพาผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้

เนื้อหาสาระเป็นสื่อกลางที่จะพาผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

เนื้อหาสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งเนื้อหาสาระนั้นครอบคลุมข้อเท็จจริง ความคิดรวบยอด การคิดแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะต่างๆ รวมถึงเจตคติและค่านิยม ซึ่งเมื่อผู้เรียนเรียนรู้ข้อเท็จจริง โดยใช้ทักษะทางการเรียน เกิดพัฒนาทักษะทางการเรียนรู้ และมีความคิดรวบยอดเข้าใจหลักการต่างๆ ด้วยตนเอง จนสามารถสรุปเป็นกฎเกณฑ์ของตนนำไปประยุกต์ใช้ในการคิดแก้ปัญหา คิดสร้างสรรค์ ในโอกาสต่อไป จนเกิดมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ การอยู่ร่วมในสังคม มีความเชื่อมั่นในตนเองและพัฒนาค่านิยมอย่างถูกต้องและเหมาะสม สามารถอยู่ร่วมในสังคมและเป็นทรัพยากรที่มีค่าของประเทศชาติได้

4. การจัดการเรียนการสอน

ทุกหลักสูตรจะเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้หลักสูตรประสบผลสำเร็จมากขึ้น ในหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช

2540 กระทรวงศึกษาธิการ ได้เสนอแนะแนวทางการจัดประสบการณ์ไว้ดังนี้

แนวทางการจัดประสบการณ์

เพื่อให้การจัดประสบการณ์และกิจกรรมบรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย จึงกำหนดแนวทางการจัดประสบการณ์ดังนี้

1. ส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง
2. จัดให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก
3. ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และเปิดโอกาสให้เด็กริเริ่มกิจกรรมของตนเอง โดยครูเป็นผู้สนับสนุนอำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก
4. จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และมีบรรยากาศที่อบอุ่น เพื่อให้เด็กมีความสุข
5. จัดกิจกรรมในรูปแบบบูรณาการ โดยคำนึงถึงพัฒนาการทุกด้าน
6. จัดประสบการณ์ตรงให้เด็กเรียนรู้จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 มีโอกาสสังเกต สำรวจ เล่น ค้นคว้า ทดลอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง
7. จัดให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุสิ่งของ กับเด็ก และกับผู้ใหญ่
8. จัดให้มีความสุข มีทั้งกิจกรรมที่เด็กริเริ่มและครูริเริ่ม กิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน กิจกรรมที่ต้องเคลื่อนไหวและสงบ
9. จัดให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลายทั้งรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่
10. จัดให้เด็กได้รับการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการมากกว่าผลผลิต
11. จัดให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่น และเอื้อต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
12. จัดกิจกรรมให้เด็กมีจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อส่วนรวม รักธรรมชาติ และรักท้องถิ่น
13. จัดให้เด็กมีส่วนร่วมในการวางแผน ลงมือปฏิบัติ และบอกผลการปฏิบัติ กิจกรรมของตนเองและผู้อื่นได้

แนวทางการจัดประสบการณ์ช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ควรจัดอย่างบูรณาการ โดยให้เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสในการเรียนรู้อย่างสมดุล ผ่านการเล่นที่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลาง มีสภาพแวดล้อมที่อบอุ่น เน้นกระบวนการ เด็กมีส่วนร่วมในการวางแผน ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างรับผิดชอบ โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

14. จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และ
เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

15. เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

นอกจากนี้ยังเสนอวิธีการจัดประสบการณ์และกิจกรรมประจำวันดังนี้

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการเรียนรู้ได้พัฒนาทั้งร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา การเลือกกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวันจึงต้องให้ครอบคลุมสิ่งต่อไปนี้คือ

1. **การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่** เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่ว ในการใช้อวัยวะต่างๆ จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี ฯลฯ

2. **การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก** เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยตนเองในการแต่งกาย หยิบจับช้อนส้อม ใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

3. **การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์** เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้ถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก และเห็นความสวยงามของสิ่งต่างๆ รอบตัว อาจจัดกิจกรรมโดยใช้ศิลปะเป็นสื่อ ใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็ก เล่นบทบาทสมมติในมุมเล่นต่างๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นบล็อก ฯลฯ

4. **การพัฒนาการคิด** เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอด สังเกต จำแนก เปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหา จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้สนทนาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทดลอง ทักษะศึกษา ประกอบอาหารหรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยอย่างหลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ หรือรายบุคคล

5. **การส่งเสริมให้เด็กได้เลือกและตัดสินใจ** เพื่อให้เด็กได้มีโอกาส

กิจกรรมในแต่ละวันต้องครอบคลุมพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อใหญ่-เล็ก การคิดมีลักษณะนิสัยและทักษะในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ มีการตัดสินใจด้วยตัวเด็กเอง

ตัดสินใจเลือกเล่นหรือทำกิจกรรมอย่างเสรีตามความสนใจ และความต้องการ
ของตนเอง จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้เล่นตามมุมเล่น หรือมุมประสบการณ์
หรือศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ทั้งภายในภายนอกห้องเรียน

6. การส่งเสริมลักษณะนิสัยและทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อให้
เด็กมีสุขนิสัยที่ดี แสดงออกอย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความ
สุข ช่วยเหลือตนเองได้ในกิจวัตรประจำวัน มีนิสัยรักการทำงาน รู้จัก
ระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่นจึงควรจัดกิจกรรมที่ช่วยให้เด็ก
ได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เช่น การรับประทานอาหาร การพัก
ผ่อนนอนหลับ การขับถ่าย การทำความสะอาดร่างกาย การเล่น และการ
ทำงานร่วมกับผู้อื่น การปฏิบัติตามกฎกติกาข้อตกลงของส่วนรวม การเก็บ
ของเข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ ฯลฯ

การจัดตารางกิจกรรมประจำวัน

กิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี สามารถนำมาจัดลงในตารางกิจกรรม
ประจำวันได้หลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ทั้งครูและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำ
กิจกรรมอะไร เมื่อใด และอย่างไร โดยมีหลักการจัดดังนี้

1. กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก
ในแต่ละวัน
2. จัดกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนในอัตราส่วนที่เหมาะสม
3. กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิดทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ไม่ควรใช้
เวลาเกินกว่า 20 นาที
4. กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุม การเล่น
กลางแจ้ง เด็กมักจะสนุกสนานเพลิดเพลินไม่เบื่อหน่ายง่าย อาจใช้เวลา
ประมาณ 40-60 นาที

5. กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่
และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่
เด็กเป็นผู้ริเริ่ม และบุคลากรเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่สงบกับเคลื่อนไหว จัด
ให้ครบทุกประเภท กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกายควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่
ต้องออกกำลังมากนัก เพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยมากเกินไป

จัดตารางการเรียนเหมาะ กับ
พัฒนาการของเด็ก มีความ
สมดุลของการใช้สถานที่ใน/
นอกห้องเรียน การคิด การ
พัฒนากล้ามเนื้อ และเสรีใน
การเลือกทำกิจกรรม

5. การใช้สื่อการเรียนการสอน

การเสนอแนะการใช้สื่อการเรียนการสอนมีความหมายรวมไปถึงการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนอีกด้วย ตามปกติมักจะไม่ค่อยเห็นรายละเอียดของการเสนอแนะการใช้สื่อการเรียนการสอนไว้ในหลักสูตรโดยตรง ถ้าหากจะมีก็อาจจะเป็นการชี้แนะอย่างกว้างๆ ซึ่งกล่าวไว้ในส่วนของการจัดการเรียนการสอนเท่านั้น อย่างไรก็ตามการชี้แนะการใช้สื่อการเรียนการสอนตลอดจนเสนอแนะการใช้แหล่งทรัพยากรต่างๆ ก็เป็นวิธีการอันหนึ่งที่จะส่งเสริมให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างได้ผล สำหรับหลักสูตรที่ตั้งความมุ่งหวังเกี่ยวกับสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตรไว้สูงก็มักจะบรรจุส่วนประกอบเกี่ยวกับการเสนอแนะการใช้สื่อการเรียนการสอนไว้ด้วย

6. การประเมินผล

การประเมินผลเป็นส่วนประกอบที่มีความจำเป็นอันดับสุดท้ายของหลักสูตร การประเมินผลที่กำหนดไว้ในหลักสูตรจะเป็นการเสนอแนะแนวทางการดำเนินการวัดและประเมินผล ที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับหลักสูตรนั้นๆ ถ้าหากไม่กำหนดวิธีการประเมินผลที่ใช้กับหลักสูตรนั้นๆ ไว้ด้วยแล้ว ก็อาจจะทำให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างไม่ได้ผล เพราะขาดเครื่องมือในการควบคุมการใช้หลักสูตร อีกประการหนึ่งถ้าหากไม่กำหนดไว้ว่าหลักสูตรนั้นๆ ควรทำการวัดและประเมินผลอย่างไรก็อาจจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องกับการให้หลักสูตรไม่รู้วิธีการวัดและประเมินผล ในที่สุดก็อาจสรุปออกมาว่าหลักสูตรประสบความสำเร็จล้มเหลวก็ได้ ตัวอย่างของความไม่สอดคล้องในเรื่องการวัดผลกับเจตนารมณ์ของหลักสูตรได้แก่ การวัดและประเมินผลที่มุ่งเน้นการวัดความรู้ความจำแต่เพียงอย่างเดียว ในขณะที่หลักสูตรต้องมุ่งสอนให้คนคิดเป็นทำเป็น เป็นต้น

สำหรับหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 กระทรวงศึกษาธิการ ได้ระบุการประเมินผลไว้ดังนี้

การประเมินเด็กอายุ 3-6 ปี เป็นการประเมินพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็ก โดยถือเป็นกระบวนการต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติที่จัดให้เด็กในแต่ละวัน ทั้งนี้ให้

สื่อการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ช่วยให้หลักสูตรบรรลุสู่จุดมุ่งหมาย

การประเมินผลต้องสอดคล้องและเหมาะสมกับวิธีการเรียนการสอน

การประเมินของเด็กอนุบาลวัย 3-6 ปี เป็นการประเมินพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา

มุ่งนำข้อมูลการประเมินมาพิจารณาปรับปรุงวางแผนการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้พัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ เนื่องจากเด็กแต่ละคนมีพัฒนาการเร็วช้าต่างกัน และสามารถพัฒนาไปตามจุดมุ่งหมายได้ ถ้าเด็กได้รับประสบการณ์เสริมสร้างอย่างเพียงพอและเหมาะสม

การประเมินพัฒนาการควรมีหลักดังนี้ คือ

1. ต้องประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้าน
2. ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องตลอดปี
3. สภาพการประเมินต้องมีลักษณะเช่นเดียวกับการปฏิบัติกิจกรรมประจำวันของเด็ก โดยจัดการประเมินให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติตามตารางกิจกรรมประจำวัน
4. จัดทำการประเมินอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน การเลือกใช้เครื่องมือและการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน
5. ไม่ใช้การประเมินด้วยแบบทดสอบ เพราะไม่เหมาะสมกับวัยและระดับพัฒนาการของเด็กอายุ 3-6 ปี การประเมินเด็กควรจะขึ้นอยู่กับแหล่งข้อมูลหลายๆ ด้าน มิใช่ขึ้นอยู่กับคะแนนสอบ

สำหรับวิธีการประเมินที่เหมาะสมและควรใช้กับเด็กอายุ 3-6 ปี ได้แก่ การสังเกต การสนทนา การสัมภาษณ์ การรวบรวมผลงานหรือชิ้นงานที่แสดงออกถึงการทำงานอย่างเต็มความสามารถในพัฒนาการแต่ละด้านของเด็กเป็นรายบุคคล ทั้งนี้อาจมีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก โดยการจัดทำเป็นแฟ้มรายบุคคล (Portfolio)

ในเรื่องของการวัดและประเมินผลที่กำหนดไว้ หลักสูตรนี้นับว่าเป็นปัญหาอย่างมากในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรในประเทศไทย ทั้งนี้เนื่องจากว่าหลักสูตรในประเทศไทยส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรในระดับใดหรือประเภทใด มักจะให้ความสำคัญแก่การวัดและประเมินผลน้อยมาก เพราะจะเห็นได้ว่าหลักสูตรโดยทั่วไปนั้น ส่วนมากจะให้ความสำคัญแก่นโยบายมากกว่าส่วนอื่นๆ รองลงไปก็คือจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ส่วนการวัดและการประเมินผลนั้นจะกล่าวถึงน้อยมาก หรือบางทีกล่าวไว้กว้างๆ จนไม่สามารถมองเห็นแนวทางปฏิบัติได้ชัดเจน

การประเมินพัฒนาการมีหลักคือ ต้องประเมินครบทุกด้านและกระทำอย่างสม่ำเสมอในสถานการณ์จริงอย่างเป็นระบบ โดยใช้การสนทนาสัมภาษณ์ รวบรวมผลงานซึ่งอาจจะจัดทำเป็นแฟ้มสะสมผลงาน

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับส่วนประกอบของหลักสูตร

สงัด อุทรานันท์ (2527) ได้กล่าวว่า มีข้อสังเกตเกี่ยวกับส่วนประกอบของหลักสูตรที่ใช้ในประเทศไทยก็คือ หลักสูตรโดยส่วนใหญ่มักจะไม่ค่อยให้ความสำคัญแก่เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร การเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอน การเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้สื่อการสอนและการประเมินผล ดังจะเห็นได้จากเอกสารหลักสูตรประกอบด้วยข้อความที่ชี้แจงสิ่งเหล่านี้น้อยเกินไป ความจริงการเขียนเอกสารหลักสูตรควรจะกล่าวถึงสิ่งเหล่านี้ให้ชัดเจน เพื่อจะช่วยให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างได้ผลสมความมุ่งหมายประการสำคัญที่สุดในเรื่องของการวัดผล ถ้าหากไม่ได้ชี้แนะเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับหลักสูตรแล้ว ก็อาจจะทำให้การวัดและการประเมินผลไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรได้ ยกตัวอย่างเช่น ในหลักการของหลักสูตรต้องการสอนให้คนคิดเป็น ทำเป็น หากไม่ชี้แนะแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลไว้ในหลักสูตรแล้วผู้ปฏิบัติอาจจะละเลยหรือดำเนินการวัดผลไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของหลักสูตร ในที่สุดก็จะส่งผลต่อการใช้หลักสูตรซึ่งอาจจะนำไปสู่ความล้มเหลวได้

เกี่ยวกับเรื่องความสมมูลย์ของส่วนประกอบของหลักสูตรนี้ไม่ใช่เป็นปัญหาที่ปรากฏเฉพาะหลักสูตรที่ใช้ในประเทศไทยเท่านั้น ทาบ (Hilda Taba) ได้กล่าวว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ประสบกับปัญหาการเขียนรายละเอียดเกี่ยวกับส่วนประกอบของหลักสูตรเช่นเดียวกัน การที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะว่า ยังไม่มีทฤษฎีหรือหลักเกณฑ์ใดๆ รองรับไว้ว่าจะต้องมีรายละเอียดขนาดไหน จึงจะถือว่ามีความเหมาะสมนั่นเอง (Taba, 1962.)

การวิเคราะห์ ข้อมูลพื้นฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นมาก เนื่องจากการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคม ฉะนั้นหากมีการนำข้อมูลที่ถูกต้องมาวิเคราะห์อย่างเหมาะสมก็นับได้ว่าเป็นการแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการที่จะพัฒนาสังคมหรือประเทศชาติได้เป็นอย่างดี

1. ลักษณะของการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาหลักสูตรมีวิธีการทำได้ 2 ลักษณะ คือ การศึกษาวิเคราะห์ความจำเป็น (needs assessment) และการศึกษาปัญหาเฉพาะ (study of specific problems) การพัฒนาหลักสูตรไม่ว่าจะเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่หรือการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้ว มีความจำเป็นจะต้องศึกษาข้อมูลอาจจะโดยลักษณะใดลักษณะหนึ่งหรือทั้ง 2 ลักษณะประกอบกันก็ได้

1.1 การศึกษาความจำเป็น (Needs Assessment) หมายถึงกระบวนการสำหรับการวิเคราะห์เพื่อให้ทราบแน่ชัดลงไปว่า ปัญหาและความต้องการอันไหนเป็นปัญหาและความต้องการอันแท้จริง ปัญหาและความต้องการอันไหนมีความสำคัญกว่ากัน การศึกษาถึงความจำเป็นในส่วนใหญ่มักจะใช้วิธีการเก็บข้อมูลในขอบเขตที่กว้างขวาง โดยใช้แหล่งข้อมูลในปริมาณมาก ใช้เวลา และทรัพยากรต่างๆ รวมทั้งการเงินค่อนข้างสูง

1.2 การศึกษาปัญหาเฉพาะ (Study of Specific Problems) การศึกษาสภาพความจำเป็นที่กล่าวมาข้างต้นค่อนข้างจะเหมาะสำหรับหลักสูตรที่จะต้องสนองตอบต่อสังคมในระดับกว้างขวาง เนื่องจากการดำเนิน

การวิเคราะห์ข้อมูลมีลักษณะ คือ วิเคราะห์ความจำเป็นและการศึกษาปัญหาเฉพาะ -

การศึกษาถึงสภาพความต้องการจำเป็น เป็นวิธีการที่ต้องลงทุนมากทั้งในด้าน
กำลังเงิน กำลังคน และใช้เวลามาก โดยเหตุนี้การพัฒนาหลักสูตรในปัจจุบัน
ส่วนใหญ่มักจะใช้วิธีการศึกษาปัญหาเฉพาะมากกว่าการใช้วิธีการศึกษาความ
ต้องการจำเป็น (Pratt, 1980.)

การศึกษาปัญหาเฉพาะโดยมากจะเลือกศึกษาเฉพาะปัญหาที่เห็นว่ามี
ความสำคัญและยังไม่เคยปรากฏมาก่อน หรือยังไม่ทราบรายละเอียดทั้งสาเหตุ
หรือผลที่จะเกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อจะค้นหาข้อเท็จจริงต่างๆ ของปัญหาเหล่านั้น
เพื่อนำมาเป็นรากฐานของการพัฒนาหลักสูตรต่อไป การศึกษาปัญหาเฉพาะ
เป็นการศึกษาข้อมูลในขอบเขตจำกัดและทำได้ง่าย จึงเหมาะที่จะนำมาใช้กับ
หลักสูตรซึ่งใช้ในบริเวณค่อนข้างเฉพาะเจาะจง เช่น หลักสูตรที่ใช้ในห้องถิ่น
หรือในโรงเรียนหรือชั้นเรียน อย่างไรก็ตามการศึกษาปัญหาเฉพาะก็อาจจะนำ
มาใช้กับหลักสูตรที่ใช้ในพื้นที่กว้างขวางควบคู่กับการศึกษาถึงความต้องการ
จำเป็น อันจะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้น กล่าวคือ
หลังจากการศึกษาสภาพความต้องการจำเป็นแล้ว หากพบว่ามิสภาพปัญหา
และความต้องการใดมีความสำคัญหรือได้ข้อมูลยังไม่แจ่มชัด ก็อาจจะดำเนิน
การวิเคราะห์เฉพาะปัญหาและความต้องการนั้นๆ เพิ่มเติมอีก

2. ผู้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูล และพัฒนาหลักสูตร

2.1 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร

เนื่องจากหลักสูตรอาจจะพัฒนาขึ้นในหลายระดับกล่าวคือ อาจจะเป็น
หลักสูตรระดับประเทศ ระดับท้องถิ่นหรือระดับโรงเรียนก็ได้ การคัดเลือก
บุคคลต่างๆ เข้ามาอาจจะต้องมีความแตกต่างกันไปบ้าง ยกตัวอย่างเช่น ใน
การพัฒนาหลักสูตรระดับชาติอาจจะไม่สามารถจะให้ครูในฐานะผู้ใช้หลักสูตร
เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้มากนัก แต่ถ้าหากเป็นการพัฒนา
หลักสูตรในระดับท้องถิ่นหรือระดับโรงเรียนทั้งครูและนักเรียนก็จะมีส่วนร่วม
ในการพัฒนาหลักสูตรได้อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตามในที่นี้จะกล่าวถึงบุคคลที่
ควรจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรใน
ระดับใดก็ตาม

คณะผู้วิเคราะห์ข้อมูลควรถูก
ประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญ
ด้านพัฒนาหลักสูตร ด้าน
เนื้อหาวิชา เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง
หน่วยงานมาตรฐานการ
ศึกษา ตัวแทนนักวิชาชีพและผู้
แทนครูผู้สอน

ดักลาส (H.R.Douglas, 1964.) กล่าวว่า บุคคลที่จะมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาหลักสูตร ได้แก่

- (1) ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาวิชา
- (2) ผู้เขียนแบบเรียน
- (3) เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- (4) ผู้แทนสถาบันมาตรฐานการศึกษา
- (5) นักเรียน และ
- (6) ครูผู้สอน

สำหรับ แพรทท์ (Pratt, 1980) กล่าวว่า ผู้ที่พัฒนาหลักสูตรการเป็นผู้ที่มีความชำนาญจาก 6 ด้าน คือ

1. ผู้ชำนาญด้านเนื้อหา
2. ผู้ชำนาญด้านการพัฒนาหลักสูตร
3. ผู้ชำนาญด้านวิชาชีพครู
4. ผู้ชำนาญด้านการจัดองค์การ
5. ผู้ชำนาญด้านการเขียน และ
6. ผู้ชำนาญด้านการวัดผล

ดร.สังต์ อุทรานันท์ (2527) มีความเห็นว่า ผู้ร่วมวิเคราะห์ข้อมูลและพัฒนาหลักสูตรนั้นน่าจะมียู่ 4 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

- (1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ครู นักพัฒนาหลักสูตร และนักประเมินผล
- (2) กลุ่มผู้ให้คำแนะนำและสนับสนุน เช่น ผู้บริหารสถานศึกษาและศึกษานิเทศก์ เป็นต้น
- (3) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลของสภาพและความต้องการของสังคม เช่น ผู้แทนสถาบันการศึกษา หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายรัฐและเอกชน ประชาชนทั่วไป ผู้ปกครองของนักเรียน เป็นต้น
- (4) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของผู้เรียน ซึ่งได้แก่ตัวนักเรียนเอง ครู และนักแนะแนวการศึกษา

2.2 บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร

ในที่นี้จะขอกล่าวเป็นภาพรวมของคณะพัฒนาหลักสูตร ซึ่งบทบาทในลักษณะดังต่อไปนี้

(1) เป็นผู้พิจารณา เสนอแนะ ตัดสินใจเกี่ยวกับข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร กล่าวคือ ผู้เชี่ยวชาญในด้านเนื้อหาวิชาที่จะเป็นผู้ให้ข้อคิดเห็นและเสนอแนะเกี่ยวกับโครงสร้างและเนื้อหาสาระของวิชาที่จะนำมาบรรจุไว้ในหลักสูตร ครูหรือผู้สอนก็จะเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นไปได้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน นักวัดผลก็จะเสนอแนะแนวทางในการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร และสำหรับนักพัฒนาหลักสูตรก็จะให้แนวทางในการดำเนินงานและประสานงานให้การพัฒนาหลักสูตรเป็นไปตามหลักการและสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้

(2) ทำหน้าที่พัฒนาหลักสูตรให้สำเร็จตามความมุ่งหมาย โดยภาระหน้าที่เช่นนี้คณะพัฒนาหลักสูตรจะต้องร่วมกันพิจารณาวางแผนการทำงาน จัดสรรเวลา ทรัพยากร และกิจกรรมต่างๆ ภาระกิจเหล่านี้อาจจะมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของประธานคณะพัฒนาหลักสูตรหรือจะเป็นการตัดสินใจร่วมกันก็ได้

(3) ทำหน้าที่เขียนเอกสารหลักสูตร โดยภารกิจเช่นนี้ แพรทท์ (Pratt, 1980.) ได้ให้ข้อเสนอนี้ว่า ในคณะพัฒนาหลักสูตรควรจะประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญหรือมีทักษะทางด้านการเขียนรวมอยู่ด้วย เพื่อจะได้เขียนเอกสารหลักสูตรตรงกับเจตนารมณ์ของคณะพัฒนาหลักสูตรทุกประการ

(4) ผู้สนับสนุนทำหน้าที่จัดสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งในด้านสถานที่ การเงิน ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการทำงานพัฒนาหลักสูตร และพยายามประสานงานให้การพัฒนาหลักสูตรเป็นไปตามเป้าหมายให้กำลังใจในการทำงานรวมทั้งการดำเนินการเสนอขออนุมัติในการใช้หลักสูตรด้วย

(5) ผู้ทำหน้าที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคม ทำการเสนอแนะข้อคิดเห็นหรือแนวทางต่างๆ เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคม หรือความคิดเห็นที่มีต่อหลักสูตรโดยการพูด การเขียนในลักษณะใดๆ ก็ได้ นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ทำการให้ข้อมูลเกี่ยวกับ

บทบาทและหน้าที่ของผู้
วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อพัฒนา
หลักสูตร คือ เสนอข้อคิด
เห็น พัฒนาแผนการทำงาน
เขียนเอกสาร

สภาพ ปัญหา และความต้องการของสังคมแก่คณะพัฒนาหลักสูตร ในกรณีนี้
ทางคณะพัฒนาหลักสูตรได้สอบถามความคิดเห็นอีกด้วย

(6) กลุ่มที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความต้องการของผู้เรียน ได้แก่
นักเรียน เยาวชน หรือผู้ใหญ่ที่มีความประสงค์จะศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตร
นั้นๆ และนักแนะแนวการศึกษา บุคคลเหล่านี้จะทำหน้าที่ให้ข้อมูลแก่คณะ
พัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับสภาพความต้องการและความสนใจของผู้เรียน และ
แสดงความคิดเห็น หรือมีส่วนร่วมในการใช้หลักสูตรเพื่อให้หลักสูตรบรรลุผล
สำเร็จตามเป้าหมาย

การพัฒนาหลักสูตรโดยคนเพียงคนเดียวนั้น มีข้อได้เปรียบหลาย
ประการ เช่น ไม่ต้องกังวลใจเกี่ยวกับปัญหาในการสื่อสาร การตัดสินใจ
สามารถทำได้ทันทีไม่ต้องเสียเวลาขอความเห็นจากผู้อื่น ไม่ต้องลำบากใจใน
การควบคุมการทำงาน ฯลฯ เป็นต้น ในการพัฒนาหลักสูตรที่จัดทำโดยบุคคล
เพียงคนเดียว อาจจะได้ในกรณีที่เป็นหลักสูตรที่มีขนาดย่อยที่สุด หรือเป็น
หลักสูตรที่ใช้ในระดับชั้นเรียน นั่นคือเป็นหลักสูตรที่พัฒนาโดยครูเพื่อจะสอน
ในห้องเรียนที่เขารับผิดชอบ สำหรับการพัฒนาหลักสูตรที่ใช้ในพื้นที่กว้างขวาง
เช่น ชุมชน อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา หรือประเทศนั้น การพัฒนาหลัก
สูตรจะทำโดยบุคคลเพียงคนเดียวไม่ได้ ทั้งนี้เพราะการพัฒนาหลักสูตรใน
ระดับดังกล่าวจะต้องใช้เวลาและใช้กำลังความคิดจากบุคคลหลายๆ ฝ่าย ถ้า
หากทำการพัฒนาโดยบุคคลเพียงคนเดียวย่อมจะประสบความสำเร็จได้ยาก
และประการสำคัญจะไม่ได้รับการยอมรับจากบุคคลที่จะใช้หลักสูตรเลย โดย
เหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า ในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อใช้ในระดับที่กว้างขวางกว่าห้อง
เรียนแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินงานเป็นคณะ ซึ่ง แพรทท์ (Pratt,
1980.) กล่าวว่า คณะทำงานนี้ไม่ควรมีจำนวนมากนัก ควรมีเพียง 5-7 คน
เพื่อให้การทำงานเป็นไปด้วยความคล่องตัวยิ่งขึ้น

เนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรที่ทำงานโดยคณะนั้นต้องการข้อคิดเห็น
และข้อเสนอแนะตลอดจนการตัดสินใจต่างๆ ร่วมกัน ดังนั้นการเลือกคน
ทำงานในคณะพัฒนาหลักสูตรจึงจำเป็นจะต้องเลือกด้วยความระมัดระวังที่สุด
มีบุคคลบางประเภทที่จะเป็นอุปสรรคต่อการทำงานในการพัฒนาหลักสูตรได้
แก่ บุคคลที่เป็นคนใจแคบไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น บุคคลที่มี
ความดื้อรั้นในความคิดของตนเอง บุคคลที่พยายามครอบงำความคิดของคน

คณะทำงานวิเคราะห์ข้อมูล
และพัฒนาหลักสูตร ควรมี
5-7 คน หากมีมากมักจะไม
คล่องตัว

อื่นๆ ฯลฯ เหล่านี้ เป็นต้น ถ้าหากการพิจารณาเลือกคณะทำงานไม่คำนึงถึงบุคคลดังกล่าว บางครั้งจะพบว่าเกิดปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาหลักสูตร และอาจชักนำไปสู่ความบกพร่องหรือความล้มเหลวของหลักสูตรได้

2.3 บรรยากาศในการทำงานพัฒนาหลักสูตร

สมาชิกในคณะพัฒนาหลักสูตรจะช่วยให้บรรยากาศของการทำงานเป็นไปด้วยความราบรื่นและสำเร็จตามเป้าหมาย ควรจะต้องปฏิบัติตนดังต่อไปนี้คือ

- (1) มีความตั้งใจจริงในการปฏิบัติงานและมีความจริงใจต่อเพื่อนร่วมงาน
- (2) มีใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่นด้วยการพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล
- (3) ไม่พยายามครอบงำความคิดของผู้อื่น โดยถือว่าความคิดของตนมีความถูกต้องหรือเหมาะสมที่สุดแต่เพียงฝ่ายเดียว
- (4) แสดงความเป็นมิตรและมีความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน
- (5) มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย โดยไม่ทำให้เกิดความล่าช้าและเสียเวลา

บรรยากาศในการทำงานควรมีความตั้งใจจริง ยอมรับฟังความคิดเห็น เข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกัน และรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย

3. แหล่งข้อมูลเพื่อการพัฒนาหลักสูตร

ในการศึกษาถึงข้อมูลพื้นฐานเพื่อนำมาพัฒนาหลักสูตรนั้น ต้องศึกษาข้อมูลต่างๆ ไป และศึกษาปัญหาเฉพาะ การศึกษาข้อมูลเพื่อการพัฒนาหลักสูตรสำหรับใช้ในพื้นที่กว้างขวาง เช่น ระดับประเทศ หรือระดับเขต อาจจะต้องศึกษาข้อมูลต่างๆ ไป แต่ถ้าเป็นการพัฒนาหลักสูตรที่ใช้ระดับท้องถิ่น หรือระดับโรงเรียน หรือใช้ในห้องเรียนก็อาจจะศึกษาปัญหาเฉพาะที่สำคัญก็ได้

คำถามที่สำคัญหรือคำถามหลักที่จะเป็นแกนกลางของการศึกษาข้อมูลพื้นฐานก็คือ ในเขตพื้นที่ที่หลักสูตรจะถูกนำไปใช้นั้นมีสภาพปัญหาอย่างไร และผู้เรียนซึ่งจะเรียนตามหลักสูตรนั้นมีความต้องการอย่างไร โดยเหตุนี้แหล่งข้อมูลที่สำคัญจึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

แหล่งของข้อมูลที่นำมาพัฒนาหลักสูตรคือ สภาพและปัญหาของชุมชนที่จะนำหลักสูตรไปใช้ และผู้เรียนเฉพาะกลุ่มนั้นๆ

3.1 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของชุมชน

ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของชุมชนที่จะได้นำหลักสูตรไปใช้นั้น อาจศึกษารวบรวมจากบุคคลต่อไปนี้คือ บุคคลที่ทำงานในหน่วยงานต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในท้องที่แห่งนั้นทั้งของรัฐและเอกชน กลุ่มคนบางกลุ่มที่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคม นักการศึกษา ประชาชนทั่วไป ผู้ปกครอง ตลอดจนผู้ที่สำเร็จการศึกษาออกไปแล้ว

3.2 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของผู้เรียน

ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของผู้เรียนอาจศึกษาได้จากผู้เรียน และบางกรณีก็อาจจะศึกษาได้จากครูในฐานะที่สอนผู้เรียนในกลุ่มนั้นๆ เป็นเวลานานพอสมควร

4. วิธีการศึกษาและรวบรวมข้อมูล

การศึกษารวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร อาจจะทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือใช้ทั้ง 2 กรณีประกอบกัน ดังนี้คือ

4.1 การศึกษาโดยทางตรง

- (1) สอบถามโดยใช้แบบสอบถามในลักษณะของการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research)
- (2) ทำการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง
- (3) การสังเกตกิจกรรมหรือเหตุการณ์ต่างๆ ในลักษณะของการวิจัยเชิงมานุษยวิทยา (anthropological approach)
- (4) การระดมความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง (brain storming)

4.2 การศึกษาโดยทางอ้อม

การศึกษาและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและผู้เรียนโดยทางอ้อมอาจจะทำได้โดยวิธีการต่อไปนี้คือ

- (1) การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร งานวิจัย
- (2) การรับฟังความคิดเห็นจากแหล่งต่างๆ
- (3) การวิเคราะห์ตัวชี้นำ (indicators) ที่สำคัญๆ

วิธีการศึกษาและรวบรวมข้อมูลควรใช้ทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่ไม่ควรมีจำนวนมากจนเกิดความจำเป็นและใช้เท่าที่จำเป็นจริง ๆ

การศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรมีข้อที่ควรคำนึงและพึงระมัดระวังดังนี้

(1) ไม่ควรเก็บข้อมูลมากเกินไปจนความจำเป็น ในกรณีที่ไม่ได้มีการพิจารณาว่าสิ่งไหนมีความสำคัญหรือจำเป็นจะต้องศึกษา หรือผู้เก็บข้อมูลไม่ได้ตระหนักถึงธรรมชาติของข้อมูลว่าควรถามอะไรกับผู้นั้น ก็อาจทำให้สิ่งที่ถามมีมากเกินไป ในกรณีเช่นนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาในการวิเคราะห์ข้อมูลได้นั้นคือสภาพปัญหาและความต้องการต่างๆ ที่ได้มาไม่ชัดเจน ยิ่งไปกว่านั้นการสอบถามข้อมูลต่างๆ มากมายจากบุคคลคนเดียวจะทำให้ผู้ตอบคำถามเกิดความเบื่อหน่ายและจะตอบด้วยความไม่ตั้งใจ

(2) ถ้อยคำที่ใช้ในการสอบถามจำเป็นจะต้องให้สื่อความหมายให้ถูกต้อง นั่นคือเป็นคำศัพท์ที่ผู้ตอบคำถามมีความเข้าใจ ไม่มีความสลับซับซ้อนหรือยากเกินไป

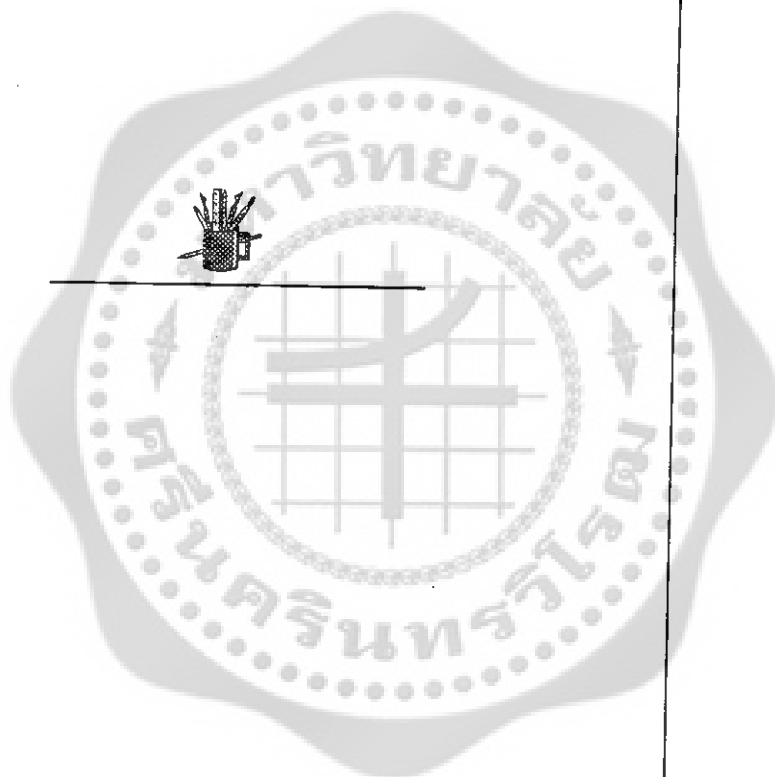
(3) ต้องระมัดระวังคำถามซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเจตคติของผู้ตอบคำถาม เพราะคำตอบที่ผู้ตอบได้ตอบโดยมีเจตคติอย่างใดอย่างหนึ่งจะทำให้ไม่ได้ข้อมูลในสภาพที่เป็นจริงได้

(4) ข้อมูลต่างๆ ที่จะนำมาเป็นรากฐานในการพัฒนาหลักสูตรจะมีความเกี่ยวข้องกับอนาคตเสมอ ดังนั้นการเลือกผู้ตอบคำถามจึงควรจะเป็นผู้ที่สามารถเข้าใจหรือมองสภาพการณ์ในอนาคตได้ เนื่องจากประชาชนโดยทั่วไปมักจะตอบข้อมูลโดยอาศัยข้อมูลโดยปัจจุบันหรือในอดีตเป็นเกณฑ์ ดังนั้นหากเลือกได้ผู้ตอบที่ไม่สามารถเข้าใจหรือคาดการณ์ในอนาคตได้แล้ว ข้อมูลต่างๆ ที่นำไปใช้พัฒนาหลักสูตรจะกลายเป็นข้อมูลที่มีความล้าหลังไปโดยปริยาย

5. การจัดลำดับความสำคัญของสภาพปัญหาและความต้องการ

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การวิเคราะห์ถึงข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการจำเป็น (needs assessment) หรือการศึกษาปัญหาเฉพาะนั้นๆ หลังจากได้ข้อมูลมาแล้ว จะต้องทำการวิเคราะห์เพื่อจัดลำดับของความสำคัญของความต้องการจำเป็นดังกล่าว การที่จะต้องมีการจัดอันดับของความสำคัญของ

ปัญหาหรือความต้องการนั้น ก็เนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้สามารถ
แก้ปัญหาหรือสนองความต้องการต่างๆ อย่าง มักจะทำให้หลักสูตรมีความ
เลื่อนลอยกว้างเกินไป เป็นเหตุให้บรรลุความสัมฤทธิ์ผลได้ยาก การจัดลำดับ
ของความสำคัญของสภาพปัญหาและความต้องการ จำเป็นจะต้องชี้สภาพ
ปัญหาและความต้องการให้ได้ว่าสิ่งไหนมีความสำคัญสุดยอดหรือความจำเป็น
รีบด่วน และสิ่งไหนมีความสำคัญรองๆ ลงมาตามลำดับ จนกระทั่งถึงที่มี
ความสำคัญน้อยที่สุด

10

การกำหนดจุดมุ่งหมาย ของหลักสูตร

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเสร็จสิ้นและได้ข้อสรุปเรียบร้อยแล้วก็จะกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และเพื่อให้การกำหนดจุดมุ่งหมายกระทำได้เหมาะสม สังกต อุทรานันท์ (2527) เสนอว่านักพัฒนาหลักสูตรควรมีความเข้าใจในเรื่องดังต่อไปนี้

1. ความหมายของจุดมุ่งหมาย

เนื่องจากคำศัพท์เกี่ยวกับ “จุดมุ่งหมาย” ที่ใช้กันในภาษาอังกฤษมีอยู่หลายคำ แต่ละคำจะมีขอบเขตของการใช้แตกต่างกันดังตาราง

ระดับของจุดมุ่งหมาย	ระดับของการศึกษา	คำศัพท์ที่ใช้	ผู้ใช้
General (ทั่วไป)	ระดับชาติ	Aim (จุดหมาย, จุดมุ่งหมาย) Goal (เป้าประสงค์)	<ul style="list-style-type: none">นโยบายการศึกษาของรัฐบาลแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแผนการศึกษาชาติแผนพัฒนาการศึกษา
Specific (เฉพาะ)	ระดับสถาบัน	Purpose (ความมุ่งหมาย) Target (เป้าหมาย)	<ul style="list-style-type: none">ความมุ่งหมายของสถาบันการศึกษาเป้าหมายของโครงการ (ก่อนข้างจะเน้นรายละเอียดในด้านปริมาณและคุณภาพ)

ระดับของจุดมุ่งหมาย	ระดับของการศึกษา	ลัพท์ที่ใช้	ผู้ใช้
Operational (ปฏิบัติการ)	ระดับหลักสูตร	General Objective (จุดมุ่งหมายทั่วไป) Specific Objective (จุดมุ่งหมายเฉพาะ)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ จุดมุ่งหมายทั่วไป/วัตถุประสงค์ทั่วไปของหลักสูตร ➤ จุดมุ่งหมายเฉพาะกลุ่มวิชาหรือวิชา
	ระดับการเรียนการสอน	Instructional Objective (จุดมุ่งหมายการเรียนการสอน)	จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน (ส่วนมากนิยมเขียนในลักษณะของจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม ซึ่งยังจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) จุดมุ่งหมายสำหรับสื่อความหมาย (Informational) (2) จุดมุ่งหมายสำหรับเตรียมการสอน (Planning Objective)

ตารางที่ 2 แสดงระดับและขอบเขตความหมายของจุดมุ่งหมายของการศึกษา

จุดหมายหรือจุดมุ่งหมาย (Aim) จุดหมายหรือจุดมุ่งหมายมีความหมายที่กว้างที่สุด ไกลที่สุด และใหญ่ที่สุด เช่น ความสุขสมบูรณ์ในชีวิตเป็นจุดมุ่งหมายของทุกๆ คน เป็นต้น

เป้าประสงค์ (Goal) เป้าประสงค์อาจมีความหมายได้ทั้งรูปธรรมและนามธรรม คือวัตถุที่เป็นเป้าประสงค์ (รูปธรรม) หรือการบรรลุเป้าประสงค์ (นามธรรม) หรือทั้ง 2 อย่างรวมกัน คำนี้บางแห่งใช้ปนกับจุดหมายหรือจุดมุ่งหมาย (aim) ในกรณีที่เป้าประสงค์นั้นเป็นเป้าประสงค์ที่ไกลที่สุด

โดยเหตุนี้เราจึงจะพบว่า ทั้งจุดหมายหรือจุดมุ่งหมาย (aim) และเป้าประสงค์ (goal) จะใช้ในความหมายของจุดมุ่งหมายในระดับชาติ ซึ่งเป็นระดับที่ใหญ่ที่สุดหรือกว้างที่สุด และในบางครั้งคำศัพท์ทั้ง 2 คำนี้อาจจะใช้แทนกันได้

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีหลายระดับ ซึ่งแต่ละระดับอาจจะเรียกและมีความหมายกว้างหรือแคบแตกต่างกัน

ความมุ่งหมาย (Purpose) เป็นคำศัพท์ที่ใช้ในระดับของสถาบัน เช่น ความมุ่งหมายของการจัดตั้งโรงเรียนหรือหน่วยงานต่างๆ

เป้าหมาย (Target) เป็นคำศัพท์ที่มักจะใช้กับโครงการต่างๆ ซึ่งจะเน้นถึงปริมาณและคุณภาพของผลงานที่ต้องการ เช่น การอบรมตามโครงการ ได้ตั้งเป้าหมายให้ได้ผู้ที่มีความรู้ตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ จำนวน 40 คน เป็นต้น

จุดประสงค์ (Objective) เป็นคำศัพท์ที่ใช้ในระดับปฏิบัติการ ซึ่งเป็นระดับย่อยที่สุด จึงใช้กับหลักสูตรและการเรียนการสอน

2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรและการเรียนการสอนสามารถแบ่งย่อยได้เป็น 2 ระดับ คือ

2.1 จุดมุ่งหมายทั่วไป (general objective) ซึ่งจะมีความกว้างที่สุด จุดมุ่งหมายทั่วไปส่วนมากจะเขียนไว้อย่างกว้างๆ และค่อนข้างจะเป็นลักษณะทางปรัชญา ซึ่งจะเน้นคุณค่ามากกว่าทางจิตวิทยาหรือการเรียนการสอน (กรมวิชาการ, 2521)

ตัวอย่างของจุดมุ่งหมายทั่วไป ของหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2541 ก็คือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 10 ข้อ ยกตัวอย่างเช่น

- ๑ ำรง แจ่มใส มีความสุขและความรู้สึกที่ดีต่อตัวเองและผู้อื่น (ข้อ 3)
- ๑ มีคุณธรรมและจริยธรรม มีวินัยในตนเอง และมีความรับผิดชอบ (ข้อ 4)
- ๑ รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมในท้องถิ่น และความเป็นไทย (ข้อ 7)

2.2 จุดมุ่งหมายเฉพาะ (specific objective) ตามปกติจุดมุ่งหมายเฉพาะจะใช้กับหมวดวิชาหรือแต่ละกิจกรรม หรือเน้นในการนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

ตัวอย่างของจุดมุ่งหมายเฉพาะของหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2541 คือ คุณลักษณะตามวัย เช่น ตัวอย่างของคุณลักษณะตามวัยของเด็กอายุ 3-4 ปี คือ

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรก่อนประถมศึกษา 2540 ปี 10 ข้อ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์

พัฒนาการด้านร่างกาย

- ๑ วิ่งแล้วหยุดโดยไม่ล้ม
- ๑ ใช้กรรไกรมือเดียวได้

พัฒนาการด้านสติปัญญา

- ๑ ชอบถาม “ทำไม” ตลอดเวลา
- ๑ สนใจนิทานและฟังเรื่องราว

ฯลฯ

3. ความสำคัญของจุดมุ่งหมาย

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นส่วนที่มีความสำคัญมาก เพราะจุดมุ่งหมายจะบอกถึงทิศทางของหลักสูตรว่า จะพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปในลักษณะใด การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรส่วนมากมักจะกระทำหลังจากที่ได้ทราบลักษณะสภาพข้อมูลพื้นฐานแล้วว่าควรดำเนินการแก้ปัญหาและสนองความต้องการของสังคมและผู้เรียนอย่างไร เมื่อกำหนดทิศทางของหลักสูตรโดยเขียนเป็นจุดมุ่งหมายแล้ว จุดมุ่งหมายของหลักสูตรก็จะเป็นเครื่องชี้แนะต่อการจัดหลักสูตรตลอดจนการจัดการเรียนการสอนดังนี้ คือ

- (1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะเป็นแนวทางในการจัดเนื้อหาสาระที่นำมาบรรจุไว้ในหลักสูตรได้อย่างเหมาะสม
- (2) จะเป็นแนวทางให้ครูได้จัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้กับผู้เรียน
- (3) ผู้ปกครองได้ทราบว่า บุตรหลานจะเรียนรู้และพัฒนาอย่างไร ทำให้ผู้ปกครองสามารถร่วมมือกับทางโรงเรียน ช่วยพัฒนาบุตรหลานได้ดียิ่งขึ้น
- (4) จะเป็นแนวทางในการกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
- (5) จะบอกให้สาธารณชนได้ทราบว่าหลักสูตรนั้นๆ มีความต้องการให้ผู้เรียนเกี่ยวข้องกับหรือดำเนินการอย่างไรบ้างกับทรัพยากรภายในชุมชน
- (6) จะเป็นแนวทางในการบริหารงานของโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาทราบว่าควรจะมุ่งการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปในลักษณะใด

จุดมุ่งหมายเฉพาะของหลักสูตรก่อนประถมศึกษา 2540 คือคุณลักษณะตามวัย คือพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา

ความสำคัญของจุดมุ่งหมาย คือ เป็นแนวทางในการจัดเนื้อหา ครูจัดประสบการณ์ได้เหมาะสม ช่วยกำหนดการประเมิน และการบริหารงานของโรงเรียน อีกทั้งให้ผู้ปกครองและสาธารณชนได้เข้าใจถึงการพัฒนาระบบการบุคคลของชุมชน

4. การจัดประเภท/จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา นิยมจัดประเภทของ จุดมุ่งหมายของหลักสูตรออกเป็น 3 ประเภท คือ

- 1) ด้านพุทธิพิสัย (cognitive Domain)
- 2) ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) และ
- 3) ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)

ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสมดุลในการพัฒนาผู้เรียนโดยองค์รวม ซึ่งครอบคลุมด้านสติปัญญา ความรู้ ความคิด การแก้ปัญหา ทักษะคิด ค่านิยม ความสนใจ ความซาบซึ้ง และทักษะทางด้านการเคลื่อนไหว ใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกาย โดยเรียงลำดับจากง่ายไปยาก และสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น

สำหรับการศึกษาในระดับอนุบาลหรือก่อนประถมศึกษา นั้น นิยมจัดประเภทของจุดมุ่งหมายตามคุณลักษณะตามวัย 4 ด้าน ดังนี้

1. พัฒนาการด้านร่างกาย
2. พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ
3. พัฒนาการด้านสังคม และ
4. พัฒนาการด้านสติปัญญา

อีกทั้งยังได้แบ่งตามวัยอย่างชัดเจน

ตัวอย่างของจุดมุ่งหมายของหลักสูตรระดับก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540

อายุ 3-4 ปี

พัฒนาการด้านร่างกาย

- ☞ เดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้
- ☞ วิ่งแล้วหยุดได้โดยไม่ล้ม
- ☞ ใช้กรรไกรมือเดียวได้
- ☞ วาดและระบายสีอิสระได้

พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม

- ☞ พอใจคนที่ตามใจ
- ☞ ชอบที่จะทำให้ผู้ใหญ่พอใจและได้คำชม
- ☞ ช่วยตนเองได้

ในระดับอนุบาล จุดมุ่งหมาย มี 4 ประเภท คือ จุดมุ่งหมาย พัฒนาการด้านร่างกาย ด้าน อารมณ์ จิตใจ สังคม และ ด้านสติปัญญา

☞ ชอบเล่นแบบคู่ขนาน (เล่นของเล่นชนิดเดียวกันแต่ต่างคนต่างเล่น)

พัฒนาการด้านสติปัญญา

- ☞ สนใจนิทานและเรื่องราวต่างๆ
- ☞ อยากรู้ อยากเห็นทุกอย่างรอบตัว
- ☞ ชอบถาม “ทำไม” ตลอดเวลา
- ☞ ร้องเพลงง่ายๆ แสดงท่าทางเลียนแบบ
- ☞ พูดประโยคยาวขึ้น

อายุ 4-5 ปี

พัฒนาการด้านร่างกาย

- ☞ เดิน วิ่ง กระโดดได้ดี เพราะกล้ามเนื้อเริ่มประสานสัมพันธ์กัน
- ☞ กระโดดกระแฉ่งไม่ชอบอยู่เฉย
- ☞ ตัดกระดาษเป็นเส้นตรงได้

พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม

- ☞ มีความมั่นใจตนเองสูงขึ้นมาก
- ☞ ชอบท้าทายผู้ใหญ่
- ☞ ต้องการให้มีคนฟัง คนสนใจ
- ☞ สนใจผู้อื่น
- ☞ ชอบเล่นบทบาทสมมติ
- ☞ ชอบเล่นเป็นกลุ่ม

พัฒนาการด้านสติปัญญา

- ☞ เปรียบเทียบได้
- ☞ เรียงลำดับเหตุการณ์ได้
- ☞ เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม
- ☞ ชอบถาม “ทำไม” เนื่องจากเริ่มเรียนรู้ได้แล้ว
- ☞ เข้าใจความเป็นเหตุเป็นผลได้
- ☞ พูดเป็นประโยคได้

อายุ 5-6 ปี

พัฒนาการด้านร่างกาย

- ☞ เดินขึ้นลงบันไดสลับเท้าได้อย่างคล่องแคล่ว

- ๑ กระฉับกระเฉงไม่อยู่นิ่ง
- ๑ ใช้กล้ามเนื้อเล็กได้ดี เช่น ตีตกรดุม ผูกเชือกกรองเท้าได้ ฯลฯ
- ๑ ยึดตัวคล่องแคล่ว

พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ สังคม

- ๑ ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง
- ๑ ชอบเล่นกับเด็กอื่น
- ๑ ช่วยตัวเองได้
- ๑ ชอบสร้างความพอใจให้ผู้อื่น
- ๑ ชอบแสดงออกและทำสิ่งที่ถูกต้องเพื่อให้ผู้ใหญ่ชมเชย

พัฒนาการด้านสติปัญญา

- ๑ พูดประโยคได้ยาวขึ้น
- ๑ รู้คำศัพท์มากขึ้น
- ๑ ร้องเพลง ท่องคำคล้องจองได้
- ๑ บอกชื่อ นามสกุล ของตนเองได้
- ๑ นับ 1-20 ได้
- ๑ บอกความแตกต่างของกลิ่น สี เสียง รส รูปร่าง จำแนก และจัดหมวดหมู่สิ่งของได้

จะเห็นได้ว่า พัฒนาการของเด็กแต่ละวัยนั้น มีจุดประสงค์ที่จะต้องพัฒนาแตกต่างกันออกไป ซึ่งเป็นการเรียงลำดับจากง่ายไปสู่ยาก และสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

5. หลักเกณฑ์ในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

อ้าง บัวศรี (2504) ได้ให้หลักเกณฑ์ในการกำหนดจุดมุ่งหมายไว้ 5 ประการ ดังนี้

(1) สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ผู้วางหลักสูตรจะต้องยึดเอาสภาพและความต้องการของสังคมเป็นรากฐานในการกำหนดจุดมุ่งหมาย เช่น การศึกษาภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ แต่ก่อนไม่มีความจำเป็นเท่าใด เพราะการติดต่อกับชาวต่างประเทศมีน้อย ความมุ่งหมายของการ

หลักเกณฑ์ของการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรคือ ต้องสอดคล้องกับความต้องการของสังคม ความต้องการของเด็ก ความต้องการของชาติ มีความสัมพันธ์กับข้ออื่นๆ และสามารถนำไปปฏิบัติได้

เรียนภาษาอังกฤษคงเป็นเพียงเพื่อประดับความรู้ และเป็นเรื่องของบุคคลชั้นสูงมากกว่า แต่ในปัจจุบันภาษาอังกฤษมีความสำคัญและกลายเป็นความจำเป็นมากเข้าทุกที การศึกษาภาษาอังกฤษจึงเป็นเรื่องของการให้การศึกษาแก่คนหนุ่มมาก เพื่อเป็นเครื่องมือติดต่อกันกับโลกภายนอกและในด้านอื่นๆ ดังนั้นความต้องการของสังคมจึงมีความสำคัญต่อการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นอย่างมาก

(2) สอดคล้องกับความต้องการของเด็ก การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะต้องพิจารณาถึง

- ๑ ความต้องการขั้นมูลฐาน ซึ่งเป็นความต้องการร่วมของทุกๆ คน เป็นสิ่งที่ทุกคนขาดไม่ได้
- ๑ ความต้องการทางกาย เช่น อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เป็นต้น
- ๑ ความต้องการทางสังคม เช่น ความรัก ความเป็นพวกเดียวกัน และการยอมรับนับถือจากสังคม
- ๑ ความต้องการทางด้านส่วนตัว เช่น ความต้องการในด้านความรู้สึกรับคุณค่าของตนเอง และมีความมั่นใจในตัวของตัวเอง เป็นต้น
- ๑ ความต้องการปัจจุบัน โดยพิจารณาถึงความรู้ ทักษะ และความสามารถที่เห็นว่าจำเป็นในการสนองความต้องการปัจจุบันของเด็ก
- ๑ ความต้องการเฉพาะ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ความต้องการประเภททั่วไป ได้แก่ อิศระภาพ ความมั่นใจในตัวและความเป็นพวกเดียวกัน เป็นต้น และความต้องการประเภทเฉพาะ ได้แก่ การอ่าน เขียน คิดเลข และการรักษาสุขภาพ เป็นต้น
- ๑ ความต้องการที่เป็นไปตามการพัฒนาการ โดยพิจารณาจากวัยของเด็กว่าในวัยหนึ่งๆ ของเด็กนั้น ย่อมมีภารกิจต่างๆ ที่ต้องกระทำ เช่น ในวัยหนุ่มสาวมีภารกิจในการเตรียมตัวเพื่อการมีครอบครัว และเพื่อการประกอบอาชีพ เป็นต้น

(3) สอดคล้องกับหลักการปกครองของประเทศ ผู้กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะต้องเข้าใจความหมายของระบบการปกครองนั้นให้ดีเสียก่อน สำหรับประเทศไทยก็ต้องเข้าใจกันเสียก่อนว่าประชาธิปไตยคืออะไร มีความหมายในแง่ของการปฏิบัติของบุคคลอย่างไร ในการตั้งจุดมุ่งหมายนั้น

เราคำนึงถึงว่าควรเป็นอย่างไร จึงจะส่งผลให้เกิดความเป็นประชาธิปไตยแก่บุคคลและสังคม

(4) **ความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายข้ออื่น** การกำหนดจุดมุ่งหมายนั้น จะต้องให้จุดมุ่งหมายมีความสอดคล้องต่อกันและกันทุกข้อ ไม่มีข้อใดที่ขัดกัน และถ้าจะให้ดีแล้วจะต้องมุ่งให้มีการส่งเสริมสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกันอยู่ด้วย

(5) **สามารถนำมาปฏิบัติได้** การที่ต้องถือเอาการปฏิบัติเป็นหลักสำคัญก็เนื่องจากว่า การตีความหมายของจุดมุ่งหมายที่ตั้งขึ้นอาจเป็นไปได้หลายนัย เป็นต้นว่า จุดมุ่งหมายเรื่องการเป็นพลเมืองดี ผู้ตีความหมายอาจหมายถึงการปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง การเป็นผู้มีสัมมาอาชีวะและการเป็นผู้อยู่ในศีลในธรรม หรืออาจหมายถึงการรักษาสุขภาพให้สมบูรณ์อยู่เสมอ การหมั่นศึกษาหาความรู้และการร่วมมือในการสร้างเสริมพัฒนาให้แก่ท้องถิ่น เป็นต้น นอกจากนี้จำเป็นต้องถือว่าการสัมฤทธิ์ผลในความมุ่งหมายนั้นอยู่ที่การปฏิบัติจุดมุ่งหมายใดๆ ก็ตาม ถ้านำมาปฏิบัติไม่ได้ก็ถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้โดยเปล่าประโยชน์

6. ลักษณะจุดมุ่งหมายที่ดี

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ดีนั้น ควรจะมีลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้คือ

(1) **จุดมุ่งหมายของหลักสูตรควรจะต้องอยู่บนรากฐานการศึกษาอย่างถูกต้อง** เช่น พื้นฐานทางปรัชญา จิตวิทยา สังคมวิทยา และธรรมชาติของความรู้ และจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความจริงและสามารถนำไปปฏิบัติได้

(2) **สอดคล้องกับความต้องการของสังคม** สามารถสนองความต้องการของสังคมและชาติ อันได้แก่ ความมุ่งหวังที่ให้แก่ผู้เรียนเป็นคนที่เห็นประโยชน์ของส่วนรวมและเสียสละ มีความรู้สึกชื่นชมภาคภูมิใจในชาติ สามารถที่จะสร้างเสริมและมีศรัทธาในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีองค์พระมหากษัตริย์เป็นประมุขและเป็นผู้รับผิดชอบในฐานะพลเมืองดีของชาติ

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ดีต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ ตั้งอยู่บนรากฐานของการศึกษาที่ถูกต้อง สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ความต้องการของเด็ก ส่งเสริมด้านนิยมน วัฒนธรรมไทย และมีความชัดเจน ยึดหยุ่น และเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

(3) สอดคล้องกับความต้องการของเด็ก สามารถสนองความต้องการของผู้เรียนตามหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย เช่น ส่งเสริมให้เด็กเป็นคนกล้าแสดงออกในด้านความคิดเห็น สนองความต้องการของเด็กด้านความอบอุ่น การได้รับการยอมรับจากกลุ่ม เมื่อเป็นเช่นนี้จุดมุ่งหมายของหลักสูตรแต่ละระดับจึงแตกต่างกัน นักพัฒนาหลักสูตรควรรู้ว่าอะไรบ้างที่เด็กวัยนั้นจะฝึกได้หรือฝึกไม่ได้ นั่นคือมุ่งในสิ่งที่เป็นไปได้หรือเชื่อว่าเป็นไปได้ เหมาะกับการที่จะฝึกปฏิบัติและส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทุกๆ ด้าน

(4) จุดมุ่งหมายที่ดีของหลักสูตร จะต้องมุ่งสร้างเสริมค่านิยม ขบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม โดยให้รู้และเข้าใจว่าสิ่งใดควรจะทำ อนุญาตให้ รู้จักสร้างสรรค์วัฒนธรรมให้เจริญก้าวหน้า

(5) จุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ดีจะต้องเน้นและส่งเสริมคุณสมบัติส่วนบุคคลของผู้เรียนให้มีความเจริญงอกงามหลายด้าน ตลอดจนส่งเสริมให้เป็นคนคิดเป็น มีความสนใจ มีความกระตือรือร้น มีอาชีพตามความถนัด และจะต้องเน้นหนักในการเสริมสร้างทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมและฝึกอาชีพ การรวมกลุ่มสหกรณ์ตามกลุ่มอาชีพ รู้จักจ่ายใช้สอยและเป็นผู้บริโภคที่ฉลาด

(6) จุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ดีจะต้องช่วยให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการศึกษาให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติ อันจะก่อให้เกิดค่านิยมที่ถูกต้องและมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคม

(7) จุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ดีจะต้องมีความชัดเจน ไม่คลุมเครือ และมีความต่อเนื่องกันทุกข้อโดยไม่มีความขัดแย้งกัน

(8) จุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ดีควรจะยืดหยุ่นได้ และเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

11

การจัดเนื้อหาสาระและ ประสบการณ์การเรียนรู้

เนื้อหาสาระในแต่ละหลักสูตรอาจจะมีหลากหลายหรือเป็นรูปแบบใดรูปแบบเดียวกันก็ได้แล้วแต่การออกแบบ ซึ่งผู้พัฒนาหลักสูตรจะเลือกใช้โดยคำนึงถึงจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นสำคัญ

การออกแบบจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ต้องคำนึงถึงจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

1. กระบวนการจัดเนื้อหาสาระและ ประสบการณ์

เซลเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, 1974) ได้เสนอแนะขั้นตอนในการจัดเนื้อหาสาระดังนี้

- (1) พิจารณาถึงความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
- (2) ระบุจุดมุ่งหมายย่อยๆ ชัดเจน
- (3) ระบุประสบการณ์ที่มีความเหมาะสมกับเนื้อหา ซึ่งจะช่วยเกิดการเรียนรู้จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
- (4) รูปแบบของเนื้อหาสาระอาจจะเป็นรูปแบบเดียวตลอดทั้งหลักสูตร หรือหลายรูปแบบก็ได้
- (5) จัดหารายละเอียดของเนื้อหาแต่ละหัวข้อให้ครบถ้วน
- (6) ระบุแนวทางในการนำเนื้อหาของหลักสูตรไปใช้

การจัดหลักสูตรใดๆ ก็ตาม นักพัฒนาหลักสูตรพึงเข้าใจว่ารูปแบบของหลักสูตรแบบใดแบบหนึ่งจะไม่สามารถใช้กับหลักสูตรอื่นๆ ได้ นั่นคือหลักสูตรหนึ่งๆ อาจจะมีการจัดเนื้อหาสาระในหลายๆ ลักษณะ หรือจัดในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับเนื้อหาสาระ และ

ความเหมาะสมกับการทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายหลัก แต่ละข้อที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

การที่นักพัฒนาหลักสูตรจะตัดสินใจว่าควรจะใช้รูปแบบของการจัดเนื้อหาสาระแบบใดนั้น นักพัฒนาหลักสูตรจำเป็นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรแบบต่างๆ ตลอดจนทราบถึงข้อดีและข้อจำกัดของหลักสูตรแบบนั้นๆ รวมทั้งประสบการณ์การจัดหลักสูตรในอดีตอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความผิดพลาดในการจัดหลักสูตรหรือจะต้องมีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรในภายหลัง

การจัดประมวลประสบการณ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลักสำคัญอันใดอันหนึ่งนั้น มีชื่อเรียกโดยเฉพาะว่า “ขอบเขตของหลักสูตร” (curriculum domain) ซึ่งจะหมายถึงการจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์ การเสนอแนะกิจกรรมการเรียนการสอนตลอดจนการวัดและประเมินผลที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายหลักอันใดอันหนึ่ง

การจัดเนื้อหาสาระเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายหลักข้อใดข้อหนึ่งนั้น จะจัดในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือหลายๆ รูปแบบรวมกันก็ได้ เช่น อาจจัดในลักษณะของการยึดเอาเนื้อหาวิชาเป็นศูนย์กลาง หรือยึดเอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือแบบอื่นๆ ก็ได้ อย่างไรก็ตามสิ่งที่ต้องคำนึงถึงก็คือจะต้องให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายหลักสูตรที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อให้จงได้

การจัดเนื้อหาเพื่อให้บรรลุจุดหมาย อาจยึดเนื้อหาวิชาหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลางก็ได้ แต่ผู้เรียนจะต้องบรรลุจุดหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

2. รูปแบบการจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์

การจัดเนื้อหาสาระในหลักสูตรอาจทำได้ในรูปแบบต่อไปนี้

- (1) การยึดเอาสาขาวิชาหรือรายวิชาเป็นหลัก
- (2) การยึดเอาความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก
- (3) การยึดเอากิจกรรมและปัญหาสังคมเป็นหลัก
- (4) การยึดเอาทักษะทางกระบวนการเป็นหลัก
- (5) การยึดเอาสมรรถภาพของผู้เรียนเป็นหลัก

การจัดสูตรแต่ละแบบที่กล่าวมาข้างต้นยังมีความแตกต่างปลีกย่อยในรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 หลักสูตรที่ยึดเอาสาขาวิชาหรือเนื้อหาวิชาเป็นหลัก (Designs Focused on disciplines/Subjects)

แบบหลักสูตรที่ยึดเอาสาขาวิชาหรือเนื้อหาวิชาเป็นหลักนั้นเป็นที่รู้จักคุ้นเคยกันมานานแล้ว ในสหรัฐอเมริกาหลักสูตรที่เน้นสาขาวิชาได้รับการกระตุ้นอีกครั้งหนึ่งจากความตื่นตัวในด้านการแข่งขันความก้าวหน้าทางอวกาศกับสหภาพโซเวียตรัสเซีย การจัดหลักสูตรในลักษณะนี้มักจะแบ่งเป็นรายวิชาต่างๆ แต่ละรายวิชายังอาจจะแบ่งเป็นส่วนย่อยๆ เป็นหน่วยการเรียนรู้ อีกทั้งได้ การจัดหลักสูตรที่เน้นสาขาวิชาในปัจจุบันที่เห็นได้ชัดเจนก็หลักสูตรในระดับอุดมศึกษาและหลักสูตรมัธยมศึกษา

หลักสูตรที่ยึดสาขาวิชาหรือรายวิชาอาจจะจำแนกตามลักษณะย่อยๆ อีกดังนี้

2.1.1 หลักสูตรแยกวิชา (Separate-Subject Curriculum)

หลักสูตรแบบแยกวิชาจะแบ่งประสบการณ์ต่างๆ ออกเป็น "รายวิชา" ที่โรงเรียนจะต้องสอน รายวิชาที่โรงเรียนสอนนั้น เช่น การอ่าน การเขียน การสะกดคำ เลขคณิต ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สุขศึกษา พลศึกษา วิทยาศาสตร์ ดนตรี เป็นต้น

หลักสูตรแยกเป็นรายวิชา เช่น การอ่าน การเขียน เลข คณิต นับ บัญชีเอาความยากง่ายเป็นหลักมากกว่าคำนึงถึงตัวเด็ก

มีข้อวิจารณ์เกี่ยวกับหลักสูตรแบบแยกเป็นรายวิชามากกว่า ทำให้แบ่งหลักสูตรออกเป็นรายวิชาต่างๆ มากมาย เนื้อหาส่วนใหญ่ก็จัดเรียงลำดับความยากง่ายเฉพาะวิชานั้นๆ มักจะไม่คำนึงถึงตัวเด็ก และมุ่งให้เด็กท่องจำเนื้อหาในหนังสือเป็นส่วนใหญ่ ถ้าจะกล่าวถึงข้อดีและข้อจำกัดของหลักสูตรแบบแยกวิชา ก็พอจะชี้ให้เห็นดังนี้คือ

ข้อดี

- (1) สามารถจัดเรียงลำดับเนื้อหาวิชาตามความยากง่ายอย่างเป็นระบบได้
- (2) สามารถพัฒนาสมรรถภาพทางสติปัญญาของผู้เรียนแต่ละคนได้ดี
- (3) เป็นหลักสูตรที่สร้างขึ้นจากรากฐานของกระบวนการศึกษาที่แท้จริง
- (4) สามารถส่งเสริมมรดกของสังคมได้เป็นอย่างดี

(5) การวางแผนการเรียนการสอนจัดทำได้ง่าย โดยเฉพาะการจัดการสอนโดยยึดเนื้อหาวิชาเป็นแกนกลาง

ข้อจำกัด

(1) การให้ความสำคัญแก่เนื้อหาวิชาอย่างเดียวทำให้ไม่สามารถสนองความต้องการทางจิตวิทยาของผู้เรียน

(2) การจัดสอนตามหลักสูตรรายวิชาทำให้จำกัดการเรียนการสอนอยู่เฉพาะภายในโรงเรียนเสียส่วนใหญ่

(3) หลักสูตรรายวิชาไม่ได้ส่งเสริมความเจริญทางด้านจิตใจ

(4) หลักสูตรรายวิชาทำให้การเรียนการสอนไม่สัมพันธ์กับวิชาอื่น

(5) หลักสูตรรายวิชาไม่ได้ตั้งอยู่บนรากฐานของการใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์เลย

2.1.2 หลักสูตรสหสัมพันธ์หรือหลักสูตรสัมพันธ์วิชา

(Correlation หรือ Correlated Curriculum)

หลักสูตรสัมพันธ์วิชาเป็นการพยายามที่จะนำเอาหลักสูตรรายวิชาอย่างน้อยสองวิชามาสัมพันธ์กันโดยการสอนไปพร้อมๆ กัน เพื่อที่จะให้นักเรียนได้มีความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนได้ดีขึ้น ยกตัวอย่างเช่น การสอนประวัติศาสตร์สมัยพ่อขุนรามคำแหงก็จะนำไปสัมพันธ์กับการวิชาภาษาไทย ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ทางการปกครอง เป็นต้น

ข้อดี

หลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ช่วยให้นักเรียนเกิดความสนใจเนื้อหาที่เรียนมากขึ้นกว่าหลักสูตรแบบรายวิชา และในขณะเดียวกันก็จะทำให้นักเรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่างๆ ได้ว่า มีความเกี่ยวข้องกันอย่างไรเป็นการลดความแตกแยกของวิชาต่างๆ ลงได้มาก

ข้อจำกัด

ข้อจำกัดของหลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับหลักสูตรแบบรายวิชา ทั้งนี้เพราะธรรมชาติของหลักสูตรโดยทั่วไปยังมีความคล้ายคลึงกันอยู่มาก

หลักสูตรสัมพันธ์วิชาช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่าง ๆ

**2.1.3 หลักสูตรรวมวิชา (Fusion หรือ Fused Curriculum)
และหลักสูตรหมวดวิชา (Broad-Field curriculum)**

หลักสูตรรวมวิชาและหลักสูตรหมวดวิชาเป็นหลักสูตรที่นำเอาวิชาที่ใกล้เคียงกันมารวมเข้าด้วยกัน หลักสูตรแบบรวมวิชาและหมวดวิชามีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยก็คือ หลักสูตรแบบรวมวิชา (Fusion หรือ Fused Curriculum) เป็นหลักสูตรที่นำเอาวิชาที่ใกล้เคียงกันที่สุดมารวมกันแล้วจัดเป็นวิชาใหม่ขึ้นมา เช่น วิชาพืชศาสตร์ (Botany) และสัตวศาสตร์ (Zoology) เมื่อนำมารวมกันแล้วจัดเป็นวิชาใหม่คือ ชีววิทยา (Biology) เป็นต้น แต่ถ้านำเอาวิชาต่างๆ หลายวิชามาจัดหมวดหมู่อย่างกว้างๆ ก็จะเป็นหลักสูตรแบบหมวดวิชา (Broad-Field Curriculum) เช่น หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ก็จะประกอบด้วยวิชา เคมี ชีววิทยา และฟิสิกส์ หรือหมวดวิชาสังคมศึกษาก็จะประกอบด้วยวิชา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม เป็นต้น การจัดหลักสูตรแบบรวมวิชาหรือหมวดวิชาจะมีข้อดีและข้อจำกัด ดังนี้คือ

ข้อดี

(1) หลักสูตรแบบรวมวิชา ทำให้การบริหารหลักสูตรมีความคล่องตัวยิ่งขึ้น เพราะในหมวดวิชาหนึ่งๆ มีวิชาต่างๆ มากมายหลายวิชาด้วยกัน สามารถเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาได้สะดวกยิ่งขึ้น

(2) หลักสูตรมีลักษณะเนื้อหาวิชากว้างขวาง ทำให้ครูมีเสรีภาพในการสอนกว้างขวางขึ้นกว่าเดิม พร้อมกันนั้นก็เป็นการสร้างความร่วมมือของครูในการดำเนินการสอนให้มากยิ่งขึ้น

(3) ขจัดปัญหาในเรื่องการสัมพันธ์ระหว่างวิชา เพราะหมวดวิชากว้างขวางกว่าเดิม วิชาต่างๆ ที่มีลักษณะวิชาคล้ายคลึงกันและพอที่จะสัมพันธ์กันได้ จะถูกนำมารวมกันในหมวดวิชาเดียวกัน ทำให้การเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาสะดวกยิ่งขึ้น

ข้อจำกัด

หลักสูตรลักษณะนี้ทำได้ง่ายในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แต่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายนั้น การจัดการศึกษาเพื่อเตรียมตัวเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยยังมีความต้องการอยู่มาก ทำให้การจัดหลักสูตรแบบรวมวิชาหรือหมวดวิชาในระดับนี้ยากกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

หลักสูตรรวมวิชานั้น ได้นำเอาวิชาที่ใกล้เคียงมารวมอยู่ด้วยกัน เช่น เอาเคมี ฟิสิกส์ และชีววิทยา มารวมกันเป็นหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

2.1.4 หลักสูตรแบบแกนวิชา (Core Curriculum)

หลักสูตรแบบแกนวิชา เป็นการจัดเนื้อหาวิชาต่างๆ ให้มีความสัมพันธ์กัน และมีความผสมผสานกันมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันอาจจะมีความวิชาใดเป็นวิชาหลักหรือวิชาแกนกลาง (core) อย่างเห็นได้ชัด การจัดหลักสูตรแบบนี้มีข้อดีและข้อจำกัดดังนี้

ข้อดี

- (1) มีการผสมผสานทางด้านเนื้อหาและการเรียนรู้
- (2) กระตุ้นให้เกิดประสบการณ์ที่มีความหมายให้แก่เด็ก
- (3) ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวิชาความรู้ในสาขาต่างๆ และเป็นสถานการณ์ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน
- (4) ก่อให้เกิดทักษะและความสามารถในการกระทำกิจกรรมต่างๆ
- (5) กระตุ้นให้เกิดความยืดหยุ่นในการใช้วิธีสอนแบบต่างๆ

ข้อจำกัด

- (1) ถ้าหากมีคู่มือหลักสูตร และอุปกรณ์การสอนไม่เพียงพอก็จะเกิดความลำบากในการสอนตามหลักสูตรแบบนี้
- (2) ครูส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในการสอนตามหลักสูตรแบบนี้ดีพอ อาจมีปัญหาเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้เป็นอย่างมาก
- (3) การเรียนการสอนจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์มาก โรงเรียนส่วนใหญ่จะประสบกับปัญหาการจัดหาอุปกรณ์การสอน จึงทำให้การใช้หลักสูตรแบบแกนวิชาเป็นไปด้วยความยากลำบาก

2.1.5 หลักสูตรแบบบูรณาการ

(Integration หรือ Integrated Curriculum)

หลักสูตรแบบบูรณาการเป็นหลักสูตรที่มีความผสมผสานกันระหว่างเนื้อหาวิชามากที่สุด จนไม่ปรากฏเด่นชัดว่าวิชาหนึ่งวิชาใดเป็นหลักสำคัญในหลักสูตร การจัดหลักสูตรแบบบูรณาการเป็นการหนีจากการเน้นหนักเนื้อหาวิชาเป็นอย่างมาก การจัดหลักสูตรแบบบูรณาการอาจจะทำได้โดยลักษณะหนึ่งหรือหลายลักษณะรวมกันดังนี้คือ

- (1) จัดโดยยึดเอาเด็กเป็นศูนย์กลาง (child-Centered Curriculum)
- (2) จัดโดยยึดเอาสภาพปัญหา กิจกรรม หรือการดำรงชีวิตในสังคมเป็นศูนย์กลาง

หลักสูตรแบบแกนวิชาจะใช้วิชาใดวิชาหนึ่งเป็นแกนกลางและนำวิชาอื่นๆ มาผนวกผสมผสานเข้าด้วยกัน ทั้งนี้โดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน

เมื่อก้าวโดยลักษณะส่วนรวมแล้ว หลักสูตรแบบบูรณาการไม่ว่าจะเป็นการจัดแบบใด จะมีข้อดีและข้อจำกัดดังนี้

ข้อดี

- (1) มีการผสมผสานกันในด้านเนื้อหาและการเรียนรู้
- (2) มีความสอดคล้องกับสภาพความต้องการของผู้เรียน
- (3) กระตุ้นให้เกิดประสบการณ์ที่มีความหมายให้แก่เด็ก
- (4) ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวิชาความรู้ในสาขาต่างๆ
- (5) ก่อให้เกิดทักษะและความสามารถในการกระทำกิจกรรมต่างๆ
- (6) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แก้ปัญหาอย่างพินิจพิเคราะห์

ข้อจำกัด

- (1) ถ้าหากคู่มือหลักสูตรมีไม่เพียงพอจะมีปัญหาเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรแบบนี้
- (2) การเรียนการสอนต้องใช้อุปกรณ์มาก จึงเป็นปัญหาแก่โรงเรียนในการจัดหาอุปกรณ์เป็นอย่างมาก
- (3) ครูส่วนใหญ่ยังไม่มีความเข้าใจดีเพียงพอทำให้การใช้หลักสูตรแบบนี้เป็นไปด้วยความยากลำบาก

2.2 หลักสูตรที่ยึดเอาความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก (Designs Focused on Individual Needs and Interests)

การจัดเนื้อหาสาระโดยคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของเด็กเป็นหลัก เป็นความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงการเน้นหนักเนื้อหาวิชาซึ่งเป็นการจัดหลักสูตรแบบเก่า แนวความคิดในการจัดหลักสูตรแบบนี้ได้เริ่มมาตั้งแต่คริสต์ทศวรรษที่ 18 โดย รูสโซ (Rousseau) ซึ่งเขียนหนังสือชื่อ Emile ครั้นในตอนต้นของคริสต์ทศวรรษที่ 19 เปสตาลอสซี (Pestalozzi) ได้ดำเนินการจัดการศึกษา โดยยึดเอาความสนใจของเด็กเป็นศูนย์กลาง

ในประเทศสวิสเซอร์แลนด์และ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตขึ้นในสหรัฐอเมริกา

การจัดหลักสูตรโดยยึดเอาเด็กเป็นศูนย์กลางมีการจัดได้หลายแบบ แต่ละแบบจะมีความแตกต่างกันบ้างในประเด็นปลีกย่อยและมีชื่อเรียกแตกต่างกัน ดังนี้คือ หลักสูตรที่ยึดเอาเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child-Centered Curriculum)

หลักสูตรที่ยึดเอาความสนใจของผู้เรียนเป็นหลักนั้น มีความยืดหยุ่นมาก แต่เน้นความสนใจของเด็ก

หลักสูตรประสบการณ์ (Experience-Centered Curriculum) การศึกษาแบบพัฒนาการ (Progressive Education) หรือในปัจจุบันมีการจัดหลักสูตรโดยใช้ชื่อเรียกอื่นๆ อีกคือ การศึกษาในระบบเปิด (Open Education) การศึกษาที่เน้นความเป็นมนุษย์ (Humanistic Education) เป็นต้น อย่างไรก็ตามการจัดการหลักสูตรแบบต่างๆ ที่กล่าวมานี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นไปตามแนวคิดในการจัดการศึกษาของจอห์น ดิวอี้ นั้นเอง

หลักสูตรที่ยึดเอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจะมีลักษณะที่สำคัญดังนี้คือ

(1) การจัดหลักสูตรจะยึดถือเอาความต้องการและความสนใจของเด็ก ซึ่งทราบจากการศึกษาค้นคว้าทางจิตวิทยานวกกับความสนใจและความต้องการของกลุ่มผู้เรียนที่จะเรียนตามหลักสูตรนั้น

(2) การจัดหลักสูตรจะมีความยืดหยุ่นมาก เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความสนใจเฉพาะอย่างของผู้เรียน และบางที่อาจจะให้ผู้เรียนสามารถจัดหลักสูตรเฉพาะตัวของเขาเองภายใต้การแนะแนวของทางโรงเรียนได้

(3) การเรียนการสอนจะเป็นไปตามความสามารถ และความต้องการของแต่ละคน

ตัวอย่างการจัดหลักสูตรที่ยึดเอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในประเทศไทยพอจะกล่าวได้ว่า การจัดหลักสูตรในโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งจัดขึ้นโดยมูลนิธิเด็ก น่าจะนำมาเป็นตัวอย่างของการจัดหลักสูตรแบบนี้ ทั้งนี้เพราะทางโรงเรียนได้พยายามจัดหลักสูตรให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนมากกว่าโรงเรียนอื่นๆ โดยทั่วไป

การจัดหลักสูตรโดยยึดเอาความสนใจของผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมีข้อดีและข้อจำกัดดังนี้

ข้อดี

- (1) มีการผสมผสานกันระหว่างการเรียนรู้กับเนื้อหาวิชา
- (2) มีความเกี่ยวข้องกับปัญหาชีวิตและความสนใจของผู้เรียน
- (3) สนองความต้องการในชีวิตประจำวันของผู้เรียน
- (4) ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์และการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

ข้อจำกัด

- (1) การจัดหลักสูตรโดยยึดเอาความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก จะ

ไม่สามารถรับประกันได้ว่าผู้เรียนจะมีความสามารถเป็นไปตามที่สังคม
ปรารถนา

(2) เป็นการยากที่โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาใดๆ จะสามารถจัด
หลักสูตรให้สนองกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนทุกๆ คนได้

2.3 หลักสูตรที่ยึดเอากิจกรรมและปัญหาสังคมเป็นหลัก (Designs Focused on Social Activities and Problems)

หลักสูตรในลักษณะนี้เป็นหลักสูตรที่เน้นความสำคัญของสังคม ซึ่ง
จะมีแนวความคิดในการจัด 3 แนวด้วยกัน คือ

(1) หลักสูตรที่ยึดเอาภาระหน้าที่หรือชีวิตภายในสังคม หรือ
สถานการณ์ในสังคมเป็นหลัก

(2) หลักสูตรที่ยึดเอาสภาพของสังคมหรือปัญหาสังคมเป็นหลัก
การจัดหลักสูตรแบบนี้อาจเป็นไปตามแนวความคิดของการจัดโรงเรียนชุมชน

(3) หลักสูตรที่ยึดเอากิจกรรมของสังคมหรือแนวความคิดเกี่ยวกับ
การปฏิรูปสังคมเป็นหลัก ตามแนวความคิดนี้โรงเรียนจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง
กับการปรับปรุงสังคมเป็นอย่างมาก

หลักสูตรที่ยึดเอากิจกรรมและปัญหาสังคมเป็นศูนย์กลางนั้น มีข้อดี
และข้อจำกัดดังนี้

ข้อดี

- (1) ตอบสนองต่อความต้องการและแก้ปัญหาของสังคมได้
- (2) สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนซึ่งอยู่ภายในสังคมนั้นๆ
- (3) ได้รับความสนใจผู้เรียน เพราะเป็นหลักสูตรที่เน้นการปฏิบัติจริง

ด้วย

- (4) ส่งเสริมให้ผู้เรียนรับผิดชอบต่อสังคมได้มากขึ้น

ข้อจำกัด

(1) ขาดความสมบูรณ์ในสาระสำคัญของเนื้อหาไป เพราะหลักสูตร
ได้มุ่งเน้นความสนใจในทางปฏิบัติของผู้เรียนเป็นส่วนใหญ่

(2) มีความยากลำบากในการจัดเนื้อหาสาระให้มีความสัมพันธ์ และ
ต่อเนื่องทั้งในความรู้สึกและความกว้าง

(3) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมที่เรียนรู้จากหลักสูตรแบบนี้
เป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิตจริงในสังคมนั้นๆ จึงไม่มีเครื่องประกันว่าผู้เรียน

จะเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

**2.4 หลักสูตรที่ยึดเอาทักษะทางกระบวนการเป็นหลัก
(Designs Focused on Process Skills)**

การจัดหลักสูตรที่เน้นทักษะทางกระบวนการเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการศึกษา ซึ่งถือว่าถ้าผู้เรียนได้เรียนรู้ในลักษณะของกระบวนการแล้ว ผู้เรียนจะนำเอากระบวนการต่างๆ ไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจึงได้มีความพยายามจัดหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะทางกระบวนการขึ้น ยกตัวอย่างเช่น หลักสูตรวิทยาศาสตร์ที่เน้นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

หลักสูตรยึดเอาทักษะกระบวนการเป็นหลัก เน้นให้ผู้เรียนนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

**2.5 หลักสูตรที่ยึดเอาสมรรถภาพเป็นหลัก
(Designs Focused on Specific Competencies)**

หลักสูตรที่ยึดเอาสมรรถภาพเฉพาะด้านเป็นหลักในการจัดนั้น เป็นหลักสูตรที่ใช้กันอยู่ในวงจำกัด ในสมัยก่อนมักจะหมายถึงการบรรลุผลในการทำกิจกรรม ซึ่งได้วิเคราะห์ไว้แล้ว หรือการบรรลุผลในการปฏิบัติงานตามหลักสูตรอาชีวศึกษา ครั้นในช่วงเวลาประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา ได้มีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการควบคุมและตรวจสอบประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา (Accountability) เป็นอย่างมาก เป็นเหตุให้เกิดความสนใจในการจัดหลักสูตรที่เน้นการพัฒนาสมรรถภาพขึ้นมาโดยเรียกชื่อว่า Competencies Based Education เรียกย่อๆ ว่า CBE

หลักสูตรยึดเอาสมรรถภาพเป็นหลัก เน้นผู้เรียนเป็นรายบุคคลให้พัฒนาตามศักยภาพของตน

การจัดหลักสูตรที่เน้นการพัฒนาสมรรถภาพมีข้อดีและข้อจำกัดดังนี้
ข้อดี

- (1) สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีขีดความสามารถ ในความสามารถในการปฏิบัติระดับสูงกว่าหลักสูตรโดยทั่วๆ ไป
- (2) การจัดหลักสูตรจะมีความต่อเนื่องกันอย่างเป็นระบบทั้งในระดับความยากง่ายและความกว้างขวางของประสบการณ์

ข้อจำกัด

- (1) การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแบบนี้ จำเป็นจะต้องอาศัยเครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์และสื่อการสอนต่างๆ มากมาย จึงจัดว่าเป็นการลงทุนค่อนข้างจะสูง
- (2) การเรียนการสอนที่มุ่งเน้นแต่การพัฒนาสมรรถภาพแต่อย่าง

เดียว โดยไม่คำนึงถึงความสามารถในการเรียนของแต่ละคน อาจจะสร้างความรู้สึกลึกที่ไม่ดีต่อการจัดหลักสูตรแบบนี้ได้

3. รูปแบบการจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตร ก่อนประถมศึกษา พ.ศ. 2540

สำหรับหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 กระทรวงศึกษาธิการนั้น จัดการแนะนำเสนอการเรียนการสอนในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการเรียนรู้ ได้พัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา กิจกรรมที่จัดให้เด็กในแต่ละวันอาจใช้ชื่อเรียกกิจกรรมแตกต่างกันไปในแต่ละหน่วยงาน แต่ทั้งนี้ประสบการณ์ที่จัดจะต้องครอบคลุมประสบการณ์สำคัญ 9 ประการ ตามหลักสูตรและควรให้ยืดหยุ่นตามเนื้อหาที่เด็กสนใจหรือที่ครูมีส่วนริเริ่มกำหนดให้ เมื่อเด็กได้รับประสบการณ์สำคัญและทำกิจกรรมในแต่ละหัวข้อเนื้อหาแล้ว เด็กควรจะเกิดแนวคิดตามที่ได้เสนอแนะไว้ในหลักสูตรต่อไปนี้เป็นตัวอย่างกิจกรรมที่เสนอแนะให้จัดเป็นประจำทุกวัน

3.1 กิจกรรมเสริมประสบการณ์หรือกิจกรรมในวงกลม

กิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ ฝึกการทำงานและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่จัดมุ่งฝึกให้เด็กได้มีโอกาส ฟัง พูด สังเกต คิด แก้ปัญหาใช้เหตุผลและฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน โดยจัดกิจกรรมด้วยวิธีต่างๆ เช่น สนทนา อภิปราย สาธิต ทดลอง เล่นนิทาน เล่นบทบาทสมมติ ร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง ตีกลอนนอกสถานที่ เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ ฯลฯ

วัตถุประสงค์

1. ส่งเสริมการใช้ภาษาในการฟัง พูด และการถ่ายทอดเรื่องราว
2. กล้าแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
3. ฝึกมารยาทในการฟัง พูด
4. รู้จักแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้จากการค้นพบด้วยตนเอง
5. ส่งเสริมการเรียนรู้และทักษะพื้นฐาน

หลักสูตรก่อนประถมศึกษา พ.ศ.2540 จัดในรูปของบูรณาการ ผ่านการเล่นตามความสนใจของเด็ก

กิจกรรมเสริมประสบการณ์ มุ่งให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้! ฝึกทำงานเป็นกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ มีรูปแบบการสอนที่หลากหลาย

- 6. ปลุกฝังให้มีคุณธรรม จริยธรรม
- 7. รู้จักปรับตัวในการเล่น และทำงานร่วมกับผู้อื่น

แนวการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ สามารถจัดได้หลากหลายวิธี เช่น

- 1. การสนทนา อภิปราย เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาในการพูด การฟัง รู้จักแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งสื่อที่ใช้อาจเป็นของจริง ของจำลอง รูปภาพ สถานการณ์จำลอง ฯลฯ
- 2. การเล่านิทาน เป็นการเล่าเรื่องต่างๆ ส่วนมากจะเป็นเรื่องที่น่าฟัง การปลุกฝังให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม วิธีการนี้จะช่วยให้เด็กเข้าใจได้ดีขึ้น ในการเล่านิทานสื่อที่ใช้อาจเป็นรูปภาพ หนังสือนิทาน หุ่น การแสดงท่าทางประกอบการเล่าเรื่อง
- 3. การสาธิต เป็นการจัดกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้สังเกต และเรียนรู้ตามขั้นตอนของกิจกรรมนั้นๆ ในบางครั้งครูอาจให้เด็กอาสาสมัครเป็นผู้สาธิตร่วมกับครู เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น การเพาะเมล็ด การปลูกไป๋ การเล่นเกมการศึกษา
- 4. การทดลอง/ปฏิบัติการ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็ก ได้รับประสบการณ์ตรง เพราะได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ได้สังเกตการเปลี่ยนแปลง ฝึกการสังเกต การคิดแก้ปัญหา และส่งเสริมให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็น และค้นพบด้วยตนเอง เช่น การประกอบอาหาร การทดลองวิทยาศาสตร์ง่ายๆ การเลี้ยงหนอนผีเสื้อ การปลูกพืช ฯลฯ
- 5. การศึกษานอกสถานที่ เป็นการจัดกิจกรรมที่ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงอีกรูปแบบหนึ่ง ด้วยการพาเด็กไปทัศนศึกษาสื่อต่างๆ รอบโรงเรียน หรือสถานที่นอกโรงเรียนเพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์แก่เด็ก
- 6. การเล่นเกมทบทวนสมมติ เป็นการให้เด็กเล่นสมมติตนเองเป็นตัวละครต่างๆ ตามเนื้อเรื่องในนิทานหรือเรื่องราวต่างๆ อาจใช้สื่อประกอบการเล่นสมมติเพื่อสร้างความสนใจ และก่อให้เกิดความสนุกสนาน เช่น หุ่นสวมศีรษะ ที่คาดศีรษะ รูปคน และสัตว์รูปแบบต่างๆ เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ของจริงชนิดต่างๆ
- 7. การร้องเพลง เล่นเกม ท่องคำคล้องจอง เป็นการจัดให้เด็กได้แสดงออกเพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและจังหวะ

แนวทางของการจัดกิจกรรมจัดในรูปแบบการสนทนา อภิปราย เล่านิทาน สาธิต การทดลองปฏิบัติการ การศึกษานอกสถานที่ การเล่นเกมทบทวนสมมติ และการร้องเพลง เล่นเกม ท่องคำคล้องจอง

แนวทางการประเมิน

1. สังเกตการสนทนา ซักถาม ตอบคำถาม และแสดงข้อคิดเห็น
2. สังเกตการปฏิบัติตนขณะร่วมกิจกรรม
3. สังเกตความสนใจขณะทำกิจกรรม
4. สังเกตการกล้าแสดงออก

ข้อเสนอแนะ

1. ควรยึดหลักการจัดกิจกรรมที่เน้นให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง และมีโอกาสค้นพบด้วยตนเองให้มากที่สุด
2. ครูควรยอมรับความคิดเห็นที่หลากหลายของเด็ก และให้โอกาสเด็กได้ฝึกคิด
3. อาจเชิญวิทยากรมาให้ความรู้แทนครู เช่น พ่อแม่ ตำรวจ หมอ ฯลฯ จะช่วยให้เด็กสนใจและสนุกสนานยิ่งขึ้น
4. ในขณะที่เด็กทำกิจกรรมหรือหลังจากทำกิจกรรมเสร็จแล้ว ครูควรใช้คำถามปลายเปิดที่ชวนให้เด็กคิด ไม่ควรใช้คำถามที่มีคำตอบ “ใช่” “ไม่ใช่” หรือมีคำตอบให้เด็กเลือก และครูควรใจเย็นให้เวลาเด็กคิดคำตอบ
5. ช่วงระยะเวลาที่จัดกิจกรรมสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ให้คำนึงถึงความสนใจของเด็กและความเหมาะสมของกิจกรรมนั้นๆ เช่น กิจกรรมการศึกษาออกสถานที่ การประกอบอาหาร การปลูกพืช อาจใช้เวลานานกว่าที่กำหนดได้

3.2 กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ

กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะเป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายอย่างอิสระตามจังหวะ โดยใช้เสียงเพลง คำคล้องจอง เครื่องเคาะจังหวะ และอุปกรณ์อื่นๆ มาประกอบการเคลื่อนไหว เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ เรียนรู้จังหวะและควบคุมการเคลื่อนไหวของตนเองได้

จุดประสงค์

1. พัฒนาวัยวะทุกส่วนให้มีความสัมพันธ์ในขณะเคลื่อนไหว
2. ให้เกิดความสนุกสนาน ผ่อนคลายความตึงเครียดทั้งร่างกายและจิตใจ

กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ เปิดโอกาสให้เด็กได้เคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ เรียนรู้จังหวะและควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกาย

3. ฝึกให้เกิดทักษะในการฟังดนตรีหรือจังหวะต่างๆ
4. พัฒนาภาษา ฝึกฟังคำสั่ง ข้อตกลง และปฏิบัติตามได้
5. ฝึกความจำและเสริมสร้างประสบการณ์
6. พัฒนาด้านสังคม การปรับตัว และความร่วมมือในกลุ่ม
7. ส่งเสริมการกล้าแสดงออก ความเชื่อมั่นในตนเอง และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
8. ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

แนวการจัดกิจกรรม

1. การเตรียมร่างกาย วิธีการฝึกการเตรียมร่างกายมี 3 ชั้น คือ
 - 1.1 ให้รู้จักส่วนต่างๆ ของร่างกายว่าชื่ออะไร อยู่ตรงไหน และมีส่วนใดบ้างที่เคลื่อนไหวได้มากน้อยอย่างไร
 - 1.2 ขณะที่เคลื่อนไหว ควรฝึกให้เด็กรู้ตัวตลอดเวลาว่าร่างกายของตนส่วนใดกำลังทำอะไรอยู่
 - 1.3 ฝึกให้ส่วนต่างๆ ของร่างกายมีความคล่องตัวและขยับเขยื้อนตามคำสั่งได้รวดเร็ว

ตัวอย่างการฝึกเตรียมร่างกาย

1. ให้เด็กแตะสัมผัสส่วนต่างๆ ของร่างกาย เช่น ศีรษะ คอ ไหล่ สะโพก ฯลฯ โดยครูบอกให้เด็กได้รู้จักชื่อและสามารถชี้ส่วนต่างๆ ของร่างกายว่ามีอะไรบ้าง
 2. ให้เด็กลองสำรวจร่างกายดูว่าส่วนใดเอียงเอียง โค้งงอ เหวียง หมุน กวัดแกว่งได้มากน้อยเพียงใด
 3. ให้เด็กชี้เร็วๆ ตามส่วนต่างๆ ของร่างกายที่ละส่วน เช่น แขน ข้อศอก ข้อมือ นิ้วมือ ตา จมูก ข้อเท้า เข่า ฯลฯ และให้ลองขยับเขยื้อนดูทีละส่วน
 4. ให้เด็กหาพื้นที่ให้ตัวเองและลองจัดทำทาง โดยเน้นให้จัดแขน ขา หรือลำตัวส่วนใดส่วนหนึ่ง แล้วอยู่นิ่งในท่านั้นสลับกันไป
2. การเคลื่อนไหวพื้นฐาน การเคลื่อนไหวพื้นฐานแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ
- 2.1 การเคลื่อนไหวอยู่กับที่ ได้แก่ การเคลื่อนไหวส่วนใดส่วน

การจัดกิจกรรมเริ่มจากการเตรียมร่างกาย

การเคลื่อนไหวพื้นฐานมีการเคลื่อนไหวอยู่กับที่ และการเคลื่อนไหวเคลื่อนที่

3. การฝึกจังหวะ ตัวอย่างกิจกรรมการฝึกจังหวะรูปแบบต่างๆ เช่น
 - 3.1 การทำจังหวะด้วยการใช้ร่างกายส่วนต่างๆ เช่น
 - ๑ ให้ขยับเขยื้อนร่างกายตามจังหวะ เช่น พยักหน้า ขยับไหล่ ขยับศอก โคลงศีรษะ ฯลฯ
 - ๒ ให้แตะสัมผัสร่างกายส่วนต่างๆ หรือสลับกันทำร่างกายให้เกิดเสียง เช่น ตบมือ แตะเอว แตะไหล่ ฯลฯ
 - 3.2 การทำจังหวะด้วยการเปล่งเสียง อาจเป็นการเปล่งเสียงเป็นพยางค์โดดๆ ทั้งที่มีความหมายและไม่มี ความหมาย เช่น ก้าบ -ก้าบ ชัก-ชัก ฯลฯ หรือคำที่มีความหมายเป็นชื่อคน สัตว์ สิ่งของ อาจเป็นวลีสั้นๆ หรือประโยคสั้นๆ เช่น กินก็ได้ ไม่กินก็ได้ ฯลฯ
 - 3.3 การทำจังหวะด้วยการใช้เครื่องเคาะจังหวะ เช่น กลอง ฉิ่ง กรับ รำมะนา ฯลฯ
4. การเคลื่อนไหวเชิงสร้างสรรค์ ตัวอย่างกิจกรรมการเคลื่อนไหวเชิงสร้างสรรค์ สามารถฝึกได้โดยใช้กิจกรรมดังต่อไปนี้
 - 4.1 ให้เด็กแสดงท่าเลียนแบบหรือเล่นสมมติง่าย
 - 4.2 ให้แสดงความรู้สึกด้วยท่าทางและสีหน้า เช่น โกรธ ดีใจ เสียใจ ตกใจ รัก หรือทำท่าสัมผัสของร้อน เย็น หนัก เบา ฯลฯ
 - 4.3 ให้เคลื่อนไหวอย่างอิสระในลักษณะต่างๆ กัน เมื่อได้ยินสัญญาณหยุด ให้ทำท่าทางต่างๆ ตามที่กำหนด
 - 4.4 ฝึกหัดให้เล่นตามจินตนาการ ด้วยการเล่าเรื่องให้ฟัง แล้วให้เด็กจินตนาการเคลื่อนไหวไปตามเนื้อเรื่องนั้นๆ
 - 4.5 ใช้วัสดุหรืออุปกรณ์บางชนิดประกอบการเคลื่อนไหว เช่น เชือก แถบผ้า ผ้าเช็ดหน้า ผ้าพันคอ ริบบิ้น กระดาษหนังสือพิมพ์ แก้ว ฯลฯ

แนวการประเมิน

1. สังเกตการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย
2. สังเกตการท่าทางแปลกใหม่ ไม่ซ้ำกัน
3. สังเกตการท่าทางตามคำสั่งและข้อตกลง
4. สังเกตการแสดงออก

5. สังเกตความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ควรเริ่มกิจกรรมจากการเคลื่อนไหวที่เป็นอิสระ และมีวิธีการที่ไม่ยุ่งยากมากนัก เช่น ให้เด็กได้กระจายอยู่ภายในห้องหรือบริเวณที่ฝึก และให้เคลื่อนไหวไปตามธรรมชาติของเด็ก
2. ควรให้เด็กได้แสดงออกด้วยตนเองอย่างอิสระ และเป็นไปตามความนึกคิดของเด็กเอง ครูไม่ควรชี้แนะ
3. ควรเปิดโอกาสให้เด็กคิดหาวิธีเคลื่อนไหวทั้งที่ต้องเคลื่อนที่ และไม่ต้องเคลื่อนที่ที่เป็นรายบุคคล เป็นคู่ เป็นกลุ่มตามลำดับ และกลุ่มไม่ควรเกิน 5-6 คน
4. ควรใช้สิ่งของที่อยู่กับใกล้ตัวเด็ก เศษวัสดุต่างๆ เช่น กระดาษ หนังสือพิมพ์ เศษผ้า ท่อนไม้ เข้ามามีส่วนช่วยในการเคลื่อนไหวและให้จังหวะ
5. ควรกำหนดจังหวะสัญญาณนัดหมายในการเคลื่อนไหวต่างๆ หรือเปลี่ยนท่า หรือหยุดให้เด็กทราบเมื่อทำกิจกรรมทุกครั้ง
6. ควรสร้างบรรยากาศอย่างอิสระ ช่วยให้เด็กรู้สึกอบอุ่นปลอดภัย และรู้สึกสบายและสนุกสนาน
7. ควรจัดให้มีเกมการเล่นบ้างนานๆ ครั้ง เพื่อช่วยให้เด็กสนใจมากขึ้น
8. กรณีเด็กไม่ยอมเข้าร่วมกิจกรรม ครูไม่ควรใช้วิธีบังคับ ควรให้เวลาและโน้มน้าวให้เด็กสนใจเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ
9. หลังจากเด็กได้ออกกำลังเคลื่อนไหวร่างกายแล้วต้องให้เด็กพักผ่อน โดยอาจให้นอนเล่นบนพื้นห้อง นั่งพัก หรือเล่นสมมติเป็นตุ๊กตา อาจเปิดเพลงจังหวะช้าๆ เบาๆ ที่สร้างความรู้สึกให้เด็กอยากพักผ่อน

3.3 กิจกรรมเสรีหรือกิจกรรมการเล่นตามมุม

ความหมายและขอบข่าย

กิจกรรมเสรีเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นอิสระตามมุมการเล่นหรือมุมประสบการณ์ หรือศูนย์การเรียนรู้ ที่จัดไว้ภายในห้องเรียน เช่น มุมบล็อก มุมหนังสือ มุมวิทยาศาสตร์หรือมุมธรรมชาติศึกษา มุมบ้าน มุมร้านค้า เป็นต้น มุมต่างๆ เหล่านี้เด็กมีโอกาสเลือกเล่นได้อย่างเสรีตามความสนใจและความต้องการของเด็ก ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มย่อย

กิจกรรมเสรีหรือกิจกรรมการเล่นตามมุม เปิดโอกาสให้เด็กได้เล่นเสรีตามมุมเล่นซึ่งได้แก่ มุมบล็อก มุมหนังสือ มุมวิทยาศาสตร์ มุมบ้าน มุมร้านค้า และมุมดนตรี เป็นต้น

อนึ่ง กิจกรรมเสริมนอกจากให้เด็กเล่นตามมุมแล้ว อาจให้เด็กเลือกทำกิจกรรมที่ครูจัดเสริมขึ้น เช่น เกมการศึกษา เครื่องเล่นสัมผัส กิจกรรมสร้างสรรค์ประเภทต่างๆ

จุดประสงค์

1. ส่งเสริมพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา
2. ส่งเสริมพัฒนาการทางด้านภาษา
3. ส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน
4. ส่งเสริมให้เด็กพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ
5. ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการสำรวจ การสังเกต และการทดลอง
6. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักรอบคอบ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และให้ภัย
7. ส่งเสริมให้มีทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์
8. ส่งเสริมการคิดแก้ปัญหา การคิดอย่างมีเหตุผลเหมาะสมกับวัย
9. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักคิด วางแผน และตัดสินใจในการทำกิจกรรม
10. ส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ครู และสิ่งแวดล้อม

แนวการจัดกิจกรรม

1. แนะนำมุมเล่นใหม่ให้เด็กรู้จัก และเสนอแนะวิธีใช้/เล่นเครื่องเล่นบางชนิด เช่น เว้นขยาย เครื่องชั่ง เครื่องเล่นสัมผัสบางชนิด ฯลฯ
2. เด็กและครูร่วมสร้างข้อตกลงเกี่ยวกับการเล่น เช่น
 - ๐ ไม่นำของเล่นแต่ละมุมมาเล่นปนกัน
 - ๐ เก็บของเล่นเข้าที่ทุกครั้ง เมื่อจะเปลี่ยนไปเล่นของเล่นชนิดอื่น
 - ๐ ตกลงสัญญาณ ก่อนหมดเวลาเล่น เพื่อเตรียมเก็บของเข้าที่ เช่น การบอกเตือนด้วยวาจา การใช้เพลง ฯลฯ
3. ครูเปิดโอกาสให้เด็กคิด วางแผนตัดสินใจเลือกเล่นอย่างอิสระในมุมเล่น หรือเลือกทำกิจกรรมที่จัดขึ้นตามความสนใจของเด็กแต่ละคน ขณะเด็กเล่น/ทำงานครูอาจชี้แนะและมีส่วนร่วมในการเล่นกับเด็กได้ หากพบว่าเด็กต้องการความช่วยเหลือ และคอยสังเกตพฤติกรรมการเล่นของเด็กพร้อม

การจัดกิจกรรมควรต้องแนะนำมุมเล่นใหม่ และสื่อใหม่ๆ ตกกลงดึกกา เปิดโอกาสให้เด็กได้เล่น ทิด สังเกตพัฒนาการของเด็ก และเตือนให้เด็กเก็บของเล่นเมื่อหมดเวลา

ทั้งจัดบันทึกพฤติกรรมที่น่าสนใจ เพื่อดูว่าเด็กมีพัฒนาการแต่ละด้านเป็นอย่างไร

4. เตือนให้เด็กทราบล่วงหน้าก่อนหมดเวลาเล่นประมาณ 5-10 นาที
5. ให้เด็กเก็บของเล่นเข้าที่ให้เรียบร้อยทุกครั้งเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม

กิจกรรมเสรีควรมีมุมอุปกรณ์และเครื่องเล่น ดังนี้

3.3.1 มุมบทบาทสมมติ ซึ่งจัดได้ดังนี้

1) มุมบ้าน

☉ เครื่องใช้ในครัวที่เป็นของจริง ขนาดเล็ก หรือของจำลอง เช่น เตา กะทะ ครก กาน้ำ เขียง มีดพลาสติก หม้อ จาน ช้อน ถ้วยชาม กระดาษ ฯลฯ

☉ เครื่องเล่นตุ๊กตา เสื้อผ้าตุ๊กตา เตียง เปลเด็ก ฯลฯ

☉ เครื่องแต่งบ้านจำลอง ได้แก่ ชุดรับแขก โต๊ะเครื่องแป้ง หมอนอิง กระจกขนาดเห็นเต็มตัว ทีวี ตลับแป้ง

☉ เครื่องแต่งกายบุคคลอาชีพต่างๆ ที่ใช้แล้ว เช่น ชุดเครื่องแบบทหาร ตำรวจ ชุดเสื้อผ้าผู้ใหญ่ชายและหญิง รองเท้า กระเป๋าถือ

2) มุมหมอ

☉ เครื่องเล่นจำลองแบบเครื่องมือแพทย์ และอุปกรณ์การักษาผู้ป่วย เช่น หูฟัง เสื้อคลุมหมอ ฯลฯ

☉ อุปกรณ์สำหรับเลียนแบบการบันทึกข้อมูลผู้ป่วย เช่น กระดาษ ดินสอ ฯลฯ

3) มุมร้านค้า

☉ กล้องและขวดผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่ใช้แล้ว

☉ อุปกรณ์ประกอบการเล่น เช่น เครื่องคิดเลข ลูกคิด ธนบัตร จำลอง ฯลฯ

3.3.2 มุมบล็อก

☉ ไม้บล็อกหรือแท่งไม้ที่มีขนาดและรูปทรงต่างๆ กัน จำนวน ตั้งแต่ 50 ขึ้นขึ้นไป

☉ ของเล่นจำลอง เช่น รถยนต์ เครื่องบิน รถไฟ คน สัตว์ ต้นไม้ ฯลฯ

๐ ที่จัดเก็บไม้บล็อกหรือแท่งไม้อาจเป็นชั้น ลังไม้ หรือ พลาสติก แยกตามรูปทรงขนาด

3.3.3 มุมหนังสือ

- ๐ หนังสือนิทาน สมุดภาพ หนังสือภาพที่มีคำและประโยคสั้นๆ
- ๐ ชั้นหรือที่วางหนังสือ
- ๐ อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการสร้างบรรยากาศการอ่าน เช่น เสื้อพรม หมอน ฯลฯ
- ๐ สมุดเซ็นยืมหนังสือกลับบ้าน
- ๐ อุปกรณ์เสริม เช่น เครื่องเล่นเทป ตลับเทปนิทานพร้อมหนังสือนิทาน หูฟัง

3.3.4 มุมวิทยาศาสตร์หรือมุมธรรมชาติศึกษา

- ๐ วัสดุต่างๆ จากธรรมชาติ เช่น เมล็ดพืชต่างๆ เปลือกหอย ดิน หิน แร่ ฯลฯ
- ๐ เครื่องมือเครื่องใช้ในการสำรวจ สังเกต ทดลอง เช่น แวนขยาย แม่เหล็ก เข็มทิศ เครื่องชั่ง ฯลฯ

3.3.5 มุมดนตรี

- ๐ เครื่องให้จังหวะ เช่น ฉิ่ง กลอง รำมะนา กรับ ฯลฯ

แนวการประเมิน

1. สังเกตพฤติกรรมการเล่น
2. สังเกตการปรับตัวขณะเล่นร่วมกับเพื่อน
3. สังเกตความสนใจในการเล่น
4. สังเกตการใช้ภาษาสื่อสารกับเพื่อนและครู
5. สังเกตความรับผิดชอบในการจัดเก็บของเล่น

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดกิจกรรมเสรี อาจจัดได้หลายลักษณะ เช่น
 - ๐ จัดกิจกรรมเสรี โดยเปิดโอกาสให้เด็กเลือกทำกิจกรรมสร้างสรรค์ และเล่นตามมุมเล่นในช่วงเวลาเดียวกันอย่างอิสระ
 - ๐ จัดกิจกรรมเสรี โดยเน้นให้เด็กเลือกทำกิจกรรมสร้างสรรค์อย่างน้อย 1-2 อย่าง หรือตามข้อตกลงในแต่ละวัน

๖ จัดกิจกรรมเสรี โดยการจัดมุมศิลปะหรือศูนย์ศิลปะให้เป็นส่วนหนึ่งของมุมเล่นหรือศูนย์การเรียนรู้ ฯลฯ

2. ขณะเด็กเล่น ครูต้องคอยสังเกตความสนใจในการเล่นของเด็ก หากพบว่ามุมใดเด็กส่วนใหญ่ไม่สนใจที่จะเล่นแล้ว ควรสับเปลี่ยนจัดมุมเล่นใหม่ เช่น มุมบ้านอาจดัดแปลงเพิ่มเติม เปลี่ยนเป็นมุมร้านค้า มุมเสริมสวย มุมเกษตร มุมหมอ ฯลฯ

3. หากมุมใดมีจำนวนเด็กในมุมมากเกินไป ครูควรให้เด็กมีโอกาสคิดแก้ปัญหา หรือครูชักชวนให้แก้ปัญหาในการเลือกเล่นมุมใหม่

4. การเลือกเล่นมุม การเล่นมุมเดียวเป็นระยะเวลาาน อาจทำให้เด็กขาดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านอื่น ครูควรชักชวนให้เด็กเลือกมุมอื่นๆ ด้วย

5. สื่อ-เครื่องเล่นในแต่ละมุม ควรมีการสับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมเป็นระยะ เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย เช่น เก็บหนังสือนิทานบางเล่มที่เด็กหมดความสนใจ และนำหนังสือนิทานใหม่มาวางแทน ฯลฯ

3.4 กิจกรรมสร้างสรรค์หรือกิจกรรมศิลปะศึกษา

กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ช่วยเด็กให้แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ โดยใช้ศิลปะ เช่น การวาดภาพระบายสี การปั้น การฉีก-ตัด-ปะ การพิมพ์ภาพ การร้อย การประดิษฐ์ หรือวิธีการอื่นที่เด็กได้คิดสร้างสรรค์และเหมาะกับพัฒนาการ เช่น การเล่นพลาสติกสร้างสรรค์ การสร้างรูปจากกระดาษปึกหมด ฯลฯ

จุดประสงค์

1. ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ
2. ให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ผ่อนคลายความเครียด
3. ส่งเสริมการใช้กล้ามเนื้อมือ และพัฒนาประสาทสัมผัสระหว่างมือกับตา
4. ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา
5. ฝึกทักษะทางสังเกต การคิด และการแก้ปัญหา
6. ส่งเสริมการแสดงออก และมีความมั่นใจในตนเอง
7. ส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น

กิจกรรมสร้างสรรค์ (ศิลปะศึกษา) ช่วยให้เด็กได้แสดงออกด้านอารมณ์ ความรู้สึก คิดสร้างสรรค์ ผ่านงานศิลปะ เช่น การวาด ปั้น ฉีก ปะ พิมพ์ภาพ ร้อยประดิษฐ์ นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนากล้ามเนื้อและภาษา

8. ส่งเสริมการปรับตัวในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

9. ส่งเสริมคุณธรรมในด้านความอดทน การรอคอย ความเอื้อเฟื้อ
เผื่อแผ่ ความรับผิดชอบและความมีวินัยในตนเอง

แนวการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ควรจัดให้เด็กทำทุกวัน โดยอาจจัดวันละ
3-5 กิจกรรม ให้เด็กเลือกทำอย่างน้อย 1-2 กิจกรรม ตามความสนใจ
ดังตัวอย่างการดำเนินการดังนี้

1. เตรียมจัดโต๊ะและวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อม โดยอาจมอบหมายให้
เด็กรับผิดชอบช่วยจัดในแต่ละวัน ตัวอย่างการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ใน 1 วัน
เช่น

กิจกรรมที่ 1 ปั้นดินน้ำมัน/ดินเหนียว-แป้งโดว์

กิจกรรมที่ 2 วาดภาพระบายสีด้วยสีเทียน

กิจกรรมที่ 3 วาดภาพด้วยสีน้ำ

กิจกรรมที่ 4 ฉีกปะกระดาษ

กิจกรรมที่ 5 ประดิษฐ์เศษวัสดุ

หรืออาจจัดเพิ่มกิจกรรมการเล่นเครื่องเล่นสัมผัส และกิจกรรมสร้างสรรค์อื่นๆ
เช่น

กิจกรรมที่ 1 ปั้นดินน้ำมัน/ดินเหนียว/แป้งโดว์

กิจกรรมที่ 2 วาดภาพระบายสี

กิจกรรมที่ 3 ฉีกปะกระดาษ

กิจกรรมที่ 4 การสร้างรูปด้วยยางจากกระดาษตะปู

กิจกรรมที่ 5 การเล่นเกมการศึกษา (ภาพตัดต่อ)

2. สร้างบรรยากาศในการทำกิจกรรมให้มีความสดชื่นแจ่มใส และ
มีอิสระให้เด็กเลือกทำกิจกรรมอย่างมีระเบียบ โดยใช้เทคนิคต่างๆ เช่น

➔ การใช้คำถาม/สนทนา เช่น “อาหารมือเช้าวันนี้ ใครรับประทานไข่บ้าง” เมื่อเด็กยกมือตอบ ครูอนุญาตให้เด็กเหล่านั้นเลือกทำกิจกรรม
สร้างสรรค์ที่จัดเตรียมไว้หรือเลือกเล่นอิสระในมุมเล่นต่างๆ ครูจะเปลี่ยนคำถาม
เป็นอาหารชนิดอื่นๆ ต่อไป จนเด็กได้เข้าทำกิจกรรมครบทุกคน

3. ให้เด็กเลือกทำกิจกรรมอย่างอิสระตามความสนใจของตน
อย่างน้อย 1-2 กิจกรรม

การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์
ควรจัดทุกวันและให้เด็กได้
เลือกทำในบรรยากาศที่
สดชื่น แจ่มใส และอิสระ

4. การเปลี่ยน/หมุนเวียนการทำกิจกรรม ครูต้องกำหนดข้อตกลงกับเด็กว่าในกรณีที่โต๊ะ/กลุ่มใดมีเด็กครบหรือเต็มตามจำนวนที่กำหนดหรือจัดไว้แต่เด็กสนใจที่จะทำกิจกรรมนั้นบ้าง เด็กจะต้องคอยจนกว่าจะมีที่ว่าง หรือให้เลือกเล่นในมุมเล่นก่อน เมื่อมีที่ว่างจึงจะสามารถเข้าทำกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ตนสนใจได้

5. กิจกรรมใดเป็นกิจกรรมใหม่สำหรับเด็ก ครูควรแนะนำอุปกรณ์และวิธีใช้ เช่น การละเลงสีด้วยนิ้วมือ ซึ่งจะต้องใช้น้ำทาโต๊ะแล้วทากระดาษลงไป (เพื่อกันไม่ให้กระดาษเลื่อนไปมา) ตักแบ่งที่ผสมสีลงบนกระดาษ ใช้ส่วนต่างๆ ของมือ เช่น นิ้วมือ ฝ่ามือ สันมือ ฯลฯ วาดแบ่งเป็นรูปต่างๆ และควรแนะนำให้เด็กสวมพลาสติกกันเปื้อน เพื่อไม่ให้เลอะเทอะเสื้อผ้า

6. ขณะเด็กทำกิจกรรมครูต้องคอยดูแล ชี้แนะ หรือให้คำปรึกษา เมื่อเด็กต้องการ ครูไม่ควรบอกหรือสั่งให้เด็กทำตามความคิดเห็นของครู หรือให้ทำกิจกรรมเหมือนกันหมดทั้งห้อง และต้องคอยให้กำลังใจแก่เด็ก อย่าติเตียนจนเด็กหมดกำลังใจ

7. ควรกระตุ้นให้เด็กรู้จักคิดแก้ปัญหา เช่น พบว่าเด็กวาดภาพรถยนต์ไม่มีล้อแทนที่ครูจะบอกให้เด็กเติมล้อรถ ครูอาจใช้คำถามว่า “รถคันนี้จะเล่นได้อย่างไร” การถามเช่นนี้จะช่วยให้เด็กคิดและพบคำตอบด้วยตนเอง

8. เมื่อทำงานเสร็จหรือหมดเวลาต้องให้เด็กเก็บวัสดุ เครื่องมือ เครื่องใช้ เข้าที่และดูแลทำความสะอาดห้องเรียนให้เรียบร้อยทุกครั้ง

9. เมื่อเด็กทำงานเสร็จ อาจให้เด็กเล่า/อธิบายผลงานของตน ทั้งนี้เพื่อพัฒนาภาษาและทักษะการคิดของเด็ก ถ้าเป็นภาพวาด ครูควรบันทึกเรื่องที่เด็กเล่าและวันที่ทำได้ด้วย เพื่อทราบความก้าวหน้าและระดับพัฒนาการของเด็ก การเขียนเรื่องที่เด็กเล่าควรเขียนด้วยตัวบรรจง ขนาดตัวหนังสือใหญ่พอที่เด็กจะเห็นลีลาการเขียนที่ถูกต้องเพื่อให้เด็กมีโอกาสคุ้นเคยกับตัวหนังสือ

แนวการประเมิน

1. สังเกตการควบคุมกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา

2. สังเกตพฤติกรรม การแสดงออกขณะทำกิจกรรม เช่น ความสุข ความร่าเริงแจ่มใส ความมั่นใจ ความรับผิดชอบ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ

3. สังเกตการปรับตัวระหว่างทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น
4. สังเกตผลงานว่ามีพัฒนาการเหมาะสมกับวัย มีความแปลกใหม่ และมีรายละเอียดกว่าเดิมหรือไม่
5. สังเกตการใช้ภาษาขณะเด็กทำกิจกรรมหรือเล่าเกี่ยวกับผลงานของตน

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ควรพยายามหาวัสดุท้องถิ่นมาใช้ก่อนเป็นอันดับแรก
2. ก่อนให้เด็กทำกิจกรรม ต้องอธิบายวิธีใช้วัสดุที่ถูกต้องให้เด็กทราบพร้อมทั้งสาธิตให้ดูจนเข้าใจ เช่น การใช้ฟู่กันหรือกาว จะต้องปาดฟู่กันหรือกาวนั้นกับขอบภาชนะที่ใส่ เพื่อไม่ให้กาวหรือสีไหลเลอะเทอะ
3. ให้เด็กทำกิจกรรมสร้างสรรค์ประเภทใดประเภทหนึ่งร่วมกันในกลุ่มย่อย เพื่อฝึกให้เด็กรู้จักการวางแผนและการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น
4. แสดงความสนใจในงานของเด็กทุกคน ไม่ควรมองผลงานเด็กด้วยความขบขัน และควรนำผลงานของเด็กทุกคนหมุนเวียนจัดแสดงที่ป้ายนิเทศ
5. หากพบว่าเด็กคนใดสนใจทำกิจกรรมอย่างเดียวยตลอดเวลา ควรกระตุ้นเร้าและจูงใจให้เด็กเปลี่ยนทำกิจกรรมอื่นบ้าง เพราะกิจกรรมสร้างสรรค์แต่ละประเภทพัฒนาเด็กแต่ละด้านแตกต่างกัน และเมื่อเด็กทำตามคำแนะนำได้ควรให้แรงเสริมทุกครั้ง
6. เก็บผลงานชิ้นที่แสดงความก้าวหน้าของเด็กเป็นรายบุคคลเพื่อเป็นข้อมูลสังเกตพัฒนาการของเด็ก

3.5 กิจกรรมกลางแจ้ง

กิจกรรมกลางแจ้งเป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้มีโอกาสออกไปนอกห้องเรียน เพื่อออกกำลังกายและแสดงออกอย่างอิสระ โดยยึดความสนใจและความสามารถของเด็กแต่ละคนเป็นหลัก กิจกรรมกลางแจ้งที่ครูควรจัดให้เด็กได้เล่น เช่น

3.1.5 การเล่นเครื่องเล่นสนาม

เครื่องเล่นสนาม หมายถึง เครื่องเล่นที่เด็กอาจปีนป่าย หมุน โยก ซึ่ง

กิจกรรมกลางแจ้งช่วยให้เด็กได้เคลื่อนไหวและแสดงออกอย่างอิสระ เพื่อพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ การทรงตัว โดยผ่านเครื่องเล่นสนาม บ่อทราย ที่เล่นน้ำ บ้านตุ๊กตามุมช่างไม้ อุปกรณ์กีฬา และเกมการละเล่นของไทย

ทำออกมาในรูปแบบต่างๆ เช่น

- 1.1 เครื่องเล่นสำหรับปีนป่ายหรือตาข่ายสำหรับปีนเล่น
- 1.2 เครื่องเล่นสำหรับโยกหรือไกว เช่น ม้าไม้ ชิงช้า ม้านั่งโยก ไม้กระดก ฯลฯ
- 1.3 เครื่องเล่นสำหรับหมุน เช่น ม้าหมุน พวงมาลัยรถสำหรับหมุนเล่น
- 1.4 ราวโหนขนาดเล็กสำหรับเด็ก
- 1.5 ต้นไม้สำหรับเดินทรงตัว หรือไม้กระดานแผ่นเดียว
- 1.6 เครื่องเล่นประเภทล้อเลื่อน เช่น รถสามล้อ รถลากจูง ฯลฯ

3.5.2 การเล่นทราย

ทรายเป็นสิ่งที่เด็กๆ ชอบเล่น ทั้งทรายแห้ง ทรายเปียก นำมาก่อเป็นรูปต่างๆ ได้และสามารถนำวัสดุอื่นมาประกอบการเล่นตกแต่งได้ เช่น กิ่งไม้ ดอกไม้ เปลือกหอย พิมพ์ขนม ที่ตักทราย ฯลฯ

ปกติบ่อทรายจะอยู่กลางแจ้ง โดยอาจจัดให้อยู่ใต้ร่มเงาของต้นไม้ หรือสร้างหลังคา ทำขอบกันเพื่อมิให้ทรายกระจัดกระจาย บางโอกาสอาจพรมน้ำให้ชื้นเพื่อเด็กจะได้ก่อเล่น นอกจากนี้ควรมีวิธีการปิดกันมิให้สัตว์เลื้อยลงไปทำความสกปรกในบ่อทรายได้

3.5.3 การเล่นน้ำ

เด็กทั่วไปชอบเล่นน้ำมาก การเล่นน้ำนอกจากสร้างความพอใจและคลายความเครียดให้เด็กแล้วยังทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้อีกด้วย เช่น เรียนรู้ทักษะการสังเกต จำแนกเปรียบเทียบปริมาตร ฯลฯ

3.5.4 การเล่นในบ้านตุ๊กตาหรือบ้านจำลอง

เป็นบ้านจำลองสำหรับให้เด็กเล่น จำลองแบบจากบ้านจริงๆ อาจทำด้วยเศษวัสดุประเภทผ้าใบ กระสอบป่าน ของจริงที่ไม่ใช้แล้ว เช่น หม้อ เตา ชาม อ่าง เตาเร็ด เครื่องครัว ตุ๊กตาสมมติเป็นบุคคลในครอบครัว เสื้อผ้าผู้ใหญ่ที่ไม่ใช้แล้วสำหรับผลัดเปลี่ยน มีการตกแต่งบริเวณใกล้เคียงให้เหมือนบ้านจริงๆ บางครั้งอาจจัดเป็นร้านขายของ สถานที่ทำการต่างๆ เพื่อให้เด็กเล่นสมมติตามจินตนาการของเด็กเอง

3.5.5 การเล่นในมุมช่างไม้

เด็กต้องการการออกกำลังกายในการเคาะ ตอก กิจกรรม การเล่นในมุมช่างไม้จะช่วยในการพัฒนากล้ามเนื้อให้แข็งแรง ช่วยฝึกการใช้มือและการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา นอกจากนี้ยังฝึกให้รักงานและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์อีกด้วย

3.5.6 การเล่นกับอุปกรณ์กีฬา

เป็นการนำอุปกรณ์กีฬามาให้เด็กเล่นอย่างอิสระหรือใช้ประกอบเกมการเล่นที่ให้อิสระแก่เด็กให้มากที่สุด ไม่ควรเน้นการแข่งขันเพื่อมุ่งหวังแพ้ชนะ อุปกรณ์กีฬาที่นิยมนำมาให้เด็กเล่น เช่น ลูกบอล ห่วงยาง ลูกทราย ฯลฯ

3.5.7 การเล่นเกมการละเล่น

กิจกรรมการเล่นเกมการละเล่นที่จัดให้เด็กเล่น เช่น เกมการละเล่นของไทย เกมการละเล่นของท้องถิ่น เช่น มอญซ่อนผ้า รีรีข้าวสาร แมงมุม โพงพาง ฯลฯ การละเล่นเหล่านี้ต้องใช้บริเวณที่กว้าง การเล่นอาจเล่นเป็นกลุ่มเล็ก/กลุ่มใหญ่ก็ได้ ก่อนเล่นครูอธิบายกติกาและสาธิตให้เด็กเข้าใจ ไม่ควรนำเกมการละเล่นที่มีกติกายุ่งยากและเน้นการแข่งขันแพ้ชนะมาจัดกิจกรรมให้เด็กวัยนี้ เพราะเด็กจะเกิดความเครียดและสร้างความรู้สึกที่ไม่ดีต่อตนเอง

จุดประสงค์

1. พัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และการประสานสัมพันธ์ของอวัยวะต่างๆ
2. ส่งเสริมให้มีร่างกายแข็งแรง สุขภาพดี
3. ส่งเสริมให้เกิดความสนุกสนาน ผ่อนคลายความเครียด
4. รู้จักปรับตัว เล่น และทำงานร่วมกับผู้อื่น
5. เรียนรู้การระวังรักษาความปลอดภัยทั้งของตนเองและผู้อื่น
6. รู้จักการตัดสินใจ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง
7. ส่งเสริมให้มีความอยากรู้อยากเห็นสิ่งต่างๆ ที่แวดล้อมรอบตัว
8. พัฒนาทักษะการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การสังเกต การเปรียบเทียบ การจำแนก ฯลฯ

แนวการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมกลางแจ้ง ครูควรดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. เด็กและครูร่วมสร้างข้อตกลง/กติกาในการเล่นทุกครั้ง ก่อนพาเด็กไปเล่นกิจกรรมกลางแจ้ง
2. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเล่นกลางแจ้งให้พร้อม เช่น อุปกรณ์เล่นน้ำ เล่นทราย ลูกบอล ฯลฯ
3. สาธิตการเล่นเครื่องเล่นสนามบางชนิด เช่น ไม้สั่นต้องขึ้นทางบันได ซึ่งห้าต้องนั่งแกว่งไปมา ฯลฯ
4. ให้เด็กเลือกเล่นอิสระตามความสนใจ และให้เวลานานพอควร
5. ขณะเด็กเล่น ครูต้องคอยดูแลความปลอดภัย และสังเกตพฤติกรรมการเล่นการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนของเด็กอย่างใกล้ชิด หากพบว่าการเล่นนั้นอาจก่อให้เกิดอันตราย ครูต้องชี้แนะทันที
6. เมื่อหมดเวลาให้เด็กดูแลเก็บของใช้หรือของเล่นให้เรียบร้อย เช่น อุปกรณ์เล่นน้ำ เล่นทราย ฯลฯ
7. ให้เด็กทำความสะอาดร่างกาย เช่น ล้างหน้า ล้างมือ และดูแลเครื่องแต่งกายให้เรียบร้อย

แนวการประเมิน

1. สังเกตความสนใจในการเล่น
2. สังเกตพฤติกรรมการเล่น การออกกำลังกาย
3. สังเกตการปรับตัวในการเล่นร่วมกับผู้อื่น

ข้อเสนอแนะ

1. หมั่นตรวจตราเครื่องเล่นสนามและอุปกรณ์ประกอบให้อยู่ในสภาพที่ปลอดภัย และใช้การได้ดีอยู่เสมอ
2. ให้โอกาสเด็กเลือกเล่นกลางแจ้งอย่างอิสระทุกวันอย่างน้อยวันละ 30 นาที
3. ขณะเด็กเล่นกลางแจ้ง ครูต้องคอยดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อระมัดระวังความปลอดภัยในการเล่น หากพบว่าเด็กแสดงอาการเหนื่อยอ่อนล้า ควรให้เด็กหยุดพัก
4. ไม่ควรนำกิจกรรมผลศึกษาสำหรับเด็กระดับประถมศึกษามาใช้

การเล่นกลางแจ้งควรบี้อดกลองก่อนเล่นทุกครั้ง โดยครูดูแลความปลอดภัยในขณะที่เล่น และดูแลท่าความสะอาดร่างกาย เก็บของเมื่อเลิกเล่น

สอนกับเด็กระดับก่อนประถมศึกษา เพราะยังไม่เหมาะสมกับวัย

5. หลังจากเลิกกิจกรรมกลางแจ้ง ควรให้เด็กได้พักผ่อนหรือนั่งพัก ไม่ควรให้เด็กรับประทานอาหารกลางวันหรือดื่มนมทันที เพราะอาจทำให้เด็ก อาเจียน เกิดอาการจุกแน่นได้

3.6 เกมการศึกษา

เกมการศึกษาเป็นเกมการเล่นที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา มีกฎเกณฑ์ กติกาต่างๆ เด็กสามารถเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มได้ ช่วยให้เด็กรู้จัก สังเกต คิดหาเหตุผล และเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสี รูปร่าง จำนวน ประเภท และความสัมพันธ์เกี่ยวกับพื้นที่ ระยะ เกมการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัย 3-6 ปี เช่น เกมจับคู่ แยกประเภท จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับ โดมิโน ลอตโต ภาพตัดต่อ ต่อตามแบบ ฯลฯ

วัตถุประสงค์

1. ส่งเสริมการสังเกต จำแนก และเปรียบเทียบ
2. ส่งเสริมการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา
3. ส่งเสริมการคิดหาเหตุผล และตัดสินใจแก้ปัญหา
4. ช่วยให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้
5. ปลุกฝังให้มีคุณธรรมต่างๆ เช่น ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความเอื้อเฟื้อแบ่งปัน ความซื่อสัตย์ ฯลฯ

แนวการจัดกิจกรรม

ในกรณีที่เล่นเกมใหม่ เด็กไม่เคยเล่น ครูควรปฏิบัติดังนี้

1. แนะนำให้เด็กทราบว่า เกมชุดใหม่ชื่ออะไร มีจำนวนกี่ชิ้น และอะไรบ้าง
2. สาธิต/อธิบายวิธีเล่นเกมเป็นขั้นๆ ตามประเภทของเกมแต่ละชนิด
3. ให้เด็กหมุนเวียนเข้ามาเล่นเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลตามความเหมาะสม
4. ขณะที่เด็กเล่น ครูทำหน้าที่เป็นเพียงผู้แนะนำ บางครั้งครูอาจเข้าร่วมเล่นในกลุ่ม ถ้าสังเกตเห็นว่าเด็กยังไม่เข้าใจวิธีเล่นหรือมีปัญหาเกี่ยวกับการเล่น
5. เมื่อเด็กเล่นเกมแต่ละชุดเสร็จเรียบร้อย ควรให้เด็กตรวจสอบ

เกมการศึกษาช่วยพัฒนาสติปัญญา โดยเด็กสังเกตความเหมือนความต่าง คิดแก้ปัญหาในการเล่น และมีความรับผิดชอบ

ความถูกต้องด้วยตนเอง หรือร่วมกันตรวจกับเพื่อน หรือครูช่วยดูแล ตรวจสอบและชมเชยให้กำลังใจ

6. ให้เด็กนำเกมที่เล่นแล้วเก็บใส่กล่องเข้าที่ให้เรียบร้อยทุกครั้งก่อน เล่นเกมชุดอื่น

ในกรณีที่เด็กเคยเล่นเกมการศึกษาขึ้นมาแล้ว ครูอาจปฏิบัติได้ดังนี้

1. จัดวางเกมที่เคยเล่นแล้วให้เด็กเล่นเป็นกลุ่มๆ ละ 4-5 คน แต่ละกลุ่มจะมีเกม 1 ชุด หรืออาจจะเล่นคนเดียวก็ได้
2. หมุนเวียนให้เด็กเล่นเกมทั้งชุดใหม่ และชุดเก่าตามที่ได้จัดไว้
3. เมื่อเล่นเกมแต่ละชุดเสร็จแล้วฝึกให้เด็กเก็บให้เรียบร้อย และอยู่ในสภาพที่จะนำไปใช้ได้อีก

แนวการประเมิน

1. สังเกตการเล่นเกม
2. สังเกตพฤติกรรม ขณะเล่นร่วมกับกลุ่มเพื่อน
3. สังเกตความรับผิดชอบในการเก็บเกมที่เมื่อเล่นเสร็จแล้ว

ข้อเสนอแนะ

1. การสอนเกมการศึกษาในระยะแรก ควรเริ่มสอนโดยใช้ของจริง เช่น การจับคู่กระป๋องแป้งที่เหมือนกัน หรือการเรียงลำดับกระป๋องแป้ง ตามลำดับสูง-ต่ำ
2. การเล่นเกมในแต่ละวัน อาจจัดให้เล่นทั้งเกมชุดใหม่และเกมชุดเก่า
3. ครูอาจให้เด็กหมุนเวียนเข้ามาเล่นเกมกับครูที่ละกลุ่ม หรือสอนทั้งชั้นตามความเหมาะสม
4. ครูอาจให้เด็กที่เล่นได้แล้ว มาช่วยแนะนำกติกาการเล่นในบางโอกาสได้
5. การเล่นเกมการศึกษา นอกจากใช้เวลาในช่วงกิจกรรมเกมการศึกษาตามตารางกิจกรรมประจำวันแล้ว อาจให้เด็กเลือกเล่นอิสระในช่วงเวลา กิจกรรมเสรีได้
6. การเก็บเกมที่เล่นแล้วอาจเก็บใส่กล่องเล็กๆ หรือใส่ถุงพลาสติก หรือใช้ยางรัดแยกแต่ละเกม แล้วจัดเก็บใส่กล่องใหญ่รวมไว้เป็นชุด

3.7 การจัดการกิจกรรมประจำวัน

กิจกรรมประจำวันควรเป็นกิจกรรมที่มีความหลากหลายและส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็ก ตอบสนองความต้องการ ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งสามารถจัดได้หลายรูปแบบ เพื่อเป็นการช่วยให้ครูและเด็กทราบว่าในแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อใด และอย่างไร โดยยึดสัดส่วนเวลาตามที่เสนอแนะไว้ในหลักสูตร ซึ่งมีหลักการจัดดังนี้

1. จัดกิจกรรมในแต่ละวันให้ส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านไปพร้อมๆ กันอย่างเหมาะสม โดยไม่เน้นหนักไปที่พัฒนาการด้านใดด้านหนึ่ง
2. จัดกิจกรรมให้มีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน กิจกรรมที่สงบและเคลื่อนไหว กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิดมาก และกิจกรรมที่ผ่อนคลายไม่ต้องใช้ความคิดมากนัก
3. กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก เช่น
 - ☉ กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิดทั้งในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ควรใช้เวลาประมาณ 15-20 นาที
 - ☉ กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นอิสระตามมุม การเล่นกลางแจ้ง ฯลฯ ควรใช้เวลาประมาณ 30-60 นาที
4. คำนึงถึงการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน เพื่อปูพื้นฐานให้เด็กได้พัฒนาลักษณะนิสัยและทักษะในการใช้ชีวิตประจำวัน

รูปแบบการจัดกิจกรรมประจำวัน

การจัดการตารางกิจกรรมประจำวันสามารถจัดได้หลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการนำไปใช้ของแต่ละหน่วยงานและสภาพชุมชน ดังตัวอย่างตารางกิจกรรมประจำวันต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 ตารางกิจกรรมประจำวันแบบที่ 1

08.00-08.30	รับเด็ก
08.30-08.45	เคารพธงชาติ
08.45-09.00	ตรวจสุขภาพ ไปห้องน้ำ
09.00-09.20	กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ
09.20-10.20	กิจกรรมสร้างสรรค์และกิจกรรมเสรี

การจัดการตารางกิจกรรมประจำวัน ควรยึดเอาความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล เป็นหลัก นอกจากนั้นมีความสมดุลระหว่างช่วงเวลา ภายใน/นอกห้องเรียนสงบ/เคลื่อนไหว กิจกรรมต้องคิดมาก/ผ่อนคลาย ด้วย

10.20-10.30	พัก (ช่องว่างเช้า)
10.30-10.45	กิจกรรมเสริมประสบการณ์
10.45-11.30	กิจกรรมกลางแจ้ง
11.30-12.00	พัก (รับประทานอาหารกลางวัน)
12.00-14.00	นอนพักผ่อน
14.00-14.20	เก็บที่นอน ล้างหน้า
14.20-14.30	พัก (ช่องว่างบ่าย)
14.30-14.50	เกมการศึกษา

ตัวอย่างที่ 2 ตารางกิจกรรมประจำวันแบบที่ 2

08.00-08.30	รับเด็ก
08.30-08.45	เคารพธงชาติ สวดมนต์
08.45-09.00	ตรวจสอบสุขภาพ ไปห้องน้ำ
09.00-09.20	กิจกรรมเสริมประสบการณ์
09.20-10.20	กิจกรรมสร้างสรรค์และกิจกรรมเสรี
10.20-10.30	พัก (ดื่มนม ช่องว่างเช้า)
10.30-11.30	กิจกรรมกลางแจ้ง
10.30-12.00	พัก (รับประทานอาหารกลางวัน)
12.00-14.00	นอนพักผ่อน
12.00-14.00	เก็บที่นอน ล้างหน้า
14.20-14.30	พัก (ช่องว่างบ่าย)
14.30-14.50	-เกมการศึกษา (จันทร์ พุธ ศุกร์) -กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ (อังคาร พฤหัสบดี)

ตัวอย่างที่ 3 ตารางกิจกรรมประจำวันแบบที่ 3

08.30-09.00	-รับเด็ก -กิจกรรมเสรี
09.00-09.30	กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ
09.30-10.30	กิจกรรมสร้างสรรค์และการเล่นเสรีตามมุม
10.30-10.40	พัก (รับประทานอาหารว่าง)
10.40-11.20	กิจกรรมกลางแจ้ง

11.20-11.30	พัก (ล้างมือ ล้างเท้า)
11.30-11.50	กิจกรรมเสริมประสบการณ์
11.50-13.00	พัก (รับประทานอาหารกลางวัน)
13.00-15.00	นอนพักผ่อน
15.00-15.10	เก็บที่นอน ล้างหน้า
15.10-15.30	พัก (อาหารว่างบ่าย)
15.30-15.50	เกมการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดช่วงเวลาไป-กลับ อาจจะเร็วหรือช้ากว่าที่เสนอไว้ในตัวอย่าง ซึ่งครูสามารถปรับให้เหมาะสมกับสภาพชุมชนได้ แต่ควรมีกิจกรรมครบทุกกิจกรรม
2. การจัดลำดับขั้นตอนของกิจกรรมนั้น อาจจะเรียงลำดับใหม่ตามความสนใจของเด็ก เช่น อาจทำกิจกรรมเสริมประสบการณ์ก่อนแล้วจึงทำกิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมเสรี กิจกรรมกลางแจ้ง ฯลฯ โดยยึดหลักการจัดตามทีกล่าวข้างต้น
3. การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ ในบางวันอาจใช้เวลานานกว่าที่กำหนดในตารางกิจกรรมประจำวันได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจของเด็กและลักษณะของกิจกรรม เช่น การจัดทัศนศึกษา การประกอบอาหาร การปฏิบัติทดลอง ฯลฯ อาจใช้เวลานานและในวันนั้นอาจต้องงดกิจกรรมบางกิจกรรม เช่น กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมสร้างสรรค์ ฯลฯ
4. ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมควรเหมาะสมกับวัย มีการยืดหยุ่นได้ตามความต้องการ และความสนใจของเด็ก เช่น
 - วัย 3 ขวบ มีความสนใจช่วงสั้นประมาณ 8 นาที
 - วัย 4 ขวบ มีความสนใจอยู่ได้ประมาณ 12 นาที
 - วัย 5 ขวบ มีความสนใจอยู่ได้ประมาณ 15 นาที
5. กิจกรรมที่จัดควรเน้นให้มีสื่อของจริงให้เด็กได้มีโอกาสสังเกตสำรวจ ค้นคว้า ทดลอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นๆ และผู้ใหญ่
6. กิจกรรมที่จัดควรมีทั้งกิจกรรมให้เด็กทำเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ ควรเปิดโอกาสให้เด็กริเริ่มกิจกรรมด้วยตนเองตามความ

เหมาะสม

7. กิจกรรมที่จัดควรมีความสมดุลคือให้มีทั้งกิจกรรมในห้องเรียน และนอกห้องเรียน กิจกรรมที่ต้องเคลื่อนไหวและสงบ กิจกรรมที่ได้กรี๊ดริ่ม และครูรีริ่ม

8. กิจกรรมที่จัดควรคำนึงถึงตัวเด็กเป็นสำคัญ เด็กแต่ละคนมีความสนใจแตกต่างกัน จึงควรจัดให้มีกิจกรรมหลายประเภทที่เหมาะสมกับวัย ตรงกับความสนใจและความต้องการของเด็ก เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสเลือกตามความสนใจและความสามารถ

การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษา มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเด็กในวัยแรกเกิดถึง 6 ปี เป็นระยะที่สำคัญที่สุดของการพัฒนา ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดกิจกรรมที่เหมาะสมให้กับเด็กจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพของเด็กแต่ละคน

3.8 การประเมินพัฒนาการเด็ก

การประเมินพัฒนาการเด็กระดับก่อนประถมศึกษา เป็นกระบวนการต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติตามตารางกิจกรรมประจำวัน และครอบคลุมพัฒนาการของเด็กทุกด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา เพื่อนำผลมาใช้ในการจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ พัฒนาเด็กให้เต็มตามศักยภาพของแต่ละคน ด้วยเหตุนี้ครูซึ่งเป็นผู้ที่จะทำหน้าที่ประเมินพัฒนาการเด็กจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ พัฒนาการเด็กวัย 3-6 ปีอย่างดี และต้องเข้าใจโครงสร้างของการประเมินอย่างละเอียดว่าจะประเมินเมื่อไรและอย่างไร ต้องมีความสามารถในการเลือกเครื่องมือ และวิธีการที่จะใช้ได้อย่างถูกต้อง จึงจะทำให้ผลของการประเมินนั้นเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ การประเมินพัฒนาการอาจทำได้หลายวิธี แต่วิธีที่ง่ายต่อการปฏิบัติและนิยมใช้กันมาก คือ การสังเกต ซึ่งต้องทำอย่างต่อเนื่องและบันทึกไว้เป็นหลักฐานอย่างสม่ำเสมอ อาจกล่าวได้ว่าครูหรือผู้เกี่ยวข้องกับเด็กต้องคำนึงถึงเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

3.8.1 หลักการประเมินพัฒนาการของเด็ก

- 1) การประเมินต้องประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้าน

การประเมินพัฒนาการเป็นกระบวนการต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมประจำวัน เพื่อประเมินพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เพื่อนำผลมาใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมต่อไป

- 2) เน้นการประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอ
- 3) สภาพแวดล้อมการประเมินต้องมีลักษณะเช่นเดียวกับการทำกิจกรรมประจำวันของเด็ก โดยจัดการประเมินให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติ
- 4) เน้นการประเมินตามสภาพความเป็นจริง โดยมีการสะสมงานของเด็กเป็นรายบุคคล
- 5) การประเมินต้องจัดทำอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน การใช้เครื่องมือและการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน
- 6) ไม่ใช่แบบทดสอบเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเด็กระดับก่อนประถมศึกษา

3.8.2 ขั้นตอนการประเมินพัฒนาการ

การประเมินพัฒนาการเด็กระดับก่อนประถมศึกษา มีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

- 1) ศึกษาและทำความเข้าใจพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงอายุทุกด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ดังปรากฏในหลักสูตรระดับก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 ของกรมวิชาการอย่างละเอียด จึงจะทำให้ดำเนินการประเมินพัฒนาการได้อย่างถูกต้อง และตรงกับความเป็นจริง
- 2) วางแผนเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับใช้บันทึกและประเมินพัฒนาการ เช่น แบบบันทึกพฤติกรรมเหมาะที่จะใช้บันทึกพฤติกรรมของเด็ก การบันทึกประจำวัน เหมาะกับการบันทึกกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนทุกวัน การบันทึกการเลือกของเด็ก เหมาะสำหรับบันทึกลักษณะเฉพาะและปฏิกิริยาที่เด็กมีต่อสิ่งที่โรงเรียนจัดให้แก่เด็ก หรือการเลือกมุมต่างๆ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงเน้นหน้าที่ของครูที่จะเลือกเครื่องมือประเมินพัฒนาการที่เหมาะสมให้ได้ เพื่อจะได้ผลของพัฒนาการที่ถูกต้องตามต้องการ
- 3) ดำเนินการประเมินและบันทึกพัฒนาการ หลังจากที่ได้วางแผนและเลือกเครื่องมือที่จะใช้ประเมินและบันทึกพัฒนาการแล้ว ก่อนจะลงมือประเมินและบันทึกจะต้องอ่านคู่มือหรือคำอธิบายวิธีการใช้เครื่องมือต่างๆ อย่างละเอียด แล้วจึงดำเนินการตามขั้นตอนที่ปรากฏในคู่มือ และบันทึกเป็น

การประเมินมีขั้นตอนดังนี้

- 1. ทำความเข้าใจกับพัฒนาการทุกด้านของช่วงอายุนั้นๆ
- 2. วางแผนและเลือกใช้วิธีการ เครื่องมือที่เหมาะสม
- 3. ดำเนินการประเมินอย่างละเอียด

ลายลักษณ์อักษรต่อไป

4. ประเมินและสรุป การประเมินพัฒนาการเด็กระดับก่อนประถมศึกษานั้นจะต้องมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ผลการประเมิน การตีความหมาย และการตัดสินคุณค่า

ผลของการประเมินดูได้จากผลที่ปรากฏในเครื่องมือประเมินและบันทึกพัฒนาการ เช่น การประเมินการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ของเด็กอายุ 3-4 ปี ปรากฏว่าย่างเดินขึ้นบันไดสลับเท้าไม่ได้ ก็ต้องมาตีความหมายว่า กำลังขาของเด็กยังมีไม่พอที่จะเดินสลับเท้าขึ้นบันได อาจสรุปได้ว่าพัฒนาการ กล้ามเนื้อใหญ่ยังไม่เหมาะสมกับวัย ต้องจัดกิจกรรมพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ส่วนขาต่อไป

การประเมินและสรุปนั้น ต้องดูจากผลการประเมินหลายๆ ครั้ง มิใช่เพียงครั้งเดียวหรือนำเอาผลจากการประเมินเพียงครั้งเดียวมาสรุป อาจทำให้เกิดผิดพลาดได้

5) รายงานผล เมื่อได้ผลจากการประเมินและสรุปพัฒนาการของเด็กแล้ว ครูจะต้องตัดสินใจว่าจะรายงานข้อมูลนี้ไปยังผู้ใดและเพื่อจุดประสงค์อะไร และจะต้องใช้รูปแบบใดสำหรับรายงานตามที่ปฏิบัติกันจะต้องรายงานผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้ทราบว่ากิจกรรมหรือประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้เด็กนั้น เน้นส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทุกด้านได้ตามจุดประสงค์หรือไม่ เพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับเด็กต่อไป

นอกจากผู้บริหารแล้วครูจะต้องรายงานผลของการประเมินพัฒนาการไปยังผู้ปกครองเด็ก ซึ่งแต่ละโรงเรียนจะมีสมุดรายงานประจำตัวเด็ก ครูใช้สมุดรายงานนั้นเป็นเครื่องมือหรือแบบที่รายงานผู้ปกครองได้ และถ้าครูมีข้อเสนอแนะหรือจะขอความร่วมมือจากผู้ปกครองเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก็อาจเขียนเพิ่มเติมลงไป ในสมุดรายงานได้ และต้องคำนึงเสมอไม่ว่าจะใช้แบบรายงานใดข้อมูลควรจะมีความหมายเกิดประโยชน์แก่เด็กเป็นสำคัญ

6) การให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม การทำงานร่วมกับผู้ปกครองเป็นเรื่องสำคัญมาก การต้อนรับผู้ปกครอง รับฟังข้อมูลจากผู้ปกครอง จะทำให้ผู้ปกครองรู้สึกถึงความสำคัญของตนเอง และให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนเป็นอย่างดี

4. สรุปผลของการประเมิน

5. รายงานผลของการประเมินต่อผู้บริหารและผู้ปกครอง และนำผลที่ได้ไปวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาต่อไป

6. ควรให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมิน

การติดต่อกับผู้ปกครองอาจทำได้หลายวิธีคือ การติดต่อทางวาจา เช่น การสนทนาด้วยตนเอง ทางโทรศัพท์ การเยี่ยมบ้าน การประชุมผู้ปกครอง การติดต่อโดยวิธีอื่นๆ เช่น การติดป้ายประกาศ วารสาร ข่าวสาร ตู้รับฟังความคิดเห็น เป็นต้น

3.8.3 วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ประเมินพัฒนาการของเด็ก

วิธีการและเครื่องมือ เพื่อการบันทึกและประเมินพัฒนาการมีดังต่อไปนี้

1. การสังเกตและการบันทึก ซึ่งสามารถแบ่งได้ เช่น การสังเกตอย่างมีระบบ คือการสังเกตที่มีจุดมุ่งหมายแน่นอนตามที่ได้วางแผนไว้ และการสังเกตอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นการสังเกตในขณะที่เด็กทำกิจกรรมประจำวัน และครุบันทึกเก็บไว้ การบันทึกพฤติกรรมมีความสำคัญมาก เพราะเป็นหลักฐานในการบ่งบอกถึงความเจริญเติบโตของเด็ก

- แบบบันทึกพฤติกรรม ใช้บันทึกเหตุการณ์พฤติกรรม โดยบรรยายพฤติกรรมนั้น รายละเอียดจะมีวันเดือนปี สถานที่ รายละเอียดของพฤติกรรม และผู้จดบันทึก

- การบันทึกรายวัน เป็นการบันทึกเหตุการณ์หรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนทุกวัน ถ้าหากบันทึกในรูปแบบของการบรรยายก็มักจะเน้นเฉพาะเด็กรายที่ต้องการศึกษาข้อดีของการบันทึกรายวัน คือ การชี้ให้เห็นความสามารถเฉพาะอย่างของเด็ก จะช่วยกระตุ้นให้ครูได้พิจารณาปัญหาของเด็กเป็นรายบุคคล ช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญมีข้อมูลมากขึ้นสำหรับวินิจฉัยเด็กว่าสมควรจะได้รับคำปรึกษาเพื่อลดปัญหา และส่งเสริมพัฒนาการของเด็กได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ยังช่วยชี้ให้เห็นข้อดีข้อเสียของการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ได้เป็นอย่างดี

- แบบสำรวจรายการ ช่วยให้สามารถวิเคราะห์เด็กแต่ละคนได้ค่อนข้างละเอียดเหมาะสมกับเด็กระดับก่อนประถมศึกษา

- การบันทึกการตัดสินใจของเด็ก ได้แก่ การบันทึกสิ่งที่เด็กเลือกปฏิบัติกิจกรรมหรือเลือกมมุมเล่น ตัวอย่างเช่น

เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการประเมิน

1. การสังเกต
2. การสนทนา
3. การสัมภาษณ์
4. การรวบรวมผลงาน
5. การวัดการเจริญเติบโต

ตัวอย่างแบบบันทึกการเลือกเล่นตามมุมเล่น
 คำชี้แจง ให้ขีดเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องวัน เพื่อแสดงจำนวนครั้งที่เด็กมา
 เล่นใน 1 สัปดาห์

มุมเล่น	วัน					รวมทั้งสิ้น
	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	
หนังสือ	////	////	////	////	////	22
บ้าน	////	///	////	////	////	27
บล็อก	//	///	///	///	//	13
วิทยาศาสตร์	///	///	////	//	//	14

ผู้บันทึก

ดูผลจากการบันทึกการเลือกเล่นตามมุมเล่นของเด็ก ทำให้ทราบว่า
 ใน 1 สัปดาห์ เด็กชอบเล่นในมุมบ้านเป็นอันดับหนึ่ง มุมหนังสือเป็นอันดับ
 สอง มุมวิทยาศาสตร์เป็นอันดับสาม และมุมบล็อกมีจำนวนครั้งที่เลือกน้อยที่
 สุด

จากข้อมูลที่ได้ครูควรพิจารณาปรับปรุงสื่อและกิจกรรมภายในมุม
 บล็อกและมุมวิทยาศาสตร์ให้เด็กสนใจมากขึ้น

2. การสนทนา สามารถใช้การสนทนาได้ทั้งเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล
 เพื่อประเมินความสามารถในการแสดงความคิดเห็น และพัฒนาการทางด้าน
 การใช้ภาษาของเด็กและบันทึกผลการสนทนาลงในแบบบันทึกพฤติกรรมหรือ
 บันทึกรายวัน

3. การสัมภาษณ์ ด้วยวิธีพูดคุยกับเด็กเป็นรายบุคคลและควรจัดใน
 สภาวะแวดล้อมที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้เด็กเกิดความเครียดและวิตกกังวล ครู
 ควรใช้คำถามที่เหมาะสมเปิดโอกาสให้เด็กได้คิดและตอบอย่างอิสระ จะทำให้
 ครูสามารถประเมินความสามารถทางสติปัญญาของเด็ก และค้นพบศักยภาพ
 ในตัวเด็กได้ โดยบันทึกข้อมูลลงในแบบสัมภาษณ์

4. การรวบรวมผลงานที่แสดงออกถึงความก้าวหน้าแต่ละด้านของ
 เด็กเป็นรายบุคคล โดยจัดเก็บรวบรวมไว้ในแฟ้มผลงาน (Portfolio) ซึ่งเป็น
 วิธีรวบรวมและจัดระบบข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับตัวเด็ก โดยใช้เครื่องมือต่างๆ
 รวบรวมเอาไว้อย่างมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน แสดงการเปลี่ยนแปลงของ
 พัฒนาการแต่ละด้าน นอกจากนี้ยังรวมแบบฟอร์มต่างๆ เช่น แบบสอบถาม

ผู้ปกครอง แบบสังเกตพฤติกรรม แบบบันทึกสุขภาพอนามัย ฯลฯ เอาไว้ใน
เพิ่มผลงาน เพื่อครูจะได้ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กอย่างชัดเจนและถูกต้อง

ข้อควรพิจารณาในการเลือกเก็บข้อมูลไว้ในเพิ่มผลงานมีดังนี้ คือ

- 1) ข้อมูลที่แสดงถึงระดับพัฒนาการและความสำเร็จเกี่ยวกับกิจกรรมที่เด็กกระทำ ซึ่งได้มาจากเครื่องมือการประเมิน
- 2) ข้อมูลที่รวบรวมจากผลงานต่างๆ ของเด็กที่อาจให้เด็กช่วยเลือกเก็บด้วยตัวเอง หรือครูกับเด็กร่วมกันเลือก
- 3) ข้อมูลที่ได้จากผู้ปกครองเกี่ยวกับตัวเด็ก
- 4) การประเมินการเจริญเติบโตของเด็ก ตัวชี้ของการเจริญเติบโตในเด็กที่ใช้ทั่วไป ได้แก่ น้ำหนัก ส่วนสูง เส้นรอบศีรษะ

3.8.4 ข้อพึงปฏิบัติในการประเมิน

1. ไม่นำแบบทดสอบหรือแบบฝึกหัดมาประเมินพัฒนาการของเด็ก เพราะการประเมินพัฒนาการมิใช่การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็ก
2. เมื่อประเมินผลงานของเด็ก ครูต้องไม่เขียนเครื่องหมายใดๆ ที่แสดงถึงผลการตัดสินผลงานนั้นๆ กล่าวคือไม่ต้องทำเครื่องหมายดาว คะแนน สัญลักษณ์หน้ายิ้ม สัญลักษณ์หน้าร้องไห้ หรืออื่นๆ ในผลงานของเด็ก
3. ครูต้องมีความแม่นยำในพัฒนาการแต่ละด้านของเด็กตามอายุที่แตกต่างกัน จึงจะสามารถประเมินพัฒนาการเด็กได้ถูกต้อง และตรงกับความเป็นจริง
4. การตีความผลงานเด็ก ควรทำหลังจากการสนทนากับเด็ก จนทราบความคิดหรือความในใจของเด็กที่แสดงผลงานในลักษณะเช่นนั้น เพราะครูกับเด็กมีความคิดต่างกันบางครั้งครูอาจตีความหรือเข้าใจความคิด หรือจินตนาการของเด็กเป็นอย่างอื่นได้ ถ้าครูไม่ได้พูดคุยกับเด็กเกี่ยวกับผลงานนั้น

ข้อพึงปฏิบัติในการประเมิน

1. ไม่ประเมินจากแบบฝึกหัด
2. ไม่ใช้สัญลักษณ์แสดงผลการตัดสิน
3. ครูเข้าใจพัฒนาการอย่างชัดเจน
4. ไม่ควรแปลความหมายผลงานของเด็กด้วยตัวครูเอง ควรสนทนาซักถามจากเด็ก

4. ข้อแนะนำในการออกแบบเกี่ยวกับการจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์

จากสภาพการจัดหลักสูตรแบบต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วจะพบว่าการจัดหลักสูตรในแต่ละรูปแบบนั้นก็ยังมีทั้งข้อดีและข้อจำกัด โดยเหตุนี้จึงมี

ความจำเป็นที่นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องเลือกใช้รูปแบบในการจัดหลักสูตรให้มีความเหมาะสมดังจะใคร่เสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติดังต่อไปนี้

(1) ในการเลือกรูปแบบการจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตร ควรจะได้คำนึงถึงธรรมชาติของผู้เรียน และธรรมชาติของเนื้อหาสาระเป็นหลักกล่าวคือ หากผู้เรียนเป็นผู้ที่ยังอยู่ในวัยเด็กเท่าใด หลักสูตรก็ควรจะได้หลอมรวมเนื้อหาสาระให้มากกว่านั้น (Beauchamp, 1981) โดยเหตุนี้จึงจะพบว่าหลักสูตรสำหรับนักเรียนในระดับก่อนประถมศึกษาจึงมักจะจัดเนื้อหาสาระในลักษณะของการบูรณาการของเนื้อหาสาระจากสาขาวิชาต่างๆ หรือบางทีก็จัดในรูปของหลักสูตรประสบการณ์หรือหลักสูตรกิจกรรมก็ได้

(2) เนื่องจากไม่มีรูปแบบการจัดหลักสูตรในรูปแบบใดที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคมได้ดีโดยตลอด ดังนั้นในการจัดหลักสูตรโดยทั่วไปนั้นมักจะไม่นิยมใช้รูปแบบการจัดหลักสูตรแบบใดแบบหนึ่งแต่เพียงรูปแบบเดียวโดยตลอด ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุประการแรกก็คือ แต่ละรูปแบบมักจะมีข้อจำกัดเฉพาะอย่าง ดังนั้นหากยึดถือรูปแบบการจัดหลักสูตรเพียงแบบเดียวก็จะทำให้ผู้เรียนมีจุดอ่อนหรือขาดความรู้และประสบการณ์ในส่วนที่เป็นข้อจำกัดของรูปแบบหลักสูตรนั้นๆ และสาเหตุประการต่อไปก็คือการที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้จากหลักสูตรในรูปแบบเดียวโดยตลอดหลักสูตรการศึกษาเล่าเรียนนั้นก็อาจทำให้เกิดความเบื่อหน่ายจากการศึกษาเล่าเรียนเป็นอย่างมาก ด้วยสาเหตุดังกล่าวมานี้จึงทำให้การจัดหลักสูตรสำหรับการศึกษาในแต่ละระดับจำเป็นจะต้องใช้รูปแบบต่างๆ หลากๆ รูปแบบมาประกอบกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับสภาพของเนื้อหาสาระหรือศาสตร์ในสาขาวิชาเหล่านั้น ยกตัวอย่างเช่น การจัดหลักสูตรสำหรับนักเรียนประถมศึกษาในส่วนของวิชาทักษะคณิตศาสตร์ อาจจะต้องจัดตามลำดับความยากง่ายของศาสตร์ สาขาคณิตศาสตร์โดยตรง แต่ถ้าเป็นวิชาประสบการณ์ชีวิตอาจจะจัดหลักสูตรในลักษณะของการยึดเอาประสบการณ์ของเด็กที่จะต้องพบในชีวิตประจำวันเป็นหลัก เป็นต้น

แนวทางในการออกแบบของการจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์ให้กับเด็ก คือ ต้องคำนึงถึงธรรมชาติของผู้เรียน และไม่มีรูปแบบใดที่สมบูรณ์และใช้ได้ดีที่สุด

12

การตรวจสอบคุณภาพ ของหลักสูตร

เมื่อร่างหลักสูตรขึ้นมาเสร็จแล้ว สมควรจะได้มีการตรวจสอบและประเมินคุณภาพของหลักสูตรก่อนที่จะได้มีการนำไปใช้จริงๆ การตรวจสอบและประเมินคุณภาพของหลักสูตรก่อนที่จะนำไปใช้ก็เพื่อจะได้ทราบถึงจุดดีจุดอ่อนของหลักสูตร หากพบว่ามีจุดอ่อนหรือมีข้อบกพร่องก็สมควรจะได้ปรับปรุงแก้ไขเสียก่อน

1. การตรวจสอบหลักสูตรฉบับร่าง

1.1 วิธีการตรวจสอบ

การตรวจสอบเอกสารหลักสูตรภายหลังจากการร่างหลักสูตรเสร็จแล้วนั้น มีจุดมุ่งหมายก็เพื่อให้หลักสูตรมีความถูกต้องสมบูรณ์ และเกิดความเชื่อมั่นว่าหลักสูตรจะมีความสัมฤทธิ์ผลในการนำไปใช้ได้มากที่สุด การตรวจสอบเอกสารหลักสูตรอาจจะทำได้โดยวิธีการต่อไปนี้คือ

- (1) การตรวจสอบโดยคณะพัฒนาหลักสูตร และ
- (2) การตรวจสอบโดยคณะผู้เชี่ยวชาญ

1.1.1 การตรวจสอบโดยคณะพัฒนาหลักสูตร

หลังจากเขียนหลักสูตรครบถ้วน ซึ่งประกอบด้วยจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเนื้อหาสาระ ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอน และกำหนดมาตรการประเมินผลเรียบร้อยแล้ว ยังไม่ถือว่าเสร็จสิ้นภาระกิจของร่างหลักสูตร ในการทำหลักสูตรให้มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากที่สุดหรือป้องกันผิดพลาด ควรจะได้มีการตรวจสอบภายในหรือประเมินเอกสารหลักสูตรเสียก่อน คณะพัฒนาหลักสูตรควรจะทำการศึกษาวิเคราะห์และตรวจสอบหลักสูตร

การตรวจสอบหลักสูตรจะช่วยให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์ ถูกต้องและเชื่อมั่นว่าหลักสูตรจะบรรลุจุดมุ่งหมายที่ได้วางไว้

เมื่อร่างหลักสูตรเสร็จแล้ว คณะพัฒนาหลักสูตรจะทำการตรวจสอบภายในหรือประเมินเอกสารหลักสูตรอย่างละเอียด เพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีความบกพร่องน้อยที่สุด

อย่างละเอียดภายหลังจากการเขียนหลักสูตรได้เสร็จสิ้นไปแล้วประมาณ 2-3 สัปดาห์ การประเมินและตรวจสอบโดยคณะพัฒนาหลักสูตรนี้จะทำให้หลักสูตรที่เขียนขึ้นมีความบกพร่องน้อยที่สุด

1.1.2 การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ

หลังจากคณะพัฒนาหลักสูตรได้ตรวจสอบเอกสารหลักสูตรที่ร่างขึ้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ควรจัดส่งให้ผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบและประเมินหลักสูตรอีกครั้งหนึ่ง ผู้เชี่ยวชาญที่จะทำการประเมินหลักสูตรนี้ควรประกอบด้วยผู้ที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับหลักสูตรโดยทั่วไปและผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของวิชาต่างๆ ที่บรรจุไว้ในหลักสูตรการวิเคราะห์วิจารณ์หลักสูตรควรดำเนินไปอย่างเที่ยงธรรมและตรงไปตรงมา อย่างไรก็ตาม ในภาคปฏิบัติมักจะมีปัญหาเกี่ยวกับตรวจสอบและประเมินหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ กล่าวคือ คณะผู้พัฒนาหลักสูตรส่วนมากมักจะต้องการรับฟังเฉพาะในส่วนดีเท่านั้น โดยเหตุนี้ในบางครั้งผู้เชี่ยวชาญอาจจะรู้สึกลำบากใจเกี่ยวกับการประเมินเอกสารหลักสูตรมากพอสมควร

ผู้เชี่ยวชาญจะทำการตรวจสอบหลักสูตรอย่างเที่ยงธรรมและตรงไปตรงมา

1.2 แนวทางในการพิจารณาตรวจสอบหลักสูตร

ในการตรวจสอบหลักสูตรก่อนนำไปใช้อาจจะดำเนินการโดยสร้างเกณฑ์ในการประเมินหลักสูตรขึ้นมาก่อน แล้วจึงนำเอาเกณฑ์ที่ตั้งไว้นั้นไปทำการตรวจสอบคุณภาพของเอกสารหลักสูตรต่อไป สำหรับแนวทางในทางสร้างเกณฑ์การประเมินหลักสูตรนั้น อาจจะทำจากแนวทางจากเสนอแนะของ เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander) ซึ่งเขียนไว้ในหนังสือชื่อ Curriculum Planning for Modern Schools (1969) เกี่ยวกับลักษณะของหลักสูตรที่ดีก็ได้ หรืออาจจะนำข้อคำถามเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตรซึ่งเสนอโดย แพร์ท (Pratt) มาใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินก็ได้ สำหรับในที่นี้จะขอนำเอาคำถามเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตรที่เสนอโดย เดวิด แพร์ท มาให้ท่านได้ศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติดังต่อไปนี้

แนวทางในการประเมินหลักสูตรที่เสนอโดย เดวิด แพร์ท (Pratt, 1980)

(1) จุดมุ่งหมายทั่วไป

- ๐ ได้มีการกล่าวถึงลักษณะของผลผลิตที่มุ่งหวังจากหลักสูตร

อย่างชัดเจนหรือไม่

- ๐ จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีความสำคัญเพียงพอไหม
- ๐ จุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้ครอบคลุมความมุ่งหวังที่สำคัญทั้งหมดหรือไม่

2. เหตุผลและความจำเป็น

- ๐ ได้มีการกล่าวถึงความจำเป็นเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรหรือไม่
- ๐ ได้นำเอาข้อถกเถียงที่สำคัญเกี่ยวกับหลักสูตรมากล่าวได้หรือไม่
- ๐ ข้อถกเถียงเหล่านั้นเป็นความจริงหรือใช้ได้ไหม
- ๐ ได้มีการคาดการณ์เกี่ยวกับข้อคัดค้านอันอาจจะเกิดขึ้นไหม
- ๐ ถ้าหากมีการศึกษาถึงความจำเป็น วิธีการศึกษาค้นคว้า และการบรรยายเกี่ยวกับผลการค้นคว้ามีความสมบูรณ์เพียงพอไหม

3. จุดมุ่งหมายเฉพาะ

- ๐ ได้มีการกล่าวถึงจุดมุ่งหมายเฉพาะหรือไม่
- ๐ ได้มีการชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนจะมีความเปลี่ยนแปลงโดยหลักสูตรอย่างไร
- ๐ ได้มีการบอกประเภทหรือความสำคัญของจุดมุ่งหมายเฉพาะแต่ละข้อหรือไม่
- ๐ จุดมุ่งหมายเฉพาะแต่ละข้อมีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายทั่วไปหรือไม่
- ๐ จุดมุ่งหมายเฉพาะมีความชัดเจนหรือยืดหยุ่น นำไปใช้ได้ มีความสำคัญและมีความเหมาะสมเพียงใด
- ๐ ถ้าหากจุดมุ่งหมายเฉพาะทุกข้อมีความสัมฤทธิ์ผล จุดมุ่งหมายโดยทั่วไปของหลักสูตรจะเป็นความจริงหรือไม่

(4) เกณฑ์ในการวัดพัฒนาการ

- ๐ ผลที่ได้จากหลักสูตรจะได้รับการประเมินอย่างมีหลักเกณฑ์หรือไม่
- ๐ เกณฑ์ในการพิจารณา มีความเหมาะสมสมบูรณ์ ชัดเจน มีความจำเพาะเชื่อถือได้ และมีประสิทธิภาพเพียงใด

พรรคฯ ได้ให้แนวทางในการประเมินหลักสูตรไว้ 13 ข้อ คือ ประเมินจุดมุ่งหมายทั่วไป จุดมุ่งหมายเฉพาะ เหตุผลและความจำเป็น เกณฑ์ในการวัดพัฒนาการ เนื้อหาสาระ ลักษณะของผู้เรียน การจัดการเรียนการสอน การจัดการความแตกต่างของผู้เรียน รายละเอียดในการปฏิบัติการทดลองหลักสูตร การประเมินโครงการทดลองหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และผลผลิต

- ๑ เกณฑ์ในการตัดสินมีความเหมาะสมเพียงใด

(5) เนื้อหาสาระ

- ๑ ได้มีการอธิบายถึงสภาพสังคมและชุมชนที่หลักสูตรจะนำไปใช้หรือไม่
- ๑ สาระที่เกี่ยวกับสถาบันมีความชัดเจนหรือไม่
- ๑ มีความชัดเจนเกี่ยวกับความเหมาะสมของหลักสูตร ความต่อเนื่องหรือความเกี่ยวกับโครงการของนักเรียนและสถาบันหรือไม่
- ๑ สายการบริหารมีความชัดเจนหรือไม่
- ๑ มีสถาบันอื่นใดสามารถจะใช้หลักสูตรนี้หรือไม่
- ๑ มีการกล่าวถึงผลกระทบกับวิชา โครงการ และครูหรือไม่

6. ลักษณะของผู้เรียน

- ๑ ได้มีการกล่าวถึงคุณลักษณะของผู้เรียนที่จะเรียนตามหลักสูตรนี้หรือไม่
- ๑ ได้มีการกล่าวถึงกระบวนการคัดเลือกผู้เรียนหรือไม่
- ๑ มีการกำหนดความรู้พื้นฐานหรือไม่
- ๑ การทดสอบเบื้องต้นมีความเหมาะสมหรือยัง
- ๑ มีการให้สิ่งใดแก่ผู้ที่ไม่สามารถเข้าเรียนในโปรแกรมนี้บ้าง

(7) การเรียนการสอน

- ๑ แผนการเรียนการสอนมีรายละเอียดเพียงพอหรือไม่
- ๑ มีคุณค่าใหม่
- ๑ เนื้อหาสาระเป็นที่ดึงดูดใจใหม่
- ๑ มีความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายใหม่
- ๑ วิธีการสอนมีความเหมาะสม ใช้หลายลักษณะและมีความสร้างสรรค์ใหม่
- ๑ จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสามารถนำไปถ่ายทอดด้วยวิธีการสอนที่เหมาะสมหรือไม่

8. การจัดการเกี่ยวกับความแตกต่างของผู้เรียน

- ๑ มีการประเมินผลระหว่างการเรียนบ่อยๆ และประเมินผลเพื่อการวินิจฉัยหรือไม่

- ๑ มีการเตรียมการเพื่อสอนซ่อมเสริมหรือไม่ และการสอนซ่อมเสริมนั้นมีความเหมาะสม มีหลายรูปแบบ และมีความคิดสร้างสรรค์หรือ
- ๑ ไม่มีการส่งเสริมผู้เรียนเก่งหรือไม่

9. รายละเอียดในการปฏิบัติ

- ๑ ได้มีการระบุจำนวนผู้เรียนหรือจำนวนกลุ่มขั้นต่ำสุดและมากที่สุดไว้หรือไม่
- ๑ มีโครงการแก้ไขปัญหากับจำนวนผู้เรียนมากเกินไปหรือน้อยกว่าที่กำหนดหรือไม่
- ๑ มีการระบุถึงวัสดุและเครื่องมือต่างๆ ที่เป็นสื่อการเรียนการสอนหรือไม่
- ๑ สื่อและเครื่องมือเหล่านั้นมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับหลักสูตรหรือไม่
- ๑ สื่อและเครื่องมือเหล่านั้นสามารถหาซื้อได้ง่ายหรือจัดทำขึ้นได้หรือไม่
- ๑ สื่อและเครื่องมือเหล่านั้นมีความเหมาะสมหรือไม่
- ๑ มีการกล่าวถึงการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกที่มีความจำเป็นหรือไม่
- ๑ ได้มีการคิดระบุจำนวนเวลาที่จะใช้ทั้งหมดหรือไม่
- ๑ ได้กล่าวถึงคุณสมบัติ ความสามารถ และหน้าที่ความรับผิดชอบของอาจารย์ผู้สอนหรือไม่
- ๑ ได้มีการวิเคราะห์ถึงค่าใช้จ่ายในการลงทุนต่างๆ อย่างสมบูรณ์หรือไม่

10. การทดลองหลักสูตร

- ๑ ได้มีการทดลองใช้หลักสูตรหรือการตรวจสอบในภาคสนามหรือไม่
- ๑ ถ้าหากได้มีทดลองใช้หลักสูตรมาแล้ว ได้มีการกล่าวถึงผลการทดลองใช้หลักสูตรได้หรือไม่

11. การประเมินผลโครงการทดลองหลักสูตร

- ๑ ได้มีการวัดผลของควมมีประสิทธิภาพของโครงการ และ

เป็นที่ยอมรับกันหรือไม่

- ๑ มีส่วนอื่นใดของหลักสูตรจำเป็นจะต้องมีการประเมินหรือไม่
- ๑ มีการขยายและปรับปรุงแก้ไขหรือไม่

12. การนำหลักสูตรไปใช้

- ๑ มีแนวทางและหมายกำหนดการใช้หลักสูตรหรือไม่
- ๑ บทบาทและหน้าที่ของผู้ใช้หลักสูตร ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนหรือไม่
- ๑ ทรัพยากรและเครื่องจูงใจในการใช้หลักสูตรมีเพียงพอหรือไม่
- ๑ แผนการใช้หลักสูตรมีความชัดเจนและเป็นไปได้เพียงใด

13. ผลผลิต

- ๑ หลักสูตรมีรูปแบบที่เป็นอิสระในตัวเองและมีความผิดพลาดน้อยหรือไม่
- ๑ ผลผลิตที่ได้จากหลักสูตรจะเป็นที่น่าสนใจและสรรค์สร้างหรือไม่

2. การทดลองใช้หลักสูตร

การทดลองใช้หลักสูตรเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการตรวจสอบและประเมินหลักสูตรก่อนที่จะได้นำไปใช้จริง การทดลองใช้หลักสูตรโดยทั่วไปจะดำเนินการตามวิธีการวิจัยเชิงทดลอง โดยใช้สถานการณ์จริงเป็นที่สำหรับปฏิบัติการทดลอง (Field Experimental Research) การทดลองใช้หลักสูตรจะต้องทำการควบคุมสถานการณ์ต่างๆ ให้เป็นไปโดยธรรมชาติของการใช้หลักสูตรในสถานการณ์จริงให้มากที่สุด ในการทดลองใช้หลักสูตรนี้อาจจะทำการทดลองหลักสูตรทั้งระบบกับกลุ่ม ทดลองในขอบเขตที่จำกัดหรืออาจจะเลือกเอาเฉพาะตอนใดตอนหนึ่งของหลักสูตรมาทำการทดลองใช้กับกลุ่มทดลองก็ได้ ขณะที่มีการทดลองใช้หลักสูตรผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรจะต้องคอยให้คำแนะนำชี้แจงรวมทั้งมีการติดตามประเมินผล การใช้หลักสูตรอย่างใกล้ชิดด้วย เพื่อจะได้นำข้อมูลต่างๆ มาเป็นพื้นฐานสำหรับการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้มีความเหมาะสมก่อนที่จะได้มีการประกาศใช้อย่างเป็นทางการต่อไป

การทดลองใช้หลักสูตรในสถานการณ์จริง เป็นการตรวจสอบและประเมินหลักสูตรตามวิธีการทดลอง

3. การประเมินหลักสูตรโดยใช้เทคนิคปุยแซงค์ (Puissance Analysis Technique)

ปุยแซงค์เทคนิคเป็นวิธีการประเมินผลหลักสูตร ซึ่งวิเคราะห์องค์ประกอบ 3 ส่วนของหลักสูตร คือ จุดมุ่งหมาย การเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน องค์ประกอบแต่ละส่วนได้มีการจำแนกเป็นข้อย่อยๆ ผู้ประเมินจะทำการให้คะแนนในข้อย่อยแต่ละข้อโดยใช้ตารางวิเคราะห์ (Puissance Analysis Matrix) ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้

ตารางการวิเคราะห์หลักสูตรตามวิธีการแบบปุยแซงค์สร้างขึ้นโดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้ที่เสนอโดย กาเย่ (R.M. gagne') แต่ได้ดัดแปลงเพื่อให้เหมาะสมกับการประเมินหลักสูตรโดยแบ่งประเภทความรู้ไว้เพียง 6 ประเภท แต่ละประเภทได้ให้น้ำหนักเรียงตามลำดับดังนี้

(1) แบบลูกโซ่	ให้น้ำหนัก 1
(2) แบบเชื่อมโยงโดยใช้คำพูด	ให้น้ำหนัก 2
(3) แบบผสมผสาน	ให้น้ำหนัก 3
(4) แบบแนวคิด	ให้น้ำหนัก 4
(5) แบบหลักการ	ให้น้ำหนัก 5
(6) แบบแก้ปัญหา	ให้น้ำหนัก 6

ขณะเดียวกันก็มีการพิจารณาลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยความรู้แต่ละประเภทที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เรียนจะต้องแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้เช่นใดออกมา พฤติกรรมการเรียนรู้ในแต่ละวิธีนั้นก็ให้ค่าน้ำหนักแตกต่างกัน ความยากง่ายดังนี้คือ

(1) การบอกหรือชี้	ให้น้ำหนัก 1
(2) การเลือก	ให้น้ำหนัก 1
(3) การบอกกฎเกณฑ์	ให้น้ำหนัก 1
(4) การจัดลำดับ	ให้น้ำหนัก 2
(5) การสาธิต	ให้น้ำหนัก 2
(6) การสร้างสรรค์	ให้น้ำหนัก 3
(7) การอธิบายด้วยความเข้าใจ	ให้น้ำหนัก 3
(8) การแยกแยะหรือจำแนก	ให้น้ำหนัก 3
(9) การใช้กฎเกณฑ์ต่างๆ	ให้น้ำหนัก 3

การประเมินหลักสูตร โดยใช้เทคนิคปุยแซงค์ ซึ่งวิเคราะห์จุดมุ่งหมายการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนของหลักสูตร

การใช้ตารางวิเคราะห์ปุ๋ยเชิงค์ เพื่อวิเคราะห์หาคุณภาพของหลักสูตร จะทำได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 นำจุดมุ่งหมายกิจกรรมการสอนและการวัดผลที่รวบรวมมาได้ทั้งหมดจากหลักสูตรมาวิเคราะห์ดูว่า แต่ละหัวข้อเป็นความรู้ที่อยู่ในลักษณะหรือแบบใด และการพฤติกรรมการเรียนรู้นั้นอยู่ในลำดับหรือชั้นไหน ตัวอย่างเช่น หลักสูตร ก. มีมุ่งหมายอยู่ 10 ข้อ กิจกรรมการเรียนการสอนข้อ 10 และการวัดผลอยู่ 10 ข้อ เราต้องนำข้อต่างๆ ทั้ง 30 ข้อ มาลงในช่องตารางวิเคราะห์ปุ๋ยเชิงค์ให้หมดทุกข้อ เช่น จุดมุ่งหมายข้อ 1 ถ้าจัดว่าเป็นความรู้ที่อยู่ในประเภทที่ 2 และให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ในขั้นที่ 3 เราก็จะใส่ จ.1 ลงในช่องที่ตารางนำมาพบกัน ทำอย่างนี้ไปเรื่อยๆ จนกระทั่งครบทุกข้อ 30 ข้อ

แบบของความรู้ พฤติกรรมการเรียนรู้	แบบลูกโซ่ (1)	แบบเชื่อมโยง โดยใช้คำพูด (2)	แบบผสม ผสาน (3)	แบบแนวคิด (4)	แบบหลักการ (5)	แบบแก้ปัญหา (6)
1. บอก, ซ้ำ (1)	ก.5 =1	ก.4 =2				
2. เลือก (1)	จ.3 =1			ก.2 =4		
3. บอกกฎเกณฑ์ (1)		จ.1, จ.2, จ.8 ก.1, ก.3, ก.7 =16				จ.9 =6
4. ลำดับ (2)			ว.3 =6	จ.4, ว.4 =16		
5. สาธิต (2)	ก.6 =2					จ.10, ว.10 =24
6. สร้าง (3)		ก.8, ว.6 =12				
7. อธิบาย (3)			ก.9, ว.6 =18		จ.6 =15	
8. แยกแยะ (3)				ก.10, ว.9 =24	จ.7, ว.7 =30	
9. ใช้กฎเกณฑ์ (3)					จ.3, ว.8 =30	

ตารางที่ 3 ตัวอย่างการวิเคราะห์หลักสูตรตามเทคนิคปุยแซงค์

จากตาราง คิดคำนวณหาค่าของหลักสูตรดังนี้

$$\begin{aligned}
 P.M' &= \frac{1+2+1+4+16+6+6+16+2+24+12+15+18+15+24+30+30}{30} \\
 &= \frac{222}{30} = 7.4
 \end{aligned}$$

ขั้นที่ 2 หลังจากลงรายการข้อมูลเรียบร้อยแล้วก็ทำการคำนวณหาค่าน้ำหนักคะแนน ในแต่ละช่องของตารางการวิเคราะห์ ตัวอย่างเช่น ในช่องที่ตรงกับแบบการเรียนรู้แบบที่ 2 และพฤติกรรมการเรียนรู้ขั้นที่ 3 มีหัวข้ออยู่ในช่องนี้คือ หัวข้อ จ.1, จ.2, จ.8, ก.1, ก.3, ก.7 และ ว.2 ซึ่งนับรวมได้ 8 ข้อด้วยกัน ดังนั้น

$$\begin{aligned} \text{น้ำหนักของช่องนี้} &= \text{น้ำหนักของแบบการเรียนรู้} \times \text{น้ำหนักของ} \\ &\quad \text{พฤติกรรมการเรียนรู้} \times \text{จำนวนช่องนั้น} \\ &= 2 \times 1 \times 8 \\ &= 16 \end{aligned}$$

ขั้นที่ 3 ขั้นใช้ค่าคุณภาพหลักสูตร (the Puisseance Measure) ใช้ตัวย่อ P.M. หลังจากคิดน้ำหนักของแต่ละช่องเสร็จแล้ว ก็นำมาเข้าสูตรดังนี้

$$p.m. = \frac{\text{น้ำหนักของทุกช่องในตารางวิเคราะห์ปยุเชิงครมกัน}}{\text{จำนวนข้อที่นำวิเคราะห์}}$$

- ขั้นที่ 4 ขั้นแปลผล เกณฑ์ที่ใช้ในการแปลผลที่คำนวณได้มีดังนี้
- ค่า P.M. ตั้งแต่ 1-4 แสดงว่าหลักสูตรมีคุณภาพต่ำ
 - ค่า P.M. ตั้งแต่ 4-10 แสดงว่าหลักสูตรมีคุณภาพปานกลาง
 - ค่า P.M. ตั้งแต่ 10-18 แสดงว่าหลักสูตรมีคุณภาพสูง

จากตัวอย่างที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า หลักสูตรมีค่า P.M.=7.4 แสดงว่า หลักสูตรนี้มีคุณภาพในระดับปานกลางค่อนข้างไปในทางสูงเล็กน้อย

การประเมินผลหลักสูตรด้วยปยุเชิงครมเทคนิกเท่าที่ได้เสนอมาเป็นวิธีการที่ใช้ประเมินหลักสูตรโดยส่วนรวมๆ คือประเมินองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนรวมกัน คือ จุดมุ่งหมาย กิจกรรมการสอน และการวัดผล

การประเมินหลักสูตร โดยใช้เทคนิคปยุเชิงครมนี้อาจจะดำเนินการวิเคราะห์ส่วนใดส่วนหนึ่งของหลักสูตรเพียงส่วนเดียว เช่น ทำการวิเคราะห์เฉพาะจุดมุ่งหมาย หรือวิเคราะห์เฉพาะกิจกรรมการเรียนการสอน หรือวิเคราะห์เฉพาะการวัดผลการเรียนการสอน เพื่อดูว่าแต่ละส่วนของหลักสูตรมีค่าเท่าใดก็ย่อมจะทำได้ โดยอาศัยกระบวนการวิเคราะห์แบบเดียวกันกับที่ได้กล่าวมาแล้ว

13

การนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร กล่าวคือ หลังจากได้ร่างหลักสูตรสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะนำหลักสูตรไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนต่อไป การนำเอาหลักสูตรไปให้ถึงผู้รับอันได้แก่นักเรียนนั้นจะส่งผ่านผู้เกี่ยวข้องและผ่านระดับการปฏิบัติหลายระดับ ซึ่งเมื่อนับตั้งแต่ระดับเริ่มต้นที่สุดไปถึงระดับสุดท้ายจะเป็นดังนี้

- (1) หลักสูตรระดับอุดมการณ์
- (2) หลักสูตรระดับเอกสาร
- (3) หลักสูตรระดับการรับรู้
- (4) หลักสูตรระดับปฏิบัติการ และ
- (5) หลักสูตรระดับประสบการณ์ (McNeil. 1981)

หลักสูตรระดับอุดมการณ์ (Ideal Curriculum) หมายถึงหลักสูตรในทัศนะของคณะกรรมการผู้ร่างหลักสูตร บุคคลกลุ่มนี้มีเจตนารมณ์ที่จะให้ผู้เรียนมีลักษณะอย่างไรก็จะพยายามถ่ายทอดความคิดของตนเองไปสู่ในหลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้น อุดมการณ์ของหลักสูตรจะเป็นไปตามความมุ่งหวังหรือไม่ มักจะขึ้นอยู่กับ การให้ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรไปใช้เป็นประการสำคัญ

หลักสูตรระดับเอกสาร (Formal curriculum) หมายถึงหลักสูตรที่ได้ประกาศใช้อย่างเป็นทางการ ซึ่งรวมถึงเอกสารหลักสูตร คู่มือครู ตลอดจนตำราต่างๆ สิ่งเหล่านี้จะกล่าวถึงสิ่งต่างๆ ที่จะนำไปสอนเด็กนักเรียน

หลักสูตรระดับการรับรู้ (Perceived Curriculum) หมายถึงหลักสูตรในสายตาหรือการรับรู้ของครูผู้ใช้หลักสูตร ระดับนี้ถือว่าเป็นระดับของการนำหลักสูตรไปใช้ที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของหลักสูตรเป็นอย่างมาก

การนำหลักสูตรไปใช้นั้นต้องผ่านผู้ที่เกี่ยวข้องหลายระดับ คือ

1. ระดับอุดมการณ์
2. ระดับเอกสาร
3. ระดับการรับรู้
4. ระดับปฏิบัติการ
5. ระดับประสบการณ์

มาก ถ้าหากครูผู้ใช้หลักสูตรมีความเข้าใจเจตนารมณ์ของหลักสูตรดีก็ย่อมจะ
สามารถนำเอาอุดมการณ์ของคณะพัฒนาหลักสูตรไปสู่ผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง

หลักสูตรระดับปฏิบัติการ (Operational Curriculum) หมายถึง
หลักสูตรที่ครูนำไปใช้สอนจริงๆ ในห้องเรียน หลักสูตรระดับนี้จึงเป็นหลักสูตร
ซึ่งใช้ในสถานการณ์จริง โดยครูภายใต้สภาพการณ์ต่างๆ โดยรอบในขณะที่ใช้
หลักสูตรนั้นๆ

หลักสูตรระดับประสบการณ์ (Experiential Curriculum) หมายถึง
ถึงสิ่งที่ผู้เรียนได้รับจากหลักสูตรโดยตรง ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถรับได้
แค่ไหนก็ถือว่าเป็นประสบการณ์ที่ได้จากหลักสูตรนั้นๆ โดยตรง ผู้เรียนแต่ละ
คนอาจจะรับรู้หลักสูตรเดียวกันที่ครูโดยครูคนเดียวกันในเวลาเดียวกันแตกต่างกันไป ประสบการณ์ที่เด็กได้รับจริงๆ จะถือว่าเป็นจุดหมายปลายทางของ
หลักสูตร

จากลำดับขั้นของการทำงานเกี่ยวกับหลักสูตรที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็น
ได้ว่า กว่าที่หลักสูตรซึ่งเริ่มกำหนดจากความคิดของคณะพัฒนาหลักสูตรจะ
ไปถึงผู้เรียนนั้น จะผ่านขั้นตอนการนำไปใช้อยู่หลายขั้นตอน ผู้ถ่ายทอดใน
การนำเอาอุดมการณ์ของคณะพัฒนาหลักสูตรไปถึงผู้เรียนนั้นก็แค่ครูและ
จะต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

การทำงานเกี่ยวกับหลักสูตรจะถือว่าขั้นตอนของการใช้หลักสูตรเป็น
ขั้นตอนที่มีความสำคัญยิ่งของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรเป็นที่ยอมรับกันว่า
ขั้นตอนการใช้หลักสูตรนั้นเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ ในการชี้ถึงความสำเร็จ
หรือความล้มเหลวของหลักสูตรโดยตรง นักพัฒนาหลักสูตรทุกคนต่างก็ยอมรับ
ความสำคัญของขั้นตอนของการใช้หลักสูตรว่าจะได้สร้างไว้ดีเพียงใดก็ตาม
ยังไม่สามารถจะกล่าวได้ว่าหลักสูตรจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ถ้าหากการ
นำหลักสูตรไปใช้ดำเนินไปโดยไม่ถูกต้องหรือไม่ดีเพียงพอความล้มเหลวของ
หลักสูตรก็จะบังเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ขั้นตอนการนำไปใช้นับเป็น
ขั้นตอนที่มีความสำคัญที่สุด
ในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

1. ผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรพอจะแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ
คือ (1) ส่วนกลาง ซึ่งเป็นหน่วยงานผู้พัฒนาหลักสูตร และ (2) ส่วนท้องถิ่น

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลัก
สูตรคือ

1. หน่วยงานส่วนกลาง ซึ่ง
อาจจะคณะผู้บริหาร
หลักสูตร

ซึ่งเป็นหน่วยงานระดับผู้ใช้หลักสูตร

1.1 หน่วยงานส่วนกลาง หมายถึงหน่วยงานหรือคณะบุคคลที่ทำหน้าที่พัฒนาหลักสูตร เพื่อให้หน่วยงานในส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ใช้ ยกตัวอย่าง เช่น ศูนย์พัฒนาหลักสูตรของกรมวิชาการซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการพัฒนาหลักสูตรสำหรับใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา หรือศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาค ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน สำหรับใช้ในจังหวัดต่างๆ ที่อยู่ในภาคนั้นๆ หน่วยงานดังกล่าวมานี้จะมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร 2 ลักษณะ คือ ทำการบริหารและบริการหลักสูตรกับให้การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนเอง

1.2 หน่วยงานส่วนท้องถิ่น หมายถึงหน่วยงานหรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอน ซึ่งได้แก่โรงเรียนหรือสถานศึกษาต่างๆ ที่เป็นผู้ใช้หลักสูตรซึ่งสร้างโดยส่วนกลาง งานที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาจะต้องรับผิดชอบในการใช้หลักสูตรก็คืองานบริหารและบริการหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

เนื่องจากการใช้หลักสูตรของหน่วยงานในส่วนกลาง ซึ่งเป็นหน่วยงานพัฒนาหลักสูตรกับงานการใช้หลักสูตรของหน่วยงานระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานผู้ใช้หลักสูตรจะมีความแตกต่างกันอยู่มาก โดยเหตุนี้จึงจะได้กล่าวถึงงานการใช้หลักสูตรอีกครั้งหนึ่งในลำดับต่อไปนี้ เพื่อจะได้เห็นลักษณะของงานการใช้หลักสูตรชัดเจนยิ่งขึ้น

2. งานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

โดยลักษณะของภาระหน้าที่ของหน่วยงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพอจะชี้ให้เห็นได้ว่า งานที่มีความเกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรจะมีงานหลักอยู่ 3 งาน คือ

- (1) งานบริหารและบริการหลักสูตร
- (2) งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร
- (3) งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

2. หน่วยงานท้องถิ่นคือผู้ที่นำหลักสูตรไปใช้สอนหรือหมายถึงโรงเรียนนั่นเอง

งานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร คือ

1. งานบริหารและบริการหลักสูตร คือการเตรียมบุคลากรหรือแหล่งบริการวิชาการในโรงเรียน
2. งานดำเนินการเรียนการสอน ซึ่งหมายถึงโรงเรียน
3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร รวมถึงงานนิเทศการใช้หลักสูตร นิเทศการเรียนการสอนในโรงเรียน

ทั้ง 3 งานดังกล่าวมานี้ จะมีความแตกต่างกันไปตามระดับของหน่วยงาน กล่าวคือ ในส่วนของการบริหารหลักสูตรส่วนกลางซึ่งเป็นหน่วยงานของคณะพัฒนาหลักสูตรจะมีความเกี่ยวข้องกับการเตรียมบุคลากรเพื่อใช้หลักสูตร และการบริหารและบริการวัสดุหลักสูตร ส่วนงานบริหารและบริการหลักสูตรในระดับท้องถิ่นซึ่งได้แก่ โรงเรียนก็จะเกี่ยวข้องกับการจัดบุคลากรเข้าสอนตามความถนัดและความเหมาะสม และการบริหารแหล่งวิชาการในโรงเรียน สำหรับงานที่ 2 คืองานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรนั้นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงก็คือ หน่วยงานผู้ใช้หลักสูตรซึ่งได้แก่โรงเรียนหรือสถานศึกษานั้นเอง งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรจะประกอบด้วย การปรับหลักสูตรเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลตามหลักสูตร ส่วนงานที่ 3 คือการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรนั้นจะเป็นงานที่จะต้องรับผิดชอบทั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่พัฒนาหลักสูตรและหน่วยงานผู้ใช้หลักสูตร ในระดับหน่วยงานพัฒนาหลักสูตรนั้น จำเป็นจะต้องดำเนินการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร ตลอดจนจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการใช้หลักสูตร ส่วนในระดับผู้ใช้นั้นก็ได้แก่การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรภายในโรงเรียน และการบำรุงขวัญเพื่อให้กำลังใจแก่ผู้ใช้หลักสูตร งานที่กล่าวมานี้จะได้อธิบายละเอียดในลำดับต่อไป

2.1 งานบริหารและบริการหลักสูตร

2.1.1 งานเตรียมบุคลากร งานเตรียมบุคลากรเป็นงานที่มีความสำคัญมาก ก่อนที่จะนำหลักสูตรใดไปใช้ควรจะได้มีการให้ความรู้หรือชี้แจงให้ผู้ที่ใช้หลักสูตรมีความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้าง แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้น การเตรียมบุคลากรเพื่อการใช้หลักสูตรนี้ก็ยังมีความสำคัญและเป็นภาระหนักมากถ้าหากหลักสูตรที่จัดทำขึ้นมาใหม่นั้นเป็นหลักสูตรซึ่งมีความแตกต่างจากหลักสูตรเดิมโดยสิ้นเชิง แต่ถ้าหากเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยการปรับปรุงแก้ไขเพียงบางส่วน ภารกิจเกี่ยวกับการเตรียมบุคลากรก็จะไม่มีความยุ่งยากซับซ้อนเท่าใดนัก

การเตรียมบุคลากรเพื่อการใช้หลักสูตรใหม่อาจจะดำเนินการได้หลายวิธี เช่น อาจใช้วิธีการประชุมชี้แจง การอบรม การประชุมสัมมนา การ

การเตรียมบุคลากรมีความสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตร

วิธีการเตรียมบุคลากรอาจจะใช้การประชุมชี้แจง การอบรม การสัมมนา การเผยแพร่ทางเอกสาร เป็นต้น

เผยแพร่ทางเอกสารและสื่อมวลชนชนิดต่างๆ ถ้าหากหลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้น จะถูกนำไปใช้กับกลุ่มประชากรอย่างกว้างขวาง การเตรียมบุคลากรก็ควรจะได้ดำเนินการในหลายๆ รูปแบบเพื่อจะให้การกระจายข้อมูลเป็นไปอย่างกว้างขวางและถึงกลุ่มผู้ใช้โดยทั่วถึงกัน

ถ้าหากจะมองงานเตรียมบุคลากรในหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ใช้หลักสูตรก็จะพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจะมีความเกี่ยวข้องกับการจัดเตรียมครู โดยการส่งครูเข้ารับการฝึกอบรมซึ่งจัดโดยหน่วยงานต่างๆ และบางครั้งโรงเรียนอาจจะจัดให้มีการประชุมหรือฝึกอบรมภายในกลุ่มโรงเรียนหรือโรงเรียนของตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตร และสามารถดำเนินการใช้หลักสูตรได้อย่างถูกต้อง

2.1.2 การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร การจัดครูเข้าสอนเป็นงานของหน่วยงานผู้ใช้หลักสูตร ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นงานของหัวหน้าสถานศึกษาในแต่ละแห่ง การจัดครูเข้าสอนจำเป็นจะต้องคำนึงถึงความรู้ความสามารถ ตลอดจนความสมัครใจของครูแต่ละคนด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ใช้หลักสูตรแต่ละคนมีโอกาสได้ใช้ศักยภาพของตนให้เป็นประโยชน์ต่อการใช้หลักสูตรให้มากที่สุด

สำหรับหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 ได้ระบุบทบาทของครูไว้ละเอียดดังนี้

1. บทบาทของครูในการนำหลักสูตรไปใช้

1.1 ครูระดับก่อนประถมศึกษา ควรยึดหลักการสำคัญ คือ

- 1.1.1 ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการให้เด็กเกิดการเรียนรู้
- 1.1.2 ครูต้องจัดประสบการณ์ให้เด็กเกิดการเรียนรู้ โดยให้เด็กเป็นผู้ลงมือกระทำ และมีโอกาสริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 1.1.3 กิจกรรมที่จัดให้เด็กต้องเน้นกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก ที่มีความหลากหลาย องค์กรความรู้ที่ไร้ขีดจำกัด ซึ่งขึ้นอยู่กับศักยภาพของเด็กแต่ละคน และต้องสนองความต้องการ ความสามารถ และความสนใจของเด็ก
- 1.1.4 การพัฒนาเด็กต้องพัฒนาเป็นองค์รวม ไม่ใช่

การจัดครูที่มีความรู้ความสามารถและมีความสมัครใจเข้าสอน

ครูต้องเข้าใจในหลักการที่สำคัญ

พัฒนาแบบแยกส่วน การพัฒนาเป็นองค์รวมคือการพัฒนาเด็กทุกด้านไปพร้อมกันทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างสมดุล ไม่เน้นหนักด้านใดด้านหนึ่ง

1.2 บทบาทของครูในการนำหลักสูตรไปสู่การจัดประสบการณ์

ครูต้องมีบทบาทที่เหมาะสม

1.2.1 ครูต้องมีความรู้ความเข้าใจหลักสูตร สามารถนำหลักสูตรไปจัดประสบการณ์ให้เด็กได้สอดคล้องกับพัฒนาการ เนื่องจากหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 นี้ไม่ใช่หลักสูตรที่ตายตัว แต่เป็นหลักสูตรที่กำหนดกรอบหรือโครงสร้างอย่างกว้างๆ ให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กแต่ละระดับอายุไว้ ส่วนเนื้อหาและกิจกรรมที่จัดจะต้องให้เป็นไปตามวัยและความสนใจของเด็ก คือ เด็กเป็นผู้เลือก หรือครูอาจเป็นผู้ชี้แนะก่อน ทั้งนี้เด็กต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมในการคิดและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น ซึ่งระยะเวลาในการเรียนรู้ในแต่ละเนื้อหาจะไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับความสนใจและรายละเอียดที่เด็กต้องเรียนรู้

1.2.2 การจัดประสบการณ์จะไม่จัดแยกเป็นรายวิชา แต่ให้จัดในรูปแบบกิจกรรมบูรณาการ กิจกรรมที่จัดต้องมีความยืดหยุ่นหลากหลาย เป็นไปตามความสามารถ ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล ครูไม่ใช่ผู้กำหนดให้เด็กทุกคนทำเหมือนกันหมด

1.2.3 เด็กต้องเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรม และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยครูเป็นผู้จัดเตรียมสื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่น่าสนใจและมีคุณภาพให้เด็กอย่างเพียงพอ

1.2.4 เด็กได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยเป็นผู้กระทำผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ด้วยตนเอง เด็กได้รับประสบการณ์ตรงจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม

1.2.5 เด็กต้องมีโอกาสเลือกและตัดสินใจมากที่สุดในการกำหนดหัวข้อเนื้อหา โดยผ่านสื่อสาร 2 ทาง ระหว่างครูกับเด็ก เพื่อหาข้อยุติจากการคิด ซึ่งเด็กมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริง

1.2.6 ครูต้องให้ความสำคัญต่อภาษาที่เด็กใช้ พยายามเข้าใจภาษาของเด็กจะทำให้เด็กสามารถแสดงความคิดเห็น และความต้องการได้ ครูจึงควรเป็นนักฟังที่ดี

1.2.7 ครูต้องเป็นผู้สร้างบรรยากาศที่ดี เป็นกันเองให้

เด็กรู้สึกสบายใจ อบอุ่น มั่นคง และปลอดภัย

1.2.8 ครูต้องมีความสามารถในการใช้คำถาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำถามปลายเปิด ซึ่งเป็นคำถามที่ช่วยให้เด็กคิด ค้นหาคำตอบได้อย่างไม่มีข้อจำกัด อันจะส่งผลต่อการพัฒนาการความคิด ความเชื่อมั่น และการใช้ภาษาได้เป็นอย่างดี

1.3 บทบาทของครูในการจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับหลักสูตร

1.3.1 ครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก ช่วยเหลือ แนะนำเด็กในการทำกิจกรรมต่างๆ และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก ไม่ใช่เป็นผู้ออกคำสั่ง หรือผู้ถ่ายทอดความรู้ที่เตรียมไว้ให้เด็กเท่านั้น

1.3.2 ครูต้องให้โอกาสเด็กเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการเล่น การสำรวจ ทดลอง รวมทั้งการเสนอหัวข้อ เนื้อหาที่สนใจ หรือคำถามที่นำไปสู่การเขียนแผนการจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับความสนใจของเด็ก

1.3.3 การประเมินพัฒนาการเด็ก ต้องประเมินจากสภาพจริง จากผลการกระทำ พัฒนาการและความสามารถของเด็กแต่ละคน โดยใช้การสังเกตและพิจารณาผลการปฏิบัติการรวบรวมผลงานของเด็กอย่างเป็นระบบ ซึ่งควรให้เด็กมีส่วนร่วมในการเลือกเก็บผลงานของตน และเด็กควรมีโอกาสประเมินตนเองเป็นครั้งคราวตามความเหมาะสม

1.3.4 ครูควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการพัฒนาเด็ก โดยเป็นแหล่งความรู้ เป็นผู้สนับสนุน

2. บทบาททั่วไปของครูระดับก่อนประถมศึกษา

1. บทบาทต่อเด็ก ครูระดับก่อนประถมศึกษาจะต้องมีบทบาทสำคัญต่อเด็กระดับก่อนประถมศึกษาในหลายประการดังนี้

1.1 จัดสภาพแวดล้อม ประสบการณ์และกิจกรรมให้เหมาะสมแก่วัยของเด็ก โดยศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรและวางแผนการจัดประสบการณ์ ตลอดจนจัดกิจกรรมซึ่งการจัดกิจกรรมในแต่ละวันครูสามารถยืดหยุ่นได้ตามความสนใจของเด็ก

การจดบันทึกคำพูดของเด็กจากการสนทนาระหว่างเด็กกับเด็กด้วย

ครู ต้องจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับหลักสูตร

กัน และระหว่างเด็กกับครู จะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการเสริมสร้างพัฒนาการของเด็ก ซึ่งครูควรจัดทำอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องกัน

การรับประทานอาหารเช้าและอาหารกลางวันของเด็ก ครู ควรดูแลอย่างใกล้ชิด โดยฝึกให้เด็กช่วยตนเอง ฝึกมารยาทในการรับประทานอาหารเช้า และฝึกนิสัยการทิ้งขยะให้เป็นที่ ตลอดจนการทำความสะอาดมือก่อนรับประทานอาหารเช้า และทำความสะอาดปากและฟันหลังรับประทาน เป็นต้น

การนอนพักผ่อน นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ครูควรจัดให้เด็กได้นอนพักผ่อนทุกวันประมาณวันละ 2 ชั่วโมง เพื่อเป็นการเสริมสร้างพัฒนาการด้านร่างกาย และสติปัญญาของเด็ก ก่อนนอนพักผ่อนครูควรให้เด็กได้ทำความสะอาดร่างกาย เช่น ล้างมือ ล้างเท้า แปรงฟัน ฯลฯ ตลอดจนฝึกให้เด็กรู้จักจัดเตรียมและเก็บที่นอนด้วยตนเอง และหากว่ามีเด็กคนใดนอนไม่หลับ ครูควรเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด เช่น ปรู๊นนิ่งใกล้ๆ สัมผัสเด็กอย่างละมุนละม่อม เพื่อเป็นการกล่อมเด็กให้หลับ เป็นต้น

1.2 จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่ดี สภาพแวดล้อม นับว่ามีอิทธิพลและความสำคัญต่อพฤติกรรมและการเรียนรู้ของเด็กระดับก่อนประถมศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นครูต้องจัดสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกห้องเรียนให้ดึงดูดความสนใจของเด็ก มีสิ่งของเครื่องใช้และสื่ออุปกรณ์ต่างๆ ให้เพียงพอ เหมาะกับวัยและความสนใจของเด็ก

1.3 จัดเตรียมสื่ออุปกรณ์ประกอบการจัดประสบการณ์ให้พอเพียงสื่ออุปกรณ์ เครื่องเล่นต่างๆ นับเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้การจัดประสบการณ์ของครูประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ดังนั้นในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษา ครูจะต้องจัดเตรียมสื่อให้พร้อม ทั้งสื่อประเภทวัสดุอุปกรณ์และเทคนิค วิธีการต่างๆ ตลอดจนสื่อที่ใช้เสริมประสบการณ์ และสื่อประกอบการจัดกิจกรรมตามตารางกิจกรรมประจำวัน

1.4 การประเมินพัฒนาการของเด็กให้ครอบคลุมพัฒนาการทุกด้าน การวัดและประเมินพัฒนาการของเด็กระดับก่อนประถมศึกษา เป็นเครื่องมืออันสำคัญที่ช่วยให้ครูทราบพัฒนาการของเด็กที่ว่าบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้เพียงใด มีจุดเด่น จุดด้อยที่จะเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กในด้านใด ดังนั้นครูจึงมีบทบาทสำคัญในการวัดและประเมิน

พัฒนาการของเด็ก ทั้งนี้เพื่อนำผลมาเป็นข้อมูลในการเสริมสร้างพัฒนาการ และแก้ไขข้อบกพร่องของเด็กต่อไป

1.5 จัดทำงานธุรการประจำชั้นให้ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาเด็ก งานธุรการประจำวัน นับได้ว่าเป็นข้อมูล หลักฐานสำคัญของเด็กระดับก่อนประถมศึกษา ครูต้องจัดทำให้ถูกต้องตาม คำแนะนำของเอกสารในแต่ละเล่มและต้องทำให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ เพื่อการ ตรวจสอบและติดตามผลการพัฒนาของเด็กแต่ละคนได้อย่างสะดวก งาน ธุรการประจำชั้นที่ครูควรจัดทำ เช่น

- ⊖ บัญชีเรียกชื่อเด็ก
- ⊖ สมุดรายงานประจำตัวเด็ก
- ⊖ สมุดบันทึกพัฒนาการ
- ⊖ แบบบันทึกการตรวจสอบสุขภาพ
- ⊖ แบบบันทึกการให้อาหารเสริม (นม)
- ⊖ ระเบียบสะสม
- ⊖ เอกสารอื่นๆ ฯลฯ

1.6 มีพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อเด็ก ครูระดับก่อน ประถมศึกษาจะต้องแสดงออกทั้งทางวาจาและท่าทาง เนื่องจากพฤติกรรม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของเด็กเป็นอย่างมาก ถ้า ครูแสดงพฤติกรรมไปในทางบวกก็จะส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก แต่ถ้าเป็นไป ในทางลบก็จะสกัดกั้นการเรียนรู้ของเด็ก ดังนั้นครูจึงต้องมีบทบาทสำคัญใน การส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กโดยการยอมรับความรู้สึก ความคิดเห็นของ เด็ก สนใจฟังเมื่อเด็กพูด ถาม และตอบคำถาม ใช้คำถามอย่างหลากหลาย เพื่อกระตุ้นให้เด็กคิด ตลอดจนชมเชยให้กำลังใจเด็กทั้งทางวาจาและท่าทาง เช่น การพยักหน้า การยิ้ม การสัมผัสตัวเด็ก เป็นต้น

1.7 การตรวจสอบสุขภาพประจำวัน เด็กระดับก่อนประถม ศึกษาควรได้รับการตรวจสอบสุขภาพทันทีที่ไปถึงโรงเรียนในแต่ละวันโดยครู ประจำชั้น ถ้าเป็นศูนย์เด็กเล็กในชุมชนผู้ดูแลเด็กจะเป็นผู้ตรวจสอบสุขภาพประจำ วัน โดยปฏิบัติดังนี้

⊖ ทักทายพูดคุยกับผู้ปกครองและโอบสัมผัสเด็ก เพื่อให้ความรัก ความอบอุ่น จะทำให้เด็กเกิดความไว้วางใจที่จะอยู่ในโรงเรียน

ตลอดวัน นอกจากนี้การสัมผัสจะทำให้ครูได้ทราบว่าเด็กตัวร้อนหรือไม่

๑) ตรวจสอบความสะอาดของฟัน ดูว่าเด็กได้แปรงฟัน หรือมีฟันผุหรือไม่

๒) สังเกตผิวพรรณ ตา และลักษณะต่างๆ ไปของเด็ก ถ้าพบอาการผิดปกติควรแจ้งพยาบาลประจำโรงเรียน และติดต่อผู้ปกครองเพื่อการดูแลรักษาต่อไป

ถ้ามีการระบาดของโรคในชุมชน ครูควรเฝ้าระวังตรวจสอบ ถ้าพบว่าเด็กมีอาการเป็นโรคติดต่อ เช่น คางทูม อีสุกอีใส ฯลฯ ครูควรแยกเด็กไปไว้ห้องพยาบาลทันที เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการติดต่อไปยังเด็กอื่น และควรแจ้งผู้ปกครองให้พาเด็กไปตรวจรักษากับแพทย์ต่อไป หรือให้เด็กพักที่บ้านจนกว่าจะหายเป็นปกติ

1.8 การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ถ้าเกิดมีอุบัติเหตุหรือเหตุฉุกเฉินเกิดขึ้นกับเด็กในโรงเรียน ครูควรดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑) ซักถามความเป็นมาของการเจ็บป่วย หรือบาดเจ็บอย่างละเอียดเพื่อทราบสาเหตุที่เกิดขึ้น

๒) แจ้งผู้บริหารโรงเรียนให้ทราบโดยทันที ขณะเดียวกันให้ตามพยาบาลประจำโรงเรียน (ถ้ามี) หรือผู้ที่รับผิดชอบด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้นในโรงเรียนให้มาช่วยเหลือเด็กโดยด่วนก่อน

๓) ถ้าอาการเด็กขณะนั้นอยู่ในขั้นรุนแรงเป็นอันตรายหรือเป็นโรคประจำตัวเด็ก ให้โทรศัพท์แจ้งแพทย์ บุคลากรสาธารณสุขที่อยู่ใกล้เคียง แล้วแจ้งผู้ปกครองต่อไป

๔) ห้ามเคลื่อนย้ายเด็กถ้าอันตรายนั้นเกิดขึ้นที่บริเวณคอ และกระดูกสันหลัง จนกว่าแพทย์ พยาบาล หรือผู้ช่วยเหินออกมาเคลื่อนย้ายอย่างถูกวิธี

๕) ถ้าเด็กหยุดหายใจให้ช่วยโดยวิธี ปากต่อปาก ขณะเดียวกันให้แจ้งหน่วยพยาบาลฉุกเฉินใกล้เคียงโดยด่วน

๖) ถ้าเด็กมีอาการตัวร้อนมากต้องบรรเทาความร้อนด้วยการเช็ดตัวด้วยผ้าชุบน้ำ หรือประคบน้ำเย็น

๗) หลังจากปฐมพยาบาลแล้ว เด็กมีอาการดีขึ้น ให้นำส่งบ้านพร้อมใบรายงานและการช่วยเหลือที่ได้ให้ไว้ ต้องเก็บสำเนาใบรายงาน

นั้นไว้ที่โรงเรียน/ศูนย์เด็กเล็ก ถ้าจำเป็นต้องไปพบแพทย์ให้แจ้งผู้ปกครองนำส่งต่อไป

2. บทบาทต่อผู้ปกครอง พ่อแม่ผู้ปกครองเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการเลี้ยงดูอบรมเด็กที่บ้าน เพราะเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด ดังนั้นเพื่อให้การพัฒนาเด็กเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับทางโรงเรียน ครูและพ่อแม่ ผู้ปกครองจะต้องทำงาน ประชาสัมพันธ์ และให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน โดยครูจะต้องมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ดังนี้

2.1 ติดต่อประสานงานกับผู้ปกครอง โดยพบปะปรึกษาหารือในรูปแบบของกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อยเกี่ยวกับแนวทางในการสร้างเสริมและพัฒนาเด็ก จะช่วยให้เด็กได้รับการพัฒนาในทุกๆ ด้าน อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ

2.2 เชิญผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาคือจะเกิดประสิทธิผลสูงสุด เมื่อผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็ก ดังนั้นครูควรเชิญผู้ปกครองที่มีความรู้ มีประสบการณ์ มาร่วมกิจกรรมกับเด็กที่โรงเรียนบ้าง เช่น เล่นดนตรี แสดงงานศิลปะต่างๆ จัดทำอาหารกลางวันและอาหารเสริมให้แก่เด็ก ตลอดจนร่วมในการศึกษานอกสถานที่และร่วมงานในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันพ่อ วันแม่ วันเด็ก เป็นต้น

2.3 ให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง ครูระดับก่อนประถมศึกษาต้องมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองด้วย เพื่อให้การพัฒนาเด็กเป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างเหมาะสมกับวัยของเด็กและถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยมีแนวทางดำเนินการดังนี้

- สำรวจความสนใจ ความต้องการ รวมทั้งปัญหาต่างๆ ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กจากผู้ปกครอง โดยการสัมภาษณ์ หรือใช้แบบสอบถาม

- จัดบริการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในรูปแบบต่างๆ

เช่น

- จัดรายการส่งเสริมความรู้แก่ผู้ปกครอง ตาม

ความสนใจ โดยเชิญวิทยากรมาบรรยาย อภิปราย สาธิต ฯลฯ

- จัดห้องสมุดและศูนย์ของเล่นสำหรับเด็ก เพื่อ
บริการให้ยืมหนังสือหรือของเล่นไปใช้กับลูกที่บ้าน

- จัดศูนย์แนะแนวผู้ปกครองเพื่อให้ความรู้ต่างๆ
- จัดพิมพ์เอกสารเพื่อเพิ่มความรู้ให้กับผู้ปกครอง

เช่น ผู้ปกครองควรจัดกิจกรรมเสริมพัฒนาการเด็กขณะเด็กอยู่ที่บ้านอย่างไร
 ฯลฯ

- จัดตั้งชมรมหรือสมาคมผู้ปกครอง ให้ผู้
ปกครองมีส่วนร่วมในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กให้
เจริญเติบโตเต็มตามศักยภาพของเด็กแต่ละคนอย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ควรระดับก่อนประถมศึกษาควรจัดทำสรุปพัฒนาการของ
เด็ก รายงานให้ผู้ปกครองได้ทราบความก้าวหน้า และพัฒนาการในการเรียนรู้
ของเด็กเป็นระยะ จัดป้ายนิเทศและจัดนิทรรศการเกี่ยวกับเด็ก ตลอดจนจัดทำ
จดหมายข่าวถึงผู้ปกครอง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ปกครองได้ทราบและมีส่วนร่วมใน
การพัฒนาเด็กกับทางโรงเรียนอยู่เสมอ

2.1.3 การบริหารและบริการวัสดุหลักสูตร วัสดุหลักสูตรที่กล่าว
ถึงนี้ได้แก่เอกสารหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนทุกชนิดที่จัดทำขึ้น เพื่อ
ให้ความสะดวกและช่วยเหลือครูให้สามารถใช้หลักสูตรได้อย่างถูกต้อง งาน
บริหารและบริการวัสดุหลักสูตรจึงเป็นภารกิจของหน่วยงานส่วนกลางซึ่งมี
หน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตรโดยตรง ในภาคปฏิบัติที่กระทำอยู่ในประเทศไทย
มักจะพบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับความล่าช้าในการแจกจ่ายวัสดุหลักสูตรไปสู่ผู้ใช้
เป็นอันมาก ยิ่งหน่วยงานผู้ใช้หลักสูตรมีมากเท่าใดและกระจัดกระจายกันมาก
เท่าใด ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในการบริหารวัสดุหลักสูตรก็จะมีมากขึ้นเท่านั้น ใน
บางประเทศมักจะมอบภารกิจเกี่ยวกับการบริหารและบริการวัสดุหลักสูตรให้
เป็นหน้าที่ของบริษัทเอกชนที่ทำหน้าที่ผลิตวัสดุและสื่อต่างๆ โดยตรง โดยทาง
รัฐบาลจะเป็นผู้คอยควบคุมดูแลเกี่ยวกับมาตรฐานคุณภาพและราคาให้อยู่ใน
ข้อตกลงต่างๆ ตามที่ได้ตกลงกันไว้

วัสดุหลักสูตรและเอกสาร
หลักสูตรและสื่อการเรียนการ
สอนมีพร้อม เพื่อให้ครูใช้
หลักสูตรได้อย่างถูกต้อง

เนื่องจากวัสดุหลักสูตรมีความสำคัญและจะส่งผลต่อประสิทธิภาพ
การใช้หลักสูตรโดยตรง ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานส่วนกลางซึ่งเป็นผู้

พัฒนาหลักสูตรจะต้องดำเนินการบริหาร และบริการสื่อหลักสูตรให้มี ประสิทธิภาพ เพื่อให้ถึงผู้ใช้ในโรงเรียนแต่ละแห่งได้ครบและทันภายใน กำหนดเวลาทุกครั้ง

2.1.4 การบริการหลักสูตรภายในโรงเรียน การจัดบริการหลักสูตร ภายในโรงเรียนได้แก่ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้ใช้หลักสูตร เช่น การบริการห้องสอนวิชาเฉพาะ บริการเกี่ยวกับห้องสมุด สื่อการเรียนการสอน บริการเกี่ยวกับเครื่องมือในการวัดและประเมินผล และการบริการแนะแนว ฯลฯ เป็นต้น ผู้บริหารโรงเรียนควรจะได้พยายามจัดทำหรือจัดหาแหล่ง วิชาการต่างๆ ซึ่งจะให้เกิดประโยชน์และสะดวกแก่การใช้หลักสูตรแหล่งวิชาการ นี้ควรจะต้องรวมถึงการใช้ประโยชน์จากบุคคลและหน่วยงานต่างๆ ที่อยู่ภายใน นอกโรงเรียนอีกด้วย

2.2 งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร

2.2.1 การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

เนื่องจากหลักสูตรที่ยกวางขึ้นมาเพื่อใช้กับประชากรโดยส่วนรวม ใน พื้นที่ที่กว้างขวางนั้นมักจะ ไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของ ท้องถิ่น ดังนั้นเพื่อให้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพของสังคมใน ท้องถิ่นและสามารถสนองความต้องการของผู้เรียน ควรจะได้มีการปรับ หลักสูตรกลางให้มีความเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นที่ใช้หลักสูตรนั้นๆ

การปรับหลักสูตรเพื่อใช้ในท้องถิ่นอาจจะดำเนินการได้ในหลาย ลักษณะ ซึ่งบางลักษณะอาจจะทำการปรับหลักสูตรอย่างเป็นระบบและมี กฎเกณฑ์ซึ่งทำโดยคณะกรรมการ หรืออาจจะทำโดยครูผู้สอนแต่ละคนก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจและขีดความสามารถของผู้ใช้หลักสูตรนั้นๆ

เนื่องจากงานปรับหลักสูตรให้เข้ากับสภาพของท้องถิ่นเป็นงานที่มี ความสำคัญมาก จึงจะกล่าวถึงครั้งหนึ่งในบทที่ว่าด้วยการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นโดยตรง

2.2.2 การจัดทำแผนการสอน การจัดทำแผนการสอนเป็นการ ขยายรายละเอียดของหลักสูตรให้ไปสู่ภาคปฏิบัติ โดยการกำหนดกิจกรรม และเวลาไว้อย่างชัดเจนสามารถนำไปปฏิบัติได้ โดยลักษณะที่กล่าวมานี้การจัด ทำแผนการสอนจึงมักกระทำกันเป็นรายวิชาหรือเป็นรายชั้นเรียน แผนควร

ครูควรได้รับการบริการหลัก สอน คือ มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องสมุด ห้อง สื่อการสอน และการประเมิน ผล

ทำหลักสูตรให้ไปสู่ภาค ปฏิบัติ โดยการกำหนดการ สอน

แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นแผนการสอนระยะยาว และอีกส่วนหนึ่งเป็นแผนการสอนระยะสั้น ซึ่งนำเอาแผนการสอนแต่ละส่วนของแผนการสอนระยะยาวมาขยายเป็นรายละเอียดสำหรับการสอนในแต่ละครั้ง แผนการสอนมีคุณค่าต่อการจัดการเรียนการสอนของครูดังนี้คือ

(1) จะเป็นแนวทางในการสอน ซึ่งจะช่วยให้ความสะดวกแก่ครูผู้ใช้หลักสูตรสามารถดำเนินการสอนให้ได้ผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตร

(2) จะให้ความสะดวกแก่ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์ ในการช่วยเหลือแนะนำและติดตามผลการเรียนการสอน

(3) จะเป็นแนวทางในการสร้างข้อทดสอบ เพื่อประเมินผลการเรียนการสอน เพื่อให้มีความครอบคลุมกับเนื้อหาสาระที่ได้สอนไปแล้ว

ตามที่กล่าวมานี้พอจะกล่าวได้ว่าแผนการสอนจะเป็นแนวทางในการใช้หลักสูตรของครู ถ้าหากไม่มีการจัดทำแผนการสอน การใช้หลักสูตรก็จะเป็นไปอย่างไม่มีจุดหมายปลายทางก่อให้เกิดการเสียเวลา หรือบกพร่องในการใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก อันจะส่งผลต่อความล้มเหลวของหลักสูตรในที่สุด

คู่มือหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พ.ศ. 2540 (2540) ได้กล่าวถึงการเขียนแผนการจัดประสบการณ์หรือแผนการสอนไว้ดังนี้

การสอนในระดับก่อนประถมศึกษานั้น ไม่สอนเป็นรายวิชา แต่จัดเป็นกิจกรรมบูรณาการให้เด็กได้เรียนรู้ ผ่านการเล่นและการทำกิจกรรมเป็นหลัก การจัดประสบการณ์ให้เด็กได้พัฒนาบรรลุจุดมุ่งหมายตามหลักสูตรนั้น ครูจำเป็นต้องวางแผนและรู้หลักในการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ เพื่อเป็นแนวในการปฏิบัติจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จุดประสงค์ของการเขียนแผนการจัดประสบการณ์

1. เพื่อให้ครูวางแผนล่วงหน้าในการจัดกิจกรรมร่วมกับเด็กได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับหลักสูตร
2. เพื่อให้ครู นำแผนการจัดประสบการณ์ไปใช้ในการจัดประสบการณ์ให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ขั้นตอนการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์

ในการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ครูควรดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

จุดประสงค์ของการเขียนแผนการสอนคือ ให้ครูวางแผนล่วงหน้าและช่วยให้การสอนบรรลุจุดมุ่งหมาย

1. ศึกษาหลักสูตรก่อนประถมศึกษา และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ครูต้องศึกษาหลักสูตรระดับก่อนประถมศึกษาอย่างละเอียด จนเกิดความเข้าใจว่าจะพัฒนาเด็กอย่างไร เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้ นอกจากนี้ควรศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม เพื่อให้มีความเข้าใจยิ่งขึ้นได้ แก่ คู่มือหลักสูตรก่อนประถมศึกษา ตัวอย่างแผนการจัดประสบการณ์ระดับก่อนประถมศึกษา

2. ศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหา ครูต้องศึกษาเนื้อหา ซึ่งกำหนดไว้ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นประสบการณ์สำคัญและส่วนที่เป็นหัวข้อเนื้อหาและแนวคิด โดยครูจะต้องวิเคราะห์และเลือกนำมาวางแผนว่าจะสร้างให้เกิดแนวคิดอะไรและได้ประสบการณ์สำคัญใดบ้าง

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของจุดมุ่งหมาย คุณลักษณะของเด็ก 3-6 ปี ที่พึงประสงค์ หลักการจัดกิจกรรมประจำวัน เพื่อนำไปสู่การเขียนแผนการจัดประสบการณ์

ครูต้องวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของจุดมุ่งหมาย คุณลักษณะของเด็ก 3-6 ปีที่พึงประสงค์ หลักการจัดกิจกรรมประจำวัน เพื่อนำไปกำหนดเป็นรายละเอียดในการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ในแต่ละวัน

4. เขียนแผนการจัดประสบการณ์ เพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย เนื้อหาและประสบการณ์สำคัญของหลักสูตรและกิจกรรมมี 5 ขั้นตอน คือ

- ขั้นที่ 1 เลือกหัวข้อ
- ขั้นที่ 2 ระดมความคิดจากเด็ก
- ขั้นที่ 3 วางแผนจัดกิจกรรม
- ขั้นที่ 4 แยกกิจกรรมตามพัฒนาการแต่ละด้าน
- ขั้นที่ 5 จัดกิจกรรมลงตาราง

ขั้นตอนการเขียนแผนการจัดประสบการณ์

ขั้นที่ 1 เลือกหัวข้อ

หัวข้อเนื้อหาที่ปรากฏในหลักสูตรนั้น เป็นหัวข้อที่ไม่มีรายละเอียดให้ ทั้งนี้เพื่อประสงค์ให้สามารถยืดหยุ่นได้โดยง่าย สะดวกต่อการปรับให้เหมาะสมกับความสนใจและสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก การเลือกหัวข้อเนื้อหาเพื่อนำมาจัดประสบการณ์ให้กับเด็กนั้นสามารถทำได้ 3 วิธี ดังนี้

ขั้นตอนของการทำแผนการ
สอนคือ

- 1. ศึกษาหลักสูตร
- 2. วิเคราะห์เนื้อหา
- 3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์
ของจุดมุ่งหมาย
- 4. ลงมือเขียนแผนการสอน

วิธีที่ 1 เด็กเป็นผู้กำหนดหัวข้อ

หัวข้อเหล่านี้เกิดจากความสนใจของเด็ก และครูเปิดโอกาสให้เด็กเป็นผู้กำหนดหัวข้อเนื้อหาได้เอง เช่น ขณะที่เด็กๆ เดินผ่านแปลงดอกไม้ เด็กๆ แสดงความสนใจผีเสื้อที่กำลังเกาะดอกไม้และแสดงความต้องการที่จะเรียนรู้เรื่องผีเสื้อ ครูจึงนำหัวข้อเรื่องผีเสื้อ ซึ่งเป็นหัวข้อที่เด็กกำหนดมาจัดประสบการณ์

วิธีที่ 2 ครูและเด็กร่วมกันกำหนดหัวข้อ

หัวข้อเหล่านี้เกิดจากความสนใจร่วมกันระหว่างครูกับเด็ก แล้วนำมากำหนดเป็นหัวข้อในการจัดประสบการณ์ เช่น ขณะที่เด็กเข้ามาหนังสือ เด็กหยิบหนังสือเรื่องผีเสื้อมาอ่าน และนำมาสนทนากับครูเกี่ยวกับเรื่องผีเสื้อ ครูและเด็กจึงตัดสินใจร่วมกันว่าจะนำหัวข้อเรื่องผีเสื้อที่กำหนดร่วมกันมาเป็นหัวข้อในการจัดประสบการณ์

วิธีที่ 3 ครูเป็นผู้กำหนดหัวข้อ

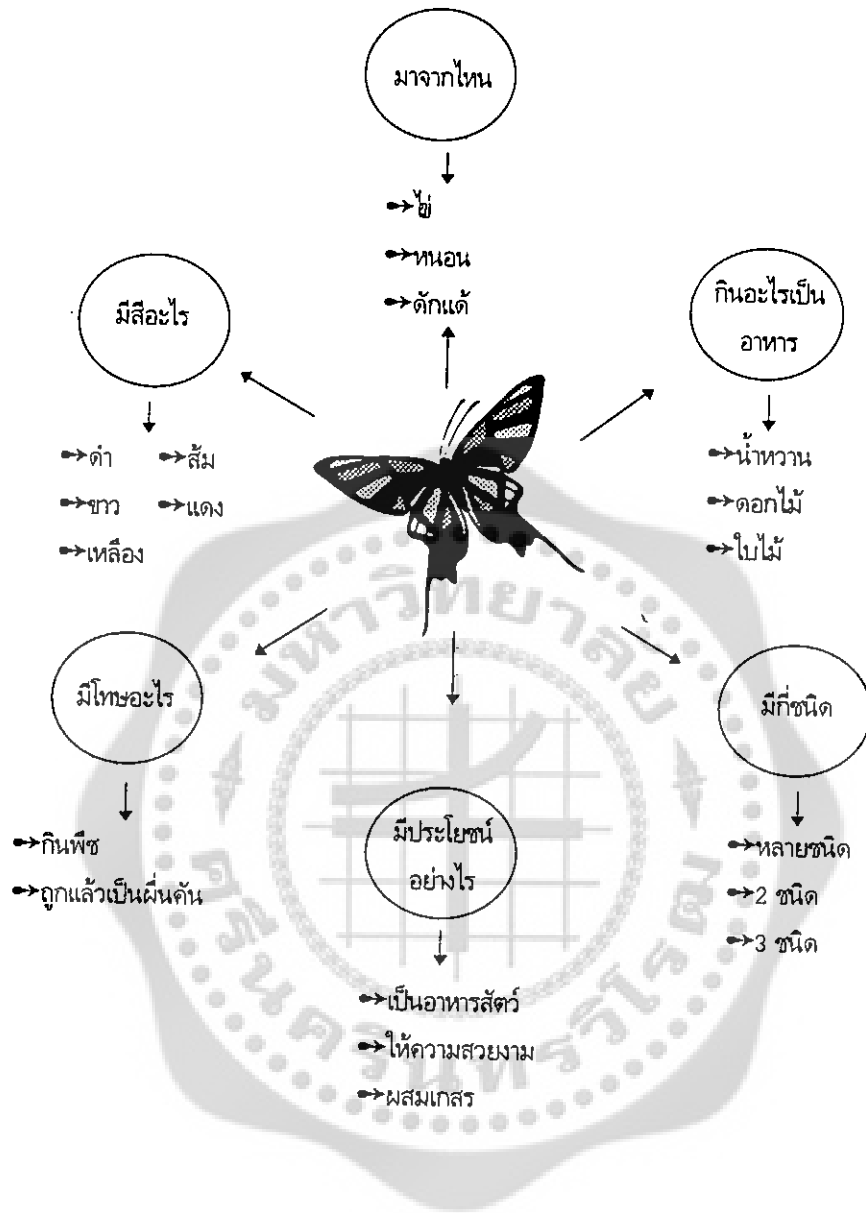
หัวข้อเหล่านี้เกิดจากครูวางแผนและกำหนดหัวข้อที่ต้องการจัดประสบการณ์ไว้ล่วงหน้า เช่น ในช่วงที่ดอกไม้กำลังบาน มีผีเสื้อจำนวนมากบินอยู่ในบริเวณโรงเรียน ครูเห็นว่าผีเสื้อจำนวนมากและเด็กๆ ให้ความสนใจ ครูจึงกำหนดหัวข้อเรื่องผีเสื้อแล้วนำมาจัดประสบการณ์

หัวข้อเนื้อหาไม่ว่าจะเกิดขึ้นโดยวิธีการใดดังกล่าวข้างต้น ควรมีลักษณะดังนี้

- ⊖ ตรงตามความต้องการ และความสนใจของเด็ก
- ⊖ เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของเด็ก
- ⊖ สอดคล้องกับสภาพและการดำเนินชีวิตประจำวันของเด็ก
- ⊖ ผนวกคุณธรรมและจริยธรรมเข้าไปได้อย่างผสมกลมกลืน

ขั้นที่ 2 ระดมความคิดจากเด็ก

เมื่อเลือกหัวข้อแล้ว ครูระดมความคิดจากเด็กเกี่ยวกับหัวข้อที่เลือก ด้วยการตั้งคำถามและสนทนากับเด็ก เพื่อจะได้ทราบว่าเด็กมีประสบการณ์ในเรื่องนั้นมากน้อยเพียงใด เด็กอยากทราบอะไรและครูต้องตรวจเพิ่มเติมอะไรในสิ่งที่เด็กควรรู้จัก แล้วบันทึกไว้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

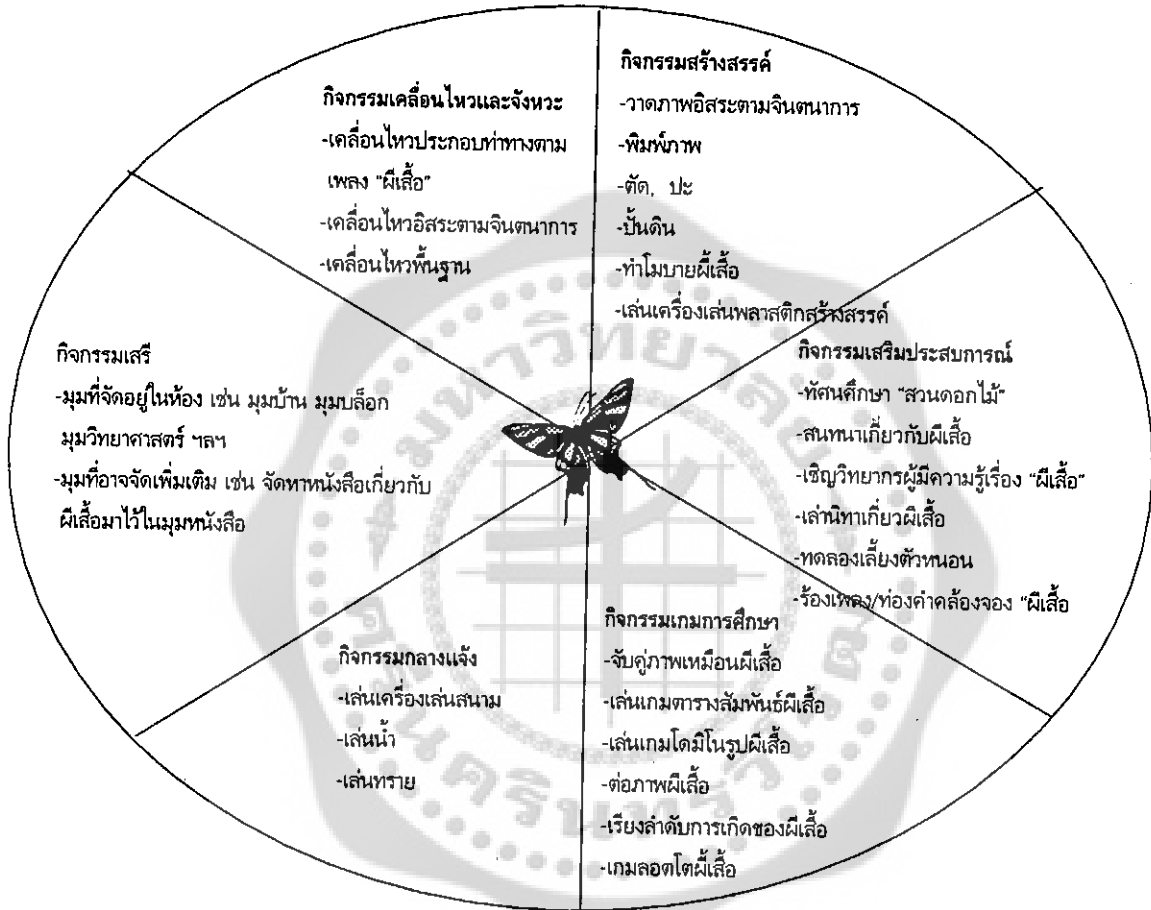

สิ่งที่เด็กรู้แล้ว	สิ่งที่ต้องการรู้	สิ่งที่เด็กควรรู้
1. ผีเสื้อมีปีกบินได้	1. มาจากไหน	1. ทำไมชอบเกาะดอกไม้
2. ผีเสื้อชอบดูดน้ำหวาน	2. ผีเสื้อมีกี่ชนิด	2. ประโยชน์-โทษของผีเสื้อ
3. ผีเสื้อมีหลายสีสวยงาม	3. ผีเสื้อมีตัวผู้ตัวเมียหรือไม่	3. ผีเสื้อออกหากินเวลาไหน

แผนภูมิที่ 9 ตัวอย่างการระดมความต้องการด้านเนื้อหาของเด็ก

ขั้นที่ 3 วางแผนจัดกิจกรรม

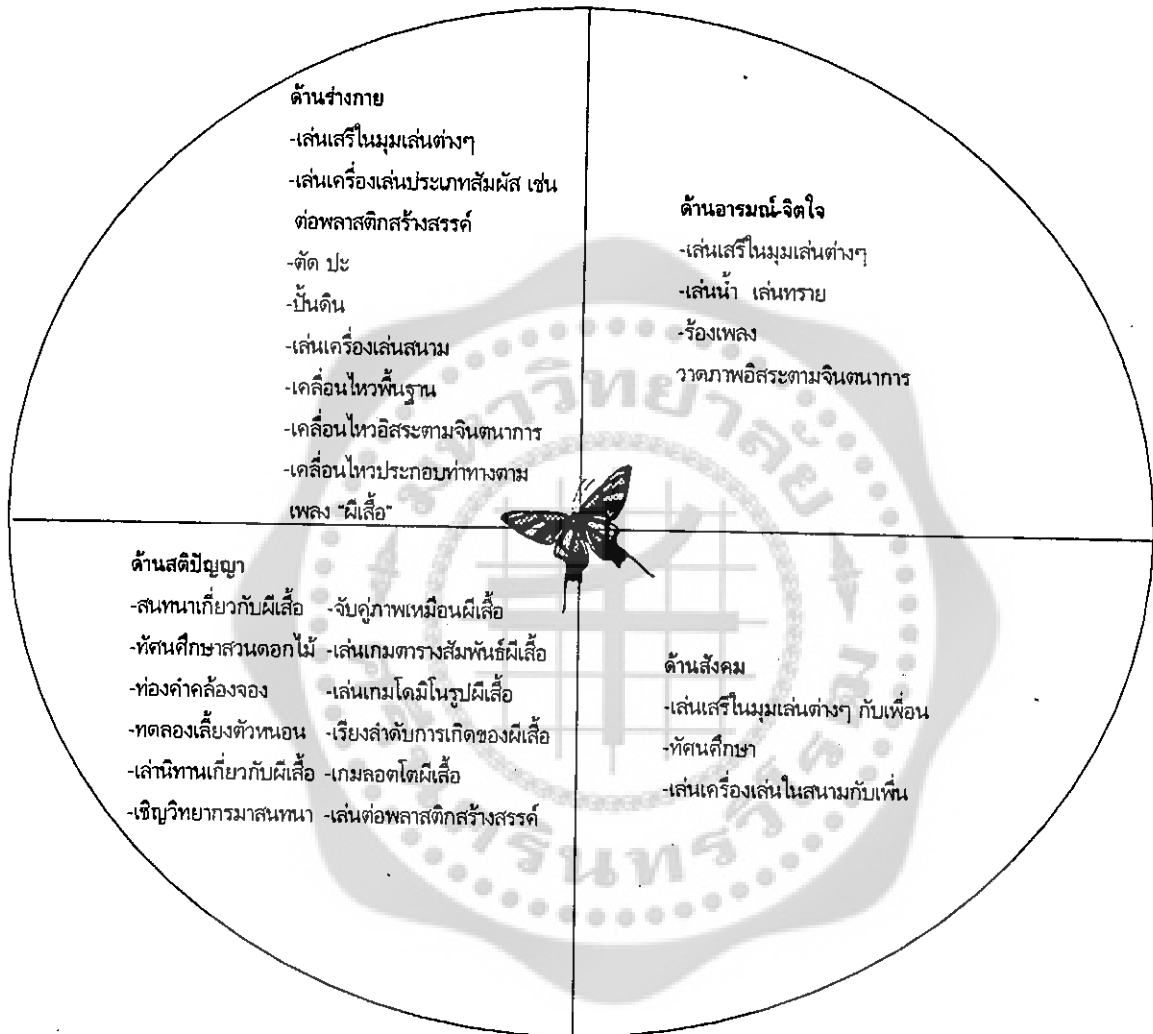
เมื่อได้ข้อบ่งชี้สิ่งที่จะนำมาจัดประสบการณ์จากขั้นที่ 2 แล้วให้นำมาวางแผนการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับกิจกรรมประจำวันดังตัวอย่างต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 10 ตัวอย่างการวางแผนการจัดกิจกรรมประจำวัน

ขั้นที่ 4 แยกกิจกรรมตามพัฒนาการแต่ละด้าน

นำกิจกรรมที่วางแผนในขั้นที่ 3 มาจัดแยกตามพัฒนาการแต่ละด้าน เพื่อให้ทราบว่ากิจกรรมที่จัดครอบคลุมพัฒนาการทุกด้านหรือไม่

แผนภูมิที่ 11 ตัวอย่างการวิเคราะห์กิจกรรมตามพัฒนาการ

ตัวอย่าง แผนการจัดกิจกรรม (ประสบการณ์)

หน่วยที่.....เรื่อง ผีเสื้อ

สัปดาห์ที่.....วัน/เดือน/ปี.....

วันที่	จุดประสงค์	กิจกรรม	สื่อ/อุปกรณ์	หมายเหตุ
จันทร์	กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ 1. พัฒนากล้ามเนื้อให้แข็งแรง 2. ฝึกการเคลื่อนไหวพื้นฐาน	เคลื่อนไหวพื้นฐาน -อยู่กับที่ -เคลื่อนไหว	เครื่องให้จังหวะ	
	กิจกรรมสร้างสรรค์ 1. พัฒนากล้ามเนื้อเล็ก และการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา 2. ฝึกการแบ่งปัน 3. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ 4. เล่นร่วมกับผู้อื่นได้	1. วาดภาพระบายสีอย่างอิสระ 2. บินดินน้ำมัน 3. เล่นต่อพลาสติกสร้างสรรค์	-กระดาษ -สีน้ำมัน -ดินน้ำมัน -ตัวต่อพลาสติก สร้างสรรค์	
	กิจกรรมเล่นเสรีหรือเล่นตามมุม 1. ฝึกการสังเกต การคิด แก้ปัญหา 2. พัฒนาการภาษา 3. ส่งเสริมจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์	เล่นตามมุมเล่นต่างๆ 1. มุมธรรมชาติ/วิทยาศาสตร์ -จัดตุ๊กตาลี้นผีเสื้อ -ตัวอย่างผีเสื้อ -ภาพวัฏจักรของผีเสื้อ 2. มุมหนังสือ -จัดหนังสือนิทาน หนังสือภาพเกี่ยวกับผีเสื้อ -สมุดภาพผีเสื้อ	-สิ่งของเครื่องเล่นต่างๆ ในมุม	

แผนการจัดกิจกรรม (ต่อ)

วันที่	จุดประสงค์	กิจกรรม	สื่อ/อุปกรณ์	หมายเหตุ
		3. มุมบล็อก -จัดไม้บล็อกรูปทรงต่างๆ -จัดของเล่นหุ่นจำลองไม้ รูปคน สัตว์ รถไฟ ฯลฯ		
	กิจกรรมเสริมประสบการณ์หรือ กิจกรรมในวงกลม 1. กล่าวแสดงความคิดเห็น 2. ฝึกทักษะในการฟังและการพูด	1. เล่านิทาน "ผีเสื้อ" 2. อภิปราย ซักถาม เนื้อเรื่องในนิทาน	-นิทานเรื่องผีเสื้อ	
	กิจกรรมกลางแจ้ง 1. พัฒนากล้ามเนื้อใหญ่/เล็ก 2. ฝึกการเล่นร่วมกับผู้อื่น 3. ผ่อนคลายความเครียด	1. เล่นเครื่องเล่นสนามอิสระ 2. เล่นน้ำทราย	-เครื่องเล่นสนาม -ที่เล่นน้ำ -ป้อทราย	
	กิจกรรมเกมการศึกษา 1. สังเกต เปรียบเทียบความเหมือนความ ต่างของภาพได้ 2. สามารถเรียงลำดับเหตุการณ์ที่เกิดก่อน และหลังได้ 3. ฝึกการเล่นร่วมกับผู้อื่น 4. เก็บของเข้าที่เมื่อเล่นเสร็จ	1. จับคู่ภาพเหมือนผีเสื้อ 2. เรียงลำดับวัฏจักรของผีเสื้อ 3. เล่นเกมภาพตัดต่อผีเสื้อ 4. เล่นเกมเก้าอี้ที่เคยเล่นมาแล้ว	-เกมจับคู่ภาพเหมือนผีเสื้อ -เกมเรียงลำดับวัฏจักรของ ผีเสื้อ -เกมตัดต่อผีเสื้อ -เกมเก้าอี้ที่เคยเล่นมาแล้ว	

2.2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีนักปราชญ์ทางด้านหลักสูตรหลายคนได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า เป็นกิจกรรมการเรียนการสอน ชนิดต่างๆ ที่จัดโดยโรงเรียน ดังนั้นจึงถือว่ากิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งจัดขึ้นโดยครู เพื่อให้สนองเจตนารมณ์ของหลักสูตร จึงเป็นส่วนของการนำหลักสูตรไปสู่ภาคปฏิบัติโดยแท้จริง

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละครั้ง จำเป็นจะต้องเริ่มจากการพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้ในแผนการสอนว่า การสอนในครั้งนั้นๆ มีจุดมุ่งหมายสำคัญอย่างไร การที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้จะต้องให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมอะไร ในบางครั้งการที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจจะสามารถจัดกิจกรรมได้หลายๆ ชนิด แต่ละชนิดอาจจะมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมากในเรื่องการใช้เวลา การใช้แรงงาน การใช้ทรัพยากร ตลอดจนถึงการใช้งบประมาณ โดยเหตุนี้ครูผู้สอนในฐานะเป็นผู้จัดกิจกรรมให้กับผู้เรียนควรจะได้ทำการพิจารณาคัดเลือกกิจกรรมที่เห็นว่าจะก่อให้เกิดความรู้ หรือประสบการณ์และสามารถทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ง่ายที่สุด เร็วที่สุด ประหยัดทั้งเวลา แรงงาน และค่าใช้จ่ายให้มากที่สุด การสอนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง อาจจะเลือกใช้เฉพาะกิจกรรมที่เห็นว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุด 1-2 กิจกรรม ก็เป็นการเพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นต้องทำทุกๆ กิจกรรม เพราะการทำเช่นนั้นนอกจากไม่เป็นการประหยัดด้วยประการทั้งปวงแล้ว อาจจะก่อให้เกิดความเมื่อยหน่ายในการเรียนได้อีกด้วย

2.3 งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

2.3.1 การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร ในระหว่างการใช้หลักสูตรนั้น หน่วยงานส่วนกลางในฐานะผู้พัฒนาหลักสูตรควรจะได้จัดส่งเจ้าหน้าที่ไปให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรเป็นการเพิ่มเติม และติดตามผลการใช้หลักสูตรในโรงเรียนว่าได้ดำเนินการด้วยความถูกต้องมีปัญหาใดเกิดขึ้นหรือไม่ หากมีปัญหาที่จะได้หาทางแก้ไขให้ลุล่วงลงไป สำหรับหน่วยงานในระดับท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ใช้หลักสูตรก็อาจจะมีการดำเนินการให้คำแนะนำ และช่วยเหลือแก่ครูผู้ใช้หลักสูตร เพื่อให้ครูได้ดำเนินการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนช่วยให้หลักสูตรบรรลุวัตถุประสงค์

การนิเทศเป็นการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรเพิ่มเติม และติดตามผลการใช้หลักสูตร

การนิเทศการใช้หลักสูตรหรือนิเทศการจัดการเรียนการสอนต้องคำนึงถึงหลักสำคัญของการนิเทศก็คือ เป็นการให้คำแนะนำช่วยเหลือไม่ใช่เป็นการคอยตรวจสอบเพื่อจับผิดแต่ประการใด โดยลักษณะเช่นนี้ผู้นิเทศจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีกับผู้รับการนิเทศ การดำเนินการนิเทศจะต้องดำเนินการไปด้วยบรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตยและร่วมมือกัน

2.3.2 การจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรภารกิจเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรเป็นส่วนที่อยู่ในความรับผิดชอบของส่วนกลาง ซึ่งเป็นผู้พัฒนาหลักสูตร หน่วยงานนี้ควรจะได้ทาทางสนับสนุนและส่งเสริมหน่วยงานผู้ใช้หลักสูตรให้สามารถดำเนินการใช้หลักสูตรด้วยความมั่นใจ การจัดตั้งศูนย์วิชาการอาจจะทำในลักษณะของศูนย์ให้บริการแนะนำช่วยเหลือ หรือจัดตั้งโรงเรียนตัวอย่างหรือที่ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการได้จัดตั้ง “โรงเรียนผู้นำการใช้หลักสูตร” ขึ้นมาก็ได้ โรงเรียนผู้นำการใช้หลักสูตรที่กรมวิชาการจัดตั้งขึ้นจะเป็นโรงเรียนที่สามารถดำเนินการใช้หลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งพอจะเป็นแบบอย่างให้แก่โรงเรียนอื่นๆ ได้ หรือจัดตั้งศูนย์วิชาการของโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัด เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการให้ความช่วยเหลือแนะนำ เป็นต้นแบบและทำการนิเทศโรงเรียนอื่นๆ ภายในจังหวัด วิธีการเหล่านี้จะเป็นการกระตุ้นให้โรงเรียนผู้ใช้หลักสูตรได้มีความกระตือรือร้นในการพัฒนาประสิทธิภาพในการใช้หลักสูตรในโรงเรียนของตน และส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการใช้หลักสูตรในระหว่างโรงเรียนต่างๆ ด้วย

3. แนวทางในการนำหลักสูตรไปใช้

จากรายงานการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรของประเทศในภูมิภาคเอเชีย (APEID, 1977) ได้มีการแบ่งลักษณะของการนำหลักสูตรไปใช้ 4 ลักษณะ โดยคำนึงถึงบทบาทของหน่วยงานส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก ดังนี้คือ

- (1) หน่วยงานส่วนกลางมีบทบาทอย่างเต็มที่

(2) โรงเรียนเป็นผู้มีบทบาทอย่างเต็มที่

(3) หน่วยงานส่วนกลางมีบทบาทส่วนใหญ่โดยได้รับความช่วยเหลือจากส่วนท้องถิ่น และ

(4) หน่วยงานท้องถิ่นมีบทบาทส่วนใหญ่โดยได้รับการสนับสนุนจากส่วนกลาง

เมื่อพิจารณาถึงบทบาทของหน่วยงานส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นที่มีต่อการใช้หลักสูตรในรูปแบบต่างๆ ทั้ง 4 แบบที่กล่าวมาข้างต้น พอจะกล่าวถึงบทบาทที่สำคัญได้ดังนี้คือ

3.1 การใช้หลักสูตรโดยหน่วยงานส่วนกลางมีบทบาทอย่างเต็มที่ การใช้หลักสูตรในรูปแบบนี้ หน่วยงานส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นจะมีบทบาทที่สำคัญดังนี้คือ

บทบาทของหน่วยงานส่วนกลาง

- (1) กำหนดเป้าหมาย และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
- (2) เตรียมโปรแกรมและวัสดุหลักสูตรชนิดต่างๆ
- (3) ดำเนินการวิเคราะห์และติดตามผลการใช้หลักสูตร
- (4) พิจารณาอนุญาตให้มีการเปลี่ยนแปลงโปรแกรมการเรียนการสอน
- (5) ดำเนินการวัดและประเมินผลการปฏิบัติงานการใช้หลักสูตรของหน่วยงานระดับท้องถิ่น

บทบาทของหน่วยงานส่วนท้องถิ่น

ทำหน้าที่ให้การช่วยเหลือหน่วยงานส่วนกลางในเรื่องการติดตามผลการใช้หลักสูตร

3.2 การใช้หลักสูตรโดยให้โรงเรียนมีบทบาทอย่างเต็มที่ การใช้หลักสูตรแบบนี้หน่วยงานในแต่ละระดับจะมีบทบาทที่สำคัญคือ

บทบาทของหน่วยงานส่วนกลาง

หน่วยงานส่วนกลางไม่มีบทบาทในการใช้หลักสูตรของหน่วยงานในระดับท้องถิ่นแต่อย่างใด

บทบาทของหน่วยงานส่วนท้องถิ่น

- (1) กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
- (2) พัฒนาโปรแกรมการเรียนการสอนและสร้างผู้นำทางวิชาการ

- (3) วิเคราะห์และติดตามผลการใช้หลักสูตร
- (4) ดำเนินการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงโปรแกรมการเรียนการสอน

3.3 การใช้หลักสูตรโดยให้หน่วยงานส่วนกลางมีบทบาทเป็นส่วนใหญ่และมีหน่วยงานส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ การใช้หลักสูตรแบบนี้หน่วยงานในระดับผู้พัฒนาหลักสูตรและหน่วยงานท้องถิ่นจะมีบทบาทดังต่อไปนี้

บทบาทของหน่วยงานส่วนกลาง

- (1) กำหนดเป้าหมายและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
- (2) จัดทำโปรแกรมและวัสดุต่าง
- (3) ดำเนินการวิเคราะห์และติดตามผล
- (4) จัดหาผู้นำทางด้านความคิดมาช่วยในการใช้หลักสูตร
- (5) สร้างบรรยากาศสนับสนุนการใช้นวัตกรรมต่างๆ
- (6) เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
- (7) เผยแพร่ข่าวสารและแหล่งข้อมูลต่างๆ

บทบาทของหน่วยงานส่วนท้องถิ่น

- (1) ประเมินผลและเก็บข้อมูลด้านการติดตามผลการใช้หลักสูตร
- (2) ให้การสนับสนุนแก่ครูผู้สอนและโรงเรียนในเรื่องนวัตกรรม
- (3) พัฒนาวัสดุและสื่อสำหรับโปรแกรมต่อไป

การใช้หลักสูตรในรูปแบบนี้หน่วยงานส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นจะมีบทบาทแตกต่างกันดังนี้คือ

บทบาทของหน่วยงานส่วนกลาง

- (1) กำหนดเป้าหมายของหลักสูตรและช่วยเหลือให้มีการเชื่อมโยงระหว่างหน่วยการศึกษาหน่วยต่างๆ
- (2) ทำหน้าที่กระตุ้นหน่วยงานในระดับท้องถิ่นได้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ
- (3) สร้างบรรยากาศให้เกิดการสนับสนุนหน่วยงานท้องถิ่น
- (4) ให้ความช่วยเหลือในด้านการเงินหรือวัสดุ
- (5) เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

บทบาทของหน่วยงานส่วนท้องถิ่น

- (1) ทำหน้าที่กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
- (2) พัฒนารัฐหลักสูตรเพื่อใช้ในโปรแกรมการเรียนการสอน
- (3) สร้างผู้นำทางวิชาการ
- (4) ดำเนินการวิเคราะห์และติดตามการใช้หลักสูตร
- (5) สร้างวิธีการต่างๆ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงโปรแกรมการเรียนการสอน
- (6) แสวงหาทางและเสนอประสบการณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโปรแกรมการเรียนการสอนสำหรับท้องถิ่น

4. บทบาทของบุคลากรในการใช้หลักสูตร

ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นการพิจารณาถึงบทบาทของหน่วยงานส่วนกลาง ซึ่งเป็นผู้พัฒนาหลักสูตรกับหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานผู้ใช้หลักสูตรว่าหน่วยงานทั้งสองแห่งมีบทบาทในการพัฒนาและใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างไรในแต่ละรูปแบบ สำหรับในหัวข้อนี้จะเป็นการพิจารณาถึงบทบาทของบุคคลต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรว่าบุคคลในตำแหน่งหน้าที่นั้นๆ ควรจะมีบทบาทในการใช้หลักสูตรในลักษณะใด ดังจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไปนี้

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรมีจำนวนหลายตน และแต่ละคนมีบทบาทแตกต่างกัน

4.1 นักวิชาการ ซึ่งได้แก่ศึกษานิเทศก์หรือนักวิชาการที่ทำหน้าที่พัฒนาหลักสูตร มีบทบาทในการส่งเสริมการใช้หลักสูตรดังนี้

- (1) ช่วยพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรและดำเนินการเรียนการสอนตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร
- (2) ทำการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรในหน่วยงานที่ใช้หลักสูตร
- (3) ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินการใช้หลักสูตร โดยการให้บริการวัสดุหลักสูตรและให้กำลังใจแก่ผู้นำหลักสูตรไปใช้

4.2 ผู้บริหารโรงเรียน ควรจะมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้หลักสูตรดังนี้

- (1) ทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่โรงเรียนใช้อย่างชัดเจน
- (2) ให้บริการวัสดุหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนชนิดต่างๆ แก่ครู
- (3) ดำเนินการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรภายในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ
- (4) กระตุ้นและส่งเสริมครูในการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง เช่น จัดการอบรม หรือจัดประชุมสัมมนา เป็นต้น
- (5) ให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่ครูผู้ใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นเยี่ยงอย่างแก่ครูคนอื่นๆ

4.3 หัวหน้าหมวดวิชาหรือหัวหน้าสายวิชา ควรจะดำเนินการส่งเสริมการใช้หลักสูตรดังต่อไปนี้

- (1) ศึกษารายละเอียดและทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่ตนเองรับผิดชอบอย่างชัดเจน
- (2) ช่วยวางแผนและจัดทำแผนการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตรที่ตนเองรับผิดชอบ
- (3) จัดหาวัสดุหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนและให้บริการแก่ครูคนอื่นๆ ที่อยู่ภายในสายเดียวกัน
- (4) ดำเนินการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนเองอย่างสม่ำเสมอ
- (5) ทำการประสานงานการใช้หลักสูตรกับหมวดวิชาอื่นหรือสายวิชาอื่น เพื่อให้การใช้หลักสูตรภายในโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4.4 ครูผู้สอน ครูผู้สอนในฐานะเป็นผู้ใช้หลักสูตรโดยตรง มีส่วนที่จะช่วยสนับสนุนให้การใช้หลักสูตรภายในโรงเรียนมีประสิทธิภาพได้ดังนี้

- (1) ทำการศึกษาหลักสูตร เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่ตนเองใช้อย่างชัดเจน
- (2) ทำการปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
- (3) ทำการสอนให้ถูกต้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตรที่ใช้อยู่

(4) พยายามคิดค้นหาวิธีการที่เหมาะสม หรือวิธีการที่
ประสิทธิภาพสำหรับการใช้หลักสูตรที่ตนเองเป็นผู้ใช้

4.5 บุคลากรอื่นๆ ภายในโรงเรียนซึ่งได้แก่ บรรณารักษ์
นักเทคโนโลยีทางการศึกษา นักวัดผล นักแนะแนว ฯลฯ ต่างก็มีบทบาทใน
การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร โดยการกระทำในสิ่งต่อไปนี้

- (1) ปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบอย่างเต็มที่
- (2) ให้ความช่วยเหลือหรือให้บริการแก่ครูผู้ใช้หลักสูตรอย่าง

เต็มที่

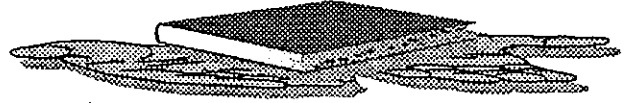
ถ้าหากบุคลากรทุกฝ่ายที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ได้ปฏิบัติหน้าที่ของตน
อย่างสมบูรณ์ ก็พอเป็นที่คาดการณ์ได้ว่าการใช้หลักสูตรจะเป็นไปอย่างมี
ประสิทธิภาพและมีปัญหาเกิดขึ้นน้อยที่สุด อันจะช่วยให้หลักสูตรประสบ
ความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ได้มากที่สุด

14

การปรับปรุงแก้ไข หลักสูตร

หลักสูตรซึ่งได้สร้างขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ย่อมจะมีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมในช่วงเวลานั้น เมื่อเวลาผ่านไปสภาพของสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปย่อมจะมีผลกระทบต่อหลักสูตร อาจทำให้หลักสูตรไม่มีความเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมในช่วงเวลานั้นได้ ดังนั้นการปรับปรุงแก้ไขหรือการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรย่อมมีความจำเป็น ทั้งนี้เพื่อให้หลักสูตรมีความทันสมัยและสามารถสนองความต้องการของสังคมนั่นเอง

การปรับปรุงหลักสูตร การแก้ไขหลักสูตร และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร สังค อุทรานันท์ (2527) ได้กล่าวถึงว่า มีความแตกต่างกันในเรื่องลักษณะของความเปลี่ยนแปลงดังนี้คือ

การปรับปรุงหลักสูตร (Curriculum Improvement) เป็นการทำให้หลักสูตรดีขึ้น โดยไม่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของหลักสูตรแต่อย่างใด ยกตัวอย่างเช่น การปรับปรุงเนื้อหาสาระบางส่วนให้มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ การปรับปรุงคุณภาพในการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น การปรับปรุงในลักษณะนี้ถือว่าการยกระดับคุณภาพของหลักสูตรให้สูงขึ้น และถือว่าเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน ซึ่งจะต้องปฏิบัติภารกิจเช่นนี้

การแก้ไขหลักสูตร (Curriculum Revision) เป็นการทำให้หลักสูตรดีขึ้น โดยมีการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบบางส่วนของหลักสูตร แต่ก็ไม่ได้ทำให้โครงสร้างของหลักสูตรที่มีแต่เดิมเปลี่ยนแปลงไปแต่อย่างใด

การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร (Curriculum Change) เป็นการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรที่มีความรุนแรงและมีผลกระทบต่อโครงสร้างของหลักสูตร วิธี

การปรับปรุงมี 2 ลักษณะ คือ การปรับปรุงซึ่งไม่กระทบโครงสร้าง และการแก้ไขหลักสูตรซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงในบางส่วน แต่ไม่กระทบโครงสร้างเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรมีผลต่อโครงสร้างของหลักสูตร

การใช้หลักสูตร ตลอดจนถึงวิธีการวัดผลตามหลักสูตรด้วย ยกตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรก่อนประถมศึกษา ชั้นเด็กเล็ก พ.ศ.2526 มาเป็นหลักสูตรก่อนประถมศึกษา ชั้นเด็กเล็ก พ.ศ.2527 ซึ่งมีความแตกต่างจากหลักสูตรฉบับเดิมเป็นอันมาก ทั้งในด้านการจัดกลุ่มมวลประสบการณ์ การกำหนดการเรียนการสอน วิธีการสอน เป็นต้น

1. สาเหตุที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

ในปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีมาก จึงทำให้สภาพของสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมจะทำให้หลักสูตรที่มีอยู่เดิมเกิดความล้าหลัง ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้ เป็นเหตุให้เกิดความจำเป็นในการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สาเหตุของการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรคือ

1.1 การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

เราจะพบว่าในปัจจุบันประชาชนชาวไทยมีความตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเป็นอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดทางการเมืองของประชาชนย่อมจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรอยู่ด้วยในทางอ้อมถึงแม้จะไม่เห็นชัดเจนมากนัก สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรโดยตรงนั้น โดยมากมักจะเป็นการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการเมืองของรัฐบาลดังเช่นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนโยบายทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศ เป็นต้น

1. การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

1.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

ถ้าหากโครงสร้างทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป หลักสูตรที่เป็นเครื่องมือสำหรับการฝึกอบรมเยาวชนก็สมควรจะเปลี่ยนแปลงด้วย ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีที่เราต้องการจะดำเนินการพัฒนาภาคตะวันออกของประเทศไทยจากสังคมเกษตรกรรมพื้นฐานเป็นสังคมอุตสาหกรรมในกรณีเช่นนี้หลักสูตรที่จะนำไปใช้กับภูมิภาคนี้จำเป็นต้องพัฒนาไปให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางฐานเศรษฐกิจด้วย หรือในอีกกรณีหนึ่งจากการยอมรับในหลักการของสหกรณ์ว่าจะสามารถตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เราก็จะต้องดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรให้เอื้อต่อการพัฒนาความคิดของประชาชนให้เห็นประโยชน์

2. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

ของสหกรณ์และดำเนินกิจการของสหกรณ์ให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายให้ได้ เป็นต้น

1.3 การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม วัฒนธรรมในสังคมจะมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายในสังคม ขณะเดียวกันชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมก็ย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปแต่ละยุคแต่ละสมัย ดังนั้นเราจึงพบว่าในช่วงเวลาแต่ละช่วงมักจะพบว่าสภาพของสังคม วัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนค่านิยมของสังคมจะเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด หลักสูตรซึ่งได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หากไม่ได้มีการปรับปรุงแก้ไขเลยจึงจะเกิดความล้าหลังและไม่สามารถตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมในอีกสมัยหนึ่งได้

3. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม

1.4 การเปลี่ยนแปลงทางด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา ในปัจจุบันได้มีนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ เกิดขึ้นในวงการศึกษากการเปลี่ยนแปลงทางด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความเป็นไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีจะช่วยให้การจัดการศึกษาสัมฤทธิ์ผลได้โดยง่าย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นจะต้องปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรทั้งในด้านเนื้อหา เนื้อหาและวิธีการอยู่เสมอเพื่อให้สามารถนำเอานวัตกรรมและเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้กับหลักสูตรได้โดยสะดวกยิ่งขึ้น

4. การเปลี่ยนแปลงทางด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี

2. วิธีการปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

วิธีการปรับปรุงหรือแก้ไขอาจจะทำโดย

วิธีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร มีวิธีดำเนินการได้โดยลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังนี้คือ

การปรับปรุงจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง

2.1 การปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง (From the Top Down หรือ The Administrative Approach) เป็นวิธีการปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรโดยผู้บริหารหรือผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ดำเนินการ เมื่อตัดสินใจปรับปรุงแก้ไขอย่างใดและก็จะประกาศให้ผู้ปฏิบัติได้ดำเนินการตาม การปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรแบบนี้ได้ทำกันอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

ประถมศึกษา มักจะกระทำด้วยวิธีการแบบนี้

การปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ ยนแปลงหลักสูตรโดยวิธีการดำเนินการ จากบนไปสู่ล่างนี้มีความสะดวกและรวดเร็วในการดำเนินงานเป็นอย่างมาก แต่ก็มีข้อจำกัดอยู่ตรงที่ผู้ใช้หลักสูตรไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน จึงมักจะ ทำให้ผู้ใช้หลักสูตรไม่เข้าใจและไม่สนใจหรือไม่ตั้งใจในการปฏิบัติตามแนว นโยบายที่ได้รับมา

2.2 การปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงจากล่างขึ้นไปสู่บน

(The Grass Roots Approach) การปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร วิธีนี้เป็นวิธีการที่แก้ปัญหาหรือทดแทนการปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลง ซึ่งดำเนินการโดยผู้บริหาร การปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรแบบนี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มจากผู้ปฏิบัติหรือผู้ใช้หลักสูตร โดยผู้บริหารและ ผู้เชี่ยวชาญผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำหรือให้คำปรึกษาเท่านั้น การดำเนินการปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรโดยผู้ปฏิบัตินี้มักจะ ดำเนินการในลักษณะของการประชุมปฏิบัติการเพื่อหาแนวทางในการปรับปรุง หลักสูตรหรือการเรียนการสอน การดำเนินการปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรแบบนี้มีข้อดีอยู่ตรงที่ผู้ปฏิบัติหรือผู้ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วม ในการปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงด้วย ดังนั้นจึงทำให้การดำเนินงานตาม หลักสูตรใหม่จะเป็นไปอย่างได้ผล สำหรับข้อจำกัดในการดำเนินการโดยวิธีนี้ จะอยู่ตรงที่ความล่าช้าในการปฏิบัติงานหรือความไม่เข้าใจปรัชญาหรือ อุดมการณ์ของหลักสูตรดั้งเดิม อาจจะไปสู่การผิดพลาดในการกำหนด เป้าหมายของการศึกษาในระยะยาวได้

การปรับปรุงแก้ไขจากเบื้องล่างขึ้นสู่บน

2.3 การปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรโดยวิธีการ

ทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ศิษยานุศิษย์ และครู โดยวิธีการปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรแบบนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรจะร่วมกันทำงาน โดยอาศัยหลักสูตรและเอกสารต่างๆ ที่มีอยู่แล้วเป็นหลัก จาก การปฏิบัติงานร่วมกันหากพบข้อบกพร่องสิ่งใดที่สมควรจะได้ปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงคณะผู้ทำงานก็จะร่วมมือกันในการดำเนินการปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงต่อไป การดำเนินการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรโดยวิธีการนี้เป็นที่นิยมแพร่หลายในปัจจุบัน การปฏิบัติงานในลักษณะเช่นนี้ศิษยานุศิษย์จะเป็น ผู้ที่มีบทบาทอย่างมากในการปรับปรุงแก้ไข หรือเสนอแนะให้มีการเปลี่ยนแปลง

การปรับปรุงแก้ไขโดยทำร่ว มกันระหว่าง ผู้บริหาร ศิษยานุศิษย์ และครู

หลักสูตร

2.4 การปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรโดยอาศัยกระบวนการฝึกอบรม การให้ความรู้แก่ครูประจำการโดยการให้การศึกษาหรือฝึกอบรมเป็นวิธีการปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรที่ได้ผลอีกวิธีหนึ่ง ในสมัยปัจจุบันการดำเนินการฝึกอบรมหรือให้การศึกษาแก่ครูประจำการอาจจะดำเนินการได้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งหรือหลายลักษณะก็ได้ เช่น การให้การศึกษาเป็นกลุ่มย่อย การประชุมปฏิบัติการ การประชุมสัมมนา การฝึกอบรม ฯลฯ เป็นต้น การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรโดยวิธีการนี้เป็นการดำเนินการโดยทางอ้อม คือทำการพัฒนาครูซึ่งเป็นผู้สำคัญในการใช้หลักสูตร เพื่อให้ครูเหล่านี้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถดำเนินการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นแต่ละแห่งต่อไป

การปรับปรุงแก้ไขโดยอาศัยกระบวนการอบรม

2.5 การปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรโดยวิธีการวิจัย (The Research Approach) ในสมัยปัจจุบันนี้มีการนิยมปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรโดยวิธีการวิจัย และโดยมากมักจะเป็นการวิจัยในเชิงปฏิบัติ (Action research) การปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรโดยการวิจัยนี้ผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบหรือมีความเกี่ยวข้องกับหลักสูตรจะเป็นผู้ทำการศึกษาวิจัยเพื่อให้ทราบข้อดีข้อจำกัดตลอดจนข้อบกพร่องต่างๆ ของหลักสูตร หลังจากได้ทราบข้อมูลที่ถูกต้องแล้วก็ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขต่อไป การวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรที่กล่าวถึงนี้อาจจะดำเนินการในลักษณะของโครงการประเมินหลักสูตรหรือจะดำเนินการวิจัยเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นปัญหาเฉพาะที่เกิดขึ้นจากการใช้หลักสูตรก็ได้ การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรโดยวิธีการวิจัยเป็นที่ยอมรับกันมากก็เนื่องจากว่า เป็นการดำเนินการโดยอาศัยข้อมูลที่เชื่อถือได้มาเป็นเครื่องสนับสนุนทำให้เกิดความมั่นใจในสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตรฉบับที่มีการปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงนั้น

การปรับปรุงแก้ไขโดยการวิจัย

3. ปัญหาและอุปสรรคของการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

ปัญหาและอุปสรรคของการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

โดยทั่วไปการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรมักทำไม่ค่อยได้ผลเต็มที่นัก ทั้งนี้เพราะมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นตามมา คือ

3.1 **อุปสรรคด้านการสนับสนุนการเงิน** เมื่อมีการปรับปรุงหลักสูตร จะต้องใช้เงินไปในด้านต่างๆ ดังนี้

(1) ต้องมีทุนในการวิจัย ซึ่งจำเป็นต้องใช้เงินงบประมาณมาก ในการศึกษาข้อมูล

(2) ต้องมีทุนทรัพย์ในการจัดอบรมครู เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการปรับปรุงหลักสูตร ตลอดจนเทคนิคใหม่ๆ ในการปรับปรุงหลักสูตรให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น

(3) ต้องมีทุนในการทดลองใช้หลักสูตรให้ทั่วถึง แต่ในทางปฏิบัติจริงมักจะทำการทดลองเป็นบางแห่ง ทำให้การปรับปรุงหลักสูตรไม่ดีเท่าที่ควร

(4) ต้องมีทุนสำหรับการเปลี่ยนแปลงแบบเรียน เช่น การจัดพิมพ์ตำรา ชุดการสอน ตลอดจนคู่มือในการใช้หลักสูตรเพื่อที่จะแจกให้ครบทุกโรงเรียน

3.2 บุคลากร

(1) ครู ครูไม่ทราบหรือไม่เข้าใจหรือไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงหลักสูตรจำเป็นต้องให้ครูรับทราบและปฏิบัติตามโดยทั่วถึงกัน เพราะครูมิได้เป็นกรรมการในการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรทุกคน ดังนั้นผู้ที่ไม่ทราบจำเป็นต้องได้รับการอบรมชี้แจงให้เข้าใจถึงเรื่องวัตถุประสงค์ เนื้อหาวิชา วิธีสอน การวัดผลและข้อปลีกย่อยอื่นๆ หลักสูตรจะเปลี่ยนแปลงไม่ได้ถ้าหากครูผู้สอนไม่เป็นผู้เปลี่ยนแปลง

(2) ผู้บริหารโรงเรียน จะต้องเห็นด้วยและส่งเสริมการปรับปรุงหลักสูตร เช่น สนับสนุนครูอาจารย์ให้ศึกษาต่อ เปิดให้มีการฝึกอบรมวิธีการเรียนการสอนแบบใหม่ที่ทางกรมกองจัดขึ้น ซึ่งในเรื่องเหล่านี้ผู้บริหารโรงเรียนก็อาจไม่เห็นด้วย เพราะต้องใช้งบประมาณมาก

3.3 **ทัศนคติอุปสรรค** ในการปรับปรุงหลักสูตรที่เปลี่ยนจากการเรียนการสอนแบบให้ท่องจำมาเป็นการเรียนการสอนแบบให้นักเรียนสืบเสาะหาความรู้เองจำเป็นต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอน แต่สภาพความเป็นจริงแล้วทางกระทรวงหรือสถาบันซึ่งเป็นผู้ผลิตวัสดุอุปกรณ์เองไม่สามารถผลิตให้พอเพียงต่อความต้องการ และนอกจากนี้บางเนื้อหาวิชาจำเป็นต้องใช้อาคารสถานที่ โดยเฉพาะการศึกษาสายวิชาชีพจำเป็นต้องมีเครื่องมือให้ครบ

1. อุปสรรคด้านงบประมาณการเงิน

2. ด้านบุคลากร

3. ด้านวัสดุ สื่อ อุปกรณ์

ดังนั้นการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรจึงเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เพราะไม่อาจจัดทาสอดคล้องกับหรือสิ่งต่างๆ ได้ตามที่ต้องการ

3.4 การจัดการด้านบริหาร ในขั้นตอนของการบริหารให้การเปลี่ยนแปลงแก้ไขหลักสูตรถูกนำออกไปใช้ให้ทั่วถึงทั้งประเทศนั้น ย่อมต้องผ่านผู้บริหารระดับต่างๆ มากมาย และผลของการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหลักสูตร จะใช้ได้ผลหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับผู้บริหารเหล่านี้ ซึ่งปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นมีดังนี้คือ

ด้านการบริหาร

- (1) ผู้บริหารขาดความรับผิดชอบ ขาดการติดต่อประสานงานที่ดีก็ทำให้การปรับปรุงหลักสูตรไม่ได้ผล
- (2) ผู้บริหารขาดความศรัทธาเริ่มในการปรับปรุงหลักสูตรให้เข้ากับสภาพท้องถิ่นของโรงเรียน
- (3) ผู้บริหารไม่สืบทอดเจตนารมณ์ของการปรับปรุงหลักสูตร
- (4) ผู้บริหารมีความยึดมั่นในความเคยชินดั้งเดิมที่มีอยู่และมักจะปฏิเสธที่จะรับการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ยอมรับสิ่งใหม่ๆ

4. การประเมินผลการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

การประเมินผลการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร มีความสำคัญต่อการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร เพราะในการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรที่ทำไปแล้วนั้น อาจจะได้ผลดีคือประสบผลสำเร็จหรืออาจจะประสบกับความล้มเหลวก็ได้ การที่เราจะรู้ว่าหลักสูตรที่ปรับปรุงไปแล้วดีขึ้นหรือเลวลงก็จะต้องมีการประเมินผลนั่นเอง สำหรับวิธีการประเมินผลการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรนั้น ก็มีวิธีการที่ไม่ได้แตกต่างไปจากการประเมินผลหลักสูตรแต่อย่างใด

การประเมินผลการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรใช้กระบวนการเช่นเดียวกับการประเมินผลหลักสูตร

4.1 หลักในการประเมินผลการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

การประเมินผลการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรมีหลักในการดำเนินการดังนี้

- (1) มีการวางแผนตั้งจุดประสงค์ของการประเมินที่แน่นอน
- (2) ดำเนินการประเมินทุกระยะและต่อเนื่อง
- (3) จุดประสงค์ของการประเมินผลการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรควรให้คำจำกัดความไว้ก่อนว่าต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตรงไหน
- (4) ใช้วิธีการประเมินผลที่เหมาะสม

(5) ผู้ประเมินต้องมีความเป็นกลางเที่ยงตรงไม่ลำเอียง

(6) จุดประสงค์ที่ตั้งไว้ อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ เพราะจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ตอนแรกอาจนำมาทบทวนใหม่ และเปลี่ยนแนวทาง ขณะที่เราประเมินอยู่

(7) ต้องมีการวางแผนไว้อย่างชัดเจน แต่ไม่ควรที่จะทำเฉพาะส่วนที่เราได้เขียนเอาไว้เท่านั้น เพราะสิ่งที่เราไม่อาจคาดไว้อาจเกิดขึ้นได้เสมอ

(8) ในการประเมินผลนั้นต้องคำนึงเสมอว่า ข้อมูลที่เราได้มานั้น อาจจะไม่เป็นการเพียงพอเสมอไป

(9) การประเมินผลจะต้องสอดคล้องกันทั้งวิธีการที่ใช้และผลสรุปที่ได้

(10) จุดประสงค์ที่สำคัญในการประเมินผลก็คือ ความสำเร็จในการประเมินผลนั่นเอง การวางแผนการประเมินผลจะถูกนำไปสู่ผลที่ดีขึ้นในการใช้ประเมินผลในตัวของมันเอง

4.2 เทคนิควิธีในการเก็บข้อมูลเพื่อประเมินผลการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินผลการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรอาจใช้เทคนิคและวิธีการต่างๆ ดังต่อไปนี้

(1) การประชุมสัมมนาครูหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

(2) จัดการอบรมปฏิบัติการครูหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้

หลักสูตร

(3) ใช้แบบสอบถาม ตามความเห็นของครู นักเรียน หรือผู้

เกี่ยวข้อง

(4) สังเกตการจัดการศึกษาในโรงเรียนต่างๆ

(5) สังเกตการสอนของครู

(6) สำนววจเจตคติของนักเรียนต่อวิชาต่างๆ

(7) สำนววจบุคลิกภาพของนักเรียน

(8) สำนววจความคิดเห็นของผู้ปกครอง และบุคคลในสังคม

(9) สำนววจความสามารถ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ

นักเรียน ฯลฯ

เท่าที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นแนวทางของการประเมินผลการปรับปรุงหลักสูตรอย่างคร่าวๆ เท่านั้น ในการปฏิบัติจริงอาจดัดแปลงให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความต้องการของการปรับปรุงเฉพาะหลักสูตรนั้นๆ ก็ได้

15

การประเมินหลักสูตร

เพื่อให้ทราบว่าหลักสูตรมีคุณภาพหรือไม่ การประเมินหลักสูตรจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการประเมินทำให้รู้ว่าหลักสูตรเป็นอย่างไร ใช้ได้ดีหรือไม่ ผลที่ได้จากการใช้หลักสูตรนั้นเป็นอย่างไร ผลจากการประเมินสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงหลักสูตรให้ดียิ่งขึ้น บรรลุสู่เป้าหมายของหลักสูตรตามที่ต้องการ

1. ความหมายของการประเมินหลักสูตร

สตัด์เฟิลบีม (Stafflebeam) และคณะกล่าวว่า การประเมินหลักสูตรคือกระบวนการในการหาข้อมูล เก็บข้อมูล เพื่อที่จะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจทางเลือกที่ดีกว่าของเดิม

ครอนบาค (Cronbach) กล่าวว่า การประเมินผลหลักสูตรหมายถึงการรวบรวมข้อมูลและการทำข้อมูลเพื่อการตัดสินใจในเรื่องของโปรแกรมหลักสูตรการศึกษา (อ้างอิงจากทศยา แซมมณี, 2520)

สุมิตร คุณานุกร (2518) ให้ความหมายและอธิบายถึงการประเมินหลักสูตรไว้ว่า การประเมินหลักสูตรเป็นการหาคำตอบว่า หลักสูตรสัมฤทธิ์ผลตามที่กำหนดไว้ในความมุ่งหมายหรือไม่ มากน้อยเพียงไร และอะไรเป็นสาเหตุ การประเมินหลักสูตรเป็นงานที่ละเอียด ต้องการผู้ที่มีความรู้ทั้งในเรื่องของหลักสูตรและการประเมินผล

ความพยายามที่จะค้นว่าอะไรเป็นสาเหตุนี้เองทำให้การประเมินผลหลักสูตรกินความหมายกว้างขวางมาก หลักสูตรไม่สัมฤทธิ์ผลอาจเป็นเพราะความมุ่งหมายสูงเกินไป หรือเพราะความมุ่งหมายมากเกินไป ผู้ปฏิบัติไม่สามารถจะดำเนินการให้บรรลุตามนั้นได้ทุกประการ หรืออาจเป็นเพราะเลือก

การประเมินหลักสูตรช่วยให้ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตรว่าสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่ต้องการหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

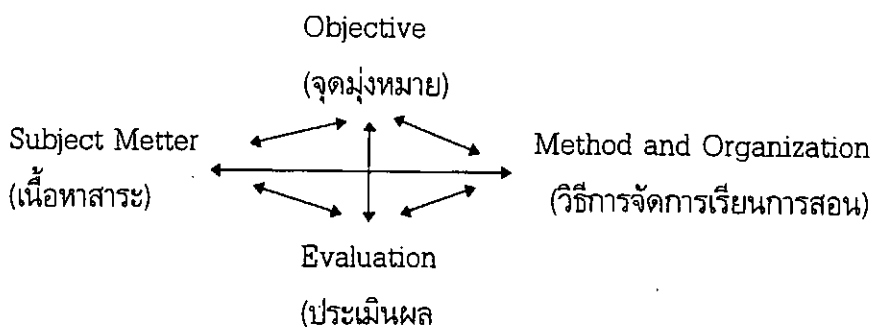
เนื้อหาหรือประสบการณ์ไม่สัมพันธ์กับความมุ่งหมาย ครูสอนไม่เป็น โรงเรียนขาดวัสดุอุปกรณ์ ไม่มีคู่มือครู ไม่มีประมวลการสอน ฯลฯ สรุปแล้วการประเมินหลักสูตรครอบคลุมไปถึงการพิจารณาขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรทั้ง 3 (การกำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตร การเลือก และจัดเนื้อหาวิชาและกิจกรรม การนำหลักสูตรไปใช้) เพื่อหาข้อบกพร่อง

และโชติ เพชรชื่น ได้สรุปความหมายของคำว่า “การประเมินหลักสูตร” คือ หมายถึง

1. การวัดระดับการบรรลุวัตถุประสงค์ของนักเรียน
2. การเปรียบเทียบผลพัฒนาการของนักเรียนกับมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้
3. การอธิบาย และตัดสินหลักสูตร
4. การเลือก การเก็บรวบรวม และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้สำหรับตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตร
5. การใช้ความรู้ความชำนาญเพื่อตัดสินการดำเนินการขณะที่กำลังใช้หลักสูตร
6. กระบวนการของการวิเคราะห์ การได้มา และการจัดเตรียมข้อมูลที่มีประโยชน์สำหรับใช้เป็นทางเลือกในการตัดสินใจ

ผู้ที่ทำการประเมินหลักสูตรอาจเลือกความหมายใดความหมายหนึ่งหรือเลือกหลายๆ ความหมาย สำหรับการประเมินหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งก็ได้ ขึ้นอยู่กับขอบเขตของการประเมิน แต่สิ่งที่ต้องระวังที่สุดคือความเที่ยงตรง (Validity) ของคำสรุป (โชติ เพชรชื่น : 2519)

จากคำจำกัดความของการประเมินหลักสูตรดังกล่าวอาจเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 12 การประเมินผลหลักสูตรของ Herrick

แฮร์ริค (Herrick) ได้อธิบายส่วนสำคัญใหญ่ๆ ของหลักสูตร ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา วิธีจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล จะเห็นว่าแต่ละส่วนของหลักสูตรมีความสัมพันธ์กันและเกี่ยวข้องกันทุกๆ ส่วน เช่น การวางจุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะต้องคำนึงถึงเนื้อหาวิชาที่จัดไว้ในหลักสูตร ทฤษฎีการเรียนการสอน เพื่อให้ผลสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย รวมทั้งการประเมินผลที่ได้มาด้วยว่าตรงตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ (ระวีวรรณ ศรีคำมครัน, 2526. อ้างอิง Herrick)

2. เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องประเมินผลหลักสูตร

เหตุผลที่ต้องประเมินหลักสูตร คือ

(โชติ เพชรชื่น, 2519.) กล่าวว่า การทำงานหรือกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ทุกคนย่อมหวังผลและการอยากทราบผลของการกระทำ ซึ่งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของคน ในทำนองเดียวกันการจัดทำหลักสูตรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรก็ย่อมต้องการทราบคุณภาพของหลักสูตรว่าดีเหมาะสมหรือไม่ นอกจากนี้ยังมีความจำเป็นด้านอื่นอีก กล่าวคือ

1. การดำเนินการ การสร้าง การบริการ การใช้ และการประเมินผลหลักสูตรเป็นเรื่องของการตัดสินใจบุคคล กลุ่มคน ในขณะหนึ่ง ช่วงเวลาหนึ่ง การตัดสินใจอาจไม่เหมาะสมหรือผิดพลาดได้ ทั้งนี้เพราะโครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตรเกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ หลายเรื่อง เช่น กฎหมาย แผนพัฒนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ปรัชญา ทฤษฎีทางจิตวิทยา ค่านิยม ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา ฯลฯ ซึ่งเรื่องดังกล่าวเป็นแนวคิดและมีการปฏิบัติที่มีความซับซ้อนอยู่มาก

1. การพัฒนาหลักสูตรมีความสลับซับซ้อน การตัดสินใจที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งๆ

2. หลักสูตรเป็นสิ่งที่จัดสร้างขึ้นเพื่อพัฒนาบุคคลหลายระดับอายุ หลายระดับความรู้ หลายกลุ่มคน ซึ่งมีความแตกต่างกันอยู่โดยธรรมชาติ การปฏิบัติงานกับกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกัน ย่อมมีปัญหาและอุปสรรคไม่น้อย

2. ผู้เรียนมีความแตกต่างกัน

3. การดำเนินการใช้หลักสูตร ย่อมมีผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครองของประเทศ กล่าวคือ ต้องใช้งบประมาณ ต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากหน่วยงานอื่น และบุคคลฝ่ายอื่นๆ ด้วย ดังนั้นจึง

3. องค์ประกอบด้านการสนับสนุนงบประมาณ

เป็นหน้าที่ของฝ่ายรับผิดชอบหลักสูตรจะต้องรายงานผลการดำเนินการให้ฝ่ายอื่นๆ ทราบ เพื่อให้ความสนับสนุนหรือเพื่อให้ทุนอุดหนุนในโอกาสต่อไป

3. จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร

โชติ เพชรชื่น (2519) กล่าวถึงการประเมินหลักสูตรว่า มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. เพื่อพิจารณาโครงสร้างของหลักสูตรอันได้แก่ หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ สื่อการเรียนการสอน การวัดและการประเมินมีความสอดคล้องระหว่างกันเพียงไร และโครงสร้างดังกล่าวนี้สอดคล้องกับปรัชญาแผนพัฒนาโยบายของประเทศ และความต้องการของสังคมเพียงไร ตลอดจนการพิจารณาความเป็นไปได้ของโครงสร้างหลักสูตรดังกล่าวด้วย

2. เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรว่า สมควรจะนำไปใช้ดำเนินการต่อไปหรือไม่ มีข้อบกพร่องที่ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

3. เมื่อพิจารณาคุณภาพของผลผลิตของหลักสูตรว่า มีคุณลักษณะหรือมีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ในหลักสูตรหรือไม่ และยังพิจารณาถึงผลกระทบกับผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นอีกด้วย

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าจุดประสงค์ของการประเมินผลหลักสูตรก็เพื่อติดตามผลหาคุณค่า สำหรับตัดสินโครงสร้างของหลักสูตรว่ามีคุณภาพดีหรือไม่อย่างไร และใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงต่อไป

4. ขั้นตอนในการประเมินหลักสูตร

(โชติ เพชรชื่น, 2519.) กล่าวว่า การประเมินหลักสูตรมีขั้นตอนในการปฏิบัติดังนี้

1. ขั้นพิจารณาเป้าหมาย
 - 1.1 ระบุผู้ที่ต้องการทราบผลการประเมิน
 - 1.2 ตั้งวัตถุประสงค์ในการประเมิน
 - 1.3 อธิบายข้อมูลที่ต้องการจะได้
 - 1.4 กำหนดสถานที่ที่จะเก็บข้อมูล
 - 1.5 กำหนดหลักการที่ผู้ประเมินจะต้องปฏิบัติ

จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร คือ

1. เพื่อพิจารณาโครงสร้าง

2. เพื่อพิจารณาความเหมาะสมที่จะนำไปใช้

3. เพื่อพิจารณาผลของหลักสูตร

5 ขั้นตอนของการประเมินหลักสูตร คือ

1. การพิจารณาเป้าหมาย
2. การเตรียมการ
3. การปฏิบัติ
4. การวิเคราะห์
5. ขันสรุปและเขียนรายงาน

2. **ขั้นเตรียมการ**
 - 2.1 กำหนดเวลาและผู้ที่ให้ข้อมูล
 - 2.2 กำหนดเครื่องมือและเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.3 พิจารณาตัวอย่างที่จะใช้สำหรับการประเมิน
 - 2.4 เลือกหรือพัฒนาเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูล
3. **ขั้นปฏิบัติ**
ขั้นนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ
4. **ขั้นวิเคราะห์**
การวิเคราะห์ข้อมูลมีขั้นตอนดังนี้
 - 4.1 กำหนดมาตรฐานหรือเกณฑ์การประเมินหลักสูตร
 - 4.2 พิจารณาถึงผลกระทบและผลพลอยได้ที่เกิดจากหลักสูตร
 - 4.3 พิจารณาถึงลำดับขั้นในการใช้หลักสูตรทุกชั้น
 - 4.4 พิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุและผลที่เกิดจากหลักสูตร
5. **ขั้นสรุปและเขียนรายงาน**
 - 5.1 ตีความหมายของผลการวิเคราะห์
 - 5.2 สรุปหรือให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณภาพของหลักสูตร
 - 5.3 บันทึกแหล่งข้อมูลและบุคลากรที่ให้ข้อเสนอแนะ
 - 5.4 แนะนำวิธีการปฏิบัติจากข้อเสนอแนะ
 - 5.5 รายงานผลต่อผู้ที่ต้องการทราบผลในข้อ 1.1

5. ระยะของการประเมินผลหลักสูตร

(สันต์ ธรรมบำรุง, 2525.) กล่าวถึง การประเมินผลโครงการหรือ การประเมินหลักสูตรว่า โดยทั่วไปแล้วจะแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน หรือ 3 ระยะด้วยกันคือ

ระยะที่ 1 ประเมินหลักสูตรก่อนโครงการ คือ การประเมินผลหลักสูตรก่อนที่จะนำไปใช้ (Project Analysis) เป็นการประเมินผลหลักสูตรเมื่อสร้างเสร็จแล้ว ผู้สร้างประเมินดูว่าดีหรือไม่เพียงใด มีข้อควรแก้ไขปรับปรุงอะไรบ้าง อาจให้ผู้เชี่ยวชาญวิเคราะห์หรือวิจัยดูก็ได้

ระยะของการประเมิน
หลักสูตร

1. ระยะก่อนโครงการ

ระยะที่ 2 ประเมินหลักสูตรในขณะดำเนินการว่า หลักสูตรที่ทำขึ้นนั้นนำไปทดลองแล้วได้ผลเพียงใด เช่น หลักสูตรก่อนประถมศึกษา พ.ศ.2526 มีการทดลองใช้ตั้งแต่ปี 2527 เพื่อหาข้อบกพร่อง อุปสรรค จะได้แก้ไขให้เหมาะสม และมีประสิทธิภาพต่อไป

ระยะที่ 3 ประเมินเมื่อจบโครงการหรือประเมินผลเมื่อประกาศใช้หลักสูตรแล้ว ถ้ามีการวิจัยศึกษาเกี่ยวกับหลักการ จุดหมาย โครงสร้าง การเรียนการสอน การวัดผลก็ตามจะเป็นการประเมินผลหลักสูตรที่ใช้อยู่ เพื่อจะได้ปรับปรุงให้ดีขึ้นต่อไป

ในการประเมินหลักสูตรนั้น มีข้อควรระวังอยู่ 2 ประการด้วยกันคือ

ประการที่ 1 ถ้าผู้ถูกประเมินและผู้ประเมินมีปรัชญาเดียวกัน หรือเป็นพวกเดียวกัน ผลการประเมินจะออกมาว่า "ดี" เป็นส่วนใหญ่

ประการที่ 2 ถ้าผู้ถูกประเมินและผู้ประเมินมีปรัชญาต่างกันหรือเป็นฝ่ายตรงข้าม ผลการประเมินจะออกมาให้ลักษณะ "ไม่ดี" เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการประเมินผลหลักสูตรที่จะทำไม่ให้เกิดความลำเอียงดังกล่าวจะทำได้โดยประเมินโครงการ ยึดที่จุดมุ่งหมาย เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเป็นประการสำคัญ

6. ขอบเขตของการประเมินหลักสูตร

จรรยา จรรย์กุล (2525) กล่าวว่า การประเมินหลักสูตรควรพิจารณาประเมินในเรื่องต่อไปนี้

1. ประเมินการกำหนดจุดมุ่งหมาย ทั้งจุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะวิชาว่าเหมาะสมสอดคล้องกับหลักการกำหนดจุดมุ่งหมายดังต่อไปนี้เพียงใด

- 1.1 ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม
- 1.2 ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน
- 1.3 ให้สอดคล้องกับนโยบายของการปกครองประเทศ
- 1.4 ให้สอดคล้องกับสถานะเศรษฐกิจของประเทศ
- 1.5 ให้สอดคล้องกันทุกข้อ ไม่มีข้อใดขัดแย้งกัน
- 1.6 ให้สามารถนำไปปฏิบัติได้

2. สะระดำเนินการ

3. สะระเสร็จโครงการ

ขอบเขตของการประเมินหลักสูตร

1. ประเมินการกำหนดจุดมุ่งหมาย

2. ประเมินการเลือกเนื้อหาสาระ และการบรรจุลงในหลักสูตร ซึ่งมีหลักดังนี้

2.1 ดูความสำคัญและความจำเป็นของเนื้อหาที่กำหนดให้เป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อหรือพื้นฐานการประกอบอาชีพว่ามีความเหมาะสมพอที่จะช่วยให้การศึกษาของผู้เรียนเป็นไปตามจุดมุ่งหมายหรือไม่

2.2 ดูความเหมาะสมในการกำหนดเนื้อหาที่มีคุณค่าและตรงกับความต้องการของสังคม และหรือที่สังคมควรจะต้องรักษาไว้ว่ามีมากน้อยเพียงใด เช่น การปลูกฝังของสังคมประชาธิปไตย ชนบประเพณี ศิลป ภาษา ฯลฯ เป็นต้น

2.3 ดูว่าเนื้อหา มีประโยชน์ที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเพียงใด โดยพิจารณาว่าวิชานั้นๆ จะสร้างพัฒนาการให้แก่ผู้เรียนด้านใด และอย่างไรบ้าง

2.4 ดูว่าเนื้อหานั้นๆ ตรงกับความสนใจ และเหมาะกับผู้เรียนมากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาจากประสบการณ์ที่ผู้เรียนจะได้รับจากเนื้อหาวิชานั้นๆ

2.5 ดูว่าเนื้อหาวิชานั้นๆ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสภาวะปัญหาและความโน้มเอียงของสังคมปัจจุบัน และช่วยปูพื้นฐานสำหรับสังคมในอนาคตมากน้อยเพียงใด

2.6 เนื้อหาสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายหลักสูตร และปรัชญาการศึกษาที่วางไว้มากน้อยเพียงใด

2.7 การจัดหมวดหมู่เนื้อหาสอดคล้องกันและเหมาะกับระดับวุฒิภาวะของผู้เรียน กำหนดเวลาเรียนหรือไม่เพียงใด

3. ประเมินลำดับขั้นของเนื้อหา โดยพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้

3.1 เนื้อหาและประสบการณ์มีความสอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียนในเรื่องต่อไปนี้หรือไม่

3.1.1 วุฒิภาวะ

3.1.2 ประสบการณ์เดิม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ต่อไป

3.1.3 อายุสมองเพื่อพิจารณาว่าควรบรรจุเรื่องใดตอนใดไว้ในชั้นใด

2. ประเมินการเลือกเนื้อหาสาระ

3. ประเมินลำดับขั้นของเนื้อหา

3.1.4 ความสนใจ

3.1.5 ประโยชน์ที่เด็กวัยหนึ่งๆ ที่จะนำไปใช้ได้ทันทีทันใด

3.1.6 ความยากง่ายต่อความเข้าใจของผู้เรียน

3.2 เนื้อหาวิชาแบ่งตามลำดับความยากง่ายและตามสัดส่วนของเวลาที่ใช้สอนหรือไม่

3.3 เนื้อหาแต่ละชั้นเหมาะสมและสอดคล้องกับความมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

4. ประเมินการสอนของผู้เรียน การประเมินการสอนนี้ก็เพื่อจะดูว่าการสอนของครูดำเนินไปโดยยึดหลักสูตรเป็นหลักสูตรหรือไม่ ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ตรงตามจุดมุ่งหมายในหลักสูตรหรือไม่ มีอุปสรรคหรือข้อขัดข้องมากน้อยเพียงใดในเรื่องต่อไปนี้

4.1 สื่อการเรียนและกิจกรรมที่เสนอแนะให้ผู้สอนใช้นั้นเป็นหนทางที่จะนำไปสู่จุดประสงค์หรือไม่ สอดคล้องกับจุดประสงค์หรือไม่

4.2 ภายหลังจากผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนแล้วผู้เรียนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดประสงค์หรือไม่ และบรรลุจุดประสงค์ตามเวลาที่กำหนด

4.3 กิจกรรมการเรียนการสอนส่งเสริมคุณลักษณะและค่านิยมของผู้เรียนตรงตามจุดประสงค์หรือไม่

4.4 วิธีการและเครื่องมือในการประเมินผลการเรียนที่ครูใช้สอดคล้องกับวิธีสอนและจุดประสงค์หรือไม่

5. การประเมินโครงการศึกษาของโรงเรียน ที่จะช่วยให้หลักสูตรบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ เช่น โครงการเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร การจัดสรรงบประมาณ การแนะแนว ห้องสมุด โรงฝึกงาน การจัดตั้งกลุ่มโรงเรียน ฯลฯ เรื่องดังกล่าวเกี่ยวข้องกับสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจเป็นอันมาก เช่น โรงเรียนใหญ่ในเมืองย่อมได้เปรียบกว่าโรงเรียนขนาดเล็กในชนบท ทำเลที่ตั้งของโรงเรียน การสนับสนุนจากชาวบ้าน เศรษฐกิจของชุมชน และส่วนบุคคล หรือแม้แต่ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ล้วนมีส่วนผลักดันให้หลักสูตรบรรลุจุดมุ่งหมายได้มากน้อยต่างกัน

4. ประเมินการสอนของครู

5. ประเมินโครงการโดยโรงเรียน

7. ลักษณะการประเมินหลักสูตร

(สงบ ลักษณะ, 2523.) ได้สรุปถึงการประเมินผลหลักสูตรว่ามีหลายลักษณะ เช่น

1. **ประเมินสภาพแวดล้อม (Context)** เช่น ประเมินความรู้ความเข้าใจและเจตคติของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ประเมินสถานภาพชุมชน เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และแหล่งทรัพยากรทางวิทยาการต่างๆ ที่จะเอื้อต่อการใช้หลักสูตร

2. **ประเมินตัวป้อน (Input)** ได้แก่ ประเมินความเหมาะสมของ จุดมุ่งหมายและโครงสร้างของตัวหลักสูตร ประเมินสื่อการเรียนการสอน ประเมินความพร้อมของโรงเรียน ครู และนักเรียน ฯลฯ

3. **ประเมินผลกระบวนการใช้หลักสูตร (Formative Evaluation)** เป็นการรวบรวมข้อมูลสำหรับการปรับปรุงการใช้หลักสูตร การประเมินผลเช่นนี้จะจัดทำหลายครั้งหลายหน ก่อนที่การใช้หลักสูตรจะสิ้นสุดลง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องได้แก่ การวัดผลการใช้หลักสูตร (Measure program implementation) เพื่อตรวจสอบว่าการจัดกิจกรรมต่อไปนี้สอดคล้องกับความมุ่งหวังของการใช้หลักสูตรหรือไม่

- การบริหารบุคลากรและวัสดุ
- การจัดหาและการใช้สื่อการเรียนการสอน
- กิจกรรมของครู
- การปฏิบัติตามหลักการวัดผลและการแนะแนว
- การใช้และความร่วมมือของแหล่งทรัพยากรในชุมชน

ฯลฯ

ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยสะท้อนปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการใช้หลักสูตรที่หน่วยพัฒนาหลักสูตรควรปรับปรุงเสียก่อนที่หลักสูตรจะถูกใช้ไปในแนวทางที่ไม่ประสงค์ต่อไป นอกจากนี้การประเมินผลความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของครูและนักเรียนในระยะสั้นก่อนที่จะสิ้นสุดการใช้หลักสูตรก็จะช่วยให้ทำนายได้ว่าการใช้หลักสูตรนี้จะได้ผลครบถ้วนอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ หรือควรแก้ไขปรับปรุงอะไร

4. **มรประเมินผลแบบสรุปรวบรวมยอด (Summative Evaluation)** เป็นการประเมินขั้นสุดท้าย ตีราคาคุณค่าของหลักสูตรเมื่อเทียบ

กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การวัดผล การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติของครูและผู้เรียน จะช่วยให้ตัดสินได้ง่ายขึ้น สิ่งที่ควรคำนึงก็คือข้อมูลที่ได้จากการวัดผล การดำเนินการใช้หลักสูตรเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้สามารถสรุปได้ว่าอะไรเป็นสาเหตุของการบรรลุหรือไม่บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเพราะอาจเป็นไปได้ว่าหลักสูตรเหมาะสมแล้ว แต่บทพร่องในกระบวนการดำเนินการใช้ (Implementation) เลยทำให้ไม่มีประสิทธิผลเท่าที่ควร

ผลที่ได้รับของประเมินผลแบบนี้อาจทำให้เกิดทางเลือก 3 ทาง คือ

1. คงสภาพหลักสูตร แต่ปรับปรุงกระบวนการใช้
2. คงสภาพของกระบวนการใช้ แต่ลดระดับความมุ่งหวังของหลักสูตรเปลี่ยนขยายหลักสูตร
3. ปรับปรุงทั้งหลักสูตรและกระบวนการใช้

ข้อควรคำนึงก็คือ เป้าหมายของหลักสูตรอยู่ที่การเสริมสร้างนักเรียนให้เป็นพลเมืองที่พึงปรารถนา ซึ่งการประเมินผลในทันทีทันใดที่หลักสูตรจบลง อาจไม่ประกันถึงผลที่เกิดในระยะยาวภายหลังของนักเรียน ซึ่งตามหลักการแล้วการติดตามดูผลต่อเนื่อง (Consequence) ของนักเรียนในระยะยาวก็เป็นสิ่งที่จำเป็นเช่นกัน

8. วิธีการประเมินหลักสูตร

ได้มีผู้เสนอวิธีการประเมินผลหลักสูตรไว้หลายวิธี คือ วิธีการประเมินผลหลักสูตรของ Henderson (David, 1983.) ซึ่งมี 4 วิธีดังนี้

1. การทดสอบ (Testing)

- 1.1 ตรวจสอบหรือสร้างความสามารถแตกต่างระหว่างบุคคล
- 1.2 วินิจฉัยความแข็งแกร่งของนักเรียน ความอ่อนแอและระดับของการพัฒนา (ด้วยการแนะนำโปรแกรมการเรียนที่เหมาะสม)

1.3 วินิจฉัยจุดอ่อนและข้อบกพร่องของหลักสูตร พิจารณาถึงสิ่งที่ไม่ต้องการหรือพัฒนาเป้าหมาย วัตถุประสงค์ อุปกรณ์ ขบวนการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเทคนิคการสอน

วิธีการประเมินหลักสูตร

1. การทดสอบ

2. การตรวจสอบภายในโรงเรียน และการทดสอบจากภายนอก (School Inspections and outside Previews)

การประเมินผลกิจกรรมหลายอย่างจะถูกประเมินโดยผู้ตรวจสอบกลุ่ม และผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกโรงเรียน ซึ่งการตรวจสอบจะประเมินทั้งครูและการสอนของครู

3. การวิจัยทางจิตวิทยา (Psychological Research)

ใช้หลักจิตวิทยาเป็นการเรียนรู้ เป็นแรงดึงดูด และการพัฒนาการต่างๆ ของนักเรียน

4. ประเมินผลจากภายในโรงเรียน (Within-School Evaluation)

การประเมินผลกิจกรรมต่างๆ อย่างน้อยที่สุดต้องเสริมโดยโรงเรียน และห้องเรียนด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ และรายงานด้วยการคำนึงถึง เวลา ความสามารถและกำลังเงิน (สงบ ลักษณะ, 2525.)

สุจริต เพียรชอบ ได้เสนอวิธีการประเมินผลหลักสูตรไว้ดังนี้

1. ประเมินผลจากสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียน

โดยวิเคราะห์จากผลการสอบของผู้เรียน การสังเกตการเรียนของผู้ที่กำลังเรียนอยู่ การออกแบบสอบถาม หรือสัมภาษณ์นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ อาจจะเป็นนักเรียนปีสุดท้ายก็ได้ว่ามีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรที่เรียนไปแล้ว และที่กำลังเรียนอย่างไร วิชาใดจำเป็น สำคัญ และสมควรคงไว้ วิชาใดที่ไม่ใคร่สำคัญ ไม่เหมาะสมควรตัดออก วิชาใดมีความซ้ำซ้อนด้านเนื้อหา และอาจรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ที่จบหลักสูตรไปแล้ว จากผู้บังคับบัญชาหรือนายจ้างหรือจากโปรแกรมการติดตามผลของโรงเรียน

2. ประเมินจากผลการวิจัยต่างๆ

ซึ่งในสถาบันหนึ่งๆ อาจมีผู้ทำการวิจัยในด้านต่างๆ ที่ไม่เหมือนกัน เช่น ทำการวิจัยเรื่องสัมฤทธิ์ผลการเรียนของนักเรียนหมวดวิชาต่างๆ ทศนคติของนักเรียนต่อการเรียนวิชาต่างๆ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ฯลฯ ผู้ประเมินก็นำผลการวิจัยทั้งหลายเหล่านี้มาวิเคราะห์อีกทีหนึ่ง

3. ประเมินโดยวิธีวิเคราะห์ตัวหลักสูตรที่กำลังใช้อยู่

โดยรวบรวมข้อสนเทศจากแหล่งต่างๆ ศึกษาข้อดี ข้อบกพร่องของหลักสูตร ศึกษารายงานการวิจัย ข้อคิดเห็นจากเอกสาร ข้อคิดเห็นจากการประชุมสัมมนาต่างๆ หรือจะออกมาในรูปของคณะกรรมการหรืออนุกรรมการ ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหาร ผู้สอน

2. การตรวจสอบภายในและภายนอกโรงเรียน

3. การวิจัย

4. ประเมินผลจากภายในโรงเรียน

สุจริต เพียรชอบ เสนอวิธีการประเมินดังนี้

1. ประเมินจากผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

2. ประเมินจากผลการวิจัย

3. ประเมินโดยวิธีวิเคราะห์หลักสูตรที่กำลังใช้อยู่

นักวิชาการสาขาต่างๆ ร่วมกันวิเคราะห์ในเรื่องความมุ่งหมาย เนื้อหาอัตรา เวลา เรียน ฯลฯ และเสนอข้อคิดเห็นไว้

4. ประเมินโดยใช้เกณฑ์การประเมิน (Evaluative Criteria)

เครื่องมือนี้ประเมินทุกด้านทั้งในด้านปรัชญา วัตถุประสงค์ของโรงเรียน การจัดการเรียนการสอน ความพร้อมทางด้านวัสดุอุปกรณ์ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การจัดการบริการแนะแนว การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การบริหารทางด้านบุคลากร การวิเคราะห์แบบนี้เป็นการวิเคราะห์ในรูปของการนำหลักสูตรไปใช้

5. ประเมินจากการวิเคราะห์โครงการประเมินผล แม้จะได้วางแผนความมุ่งหมาย นโยบาย และแผนงานในการประเมินผลไว้แล้วก็ตาม ผู้วิเคราะห์ควรจะได้ประเมินประสิทธิภาพของโครงการประเมินผลประกอบด้วย เพราะหากเกิดผิดพลาดไม่รอบคอบ การจัดหลักสูตรอาจไม่ได้รับผลดีเท่าที่ควร

4. ใช้หลักเกณฑ์การประเมิน

5. วิเคราะห์โดยการประเมินผลหลักสูตร

9. เกณฑ์สำหรับใช้ใบการประเมินหลักสูตร

(โชติ เพชรชื่น, 2519.) ได้กล่าวถึงมาตรฐานหรือเกณฑ์สำหรับใช้ในการประเมินหลักสูตรมีดังนี้

1. **ความเที่ยงตรงภายใน** หมายถึง การออกแบบการประเมินเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ทำให้ได้ข้อมูลตรงตามความต้องการของผู้ประเมิน และผลของการประเมินถูกต้องตรงกันกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงๆ

2. **ความเที่ยงตรงภายนอก** หมายถึง ผลของการประเมินที่ได้สามารถนำไปใช้อ้างอิงสรุปได้กว้างขวางเพียงไร กล่าวคือ ผู้ประเมินสามารถใช้หรือประยุกต์ผลของการประเมินกับกลุ่มอื่นๆ ที่มีสภาวะแวดล้อมคล้ายคลึงกับกลุ่มที่ได้รับการประเมินได้มากน้อยเพียงไรนั่นเอง

3. **ความเชื่อมั่น** หมายถึง ความคงที่หรือความคงเส้นคงวาของข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมาจากการวัดหลายๆ อย่าง ในเรื่องนี้ผู้ประเมินจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการวัดค่อนข้างมาก

4. **ความเป็นปรนัย** หมายถึง คนส่วนใหญ่ที่มีความเข้าใจข้อมูลที่ได้ตรงกันมากน้อยเพียงไร ความเป็นปรนัยของการประเมินจะเกิดขึ้นได้เพียงไรนั้นก็อยู่ที่ผู้ประเมินจะต้องตีความหมายข้อมูลให้ตรงกันกับของบุคคลที่ร่วมประเมินด้วย

5. ความตรงประเด็น หมายถึง ข้อมูลที่ได้มีความสอดคล้องหรือมีความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายเพียงไร ดังนั้นการตั้งจุดมุ่งหมายในการประเมินให้ชัดเจนจะช่วยให้ผู้ประเมินระมัดระวังในการเก็บข้อมูล และตรวจสอบความสอดคล้องหรือความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายได้ง่ายขึ้น

6. ความสำคัญ หมายถึง การจัดลำดับความสำคัญขององค์ประกอบที่จะประเมิน ตลอดทั้งข้อมูลที่รวบรวมว่าข้อมูลส่วนใดจะให้ประโยชน์แก่การสรุปผลมากที่สุด ทั้งนี้เพราะการประเมินในบางครั้งจำเป็นต้องประเมินทั้งในมุมกว้างและลึกด้วย

7. ขอบข่ายของการประเมิน หมายถึง แบบแผนของการประเมิน เอื้ออำนวยให้ศึกษาทั้งกว้างและลึก

8. ความเชื่อถือหรือการยอมรับ หมายถึง ผู้ที่ต้องการทราบผลประเมินเชื่อถือในตัวผู้ประเมินเพียงไร และยอมรับข้อเสนอแนะของผู้ประเมินหรือไม่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้ผลการประเมินกับผู้ประเมินมีความสำคัญต่อการประเมินมาก

9. เวลา หมายถึง การรายงานผลการประเมินทันต่อการใช้หรือไม่ การรายงานอย่างละเอียดเกินไปอาจทำให้เกิดความล่าช้า และไม่มีประโยชน์ต่อการนำไปใช้เพื่อการตัดสินใจ เพราะฉะนั้นการรายงานอาจกระทำเป็นระยะๆ และไม่ต้องมีแบบแผนเคร่งครัดมากนักก็ได้

10. ขอบเขตของการประเมิน หมายถึง การนำผลการประเมินไปใช้ได้ อย่างกว้างขวางนั่นเอง ผู้ประเมินจะต้องเขียนรายงานการประเมินให้เหมาะกับผู้อ่านทุกๆ คน

11. ประสิทธิภาพ หมายถึง การพิจารณาทางเลือกในการปฏิบัติ เพื่อการประเมินให้เสร็จสิ้นลง ทางเลือกดังกล่าวนี้อาจเกี่ยวข้องกับผู้ร่วมงาน ค่าใช้จ่าย หรือการจัดสายงานภายในโรงเรียน เกณฑ์ประสิทธิผลดังกล่าวนี้จะช่วยให้การปฏิบัติเป็นไปอย่างเหมาะสม

10. รูปแบบหรือเครื่องมือสำหรับการประเมิน หลักสูตร

รูปแบบหรือเครื่องมือสำหรับการประเมินหลักสูตรมีดังนี้

การประเมินหลักสูตรนับว่าเป็นการประเมินผลโครงการสอนอย่างหนึ่ง

ซึ่งควรประเมินทั้ง 3 ระยะ คือ ระยะประเมินก่อนใช้หลักสูตร ระยะทดลองใช้หลักสูตร และระยะหลังประกาศใช้หลักสูตร การประเมินผลหลักสูตรอาจทำได้หลายวิธี เช่น การตรวจสอบ การวิจัย การรายงาน การวิเคราะห์ การวินิจฉัย การสอบถาม และ Check List เป็นต้น ผู้ประเมินต้องรู้ว่าจะประเมินอะไร การประเมินแต่ละรูปแบบมีลักษณะอย่างไร มีจุดเด่นอย่างไร เป็นต้น (สันต์ ธรรมบำรุง, 2525.)

จากบทความ "แนวคิดบางประการเกี่ยวกับหลักสูตรการประเมินผลการใช้หลักสูตรและการวิจัย" ของสงบ ลักษณะ, 2525. กล่าวถึงรูปแบบของการประเมินผลการใช้หลักสูตรไว้ดังนี้

1. Goal-Oriented Model

เป็นการประเมินการใช้หลักสูตรโดยยึดถือจุดประสงค์ หรือเป้าหมายของหลักสูตรเป็นเกณฑ์ เพื่อพิจารณาประสิทธิผล (การได้รับความสำเร็จตามความหวัง) ของการใช้หลักสูตร เช่น รูปแบบการประเมินผลของ Formative และ Summative ของ Bloom et.al. (1971) และรูปแบบของการพิจารณาความห่างกันระหว่างความคาดหวังและผลที่ได้รับ (Discrepancy Model) ของ Prove (1971)

2. Goal-Free Evaluation Model

เป็นการประเมินผลที่มุ่งวัดผลที่เกิดขึ้นทุกแง่มุมของการใช้หลักสูตร (Unobtrusive Measure) ที่มีผลกระทบต่อทุกสิ่งที่เกี่ยวข้อง ไม่ใช่จุดประสงค์ของหลักสูตรเป็นเกณฑ์ตายตัว เช่น รูปแบบที่เสนอโดย Scriven (1974) รูปแบบนี้มีจุดเด่นที่ช่วยไม่ให้มองข้ามสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

3. Evaluation Research Model

เป็นการประเมินผลโดยการเปรียบเทียบผลของการใช้หลักสูตรแบบต่างๆ เพื่อหาแบบของการใช้หลักสูตรที่เหมาะสมที่สุด เช่น รูปแบบที่เสนอโดย Campbell (1969) และ Cooley (1967)

4. Cost-Effectiveness Model

เป็นการประเมินผลที่มุ่งค้นหาวิธีการใช้หลักสูตรที่สิ้นเปลืองน้อยที่สุด แต่ได้รับความสำเร็จตามเป้าหมายได้มากที่สุด ส่วนมากจะเป็นการเปรียบเทียบการลงทุนกับผลที่ได้รับระหว่างการให้หลักสูตรหลายแบบในหลักสูตรเดียวกัน

สันต์ ธรรมบำรุง (2525) มีความเห็นว่า สำหรับรูปแบบการประเมิน

การ

ประเมินหลักสูตรนับว่าเป็น การประเมินผลโครงการสอนอย่างหนึ่ง

1. ยึดจุดประสงค์ของหลักสูตร

2. ประเมินทุกแง่มุมของการใช้หลักสูตร

3. การวิจัย

4. มุ่งเน้นการใช้งบประมาณน้อยที่สุด

หลักสูตรที่สามารถนำมาใช้ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น มีดังนี้

**1. รูปแบบการประเมินหลักสูตรโดยใช้ Checklist
(Curriculum Evaluation Checklist)**

การประเมินผลหลักสูตรโดยใช้ Checklist เป็นแบบวิเคราะห์หลักสูตรที่สร้างเสร็จแล้วแต่ยังไม่ได้นำไปใช้ เป็นระยะที่ 1 ของการประเมินหลักสูตร (Project analysis) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ประเมินผลหลักสูตร ได้ประเมินตามหลักเกณฑ์ตามแผนภูมิดังต่อไปนี้

หัวข้อที่จะประเมินผล	มี	ไม่มี	ชัดเจน	ไม่ชัดเจน	หมายเหตุ
1. การตั้งจุดมุ่งหมาย -จุดมุ่งหมายทั่วไป -จุดมุ่งหมายเฉพาะที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายทั่วไป					
2. การจัดกิจกรรมการสอน ฯลฯ					

แผนภูมิที่ 13 การประเมินหลักสูตรโดยใช้ Checklist

**2. รูปแบบการประเมินหลักสูตรของสแตค
(The Strake Congruence Contingency Model)**

โรเบิร์ต อี. สแตค (Robert E. Stake) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตร โดยเน้นเกี่ยวกับชนิดของข้อมูลและประเภทของกิจกรรมที่ปฏิบัติอยู่ในโครงการเป็นสำคัญ ข้อมูลที่ใช้ในการประเมินหลักสูตรจำแนกออกเป็น 2 ชนิด คือ ข้อมูลเชิงบรรยาย (Descriptive) และข้อมูลเชิงตัดสิน (Judgemental)

ข้อมูลเชิงบรรยาย ได้แก่ ข้อมูลที่อธิบายลักษณะความมุ่งหวังของโครงการ (Intents Sources) และข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่สังเกตได้จากการปฏิบัติตามโครงการนั้น (Observation sources)

ข้อมูลเชิงตัดสิน ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับการพิจารณาคุณค่าของโครงการ ซึ่งใช้เกณฑ์ในการพิจารณา 2 ลักษณะ คือ เกณฑ์มาตรฐาน (Standard Sources) และเกณฑ์การตัดสิน (Judgements Sources) สำหรับเกณฑ์มาตรฐานนั้นได้แก่การนำเอามาตรฐาน ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันมาเป็นเกณฑ์สำหรับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น คะแนนเฉลี่ยในการสอบ ระดับความเป็นอยู่ด้านอนามัย

สันต์ ธรรมบำรุง เสนอ
รูปแบบการประเมินหลักสูตร
ดังนี้

1. ใช้ Checklist

2. รูปแบบสแตค

ผู้เชี่ยวชาญกำหนด เป็นต้น ส่วนเกณฑ์การตัดสินนั้นได้แก่การถือเอาผลของวิธีการต่างๆ ซึ่งทำเพื่อเป้าหมายเดียวกันมาเปรียบเทียบกันหรือเปรียบเทียบผลของโครงการลักษณะเดียวกันที่จัดอยู่ในชุมชนต่างๆ เป็นต้น

สเตคได้เสนอตารางวิเคราะห์หลักสูตร แบ่งออกได้เป็น 12 ช่อง แต่ละช่องจะสามารถกรอกข้อมูลเข้าไปได้ ข้อมูลเหล่านี้จะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และความสอดคล้องระหว่างตัวแปรต่างๆ ดังแสดงไว้ในแผนภูมิที่ 14

เกณฑ์ในการวิเคราะห์หลักสูตร	ข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์หลักสูตร			
	ผลที่คาดหวัง	ผลที่เกิดขึ้น	มาตรฐานที่ใช้	ที่มาของเกณฑ์การตัดสิน
สภาพก่อนเริ่มโครงการ -ลักษณะนิสัยของนักเรียน -ลักษณะนิสัยของครู -เนื้อหาสาระของหลักสูตร -วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน -อาคารสถานที่ -การจัดโรงเรียน -ชุมชน	A			
กระบวนการสอน -การสื่อสาร -การแบ่งเวลา -การลำดับเหตุการณ์ -การเสริมกำลังใจ -บรรยากาศในสังคม				D
ผลที่ได้รับจากโครงการ -ความสำเร็จของนักเรียน -เจตคติของนักเรียน -ทักษะของนักเรียน -ผลที่ครูได้รับ -ผลที่สถาบันได้รับ		B	C	

แผนภูมิที่ 14 ตารางการวิเคราะห์หลักสูตรของสเตค

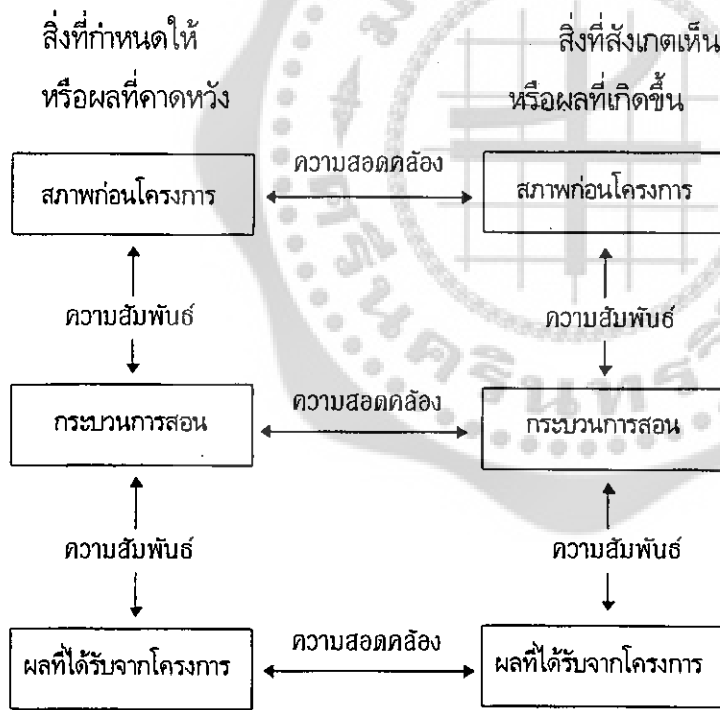
จากแผนภูมิ

ตัวอย่าง A การผลิตชุดอุปกรณ์การสอนเฉพาะวิชา

ตัวอย่าง B ครูอธิบายความเข้าใจของนักเรียน

- ตัวอย่าง C ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อความต้องการสำหรับปัญหาของชั้นเรียน
- ตัวอย่าง D การตัดสินใจของผู้บริหารในการจัดการเรียนการสอน

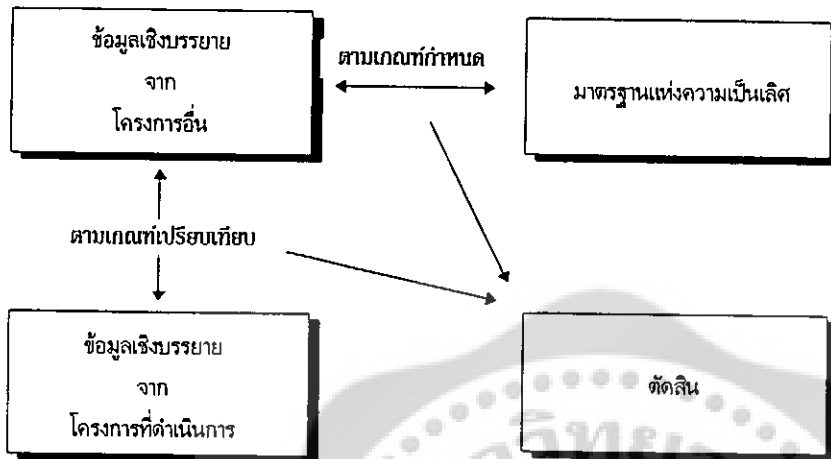
การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย สเตคได้ใช้ความสอดคล้อง (Contingency) และความสัมพันธ์ (Congruence) เป็นเกณฑ์ในการควบคุมการประเมินผลทั้งหมด โดยสำรวจความสัมพันธ์ของสภาพก่อนโครงการ (Antecedents) กระบวนการสอนหรือการปฏิบัติ (Transactions) และผลที่ได้รับจากโครงการ (outcomes) และสำรวจความสอดคล้องของสิ่งที่คาดหวังกับผลที่เกิดขึ้นของสภาพก่อนโครงการ กระบวนการสอน และผลที่ได้รับจากโครงการ ดังแสดงให้เห็นในแผนภูมิที่ 15

แผนภูมิที่ 15 กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายของสเตค

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงตัดสินใจ สเตคใช้กระบวนการเปรียบเทียบระหว่างข้อมูลเชิงบรรยายของโครงการที่ต้องการประเมินกับข้อมูลเชิงบรรยายของโครงการอื่น ซึ่งเคยได้เปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานแล้ว จากการเปรียบเทียบ

กับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้กับเกณฑ์ที่ได้จากการเปรียบเทียบกับโครงการอื่น ก็จะทำให้ได้ข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ ที่จะกระทำในลักษณะใดได้ ดังแสดงให้ เห็นกระบวนการตัดสินใจไว้ในแผนภูมิที่ 16

แผนภูมิที่ 16 กระบวนการของข้อมูลเชิงตัดสินใจ

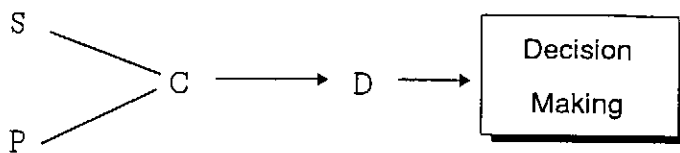
3. การประเมินหลักสูตรตามรูปแบบของโพรวัส (Provus' Discrepancy Evaluation Model)

3. รูปแบบของโพรวัส

การประเมินผลการใช้หลักสูตรตามรูปแบบของโพรวัส จะมีขั้นตอนที่สำคัญ 5 คือ ชั้น

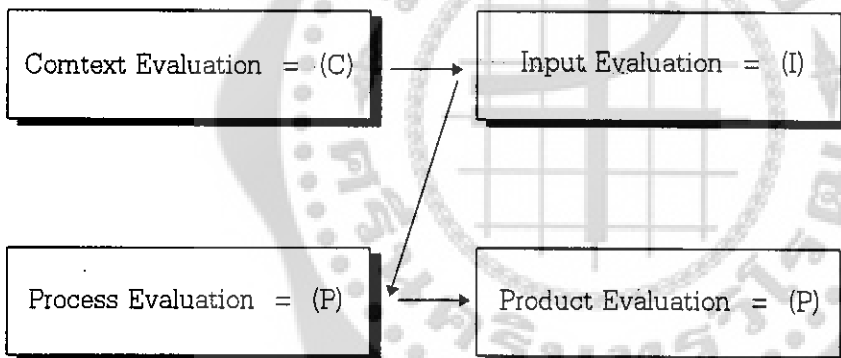
- (1) ตั้งเกณฑ์มาตรฐาน (Standard-S) โดยผู้ประเมินหลักสูตรจะตั้งเกณฑ์มาตรฐานของสิ่งที่ต้องการวัดไว้ว่าต้องการในระดับไหน
- (2) รวบรวมผลการปฏิบัติ (Performance-P) ผู้ประเมินจะทำการรวบรวมข้อมูลที่ต้องการทราบโดยละเอียด หรือเพียงพอสำหรับการจะนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้
- (3) เปรียบเทียบผลการปฏิบัติกับเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ (Compare-C) โดยผู้ประเมินจะนำข้อมูลที่รวบรวมได้ในขั้นที่ 2 ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในขั้นที่ 1
- (4) ผลของการเปรียบเทียบ (Discrepancy-C) จากการเปรียบเทียบในขั้นที่ 3 จะทำให้ทราบถึงช่องว่างของการแตกต่างระหว่างเกณฑ์มาตรฐานกับผลการปฏิบัติ
- (5) ตัดสินใจ (Decision Making) เป็นขั้นสุดท้ายของการประเมินหลักสูตร โดยการพิจารณาตัดสินใจที่จะดำเนินการในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกี่ยวกับ

หลักสูตรได้ดังนี้

**4. การประเมินหลักสูตรตามรูปแบบของฟายเดลต้าแคปปา
(The Phi Delta Kappa committee Model)**

รูปแบบการประเมินผลหลักสูตรตามแนวความคิดของคณะกรรมการสมาคมทางด้านหลักสูตร (Phi Delta Kappa) ได้รับการพัฒนามาจากแนวความคิดในการประเมินโครงการของสตัฟเฟิลบีม (Daniel L. stufflebeam) การประเมินผลในรูปแบบนี้นิยมเรียกชื่อย่อว่า CIPP Model โดยหลักการของการประเมินหลักสูตรตามรูปแบบ CIPP Model จะมุ่งการประเมินสภาพการณ์ต่างๆ ของหลักสูตร 4 ส่วนด้วยกันคือ

- C = Context เป็นการประเมินผลวัตถุประสงค์ของโครงการ หรือหลักสูตร สภาพทั่วๆ ไปทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เป็นต้น
- I = Input เป็นการประเมินโครงการของหลักสูตร การจัดการบริหาร หลักสูตรองค์ประกอบอื่นๆ ครู นักเรียน สื่อการเรียนการสอน เป็นต้น
- P = Process เป็นการประเมินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกหลักสูตร และการจัดประสบการณ์อื่นๆ ให้แก่ผู้เรียน
- P = Product เป็นการประเมินผลที่ได้จากผลิิตผลการใช้หลักสูตรว่า ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางใด ตรงตามความคาดหวังไว้ในหลักสูตรหรือไม่

4. รูปแบบของฟายเดลต้าแคปปา

การประเมินหลักสูตรโดยใช้ (CIPP Model) นี้เป็นการประเมินสภาพ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรในด้านต่างๆ ให้มีความครอบคลุมมากที่สุด หรือ จะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งก็คือ การประเมินหลักสูตรโดยใช้ CIPP Model เป็นแนวทางในการดำเนินการนั้นก็คือการประเมินระบบหลักสูตรนั่นเอง

**5. การประเมินหลักสูตรของโกว่า (Doris T. Gow)
(Intrinsic Analysis Model)**

5. รูปแบบของโกว่า

รูปแบบการประเมินหลักสูตรของโกว่า (Doris T. Gow) เป็นรูปแบบ ประเมินเพื่อตัดสินคุณภาพของหลักสูตร กระบวนการดำเนินงานจะมี 2 ขั้นตอน ดังนี้คือ

- (1) วิเคราะห์หลักสูตร โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ 4 ประการ คือ โอกาสในการเรียนรู้ สิ่งเร้า โครงสร้างของหลักสูตร และสภาพการเรียนการสอน
- (2) ทำการตัดสินคุณภาพของหลักสูตร โดยใช้ทฤษฎีทางการศึกษา และทฤษฎีทางจิตวิทยาเป็นหลัก

การวิเคราะห์หลักสูตรองค์ประกอบที่ 1. โอกาสในการเรียนรู้ (Opportunity) ทำการพิจารณา

- (1) โอกาสในการเรียนรู้เนื้อหาวิชา โดยการพิจารณาจากความคิดรวบยอด เนื้อหา และทักษะ
- (2) โอกาสในการเรียนรู้อันเนื่องมาจากการใช้หลักสูตร โดยพิจารณาจากความเข้มของเนื้อหาสาระของหลักสูตร และการสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

องค์ประกอบที่ 2 สิ่งเร้า (Motivators) ทำการพิจารณา

- (1) การที่ผู้เรียนได้มีโอกาสนำทางตนเอง เลือกสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ประเมินตนเอง และมีการวางแผนการเรียนของตนเอง
- (2) การที่ผู้เรียนได้รับแรงเสริม (Reinforcement) ทั้งจากภายนอก และที่เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน
- (3) ความหลากหลายของรูปแบบวิธีการและกลวิธีในการสอน

องค์ประกอบที่ 3 โครงสร้างของหลักสูตร (Structure) พิจารณา

- (1) ความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์ของหลักสูตรกับลักษณะนิสัย

และความต้องการของผู้เรียน

- (2) ความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์กับบทเรียน
- (3) ความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์และบทเรียน
- (4) ความเหมาะสมในการกำหนดและจัดลำดับของจุดประสงค์ เพื่อนำ

ไปสู่เป้าหมาย

(5) ความเหมาะสมในการให้แนวทางกับครู สำหรับการวินิจฉัยและทำการสอนซ่อมเสริมให้แก่ผู้เรียน

องค์ประกอบที่ 4 สภาพการเรียนรู้การสอน (Instructional Events)

พิจารณาจาก

(1) ความเหมาะสมของคู่มือในการให้แนวทางการสอนและให้ความรู้พื้นฐานจำเป็นสำหรับครู

(2) ความเหมาะสมและความชัดเจนของเอกสารสำหรับผู้เรียนในการให้แนวทางแก่ผู้เรียน

(3) ความสะดวกในการใช้รูปแบบต่างๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารการสอน

(4) ความเหมาะสมและความสอดคล้องระหว่างกลวิธีในการสอนกับลักษณะของผู้เรียน

11. การสรุปผลของการประเมินหลักสูตร

สำหรับการประเมินหลักสูตรในประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่กำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนา วิชัย วงษ์ใหญ่ (2521) กล่าวว่า ควรประเมินผลหลักสูตรในเรื่องต่อไปนี้

1. การประเมินผลหลักสูตรจะต้องกำหนดลงไปอย่างชัดเจนว่าจะประเมินอะไร

2. การหาข้อมูลเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งสำหรับการประเมินผลหลักสูตร

3. การรวบรวมข้อมูลเพื่อกำหนดเกณฑ์และกำหนดเครื่องมือในการประเมิน ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ

4. การวิเคราะห์ผลของการประเมินจะต้องทำอย่างระมัดระวัง และมีความเที่ยงตรง

5. การพิจารณาจากการประเมินหลักสูตร เพื่อปรับปรุง และ

เปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้เหมาะสมต่อไป

นอกจากนี้แล้ว การประเมินผลหลักสูตรควรประเมินในเรื่องต่อไปนี้

1. ประเมินผลโครงการการศึกษาของโรงเรียน เช่น ทางด้านการจัดสรรงบประมาณ หนาแน่น ห้องสมุด กิจกรรม โครงการเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ผู้บริหารของโรงเรียนจะต้องทำการศึกษายละเอียด เพื่อที่จะสามารถนำมาบริหารงานในโรงเรียนได้ โดยทำการประเมินผลจากการสรุปผลของโครงการต่างๆ ในแต่ละปีภายในโรงเรียน

2. ประเมินผลที่ตัวผู้เรียนได้จากสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียน โดยการวิเคราะห์จากผลสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์ การออกแบบสอบถาม

3. ประเมินผลผู้ที่นำหลักสูตรไปใช้ คือตัวครูได้จากการทำการวิจัย การนิเทศก์ การประชุมสัมมนาทางวิชาการทั้งในประเทศและนอกประเทศ

12. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเลือกรูปแบบการประเมินหลักสูตร

จากตัวอย่างรูปแบบการประเมินหลักสูตรที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าแต่ละรูปแบบต่างก็จะพยายามประเมินสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรให้มากที่สุด อย่างไรก็ตามในแต่ละรูปแบบยังมีจุดอ่อนลักษณะได้ลักษณะหนึ่งเสมอ ดังนั้นโดยหลักการที่ถูกต้องผู้ประเมินหลักสูตรอาจจะใช้แนวความคิดการประเมินหลักสูตรในรูปแบบต่างๆ มาผสมผสานกันจะดีกว่าการยึดเอารูปแบบใดรูปแบบหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว และจากการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินหลักสูตรได้พบว่า ในปัจจุบันได้มีการใช้รูปแบบที่ผสมกันมากกว่าจะยึดเอารูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเป็นหลัก (Lewy, 1977.)

16

การพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นนับเป็นสิ่งที่น่าสนใจและมีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวันของบุคคลในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่นจึงนับเป็นการขยายห้องเรียนสู่ชุมชน สู่การดำรงชีวิตจริงของผู้เรียน ซึ่งจะเป็นการพัฒนาให้การเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ในทุกสถานการณ์ และในทุกขณะ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประยุกต์การเรียนรู้ไปใช้ได้ทันที ซึ่งมีความเหมาะสมกับจิตวิทยาการเรียนรู้ของเด็กเล็ก

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการขยายห้องเรียนสู่ชุมชน สู่การปฏิบัติจริง และเกิดการเรียนรู้

1. เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนา หลักสูตรระดับท้องถิ่น

หลักสูตรระดับท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับหลักการของการพัฒนาหลักสูตรได้มากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลดังต่อไปนี้คือ

(1) ตามหลักการของหลักสูตรนั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา และสนองความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้นๆ โดยเหตุนี้หากหลักสูตรที่สร้างขึ้นมีจุดมุ่งหมายสำหรับใช้ในชุมชนหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะ ก็ย่อมจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้มากที่สุด

(2) ในการพัฒนาหลักสูตรได้มีการยอมรับของความสำเร็จของผู้ใช้หลักสูตรเป็นอย่างมากและได้มีการยอมรับว่า สมควรจะให้ผู้ใช้หลักสูตรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ทางปฏิบัติถ้าหากหลักสูตรได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้ในระดัชุมชนที่ไม่กว้างขวางมากนัก ก็ย่อมจะสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ใช้อหลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้

หลักสูตรท้องถิ่นช่วยตอบสนองความต้องการของสังคมเฉพาะท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่นเปิดโอกาสให้บุคคลในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นตนได้ดี

โดยเหตุผลที่กล่าวมาทั้ง 2 ประการนี้ โบแชมพ์ (George A Beauchamp) จึงได้พยายามตั้งเป็นทฤษฎีว่าอาณานิคม (arena) ที่เหมาะสมของหลักสูตรนั้น จะอยู่ที่โรงเรียนแต่ละแห่ง (Beauchamp, 1981.) การที่กล่าวว่าโรงเรียนแต่ละแห่งเป็นอาณานิคมที่เหมาะสมของหลักสูตรนั้นก็เนื่องจากชุมชนแต่ละแห่งนั้น มักจะมีสภาพปัญหาและความต้องการแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังสามารถเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้โดยสะดวกอีกด้วย

จากเหตุผลและความจำเป็นของการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นดังกล่าวมาแล้ว ในที่นี้จะได้กล่าวถึงข้อเสนอแนะบางประการในการพัฒนาหลักสูตรได้ดำเนินการไปตามหลักการให้มากที่สุด

การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาใช้การศึกษาก่อนบังคับ อีกทั้งจุดมุ่งหมายของการศึกษานั้น เป็นการพัฒนาคุณลักษณะตามวัย ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งนับได้ว่ามีความเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะปรับให้เข้ากับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมในแต่ละท้องถิ่น ส่วนการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่มีความจำเป็นจะต้องใช้หลักสูตร ซึ่งพัฒนาขึ้นจากส่วนกลางและบังคับใช้ทั่วประเทศ ดังนั้นหลักสูตรทั้ง 2 ระดับจึงน่าจะได้รับการปรับให้เข้ากับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมในแต่ละท้องถิ่นสำหรับหลักสูตรอาชีวศึกษาและหลักสูตรในระดับอุดมศึกษาโดยทั่วไปได้มีการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของสังคมที่สถานศึกษาแห่งนั้นได้บริการพอสมควรโดยการพัฒนา

หลักสูตรท้องถิ่นช่วยให้การจัดการศึกษาก่อนประถม จัดโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากยิ่งขึ้น

2. วิธีการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรให้เข้ากับสภาพปัญหา และสนองความต้องการของท้องถิ่นมีวิธีดำเนินการได้ใน 2 ลักษณะ คือ

- (1) การปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับสภาพของท้องถิ่น และ
- (2) การสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรกลาง

2.1 การปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรก่อนประถมศึกษาที่ใช้ในประเทศไทยเป็นหลักสูตรที่ร่างขึ้นในส่วนกลาง และได้ใช้หลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศ การพัฒนาหลักสูตรเพื่อใช้กว้าง

วิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1. การปรับหลักสูตรกลางให้เหมาะกับท้องถิ่น
2. สร้างหลักสูตรเสริม

ขวางในระดับประเทศเช่นนี้จะมีเนื้อหาสาระซึ่งอาจจะไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นอยู่มาก ดังนั้นกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้เปิดโอกาสแก่ท้องถิ่นทำการปรับเนื้อหาสาระของหลักสูตรในบางส่วนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นได้ ในสภาพการณ์เช่นนี้ครูผู้สอนจึงจะมีความเกี่ยวข้อง การปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับสภาพของท้องถิ่น

ปรมาภรณ์ กองม่วง (2541) ได้ศึกษาวิจัยโดยปรับบทช่วยการสอนของเด็กก่อนประถมศึกษา ชั้นอนุบาลปีที่ 2 โดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น เช่น การเลี้ยงไหม การปลูกใบหม่อน การทอผ้า ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนชัยภูมิ และพบว่า เด็กมีการคิดเชิงเหตุผลสูงกว่าเด็กที่เรียนโดยหลักสูตรจากส่วนกลาง

2. การสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรกลาง นอกจากการปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับสภาพท้องถิ่นแล้ว ครูโรงเรียนผู้สอน ยังอาจดำเนินการสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรกลางได้อีกด้วย การจัดทำหลักสูตรในระดับท้องถิ่นนี้ได้มีการดำเนินการกันอย่างกว้างขวางในเรื่องของหลักสูตรอาชีพในระดับมัธยมศึกษา โดยโรงเรียนมัธยมศึกษาจะเป็นผู้ร่างหลักสูตรวิชาชีพที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อนำมาสอนให้แก่เด็กนักเรียน เมื่อโรงเรียนได้จัดทำหลักสูตรวิชาชีพในท้องถิ่นเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะนำเสนอต่อศูนย์พัฒนาหลักสูตรทำการพิจารณา หากได้รับการอนุมัติก็สามารถจะใช้เป็นหลักสูตรสอนในโรงเรียนได้ สำหรับในระดับประถมศึกษา การพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นในลักษณะของการจัดสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่จะมีการดำเนินการในระดับเขตการศึกษาคือ ทางศูนย์พัฒนาหลักสูตรจะให้เขตการศึกษาแต่ละแห่งทำการสร้างหลักสูตรเกี่ยวกับวิชาชีพในท้องถิ่นให้เป็นวิชาเลือกในกลุ่มประสบการณ์พิเศษ สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 สำหรับการพัฒนา

3. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น

การปรับหลักสูตรให้เข้ากับสภาพสังคมของท้องถิ่น หรือการสร้าง

หลักสูตรท้องถิ่นเพื่อเสริมหลักสูตรกลาง อาจจะดำเนินการในระดับเขตการศึกษา ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ หรือระดับโรงเรียนก็ได้ สำหรับกระบวนการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการในระดับใด หากจะให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นขั้นตอนก็อาจจะดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้นดังต่อไปนี้

- ขั้นที่ 1 จัดตั้งคณะทำงาน
- ขั้นที่ 2 ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน
- ขั้นที่ 3 กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น
- ขั้นที่ 4 พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพของท้องถิ่น
- ขั้นที่ 4 ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรกลาง และ/หรือจัดสร้างเนื้อหาขึ้นใหม่
- ขั้นที่ 5 ดำเนินการใช้หลักสูตร
- ขั้นที่ 6 ประเมินผลการใช้หลักสูตร
- ขั้นที่ 7 ทำการปรับปรุงแก้ไข

ในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นก็อาจจะอาศัยหลักการของการพัฒนาหลักสูตรโดยทั่วๆ ไปมาใช้โดยอนุโลม เพื่อความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จะขออธิบายเพิ่มเติมดังนี้

ขั้นที่ 1 ในขั้นของการจัดตั้งคณะทำงานควรจะได้เลือกบุคคลที่มีความสามารถและมีความตั้งใจจริงในการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ คณะทำงานควรจะมีอยู่ระหว่าง 5-8 คน และในคณะทำงานนี้ควรจะต้องประกอบด้วยผู้ที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรอย่างน้อย 1 คน เพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามความมุ่งหมาย

ขั้นที่ 2 เมื่อจัดตั้งคณะทำงานเรียบร้อยแล้ว ก็ดำเนินการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของสังคมและความต้องการของสังคม ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลอาจจะรวบรวมโดยการวิจัย สัมภาษณ์ ประชุม และสัมมนา หรือวิธีการอื่นใดก็ได้ที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์ทำให้ทราบข้อมูลที่แท้จริงภายในสังคม หลังจากนั้นจึงทำการประมวลสภาพ ปัญหา และข้อเท็จจริงให้เป็นหมวดหมู่ และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการเหล่านั้นได้ด้วย

ขั้นที่ 3 ทำการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรในระดับท้องถิ่นว่าจะทำการพัฒนาโดยการปรับหลักสูตรกลางหรือการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นขึ้น

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร
มี 7 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 ตั้งคณะทำงาน

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาข้อมูล
สภาพสังคม และความ
ต้องการ

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดจุดมุ่ง
หมายของหลักสูตรท้องถิ่น

มาเสริมเน้นควรจะให้บรรลุเป้าหมายอะไรบ้าง

ขั้นที่ 4 ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระที่มีอยู่ในหลักสูตรกลางที่เห็นว่ามี ความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น และถ้าหากว่า ยังมีสิ่งไหนที่ยังไม่ครอบคลุมกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ก็ดำเนินการสร้างเนื้อหาขึ้นมาเพิ่มเติมใหม่ สำหรับเนื้อหาที่สร้างขึ้นมาเพิ่มเติม นี้ควรจะระบุจุดมุ่งหมาย โครงสร้างของเนื้อหาสาระ กระบวนการจัดการเรียน การสอน และมาตรการในการวัดและการประเมินผลให้ชัดเจนด้วย

ขั้นที่ 5 ดำเนินการใช้หลักสูตรตามที่ได้ปรับขยายไว้แล้ว ในขั้นนี้ ควรจะให้ความสำคัญแก่การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรโดยใกล้ชิด ด้วย

ขั้นที่ 6 ขั้นประเมินผลการใช้หลักสูตร เป็นขั้นที่มีความสำคัญมาก เพราะจะช่วยให้ทราบว่าหลักสูตรที่จัดทำขึ้นนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร ข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลการใช้หลักสูตรนี้จะเป็นข้อมูลสำคัญในการ เสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรในลำดับต่อไป

ขั้นที่ 7 เป็นขั้นของการตัดสินใจดำเนินการเกี่ยวกับหลักสูตรที่ใช้มาแล้วว่า สมควรจะได้มีการปรับปรุงแก้ไขตรงจุดไหน จึงจะทำให้หลักสูตรมี ความเหมาะสมและสามารถก่อให้เกิดประโยชน์แก่การศึกษาภายในสังคม ส่วนรวมและสังคมท้องถิ่นให้มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาหลักสูตร กลาง เปรียบเทียบ ครอบคลุม และกำหนดสิ่งที่ ต้องสร้างใหม่ และลงมือสร้าง

ขั้นตอนที่ 5 ทดลองใช้หลัก สูตร ติดตามผล

ขั้นตอนที่ 6 ประเมินผล

ขั้นตอนที่ 7 ปรับปรุงแก้ไข และนำไปใช้จริง

4. แนวทางในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตร ระดับท้องถิ่น

การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นอาจจะดำเนินการได้ใน 2 ระดับ คือ ดำเนินการที่ระดับเขตการศึกษาหรือระดับจังหวัด กับดำเนินการที่ ระดับโรงเรียน

4.1 การพัฒนาหลักสูตรระดับเขตการศึกษาหรือจังหวัด

การจะเลือกพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับเขตการศึกษา หรือระดับ จังหวัด ควรพิจารณาถึงความคล้ายคลึงของสภาพปัญหาของชุมชนและ ประโยชน์ที่เด็กจะได้รับเป็นหลัก และแต่ละระดับไม่ว่าระดับเขตการศึกษา หรือจังหวัด ต่างก็มีข้อดีและข้อด้อยแตกต่างกันออกไป เช่น ในระดับเขตการ ศึกษาจะมีผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ มาร่วมเป็นคณะทำงานได้มากและเลือกเชิญได้ อีก

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ระดับเขตหรือจังหวัด มีข้อดี ในการเลือกบุคลากรที่มีความสามารถได้มากกว่า

ทั้งสามารถเลือกโรงเรียนที่มีความสามารถ และความพร้อมในหลายระดับขึ้นมาเป็นแหล่งทดลองได้ สำหรับระดับจังหวัดอาจจะมีบุคลากรน้อยกว่าระดับเขตการศึกษา แต่ก็มีความสะดวกในการบริหารและดำเนินงาน อีกทั้งสามารถเขียนหรือวางแผนการสอน การจัดกิจกรรมได้จำเพาะเจาะลึก เช่น การระบุสถานที่ทัศนศึกษา วิทยากร ได้ชัดเจนมากกว่า

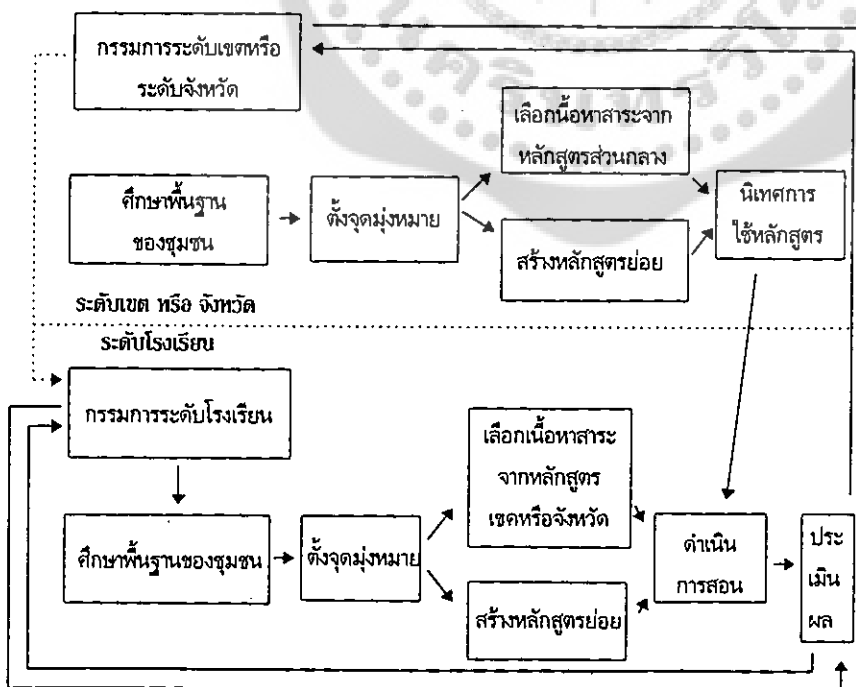
สำหรับขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรในระดับเขตการศึกษาหรือระดับจังหวัดนั้น อาจจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้อที่เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพียงแต่ให้เข้าใจว่าในขั้นของการนำหลักสูตรไปใช้นั้นสิ่งที่ระดับเขตการศึกษาหรือระดับจังหวัดจะต้องกระทำก็คือ การนิเทศการใช้หลักสูตรนั่นเอง

4.2 การพัฒนาหลักสูตรระดับโรงเรียน

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับโรงเรียนนั้น เป็นการปรับขยายหลักสูตรก่อนที่จะได้นำไปใช้สอนจริงๆ การดำเนินการในขั้นนี้จะช่วยให้หลักสูตรตอบสนองต่อสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นได้มากที่สุด นอกจากนี้ยังทำให้การนำหลักสูตรไปใช้สอนในห้องเรียนในสถานการณ์จริงมีความคล่องตัวและประสบความสำเร็จได้มากที่สุดอีกด้วย

จากแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่กล่าวมานี้ อาจเขียนเป็นแผนภูมิในการดำเนินการได้ดังแผนภูมิที่ 15

การพัฒนาหลักสูตรระดับโรงเรียนสามารถดำเนินการสอดคล้องถึงท้องถิ่นได้มากกว่า

แผนภูมิที่ 18 การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

จากแผนภูมิแสดงแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นใน
แผนภูมิที่ 15 ขอบธิบายเพิ่มเติมดังนี้

หากเป็นการพัฒนาหลักสูตรระดับเขตการศึกษาหรือระดับจังหวัด เมื่อได้
หลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น
แล้ว เจ้าหน้าที่ระดับเขตการศึกษาหรือระดับจังหวัดก็จะเกี่ยวข้องกับการใช้
หลักสูตรในลักษณะของการนิเทศการเรียนการสอน แต่ถ้าเป็นระดับโรงเรียน
ก็จะนำหลักสูตรไปใช้สอนในสถานการณ์จริง และอาจจะได้รับการนิเทศจาก
ศึกษานิเทศก์ภายนอกด้วยก็ได้ หลังจากการดำเนินการเรียนการสอนได้ผ่าน
ไปแล้ว คณะกรรมการที่ทำการพัฒนาหลักสูตรควรจะมีการประเมินผลการ
ใช้หลักสูตรว่าได้ผลสำเร็จตามความมุ่งหมายดีเพียงใด ข้อมูลที่ได้จากการ
ประเมินผลการใช้หลักสูตรก็จะป้อนกลับไปสู่คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร
ทั้งระดับเขตการศึกษาหรือจังหวัด และระดับโรงเรียน และในบางครั้งคณะ
พัฒนาหลักสูตรระดับจังหวัดอาจจะทำการเสนอแนะในการปฏิบัติงานของ
คณะพัฒนาหลักสูตรในระดับโรงเรียนด้วยก็ได้

5. ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาหลักสูตร ระดับท้องถิ่น

ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น
ในปัจจุบันก็คือครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งส่วนมากยังไม่มีความรู้ความ
เข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรดีพอ อีกประการหนึ่งในอดีตที่ผ่านมาครูก็
ไม่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรเลย ดังนั้นเมื่อศูนย์พัฒนา
หลักสูตรกรมวิชาการได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลัก
สูตร โดยให้ปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับท้องถิ่น การดำเนินงานดังกล่าวจึง
เป็นงานใหม่สำหรับครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง และไม่สามารถดำเนินการ
พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพได้ อย่างไรก็ตามคิดว่าในระยะเวลา
อีกไม่นานนักปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าว
มานี้ก็จะหมดไป เพราะบุคคลที่ได้รับการศึกษาทางด้านการพัฒนาหลักสูตร
นับวันจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ กอปรกับหลักสูตรก่อนประถมศึกษา
พ.ศ.2540 ได้ระบุดำเนินการให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรขึ้นใช้เอง

ปัญหาการพัฒนาหลักสูตร
ท้องถิ่นคือขาดบุคลากรที่ยัง
ไม่เข้าใจการพัฒนาที่ดีพอ

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ คู่มือหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 (อายุ 3-6 ปี)
กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์คุรุสภา 2540
- กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 กรุงเทพมหานคร,
โรงพิมพ์คุรุสภา 2540
- กมลรัตน์ หล้าสงวษ์ จิตวิทยาการศึกษา ฉบับปรับปรุงใหม่ กรุงเทพมหานคร ห้างหุ้นส่วนจำกัดศรีเดชา,
2528
- ก่อ สวัสดิพานิช ลักษณะและคุณค่าของหลักสูตรที่ดี, กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยย-
รามคำแหง, 2514
- แก้วตา คณะวรรณ หลักการของหลักสูตร ขอนแก่น, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2521
(เอกสารโรเนียว)
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน การปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวคิด 5 ทฤษฎี กรุงเทพมหานคร,
ทจก.ไอเดียมสแควร์ 2541
- ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด กรุงเทพมหานคร, ไอเดียมสแควร์, 2540.
- แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) กรุงเทพมหานคร, อรรถพล
การพิมพ์ 2540.
- คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร สาหรานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับ
เฉลิมพระเกียรติ 12 สิงหาคม 2535, กรุงเทพมหานคร วิธีตีพิมพ์ จำกัด, 2535
- จรรยา จริญนุกูล หลักสูตรและหนังสือเรียนมัธยมศึกษา โครงการตำราและเอกสารวิชาการ วิทยาลัยครู
นครศรีธรรมราช, 2527
- ฉวีวรรณ จุณณานนท์ และคณะ คุยกับหมอเรื่องลูก กรุงเทพมหานคร, อักษรสัมพันธ์, 2519
- เฉลียว บุรีภักดิ์ และคณะ, ลักษณะของครูที่ดี กรมการฝึกหัดครู หน่วยงานพิเศษ, 2520
- ชัยสิทธิ์ ลินสมบูรณ์ทอง “วัฒนธรรมทางการเมืองกับระบบสังคมนิยม” วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 13
ฉบับที่ 2 เมษายน 2519
- โชติ เพชรชื่น “การประเมินหลักสูตร” วิทยาสาร กันยายน 2517
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบปัจจนึก จริยธรรมของเยาวชนไทย รายงานการวิจัยฉบับที่ 21
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2520

ดวงเดือน ศาสตรภักดิ์ เอกสารประกอบการสอนวิชาทฤษฎีเพียเจต์ ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ม.ป.ป.

ถนอม มากะจันทร์ ทฤษฎีการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตร กรุงเทพมหานคร, วัฒนาพานิช, 2524

ทิศนา เขมมณี “การประเมินผลหลักสูตร” วิทยาสาร 2519

————— การประเมินผลหลักสูตร หลักสูตรประถมศึกษา 2521 ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ,
กรุงเทพมหานคร, สารมวลชน 2520

พัฒนา ชัชพงศ์ การจัดประสบการณ์และกิจกรรมสำหรับเด็กก่อนประถมศึกษา ชุดฝึกอบรมบุคลากรระดับ
ก่อนประถมศึกษา หน่วยที่ 2 กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน,
กรุงเทพ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2531

————— “การจัดประสบการณ์และกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย” ใน เอกสารประกอบการอบรม
เชิงปฏิบัติการ : เทคนิคการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย ม.ป.ท., 2529 อัดสำเนา

————— การจัดประสบการณ์และกิจกรรมระดับปฐมวัย เอกสารการบรรยายชุดที่ 3 แผนการ
ศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, กรุงเทพมหานคร : 2530

————— โครงสร้างและแนวทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาก่อนประถมศึกษา การศึกษาปฐมวัย
เมษายน 2540

————— ทักษะการเรียนรู้จาก Learning Center หรือการเล่นตามมุม เอกสารประกอบคำ
บรรยายการสัมมนาครูอนุบาล 2539 อัดสำเนา

ปรมาภรณ์ กองม่วง การคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น
ปริญญาทิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2541

ประสาธ อิศรปริดา จิตวิทยาการเรียนรู้กับการสอน, กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์กราฟฟิคอาร์ต, 2523

ภิญโญ สาธร หลักการบริหารการศึกษา, กรุงเทพมหานคร วัฒนาพานิช, 2514

วิชัย วงษ์ใหญ่ พัฒนาหลักสูตรและการสอน, กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม 2521

วิชัย วงษ์ใหญ่ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน: ภาคปฏิบัติ กรุงเทพฯ สุวีริยะสาส์น
2537. 254 หน้า

————— เอกสารประกอบการเรียนพัฒนาหลักสูตรและการสอน 2519 กรุงเทพฯ : ภาคหลักสูตร
และการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มศว.ประสานมิตร

————— การพัฒนาหลักสูตรและการสอน-มิติใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์,
2525. 246 หน้า

————— พัฒนาหลักสูตรและการสอน. กรุงเทพฯ ม.ป.พ. (2521) 162 หน้า

วิชาการ, กรม. ประมวลศัพท์บัญญัติวิชาการศึกษา, กรุงเทพมหานคร, รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2521

- วิจิต สุวรรณโณภาส การศึกษาปัญหาการใช้หลักสูตรการฝึกหัดครู วิชาพลศึกษาของสภาการฝึกหัดครู
พุทธศักราช 2519 ปริญญาณิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2525
- สงบ ลักษณะ “แนวความคิดบางประการเกี่ยวกับหลักสูตร การประเมินผลการใช้หลักสูตร และการวิจัย”
วารสารการวัดผลการศึกษา 2523
- สังต์ อุทรานันท์ การจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร วงเดือนการพิมพ์
2526
- สันต์ ธรรมบำรุง หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร กรุงเทพฯ ภาคพัฒนาตำราและเอกสารวิชาการ
หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู 2522 208 หน้า
หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร (ศึกษา 335) กรุงเทพฯ : นรสิงห์, 2525.
- พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร กรุงเทพมหานคร วงเดือนการพิมพ์ 2527
- สุภาพ วาดเขียน มาตรการและประเมินผลพฤติกรรม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- สมิตร คุณากร หลักสูตรและการเมือง กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2518
- อรสา ปราชญ์ หลักสูตรและแบบเรียนมัธยมศึกษา, กรุงเทพมหานคร, ไทยวัฒนาพานิช, 2525
- อดุลย์ วิเชียรเจริญ “ค่านิยมของสังคมไทย” วารสารธรรมศาสตร์, ปีที่ 2 2515.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง ข้อคิดเรื่องหลักสูตร คู่มือนิเทศการศึกษา, กรุงเทพมหานคร, วิทยาลัยครูสวนสุนันทา,
2511.
- APEID, Implementing Curriculum : A Symposium of Experiences From the Asian Region,
Bangkok : UNESCO Regional Office for Education in Asia, 1977
- Beauchamp, G.A. Curriculum Theory, 4th ed., Itasca, Illinois, F.E.Peacock Publisher, 1981
- Beauchamp, G.A. The Curriculum of Elementary School, Boston : Allyn & Bacon, Inc.
1964.
- Berman, L.M. New Priorities in the Curriculum Columbus, Ohio : Charles E Merrill
Publishing, 1968
- Boom, B.S. (ed.) Taxonomy of Education Objective, Handbook I : Cognitive Domain,
New York : David McKay, 1956
- Bobbitt, J.F. How to Make a Curriculum. New York : Houghton Mifflin 1924 eified by H.
Taba Curriculum Development : Theory and Practice, New York : Harcourt,
Brace World, 1962
- Breckenridge, M.E. and E.L. Vincent, Child Development, Philadelphia and London : W.B.
Saunders Company, 1968

- Bruner, J.S. The Process of Education, New York : Vintage Books, 1963
- Clyde, M. "The Curriculum Development in the Early Childhood Years" Australia Journal of Early Childhood. vol 2 No. 3 1977
- Doll, R.C., Curriculum Improvement : Decision Making and Processess, Boston : Allyn and Bacon, 1970
- Douglas, H.R. (ed.) The High School Curriculum, 3 rd. ed., New York : Ronald Press, 1964
- Fox, R. "Curriculum Development with a Purpose" Theory Into Practice, Vol.1 No.4, 1962
- Gagne', R.M. and L.L.Briggs Principles of Instructional Design New York : Holt, Rinchart and Winston, 1964
- Gardner, D.B. Development in Early childhood, New York, Harper & Row Publishers, 1964
- Harrow, J. Taxonomy of the Psychomotor Domain : A Guide Developing Behavioral Objectives. New York : David Mckay, 1972.
- Hillgard, E.R. and G.H.Bower Theory of Learning. 2nd. ed. : New York : Appleton-Century-Croffs, 1966
- Holt, M. School and Curriculum Change. London : McGraw-Hill Book, 1980
- Hurlock, E.B. Development Psychology. New York : McGraw-Hill Book, 1968.
- Jersild, A.T., Telford, C.W. and J.M. Sawrey, Child Psychology. New Jersey : prentice-Hall Inc., 1975.
- Kerr, John F., The Problem of Curriculum Reform. New York : Macmillan co., 1968.
- Koopman, G.R. Curriculum Development. New York : Center for Applied Research in Education, 1966.
- Krathwohl, D.R., Bloom, B.S. and B.B. Masia, Taxonomy of Education Objective, Handbook I : Affective Domain. New York : David McKay, 1964
- Kryg, E.A. Curriculum Palnning, New York : Harper and Row, 1957
- Lefrancois, G.R. Of Children : An Introduction to Child Development, California, Wadworth Publishing Company, 1980.
- Lewy, A. (ed.) Handbook of Curriculum Evaluation, Paris : UNESCO, 1977.
- McNeil, J.D. Curriculum : A comprehensive Introduction. Boston : Little, Brown and Company, 1981.

- Mussen, P. The Psychological Developmental Psychology. New York : McGraw-Hill Book, 1968.
- Neagley, R.L. & N.D. Evans, Handbook for Effective Curriculum Development. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall, Inc., 1967.
- Nicholls, A. and H. Nicholls. Developing A Curriculum : A Practical Guide. Allen Unwin, 1976
- Payne, D.A. (ed.) Curriculum Evaluation. Lexington, Massachusetts : D.c. Heath and Company. 1974
- Peter, L.J. Competencies for Teaching : Classroom Instruction. Belmont, California : Wadsworth Publishing, 1975
- Pratt, D. Curriculum : Design and Development. New York : Harcourt, Brace Jovanovich, 1980
- Rogers, D. Child Psychology. California : Wadsworth Publishing company Inc., 1977
- Saylor, J. and W. Alexander. Curriculum Planning for Modern School. New York : Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1966
- Saylor J. and W. Alexander Planning Curriculum for School. New York : Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1974
- Schwarb, J.J. "Structure of the Discipline : Meaning and Significance" The Structure of Knowledge. ed. by G.W. Food and L. Pugnè'. Chicago : Rand MaNally, 1969
- Smith, B., W.O. Stanley and J.H. Shores. Fundamentals of Curriculum Development. New York : World Book Company. 1950
- Taba, H. Curriculum Development : Theory and Practice. New York : Hartcourt, Brace, and World, Inc., 1962
- Tawney, D. (ed.) Curriculum Evaluation Today : Trends and Implication. London : McMillan. Education, 1976
- Trump, J.L. and D.F. Miller. Secondary School curriculum Improvement : Proposals and Procedures. Boston : Allyn and Bacon, 1968.
- Tyler, R.W. Basic Principles of Curriculum and Instruction. Chicago : University of Chicago Press, 1950